

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DEĞİŞEN SOSYAL PARADİGMALARIN
MEKÂNSAL MAHREMİYETE ETKİLERİ:
KONYA KONUT TİPOLOJİLERİNİN
ANALİZİ**

Mine SUNGUR

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Kasım-2020
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Mine SUNGUR tarafından hazırlanan “DEĞİŞEN SOSYAL PARADİGMALARIN MEKÂNSAL MAHREMİYETE ETKİLERİ: KONYA KONUT TİPOLOJİLERİNİN ANALİZİ” adlı tez çalışması 27/11/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Mine ULUSOY

.....

Danışman

Prof. Dr. Dicle AYDIN

.....

Üye

Doç. Dr. Fatih CANAN

.....

Üye

Doç. Dr. Rabia KÖSE DOĞAN

.....

Üye

Doç. Dr. Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

Bu tez çalışması Mine SUNGUR tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza
Mine SUNGUR

27.11.2020

ÖZET

DOKTORA TEZİ

DEĞİŞEN SOSYAL PARADİGMALARIN MEKÂNSAL MAHREMİYETE ETKİLERİ: KONYA KONUT TİPOLOJİLERİNİN ANALİZİ

Mine SUNGUR

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Dicle AYDIN

2020, 321 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Dicle AYDIN

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Doç. Dr. Fatih CANAN

Doç. Dr. Rabia KÖSE DOĞAN

Doç. Dr. Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK

İnsanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkan mahremiyet olgusu hayata dair tüm evrelerde kullanıcıların yaşam tercihlerini etkilemektedir. Soyut bir kavram olan mahremiyet; bireyin diğerleriyle olan ilişkisini düzenlemesinde bir kontrol mekanizması olarak yaşama yön vermektedir. Bu nedenle, mahremiyet bir hak, bir duygu, bir davranış biçimi ve bir sınır koyma eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Yaşadığımız toplumun sahip olduğu sosyal paradigmalar mahremiyet açısından büyük öneme sahiptir. Bu paradigmalar içerisinde mahremiyete dair ipuçları bulunmaktadır. Bu ipuçlarının mekâna yansımaları ile mahremiyetin anlamı hakkında bilgiler elde edilmektedir. Bununla birlikte yaşadığımız mekânların dizilimleri ve birbiriyle doğrudan ya da dolaylı ilişki durumları da mahremiyet seviyesini etkileyen diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda mekân içerisinde mahremiyetin hem anlamsal hem de dizimsel boyutunun tespit edilmesi mahremiyetin sorgulanması açısından önem taşımaktadır.

Barınma eyleminin fiziksel karşılığı olan konut, sosyal paradigma örüntüleriyle biçimlenerek farklı tipolojilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tipolojilerde mahremiyetin anlamsal ve dizimsel boyutu sorgulanarak mahremiyetin evrilme süreci hakkında tespitlerde bulunulmuştur. Bu evrilme sürecinde konutun değişimine etki eden sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik kırılma noktaları bilimsel çalışmalardan referans alınarak dört döneme ayrılmıştır. Her dönem içerisinde dönemin karakteristik özelliğini yansıtan altı örnek konut olmak üzere toplam yirmi dört konutun plan şemaları hem semantik (anlamsal) hem de sentaktik (dizimsel) analiz yapılarak mahremiyet sorgulanmıştır. Semantik analizde araştırmacıların mahremiyete dair söylemlerinden yola çıkılarak ortaya atılan mahremiyet kodları konut içerisindeki mekânlarda aranmıştır. Sentaktik analizde ise, derinlik, bağlantısallık, bütünleşme ve eşgörü parametrelerinden oluşan mekân dizim yönteminde, mekânların erişilebilirlik, görünürlük, sosyalleşme gibi unsurlarla mahremiyet seviyesi hakkında veriler elde edilmiştir. Konut içerisindeki birimler farklı mahremiyet seviyesine göre mekânsal eşik alanı, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı, özel (mahrem) alan ve bunların dışında kalan alanları kapsayan servis alanı olmak üzere beş bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgelerdeki mahremiyet seviyesi hakkında verilere yine sentaktik

değerlerin ortalamalarından ulaşılmaktadır. Semantik ve sentaktik analiz sonucu elde edilen sayısal veriler SPSS analizler ile dönemler arasındaki konutlar karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak, mekânın sahip olduğu semantik ve sentaktik değerlerin o mekâna ait mahremiyet seviyesinin tespit edilmesinde etkili olduğu belirlenmiştir. Sentaktik veriler neticesinde; bir mekânın kolay erişilebilir, yaya hareketinin yoğun ve diğer mekânlarla bağlantılı olması onun mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara oranla düşük olmasında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Tam tersi olarak, bir mekânın diğer mekânlara oranla kullanıcı sayısının azalması ve derinlik kazanması o mekânda mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca mekân içerisinde yer alan kapıların konumu da görsel erişim alanını etkileyerek mahremiyet seviyesini farklılaştırmaktadır. Sentaktik analizler sonucu elde edilen verilerle birlikte, değişen sosyal paradigmlar mahremiyetin anlam kaymasına neden olarak farklı bir boyut kazanmıştır. Geçmişte dışarıya karşı kamusal mahremiyetin önem arz ettiği yaşam kültürü; günümüzde mekânların giderek özelleşmesi sonucu bireysel mahremiyetin öne çıktığı bir durum haline dönüşmektedir. Dolayısıyla mahremiyet, geçmişten günümüze varlığını sürdürmüş olsa da, sosyal paradigma örüntülerinin biçimlendirdiği mekânsal sınırlar yeniden tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konut, Konya, Mahremiyet, Mekân Dizimi, Sosyal Paradigma

ABSTRACT

PhD THESIS

EFFECTS OF CHANGING SOCIAL PARADIGMS ON SPATIAL PRIVACY: ANALYSIS OF KONYA HOUSING TYPOLOGIES

Mine SUNGUR

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Prof.Dr. Dicle AYDIN

2020, 321 Pages

Jury

Prof. Dr. Dicle AYDIN

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Assoc. Prof. Dr. Fatih CANAN

Assoc. Prof. Dr. Rabia KÖSE DOĞAN

Assoc. Prof. Dr. Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK

The phenomenon of privacy emerging with human existence influences the life choices of users in all stages of life. Privacy, an abstract concept, directs life as a control mechanism in regulating the individual's relationship with others. Therefore, it is defined as a right, a feeling, a way of behaviour, and an act of setting limits.

The social paradigms of the society we live in are of great significance in terms of privacy. There exist certain clues about privacy within these paradigms. Information regarding the meaning of privacy is obtained with the reflection of these clues to space. However, the sequences of the spaces we live in and the situations of direct or indirect relationships with each other appear as another factor that affecting the level of privacy. In this context, ascertaining both the semantic and syntactic dimensions of privacy in space is notable in terms of questioning privacy.

Housing, the physical equivalent of sheltering, is shaped by social paradigm patterns, leading to the emergence of varied typologies. In these typologies, by seeking the semantic and syntactic dimensions of privacy, resolutions have been made about the progression process of privacy. In this progression process, socio-political, socio-economic, socio-cultural, and socio-technological breaking points, which affect the change of the house, are divided into four periods concerning scientific studies. In each period, the plan schemes of a total of twenty-four houses, six of which reflect the characteristic features of the period, were carried out both semantic and syntactic analysis to question privacy. In the semantic analysis, the privacy codes, put forward based on the discourses of the researchers on privacy, were sought in the spaces within the residence. In the syntactic analysis, on the other hand, through spatial syntax method consisting of depth, connectivity, integration, and co-visibility parameters; data about the accessibility, visibility, socialization of the spaces and the level of privacy were obtained. The units inside the residence are divided into five zones according to different privacy levels: spatial threshold area, public space, spatial transition area, private area and also service area covering the areas outside these. Data on the level of privacy in these areas are again collected from the averages of the syntactic values. The findings gathered as a result of both semantic and syntactic analyses were compared with SPSS analyses and the residences between periods.

As a result, it was ascertained that the semantic and syntactic values of space are rather effective in determining the privacy level of that space. It has been revealed as a result of the syntactic data, the fact that a place is easily accessible, has a dense pedestrian movement, and is connected with other places, is quite effective in its privacy level being lower than other spaces. On the contrary, the drop in the number of users and gaining depth of space compared to other spaces points out that privacy is of primary value in that space. Besides, the position of the doors in the space also affects the visual access area and differentiates the level of privacy. With the data gathered as a result of syntactic analysis, the varying social paradigms have gained a distinct dimension by causing the meaning shift of privacy. In the past, the living culture, where public privacy was rather mattering to the outside, is now turning into a situation where individual privacy becomes prominent as a result of the increasing privatization of spaces. Therefore, although privacy has existed from past to present, spatial boundaries formed by social paradigm patterns have been redefined.

Key Words: Housing, Konya, Privacy, Space Syntax, Social Paradigm

ÖNSÖZ

Filozof Herakleitos'un “değişmeyen tek şey değişimin kendisidir” sözü ile insanoğlunun yaşam sürecini özetlemiştir. Bu değişim sürecinde bedensel ve ruhsal sağlığımız için önem arz eden mahremiyeti sorgulayan bu çalışmada, tüm bilgi ve deneyimleri ile yolumu açan, farklı bakış açısıyla görmemi sağlayan ve akademik anlamda beni bambaşka noktaya taşıyan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Dicle AYDIN'a,

Doktora çalışmamda değerli bilgi ve tecrübeleri ile tezimin şekillenmesinde katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Mine ULUSOY ve Sayın Doç. Dr. Fatih CANAN'a,

En zor dönemlerimde bile beni yalnız bırakmayan aile sıcaklığını hep hissettiğim Selçuk Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümündeki kıymetli hocalarım ve arkadaşlarıma,

Hayatımda varlıkları ile bana güç veren sevgili aileme ve maddi ve manevi olarak arkamda desteğini hep hissettiğim yol arkadaşım, hayat arkadaşım Alper SUNGUR'a,

Şu dünyada nefes almaktan sonra en büyük şükür sebeplerim olan ve annelerini bu zorlu akademik yolda sabırla bekleyen canım evlatlarım Beril'e ve Berat'a

En içten dileklerimle sonsuz teşekkür ediyorum...

Mine SUNGUR
KONYA-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı.....	2
1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi	5
1.3. Kaynak Araştırması	11
2. MAHREMİYETİN KONUT VE MODERNLEŞME İLE İLİŞKİSİ HAKKINDA KAVRAMSAL ALT YAPI.....	15
2.1. Mahremiyete İlişkin Teoriler	15
2.2. Mahremiyet Mekanizmasına İlişkin Teoriler.....	19
2.2.1. Mahremiyet hiyerarşisi	24
2.2.1.1. Kişisel alan (personal area).....	25
2.2.1.2. Egemenlik alanı (territoriality)	26
2.2.1.3. Kalabalıklık (crowding).....	27
2.2.1.4. Özel/kamusal alan (private/public space).....	28
2.2.1.5. Mekânsal geçiş	30
2.2.1.6. Mekânsal eşik	30
2.3. Modernleşme, Konut Değişimi ve Mahremiyetin Dönüşümü	35
2.3.1. Modernleşme ve toplumsal değişim	36
2.3.2. Konutun anlamı ve konut mahremiyet hiyerarşisi.....	39
2.3.3. Farklı kültürlerde konut-mahremiyet ilişkisi	50
2.4. Modernleşme ile Değişen Konut Kültüründe Mahremiyete İlişkin Teoriler.....	56
2.4.1. Konutta sosyal paradigmalar ve değişimleri	57
2.4.1.1. 1839-1950 Dönemi sosyal paradigmalar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi	61
2.4.1.2. 1950-1980 Dönemi sosyal paradigmalar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi	73
2.4.1.3. 1980-2000 Dönemi sosyal paradigmalar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi	81
2.4.1.4. 2000 Yılı ve sonrası dönem sosyal paradigmalar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi	86
2.4.2. Mahremiyete yönelik gösterge kodlarının oluşturulması ve çözümlenmesi	91
2.4.2.1. Gösterge kavramı ve mimaride kullanımı	92
2.4.2.2. Göstergebilimde anlam ve kodlar ve bunların mimariye yansıması	94
2.4.2.3. Mahremiyete yönelik gösterge kodlarının oluşturulması ve çözümlenmesi	97

2.5. Modernleşme ile Değişen Konut Kültüründe Mahremiyetin Mekân Dizim ile İlişkili Teoriler	98
2.5.1. Mekân dizim ve mahremiyete ilişkin teoriler.....	99
2.5.2. Konut- mahremiyet ilişkisindeki mekân dizim parametreleri ve mahremiyet düzeyine göre konutların ayrıştırılması	102
2.6. Bölüm Sonucu.....	105
3. 1839-2000 ARASI DÖNEMDE KONYA'DA KONUTUN MEKÂN KURGUSUNUN DEĞİŞİMİ ve MAHREMİYET DÖNÜŞÜMÜ	110
3.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Konya Kentinin Demografik Özellikleri	110
3.2. Tarihsel Süreçte Konya Kenti'nin Mekânsal Değişimi ve Mahremiyet Dönüşümü	112
3.2.1. I.Dönem (1839-1950) mekânsal değişimine etki eden faktörler	114
3.2.2. I.Dönem (1839-1950) Geleneksel Konya evi.....	117
3.2.3. II. Dönem (1950-1980) mekânsal değişimine etki eden faktörler.....	123
3.2.4. II.Dönem (1950-1980) apartmanlaşma sonrası konutlar	126
3.2.5. III. Dönem (1980-2000) mekânsal değişimine etki eden faktörler.....	132
3.2.6. III. Dönem (1980-2000) çok-katlı tekil apartmanlar	133
3.2.7. IV. Dönem (2000 ve sonrası) mekânsal değişimine etki eden faktörler..	139
3.2.8. IV. Dönem (2000 ve Sonrası) kapalı güvenlikli siteler	141
3.3. Bölüm Sonucu.....	145
4. MEKÂNSAL MAHREMİYET KAVRAMININ FARKLILAŞAN KONUT TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI; KONYA ÖRNEĞİ.....	149
4.1. Analiz Metodolojisinin Tanıtılması ve Metodolojiye Uygun Mahremiyet Kavramının Hazırlanması	149
4.2. Veri Analizi.....	154
4.3. Çalışma Alanı ve Örneklerin Seçilmesi.....	155
4.4. I.Dönemin (1839-1950) Yönteme Dayalı Analiz	157
4.5. II. Dönemin (1950-1980) Yönteme Dayalı Analizi.....	187
4.6. III. Dönemin (1980-2000) Yönteme Dayalı Analizi	216
4.7. IV. Dönemin (2000 ve Sonrası) Yönteme Dayalı Analizi.....	243
4.8. Bulgular ve Değerlendirme.....	269
4.8.1. Konya Konutları'nın mekân dizim analizine (sentaktik analizine) dayalı bulguların karşılaştırılması	270
4.8.2. Konya Konutları'nın göstergebilim analizine (semantik analiz) dayalı bulguların karşılaştırılması	278
4.8.2. Konya Konutları'nın analizler sonucu değerlendirilmesi.....	285
5. SONUÇ	292
KAYNAKLAR	299
ÖZGEÇMİŞ	321

KISALTMALAR

- T.D.K.** : Türk Dil Kurumu
G.K.K : Geleneksel Konya Konutu
A.S.K. : Apartmanlaşma Sonrası Konut
Ç.T.K. : Çok-katlı Tekil Konut
K.G.S. : Kapalı Güvenlikli Site
TAKS : Taban Alanı Kat Sayısı
KAKS : Kat Alanı Kat Sayısı
p : Anlamlılık Değeri

1. GİRİŞ

Kişilerin yaşamlarını sürdürmek için en temel fiziksel ihtiyaçlardan birisi olan barınmanın gerçekleştiği konut, aynı zamanda bireylerin kendilerini yabancılardan koruduğu, çevresi tarafından gözetlenmeye kapattığı ve özgürce davranış sergileyebildiği mekândır. Bu durum mekân ve davranışın karşılıklı etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Çevre, mekân ve davranış üzerine yapılan çalışmalarda mahremiyet kavramı temel kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mahremiyet kavramının ne olduğu, nasıl ve nerede ortaya çıktığı, eksikliğinde ne hissettiğimiz ya da mahremiyetin bize ve çevremize karşı nasıl bir rol oynadığını açıklamak oldukça zordur. Çünkü bireyin o an içinde bulunduğu durum, süreç, mekân, tutum ya da davranış nedeniyle mahremiyetin net ve kesin bir tanımı yapılamamaktadır.

Mahremiyet sözcüğünün kökü olan “mahrem”, Arapça “haram” kelimesinden türemektedir. Mahrem sözcüğü; yasaklamak, men etmek, mahrum etmek, el sürmemek gibi anlamlara sahiptir. Türk Dil Kurumu’nda ise mahremiyet; gizlilik, bir şeyin gizli tutulması (mahrem) olarak tanımlanmıştır.

Bireyler ve toplumlar yaşamlarını sürdürürken ilişki biçimlerinin her kademesinde mahremiyete ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla bu durum mahremiyetin farklı görünümelerini karşımıza çıkarmaktadır. Mahremiyet, bireylerin bulunduğu mekânda yalnız kalma ihtiyacından, diğerleriyle yakın ilişki kurma ya da kurmama eylemlerine kadar değişkenlik gösteren kapsamlı bir kavramdır. Mahremiyetin bu özelliği ile birey ve toplum, özel alan ile kamusal alan arasında bir denetim ve denge etkileşimi sağlamış olmaktadır.

Mahremiyetin denetim ve denge etkileşimi sağladığı kamusal alan ve özel alan ayrımının öne çıktığı yaşamlardan birisi konut yaşamıdır. Geçmişte mabet, yuva gibi kutsal anlamlar içeren konutun, mahremiyetle olan ilişkisi net çizgilerle ayrılmıştır. Günümüze kadar geçen süre zarfında toplumların sosyal ve iktisadi ideolojilerini yansıttıkları sosyal paradigmlar, modernizmin etkisi sonucu konutun anlamını ve içeriğini değiştirmiştir. Ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik değerler sisteminin toplandığı bu paradigmlar ile konutun anlamı değişmiş, mahremiyetle olan ilişkisi de farklılaşmıştır.

Özellikle 21. yüzyılda dünyadaki sanayileşme ve modernleşme hareketi ile evrilen sosyal dinamikler, konutlarda mahremiyetin varlığını farklı bir boyuta taşımaktadır. Kişi ya da toplumların düşünce, davranış ve tutumlarının konut

mahremiyeti üzerinde önemli derecede etkili olduğu araştırmacılar tarafında ortaya atılmıştır. İnsanoğlunun topluluk halinde yaşamaya başlamasıyla beraber, kendisi ve diğer bireyler arasındaki ilişki ve davranışlarında sınır oluşturma, özel alan ve kamusal alan kurma isteği mahremiyet hiyerarşisi ile sağlanabilmektedir. Bu hiyerarşi mahremiyetin sadece tek yönlü bir “gizlilik-girilmezlik” süreci değil, aynı zamanda insanların birbirleriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre değişen, diyalektik bir kontrol süreci olduğunu göstermektedir. Bölme duvar ya da paravanların olmadığı ilkel toplumlardaki barınaklarda bile “hayali bölücülerden” oluşturulmuş soyut bir özel alanın varlığından söz edilmektedir. Birey, yaşadığı barınağın içerisinde mahremiyetini korumak için, kamusal alanı özel alanından ayıran çeşitli çözümlemeler getirmiştir. Bu çözümlemelerde mahremiyet seviyesine göre alanlar oluşturularak, bu alanlar mahremiyete yönelik farklı anlam ve kodlar içermektedir.

Modernleşme ve küreselleşme ile birlikte sosyal paradigmalara bağlı olarak, bu anlam ve kodlarda önemli değişimler söz konusudur. Ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik alanlardaki yerleşmiş yargılar olarak tanımlayabileceğimiz sosyal paradigmlar, konutlardaki mahremiyete karşı doğru bakış açısının sağlanmasında göz ardı edilemeyecek bir çerçevedir. Bu noktada geleneksel yaşam kültüründen güncel yaşam kültürüne uzanan kronolojik aralıkta, ülkemizde konutlarının mekân ve mekânlar arası mahremiyet evrimini araştırmak önemli bir konu olarak görülmüştür.

1.1. Tezin Amacı

Mahremiyetin geçmiş dönemlerden günümüze kadar geçen süreç içerisindeki evrimi, özellikle konut mimarisi kapsamında, bilimsel araştırmalarda kısıtlı bir yer tutmuştur. Toplumun ekonomik, kültürel, politik ve teknolojik yapısı içerisindeki sosyal ilişkilerin fiziki mekâna yansımaları olarak değerlendirebileceğimiz sosyal paradigmlar, konut mimarisinin biçimlenmesinde önem taşımaktadırlar. Nitekim; modernizm hareketi neticesinde sosyal paradigma evrilmeleri konutun mekân konfigürasyonunu etkilemiştir. Bu etkileşim beraberinde kent ölçeğinden oda birimine kadar mahremiyetin anlamını da değiştirmiştir. Dolayısıyla tez konusunun belirlenmesinde; modernizm sonucunda değişen sosyal paradigmların konutun mekânsal mahremiyet üzerindeki etkisinin daha önceki araştırmalarda yeterince ele alınmaması önem kazanmıştır.

Öncelikle mahremiyet ve konut mekânı arasındaki ilişki doğru bir şekilde analiz edilmelidir. Çünkü “konutu” salt mimarlık ekseninde sadece yapılarla ilişkili bir terim

olarak ele almak doğru değildir. Konutun neler içerdiği, yaşama dair neler sunduğu konusunda yeterince veri bulunmamaktadır. Mahremiyet kavramı gibi ilişki düzenleme konusunda anahtar rol oynayan unsur, günümüz konut mimarisinde geri planda yer almakta ve cinsel kimlikler üzerinden anlatılmaktadır. Konut içerisinde mahremiyeti sadece kadının görünürlüğü boyutundan anlatılması yerine, özel alan sınırını sosyal paradigmlar üzerinden anlatmak yerinde bir yaklaşım olacaktır. Toplum ile birebir ilişkili olan ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik değerler sistemini içeren sosyal paradigmların değişimi, toplumu ve dolayısıyla konutu paralel olarak etkilemektedir.

Konut mekânları ve ilişkili olduğu diğer mekânlar sosyal ve kültürel anlamlar içermektedir. Konut düzenleme sistemi içerisinde araştırmacılar tarafından belirlenen erkek/kadın, kamusal/özel, ön/arka gibi diyalektik kodlarla, mekânlar belirli kurallar çerçevesinde anlamlar taşımaktadırlar. Mahremiyetin algılanabilirliğini bilişsel şemalar olarak dışarıdan içeriye doğru farklı seviyelerde aktaran mekânsal kodların, değişen sosyal paradigmlar çerçevesinden ele alınması çalışmanın omurgasını oluşturmaktadır.

Mahremiyet ile konutun ilişkili olduğu kullanıcı, eşik-geçiş, ekonomik statü, politik ve teknolojik kodlar, sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik değişimlerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek konut mekân organizasyonuna yansımaktadırlar. Mahremiyet hiyerarşi bölgeleri olarak tanımlanan mekânsal eşik alanı, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı ve özel alan mahremiyete yönelik mekânsal ilişkilerin desteklenmesine zemin hazırlayan alanlardır. Oluşturulan bu bölgelerde mahremiyet seviyeleri farklılık göstermektedir.

Bu anlamda çalışmanın en temel problemi, konutların mekân konfigürasyonunda mahremiyetin aranmasıdır. Modernizm ile birlikte değişen sosyal paradigma evrilmeleri neticesinde, ortaya çıkan farklı konut tipolojisindeki mekân konfigürasyonunda, mahremiyet evrimini araştırmak ve değişimi ortaya koymak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla; bu çalışma ile konut tasarımında mahremiyet kavramını bir girdi olarak standartlaştırmak mümkün olmasa da, mahremiyetin konut içerisinde sosyal ve mekânsal boyutta analizi sağlanabilecektir. Bu analiz, anlamsal (semantik) ve dizimsel (sentaktik) belirleyiciler ile farklı konut tipolojilerinde mahremiyetin varlığı ve değişimini dönemsel olarak irdelenmesini mümkün kılacaktır.

Çalışmada amaç ve problem ile bağlantılı olarak mahremiyetin anlamsal ve dizimsel yönde iki ana hipotez ortaya atılmıştır;

Anlamsal (Semantik) olarak; “Modernizm ile birlikte yaşanan sosyal paradigmlar konut tipolojisini etkilemiş ve mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır”.

Dizimsel (Sentaktik) olarak; “Farklılaşan konut tipolojilerinde mahremiyet hiyerarşisi mahremiyet seviyesini etkilemektedir”.

Ana hipotezler ile birlikte mekânsal mahremiyetin değişimine yönelik sosyal boyutta semantik belirleyiciler ve mekânsal boyutta sentaktik belirleyicilerden oluşan alt hipotezler Tablo 1.1’de görülmektedir.

Tablo 1.1: Çalışmada mahremiyetin sosyal ve mekânsal boyutlarına ait alt hipotezler

Sosyal Boyut Semantik Belirleyiciler	Sosyo-Kültürel Hipotezler	H.1.	Kadın ile konutlardaki mahremiyet ilişkisi günümüze kadar devam etmekle birlikte; ilişki sınırları değişmiştir.
		H.2.	Konutun sosyo-kültürel yaşam gereği kamusal ve özel alana ayrılması mahremiyet seviyesini etkilemektedir.
		H.3.	Toplum ve aile yapısındaki değişim konutların mekânsal mahremiyetini etkilemektedir.
		H.4.	Konuta erişimin kademeli olarak sağlanması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir.
		H.5.	Özel alan ile kamusal alan arasında yumuşak geçiş olması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir.
	Sosyo-Ekonomik Hipotezler	H.6.	Sosyo-ekonomik statü konutun mekânsal mahremiyetini değiştirmektedir.
		H.7.	Küreselleşme ile ortaya çıkan bireyselleşme mekânsal mahremiyet sınırını değiştirmektedir.
	Sosyo-Politik Hipotezler	H.8.	Kadına yönelik politik düzenlemeler konut içi mahremiyeti etkilemektedir.
		H.9.	Kentleşme politikaları ile ortaya çıkan konut tipolojisindeki mekânlarda mahremiyet farklılık göstermektedir.
	Sosyo-Teknolojik Hipotezler	H.10.	Teknolojik gelişmeler mekânsal mahremiyetin sağlanmasını olumlu etkilemektedir.
Mekânsal Boyut Sentaktik Belirleyiciler	Derinlik	H.11.	Mekân konfigürasyonunda mekânların derinliğinin artması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir.
		H.12.	Özel alan ve kamusal alan büyüklüğü dönemler arası farklılık göstererek bireysel/kamusal mahremiyeti etkilemektedir.
	Bağlantısallık	H.13.	Mekâna birden fazla erişim noktasının oluşturulması mahremiyeti olumsuz etkilemektedir.
	Bütünleşme	H.14.	Mekân konfigürasyonunda bütünleşik mekânlar mahremiyet seviyesinin düşük olduğu mekânlardır.
		H.15.	Konutlarda kamusal alan ile özel alan kaybolmamış ama birbirine doğru kayma eğilimi göstermektedir.
	Eş Görüş Alanı ve Çevresi	H.16.	Konut içerisinde kapıların konumu görsel alan büyüklüğünü dolayısıyla mahremiyeti etkilemektedir.
		H.17.	Konutlarda mekânsal geçiş alanının varlığı özel ile kamusal alan arasındaki görsel erişimi azaltmaktadır.

1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Mahremiyet, çevre-davranış-kültür üçgeninde ilişki düzenleme mekanizması olarak anahtar rol oynamaktadır. Toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişkenlik gösteren bu olgunun etki alanı oldukça geniştir. Temel hak olarak mahremiyet, hukuksal boyutundan günlük yaşam biçimini şekillendiren psikolojik boyutuna kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Çalışma ile mahremiyet problemine karşı doğru bakış açısını ortaya koyabilmek için, çeşitli disiplinlerde söz konusu kavramın nasıl tanımlandığı, kültür ile ilişkisi ve mekânda mahremiyete karşı ne tür davranış örüntüleri sergilendiği hakkında teorik alt yapı araştırması yapılmaktadır. Mahremiyetin farklı seviyelere sahip alanları aktararak mahremiyet hiyerarşinin çatısı oluşturulmaktadır. Söz konusu kavramın toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin yaşam alanında diğer mimari yapılara göre daha fazla arzulanması nedeniyle alan çalışması “konutlar” üzerinden seçilmektedir. Araştırmacıların konutun ekonomik ve sosyal durumunun ifade edildiği plan düzlemi, bir konut etüdünde ilk ve önemli safha olarak tanımlamıştır. Bu nedenle, mahremiyet problemi örneklem konutların plan şeması analizi ile sınırlı tutulmuştur.

Ayrıca geleneksel konut tipolojisi ile birlikte modernizm sonrasında değişen sosyal yaşam çerçevesinde müstakil konut, lojman, gecekond, apartman gibi farklı konut tipolojileri ortaya çıkmıştır. Hem konut tipolojilerini sınırlandırmak hem de farklı özelliklere sahip kullanıcıları (aileleri) bir arada bulundurabilmesi açısından apartman tipi konut ile geleneksel yaşam kültürünü yansıtan geleneksel konut çalışma kapsamında yer verilmiş olup diğer tipolojiler (stüdyo daire, müstakil konut, lojman, gecekond vb.) kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışma içerisinde mahremiyet kavramı ile görsel mahremiyete yönelik tespitler elde edilirken, işitsel (akustik) ve kokusal mahremiyet türü malzeme ve yapılm teknolojilerine bağlı değişkenlik göstermesi nedeniyle kapsam dışı tutulmuştur. Bu nedenle çalışma içerisinde mahremiyet olarak söz edilen kavram “görsel mahremiyeti” içermektedir.

Mahremiyet değişimini ortaya koyabilmek için mahremiyeti, hem sosyal boyutta hem de mekânsal boyutta irdelemek çalışmanın temelini oluşturmak açısından önemlidir. Sosyal boyutta; konutun değişimine neden olan sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik kırılma noktalarını kapsayan sosyal paradigmlar ve bu paradigmlara bağlı araştırmacıların mahremiyete yönelik mekânsal

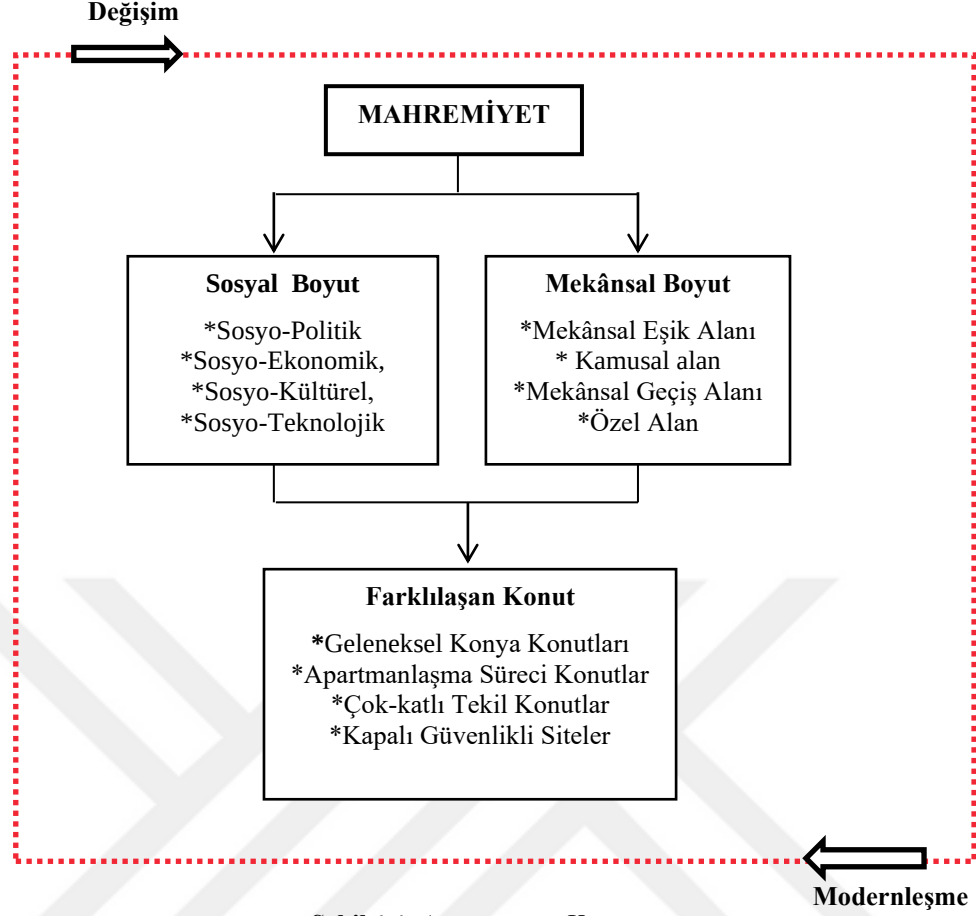
söylemleri ile mahremiyetin değişimi hakkında tespitte bulunulabilecektir. Mekânsal boyutta ise; konut mekân konfigürasyonunun farklılaşmasına neden olan kırılma noktalarının belirlenmesinin ardından, konut içerisinde mahremiyete yönelik mekânsal eşik alanı, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı ve özel alan gibi alanlar oluşturularak, bu alanların mahremiyet seviyeleri ölçülmekte ve böylece soyut olan kavramın somutlaştırılmasına yönelik çalışmanın kurgusu oluşturulabilmektedir.

Ülkemizde 1839 yılı Tanzimat Fermanı ile modernizm hareketinin ilk adımı atılmasına rağmen, 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulması ile ekonomik, politik, kültürel alanlarda reform hareketleri hız kazanmıştır. Fakat 1950'li yıllara kadar dünya genelindeki ekonomik sıkıntılar ülkemizi de kapsayarak modernizm etkilerinin gerek toplumsal gerekse de mekânsal yansımaları tam anlamıyla oluşmamıştır. 1950-1980 yılları arasında tarımda makineleşme ve sanayileşme hareketi ile kırsal alandan kentlere doğru göç dalgaları başlamış, sosyo-kültürel anlamda büyük bir paradigma evrilmesi yaşanmıştır. 1980 yılına gelindiğinde ise dünya genelindeki liberal politikanın benimsenmesi ile küreselleşme sürecine girilerek toplumdaki sosyal yapıda ciddi bir değişim söz konusudur. 1980'li yıllarda başlayan kapitalist yaklaşım, 2000'li yıllarda her alanda etkisini göstererek sosyal ve mekânsal bir kırılma yaşanmasına neden olmuştur.

Bu kapsamda; çalışma alanı olarak seçilen Konya ilinde, yukarıda bahsedilen kırılma noktaları referans alınarak, dönemi temsil ettiği düşünülen yirmi dört konut plan şeması örneklem olarak seçilmiştir. Her dönemden altı olmak üzere dört dönemi kapsayan örneklem konutların plan şemaları üzerinde mahremiyet analizi yapılmaktadır. Bu inceleme sürecinde modernleşme ile birlikte değişen konutun sosyal ve mekânsal boyutu yönünden ele alınan dönemler;

- I. Dönem (1893-1950) Geleneksel Konya Konutları,
- II. Dönem (1950-1980) Apartmanlaşma Süreci Konutlar,
- III. Dönem (1980-2000) Çok-katlı Tekil Konutlar,
- IV. Dönem (2000 ve Sonrası) Güvenlikli/Kapalı Siteler

olarak gruplandırılmaktadır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Araştırmanın Kapsamı

Bu dönemlerin Konya ilindeki özellikleri ve konut tipolojileri üzerindeki etkisi aşağıda kısaca bahsedilmektedir.

I. Dönem (1839-1950) Geleneksel Konya Konutları: Ülke geneliyle birlikte Konya kentinde de kısıtlı da olsa modernleşme tarihinin başladığı 1839 Tanzimat Fermanı ile apartmanlaşma sürecinin ortaya çıktığı 1950 yılları arası birinci dönem olarak çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

II.Dönem (1950-1980) Apartmanlaşma Süreci Konutları: Çalışmada apartmanlaşma sürecinin başladığı 1950’li yıllar ve küreselleşme sürecinin başladığı 1980’li yıllar arası ikinci dönem olarak belirtilmektedir.

III.Dönem (1980-2000) Çok-katlı Tekil Konutlar: Değişen liberal politik yaklaşımlar ile küreselleşmenin konutlara yansyarak tektip plan şemasının benimsendiği 1980’li yıllardan kentsel ayrışma ile konutun farklı bir boyut kazandığı 2000’li yıllara kadar geçen dönemi içermektedir.

IV.Dönem (2000 ve Sonrası) Kapalı Güvenlikli Siteler: Toplumsal ve mekânsal ayrışma sistematiği içerisinde kurulan kapalı güvenlikli siteler Konya’da 2000’li yıllarda ortaya çıktığı ve günümüze kadar devam eden süreci kapsamaktadır.

Seçilen konutlarda öncelikle mahremiyet değişiminin daha net anlaşılabilmesi için, mümkün olabildiğince dönemin konutlarının ekonomik, teknolojik ve kültürel yaşamı yansıtabilen örnekler olmasına dikkat edilmiştir. Böylece farklılaşan konutlardaki mahremiyet durumlarının gözetilmesi mahremiyetin evrimi açısından önemli bir ölçüttür.

Araştırmada hipotezlerinin geçerliliğini sınamak için kullanılan yöntemler üç aşamadan oluşmaktadır. Birincisi, mekânın fiziksel ve anlamsal değişimi bağlamında sosyal yaşamla ilişkili olarak semantik belirleyicilerden oluşan göstergebilim yöntemidir. Bu yöntem ile geçmişten günümüze çeşitli araştırmacılar tarafından mahremiyete yönelik “söylemler” çerçevesinde kurgulanan mahremiyet kodları deşifre edilerek, mekânsal mahremiyetin semantik (anlamsal) belirleyicileri çözümlenecektir. Böylece, mahremiyetin zaman-mekân örgüsü içindeki anlamsal boyutu bir dizi betimlemenin içerisinde gizlenmiş söylemlerden bulunacaktır. İkinci yöntem, plan şeması üzerinde mekânların görsel erişim alanlarını ve mahremiyet hiyerarşisine bağlı kademelenen alanların mahremiyet seviyesini sorgulayan mekân dizim yöntemidir. Dolayısıyla, mahremiyetin söylemler üzerinden sosyal boyutunun yanı sıra, belirli kurallar çerçevesinde oluşan mekânlar ve mekânlar arası ilişkileri açıklama için kullanılabilecek “dizim” aracılığıyla mekânsal boyutu ifade edilmektedir. Son olarak göstergebilim ve mekânsal dizim yöntemi ile elde edilen bulgular SPSS 15 versiyonu ile analiz edilmiş ve karşılaştırılmalar yapılmıştır.

İlk olarak; örneklem konutlara ait plan şemaları literatür ile kamu kurumların ve çeşitli mimari ofislerin arşivlerinden elde edilmiştir. Aynı zamanda bu konutların şekillenmesine etki eden sosyal paradigmalara çerçevesi içerisinde sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik etkenler ile mahremiyet ilişkisi, kodlar üzerinden göstergebilim yöntemi aracılığı ile model oluşturulmuştur. Oluşturulan modelde; mahremiyet kavramıyla ilişkili kodlar göstereni, mekânın dolayısıyla mahremiyetin değişimine neden olan sosyal paradigmalara dayalı mahremiyet söylemleri gösterileni temsil etmektedir. Böylelikle gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin göstergebilim ile çözümlenmesi sonucu semantik düzeyde mekânsal mahremiyet göstergeleri ortaya çıkmaktadır. Mahremiyetin evrimleşme sürecinde, konuttaki sosyal boyuta bağlı değişim ele alınmış, ikinci sırada ise, mekânsal boyut üzerinden incelenmesine gelmektedir. Seçilen örneklem konutların plan şemalarına mekân dizim

yöntemi uygulanmıştır. Mekân dizim parametrelerinden derinlik, bağlantısallık, bütünleşme ve eşgörüş analizlerinden elde edilen veriler, mekânsal mahremiyet hiyerarşisine göre beş bölgeye (mekânsal eşik, mekânsal geçiş, kamusal alan, özel alan ve servis alanı) ayrılmış konut mekânlarında tablolaştırılarak son aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada da konutlara ait mahremiyet kodlarıyla ilişkili söylemlerin varlığına ait veriler ile mekân sentaksını sonucu tespit edilen veriler tablolaştırılarak bu verilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı SPSS programı ile karşılaştırılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır (Şekil 1.2).

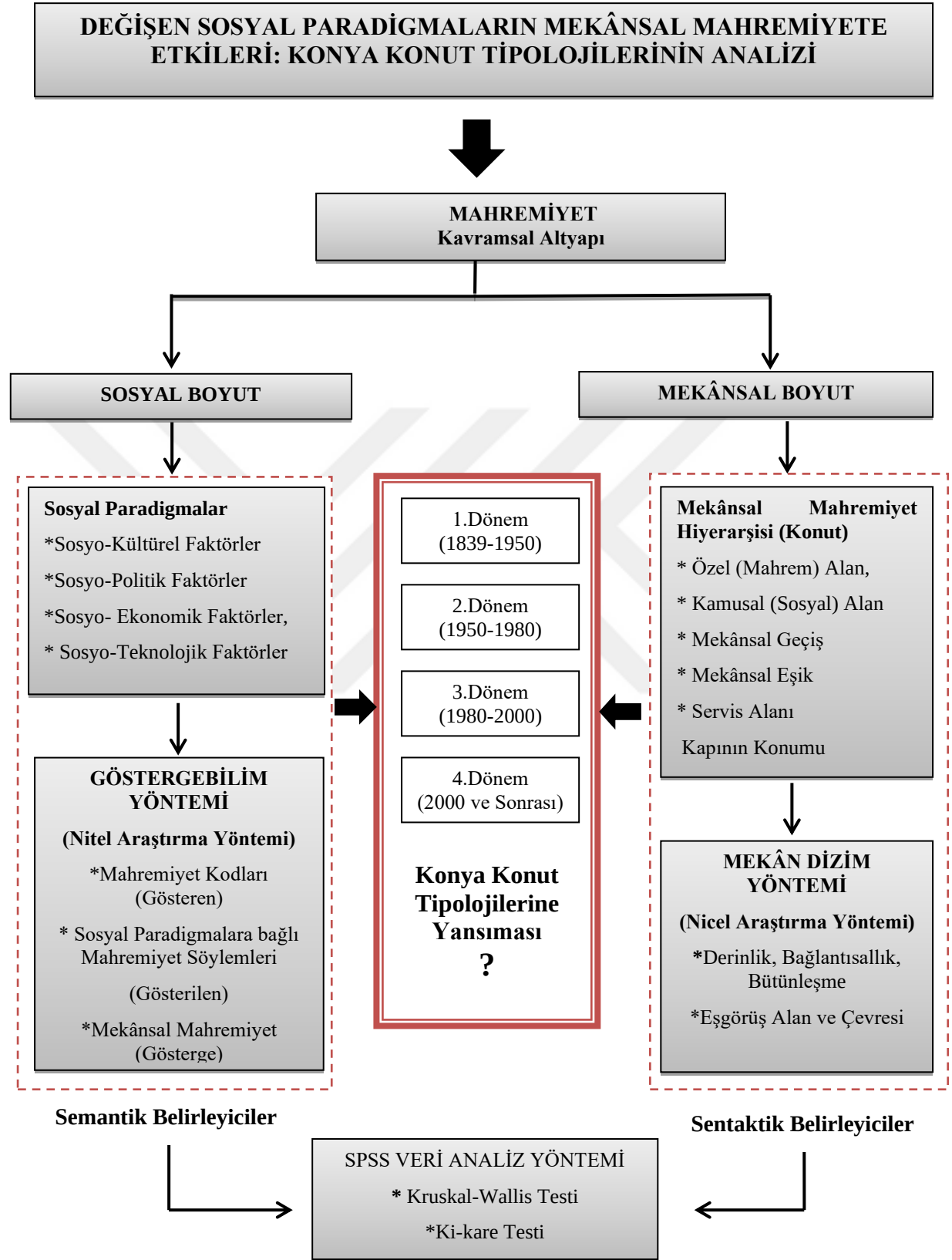
Araştırmanın metodolojisi bölümünde bu yöntemler mercek altına alınıp derinlemesine irdelenecek olup, mekânsal analizlerde grafik ve istatistiksel verilere ulaşmak için;

1. Autocad (Bilgisayar Destekli Tasarım programı ile kamu kurum ve kuruluşların arşivlerinden ve bilimsel yayınlardan elde edilen örneklem konutların plan şemaları yeniden çizilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.),

2. Syntax 2D (Michigan Üniversitesi tarafından geliştirilen program ile, autocad programı ile bilgisayar ortamına aktarılan, örneklem konutların plan şemaları derinlik, bağlantısallık, bütünleşme ve eş görüş analizleri yapılmıştır.),

3. SPSS 15 (Syntax 2D programı ve göstergebilim yönteminden elde edilen veriler ile dönemler arası konutların mekânsal mahremiyet seviyelerini karşılaştırabilecek istatistiksel verilere ulaşılmıştır) yazılımları kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Şekil 1.2. Araştırma Probleminin Şematik Gösterimi

1.3. Kaynak Araştırması

Bu tez çalışması kapsamında öncelikle tezin problematiği olan mahremiyet kavramı ve kavrama ilişkin kuram ve teoriler için çeşitli belge ve arşiv taraması yapılarak mahremiyet hakkında geniş bilgi ağına ulaşılmıştır. Bununla birlikte, mahremiyet kavramının araştırma alanı olarak uygulanacak konutlarda geçmişten günümüze mekânsal değişime zemin hazırlayan sosyal paradigmlar hakkında birçok araştırmacının farklı bakış açısını ortaya koyduğu çalışmalar irdelenmiştir. Elde edilen veriler neticesinde örneklem alan için seçilen Konya kentindeki konutların zaman-mekân örgüsündeki mahremiyetin evrilmesine yönelik modelin oluşturulabilmesi için benzer çalışma modelleri ve yöntemleri üzerinde durulmuştur. Problemin çözümüne yönelik sistematik bir model oluşturmak ve doğru sonuca ulaşmak için, tez çalışmasına katkı sağlayan kaynak araştırması şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Mahremiyet kavramı üzerine kaynak araştırması: Mahremiyet kavramının farklı disiplinlerde geniş yer alması nedeniyle özellikle insan-mekân-kültür üçgeni içerisindeki temel kaynaklarda yer alan Rapoport, Altman, Sommer, Hall, Newell, Lang gibi isimlerin çalışmalarında kişisel/sosyal mesafe, özel/kamusal alan, eşik, görsel erişim gibi mahremiyetle doğrudan ya da dolaylı ilişkili olan kavramlara yer verilmiştir.

Robert Sommer’in ünlü kitabı “Personal Space; The Behavioral Basis of Design” adlı çalışmada, insan-çevre ilişkileri bağlamında mahremiyeti derinlemesine ele alınmıştır. Mahremiyet-savunma mekanizmalarını kişisel alan/kışileştirilmiş alan ilişkisinde inceleyen Sommer savunma/hücum düzenleri, işbirliği/yarış düzenleri, uyumluluk/zıtlık düzenleri üzerinde durmuş ve bu kapsamda yan yanalık, karşı-karşıyalılık ve aralıklı olma alt kavramlarını mahremiyet açısından tartışmıştır (Sommer, 1969).

Bir başka araştırmacı olan Chermayeff ve ve Alexeander 1963 yılında “Community and Privacy Toward a New Architecture of Humanism” adlı kitabında mahremiyet kavramını detaylı bir şekilde irdeleyerek, mahremiyet mesafelerini; özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekânlar olarak dört mekânsal kategoride incelemişlerdir. Bu mekânlar farklı mahremiyet seviyesine sahip belli bir hiyerarşiye göre bir dizi denetim kilidiyle birbirine açıldığını vurgulamışlardır (Chermayeff ve Alexander, 1963).

Bununla birlikte mahremiyet kavramının tanımlanması ve mekân üzerindeki etkisine yönelik söylemlerde bulunan Simmel, Kira, Archea, Göregenli, Gür gibi araştırmacıların katkıları da Bölüm 2’de detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

Konya kentinin konut gelişimine ilişkin kaynak araştırması: Konya kenti farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmasından dolayı zengin kültürel bir geçmişe sahiptir. Kerpiç, sade, yalın evlerini ve yaşam kültürünü mercek altına alan Celile Berk, 1951 yılında “Konya Evleri” adlı çalışması ile Konya’nın geleneksel konut dokusunu derinlemesine inceleyen ilk kaynak niteliği taşıması hususunda tezin temel kaynakları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte; kentin gelişim sürecine bağlı olarak konut dokusunu ele alan İ. Bakır (1986)’ın “Sosyal Değişim Sürecinde Konut Planları Farklılaşması; Konya Örneği” çalışmasında, geleneksel konut dokusunun sosyo-kültürel etkenler çerçevesinde mekânsal değişimini ve M.Ulusoy (1999)’un “Konya’da Apartman Yapılarının Tarihsel Gelişimi” konulu çalışmasında kentin apartmanlaşma sürecini etkileyen faktörler çerçevesine ilişkin yeni konut oluşumunu aktararak tez çalışmasına önemli katkı sağlamışlardır. Sosyal paradigmalara bağlı değişen mekânsal özellikler ve ilişkiler dolayısıyla mekânsal mahremiyeti de etkilemiştir. Ayrıca Konya konutun geçmişten günümüze özellikleri hakkında bilgiler, Arat (2018), Bakır ve Alkan Bala (1998), Aygör (2015) gibi araştırmacıların çalışmaları ile Bölüm 3’de desteklenmiştir.

Teze yönelik kurgulanacak model ve yönteme ilişkin kaynak araştırması: Elde edilen bilgiler neticesinde probleme yönelik doğru bakış açısının oluşturulup doğru analiz edebilmek adına, farklı kaynaklardan model ve yönteme yönelik araştırmalar yapılmıştır. Mahremiyet kavramının geleneksel konutlara ilişkin çalışmalarda genellikle sokak-konut, konut-konut üzerine odaklanılmış olup, konutun kendi içerisinde mekânsal mahremiyet özellikleri hakkında sınırlı kaynağa ulaşılmıştır. Tanyeli (2001) konutların “oda” bazında mahremiyetin yeterince araştırılmamasını eleştirerek bu konuya dikkat çekmektedir. Bununla birlikte geçmişten günümüze kadar geçen süreçte konutun mahremiyet evrimini araştıran çalışmaların yetersiz olması, tezin problemine yönelik modelin kurgulanması açısından zorlanılmıştır. Soyut bir kavram olan mahremiyetin somutlaştırılmasına yönelik konuyla bağlantılı olabilecek benzer çalışmaların modelleri ve yöntemleri üzerinden kaynak araştırılması yapılmıştır.

Mahremiyet ile doğrudan ilişkili olan cinsiyet kavramının geleneksel evler üzerinden göstergebilim yöntemi kullanarak inceleme yapan Özaktan (2018)’in “Normatif Bir Mekân Modeli Olarak Geleneksel Türk Evi Üzerinden Cinsiyet

Kodlarının Analizi” konulu çalışması tezin model çatısının kurulmasında önem taşımaktadır. Çalışma ile mahremiyetle ilişkili kavramların kodlanarak mekâna yönelik söylemler içerisinde aranmasında katkı sağlamıştır. Böylece mekân içerisinde mahremiyetin semantik (anlamsal) boyutu tespit edilebileceği düşünülmüştür.

Ayrıca mekânda mahremiyetin sosyal boyutu ile birlikte mekânsal boyutunun da ele alınması problemin çözümüne ulaşma açısından son derece önemlidir. Hiller ve Hanson (1984)’un “The Social Logic of Space” başlıklı çalışmasında mekân biçimlenmesinde belirli bir topluma ait kültürel bilginin mekânın içerisinde gizli olduğunu ifade ederek, mekân dizim ile bu bilgilerin analiz ve yorumlanmasında kullanılan bir model olduğunu belirtmektedirler. Değişen kültür ile birlikte konut değişimini inceleyen Şalgamcıoğlu (2013), Mansour (2018), Alkhazmi (2018) ve Kurtuluş (2019) mekân dizim yöntemi kullanarak mekânların özelliği ve mekânlar arası ilişki hakkında veriler elde etmişlerdir.

Kurtuluş (2019) “Konuttaki Mekânsal Değişimin Kooperatif Yapıları Üzerinden Mekân Dizim Yöntemi ile İncelenmesi: 1970-2000 Dönemi Afyonkarahisar “ konulu yüksek lisans tezi, mahremiyetin kronolojik değişimi görsel bütünleşme ve bağlantısallık parametreleri üzerinden mekân dizilimi yöntemi ile araştırılmıştır. Çalışma kapsamında; kültür başlığı altında mahremiyet olgusu ele alınmış ve kooperatif konutlarına ait planlar mekân dizim yöntemi ile analiz edilerek konut planlarında mahremiyet olgusunun kapının konumu, odaların derinlik düzeyi gibi parametrelerde incelenerek, zaman içinde nasıl değişimlere uğradığı belirlenmiştir.

Alkhazmi (2018), “Libya Çöl Evlerinin Mimari Özellikleri Üzerindeki Etkisi: Ghadames Şehri Örneği” konulu doktora tez çalışmasında ise; Ghadames Şehri’nde inşa edilen konutların mahremiyet gereksinimi ele alınmıştır. Örnek konutlar üzerinden mahremiyetin araştırılması için mekân dizimi analiz yönteminde eşgörü alan parametreleri kullanılarak, görülebilirlik ve görsel mahremiyet ölçülmüştür. Çıkarılan sonuçlar üzerinden geleneksel ve çağdaş konutların benzerlik ve farklılıklarına bakılmıştır. Sosyo-kültür ve mahremiyetin önemi, özellikle geleneksel yerleşim ve konutun mekânsal organizasyonda ana belirleyicilerden olan görsel mahremiyet ve sosyal etkileşim üzerinde kontrol sağladığı tespit edilmiştir. Modernizm sonucu üretilen modern konutlarda ise; Ghadames toplumu için sosyal ilişkilerde önemli bir belirleyici olarak kabul edilen görsel mahremiyet geleneksel evlere göre daha az olduğu ortaya çıkmıştır.

Konut içerisinde mahremiyetin sayısallaştırılarak yorum yapabilme imkânı sağlayan mekân dizim yönteminde kullanılacak parametrelere ilişkin detaylı bilgiler Bölüm 2.5.1.'de Mekân Dizim ve Mahremiyete İlişkin Teoriler başlığı altında verilmiştir.

2. MAHREMİYETİN KONUT VE MODERNLEŞME İLE İLİŞKİSİ HAKKINDA KAVRAMSAL ALT YAPI

İnsanoğluyla birlikte varlığını sürdüren mahremiyet kavramı, toplumsal değişme süreci olarak en genel anlamıyla tanımlayabileceğimiz modernizm ile birlikte devingen ve dinamik bir yapı özelliği göstermektedir. Hukuk, din, felsefe, sosyoloji ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde geniş yer tutan mahremiyetin, bu devingen ve dinamik yapısına bağlı olarak net bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Çalışmanın problematiği olan mahremiyetin doğru analiz edilip, geçmişten günümüze evrilme sürecinin tespiti için söz konusu kavramın derinlemesine irdelenmesi gerekmektedir. Mahremiyete ilişkin teorilerin araştırılarak, mahremiyet mekanizması için gereken parametrelerin saptanması çalışmanın temel kurgusu açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, kişinin mahremiyete en çok ihtiyaç duyduğu ve arzu ettiği yapı olan konutlar üzerinden mahremiyeti incelemek çalışmanın bakış açısını oluşturmaktadır. Konutların modernizm denilen olgu ile değişim sürecine girmelerinde; politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik faktörleri kapsayan sosyal paradigmalardaki kırılma noktaları etkili olmuştur. Değişimin temelindeki sosyal ve mekânsal yansımalar ele alınarak, mahremiyetin bu değişim sürecindeki evrimi saptanabilecektir.

Özetle, bu bölümde yaşanan fiziksel çevre içerisinde psikolojik bir ihtiyaç olan mahremiyetin düzenlenmesine yönelik teoriler ortaya koyulmaktadır. Toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişkenlik gösteren bu olgunun, değişen konut ile olan ilişkisinin araştırılması probleme yönelik bakış açısının doğru bir şekilde kurulması noktasında önem arz etmektedir. Elde edilen teorik söylemler neticesinde; mahremiyetin tanımlanması, mahremiyet mekanizmasının kurulması için gerekli şartlar ve konut içerisindeki önemi hakkında yorum yapabilme imkânı sağlanmış olacaktır.

2.1. Mahremiyete İlişkin Teoriler

Topluluk içerisinde yaşamak zorunda olan insanoğlu, sürekli birbirleriyle iletişim ve etkileşim halindedir. İnsanlar bu iletişim ve etkileşim halini resmiyetten samimiyete kadar geniş bir yelpazede derecelendirebilmektedir. Mahremiyet bu derecelendirmeyi sağlayan bir kontrol mekanizmasıdır.

Mahremiyet kavramını mercek altına aldığımız zaman, kökü Arapça haram kelimesinden türeyen “mahrem” sözcüğünden gelmektedir. TDK’da mahrem kelimesi,

“başkalarına söylenmeyen, gizli “ olarak tanımlanırken, mahremiyet “gizlilik” şeklinde ifade edilmiştir (T.D.K., 2019).

İngilizcede ise “mahremiyet” terimi “privacy” olarak karşımıza çıkmakla beraber, “intimacy” ve “confidentiality” sözcükleri de yerine göre birbirini tamamlamaktadırlar. Mahremiyetin kökeni olan “priv”, ayrıcalık anlamına gelmektedir. İngilizce dil sözlüklerinde mahremiyet, “kamuoyundan veya şirketten çekilmek” ve “kişinin özel yaşamı” olarak tanımlanır (Webster Yeni Dünya Sözlüğü, 1986). Bu kavramın en eski yasal analizini yapanlardan biri olan Warren ve Brandeis (1890) mahremiyeti; bireylere, kendi duygu ve düşüncelerini başkalarına ne ölçüde iletileceğini belirleme hakkı olarak açıklamışlardır (Leino-Kilpi, 2001).

Rapoport (1997), mahremiyeti, “etkileşimi kontrol edebilme, tercih edebilme ve arzu edilen etkileşimi kazanma yeteneği” olarak tanımlayarak, ilişkileri düzenleyen bir mekanizma olduğunu vurgulamaktadır (Lang, 1987).

Lee (1978), aynı şekilde mahremiyeti; kişi ya da gruba optimum yaklaşma koşulu olarak ifade etmektedir (Kızıl, 1978; Gür, 1996). Bu tanımlamaya Altman (1975) ise, mahremiyeti, kişinin kendine ya da bir gruba olan ulaşımını seçimsel olarak kontrol etmesi şeklinde aktararak, mahremiyetin iki önemli özelliğini ortaya koymaktadır. İlki; mahremiyeti kişinin kendisini diğerleriyle mesafe koyma yeteneği, diğeri ise; bulunduğu alanı kişiselleştirme yeteneğidir. Böylece, mahremiyet bireyin diğer kişilere karşı oluşturmuş olduğu dinamik ve değişken olan açıklık/kapalılık sürecini ifade etmektedir.

Mahremiyet yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak temelde “iletişim” ve “etkileşim” unsurlarına dayanmaktadır. Ancak tanımlamalar arasındaki birçok disiplinde farklılıklar söz konusudur (Fischer, 1971; Margulis, 1977; Mellors, 1978; Newell, 1995). Mahremiyet, felsefe bilimine göre insanoğlunun varoluşunun bir parçası olarak tanımlanırken, sosyoloji biliminde ilişki düzenleme için olmazsa olmaz bir kavramdır. Hukukçular ve siyaset bilimcilere göre ise; mahremiyet temel bir insani hak olarak görülmektedir. Psikoloji, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji, antropoloji ve mimari gibi farklı alanlarda mahremiyet konusunda yapılan ilk tanımlamalar “yalnızlık, inzivaya çekilme, diğer insanlarla ilişki kurmama, kendi başına kalma, özel olanı saklama” gibi tek boyuttan ele alınmıştır (Chapin, 1951; Simmel, 1956; Jourard, 1959; Bates, 1964; Kira, 1970; Milgram, 1970; Chermayeff ve Alexander, 1971; Altman, 1976; Newell, 1995; Göregenli, 2015). Genelde gözleme dayalı olan bu tanımlar,

ayrıntılı bir kuramsal analiz içermemektedir. Bu çalışmaların ortak özelliği; bir duruma, bir davranışa, bir olaya dikkat çekmiş olmalarıdır (Tablo 2.1.).

Tablo 2.1. Mahremiyetin Tek Boyutlu Tanımları (Newell, 1995)

Yazar -Yıl	Mahremiyet Tanımı
Brandeis&Warren, (1890)	Yalnız kalabilme hakkı (to be let alone),
Chermayeff&Alexander, (1963)	Geri çekilme, kendine güven, yalnızlık düşünme ve konsantrasyonun mükemmel bir bileşeni,
Westin, (1970), Proshansky ve ark. (1970)	Neyi, ne zaman ve kiminle iletişim kurmada seçim özgürlüğü,
Hall, (1969)	Kişisel kontrol etme,
Fischer, (1971); Schoeman (1984)	Yaşam durumu,

Daha sonraki mahremiyet tanımlamaları gözleme dayanmaktan ve tek yönlü süreçten ziyade; çevre psikolojisi ve kuramsal çerçeveden ele alınmaktadır. Bu tanımlarda, “kişiler arası ilişkide kontrol, benliğin diğerlerine karşı açık/kapalı olma durumu, ilişkilerde tercih hakkı ve seçme özgürlüğü” gibi kişiyi diğerlerine karşı zihinsel ya da fiziksel mesafe oluşturma olarak çok boyutlu bir biçimde değerlendirilmektedir (Westin, 1970; Proshansky ve ark., 1976; Rapoport, 1977; Harries, 1996) (Tablo 2.2.).

Tablo 2.2. Mahremiyetin çok boyutlu yönden tanımları (Göregenli, 2015)

Yazar -Yıl	Mahremiyet Tanımı
Rapoport (1977), Lang (1987)	Etkileşimi kontrol edebilme, tercih edebilme ve arzu edilen etkileşimi kazanma yeteneği,
Harris, (1996)	İnsanların diğerleri ile olan ilişkisini yürüten ve düzenleyen, kişiler arası mesafelerin kontrol edilme süreci,
Proshansky & Ittelson & Rivlin, (1976)	İlişkilerin düzenlenmesi ihtiyacı
Westin (1970),	Bireylerin, grupların ve kurumların kendileriyle ilgili bilgilerin ne kadarının, nasıl ve ne zaman başkalarına ileteceğini belirleme hakkı,
Wolfe (1977),	Belirli somut durum ve olayların deneyiminden oluşan normatif ve olgusal faktörlerin karşılıklı bağımlılığının bir sonucu,
Foddy and Finighan (1980),	Belirlenmiş bir rol ilişkisi içinde bir kimlik sahibi olma talebine ilişkin kontrol mekanizması,

Bu çalışmaların kimi sadece mahremiyeti tanımlarken, kimisi de mahremiyetin birey ve toplum üzerinde etkisini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur (Westin, 1970; Marshall, 1972; Hall, 1974; Altman, 1976).

Bununla beraber mimar J. Archea (1977), mahremiyeti; her şeyden önce bilgi yayılması ile ilgili bir süreç olarak tanımlamaktadır. Davranışlarımızın değiştiği çevrelerde mahremiyetimizin de değişeceğini ifade etmektedir. Bu sebeple, yaşadığımız

çevre nasıl tasarlanmış olursa olsun bilginin dağılmasını, merkezileşmesini, yayılmasını yahut da belirli bir alanda sınırlı kalmasını veya ayrılmasını sağlayabileceğini söylemektedir. Bu nedenle, fiziki çevrenin mahremiyetle ilgili olarak dikkate alınması gerekmektedir (Yörükan, 2008). Böylece mahremiyetin farklı fiziksel ortamlarda farklı şekilde etkilendiği bir süreç olduğunu da diğer araştırmacılar gibi Archea da vurgulamıştır.

Aynı düşünceyle birlikte Gür (1996) mahremiyeti, “Tek yönlü bir gizlilik-girilmezlik süreci değil, toplumsal ve bireysel değerlerden etkilenen insanların birbirleriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre değişen diyalektik bir kontrol süreci” olarak tanımlamıştır. Ayrıca Gür (1996), gönderilen ve alınan görsel, işitsel ve kokusal uyarıların nitelik ve nicelik yönünden denetlenmesini mahremiyet ile sağlanabileceğini eklemiştir.

Lang ise mahremiyeti “bireylerin veya grupların kendi imkânları ile gerçekleştirdiği aralarındaki görsel ve işitsel denge” olarak tanımlanmaktadır (Lang, 1987). Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere mahremiyetin türlerini; görsel mahremiyetle görünürlüğün kontrolü, işitsel mahremiyetle gürültü iletimi ve koku mahremiyeti ile koku kontrolü olarak sınıflandırabiliriz.

Mahremiyetin görsel, işitsel ve kokusal türlerinin yanı sıra, tek başına kalma, küçük ilişkiler kurma, yakınlık arama ve bununla beraber küçük gruplara katılma gibi durumlar da söz konusudur. Westin (1970) “Privacy and Freedom” isimli kitabında konuyla ilgili olarak mahremiyete ilişkin dört durumdan söz etmektedir;

1. *İnziva durumu (Intimicy)*; Kişinin tek başına, başka insanların gözetiminden uzakta olduğu *kendi başına olma* durumu olarak tanımlanmıştır. Tam anlamıyla bir mahremiyet durumu söz konusudur.

2. *Yakınlık (Solitude)*; Bireyin ya da grubun yakın ilişki düzeyine ulaşmak için kurduğu *teklifsiz* mahremiyet durumudur. Karı-koca ilişkisi, aile içi ya da samimi arkadaş ilişkisidir.

3. *Anonimlik (Anonymity)*; Bireyin toplum içinde gözetilmeden veya fark edilmeden var olma durumudur. Genel yerlerde veya genel eylemlerde bireyin toplum içinde ilgi odağı olmadan hayatına devam etmesidir.

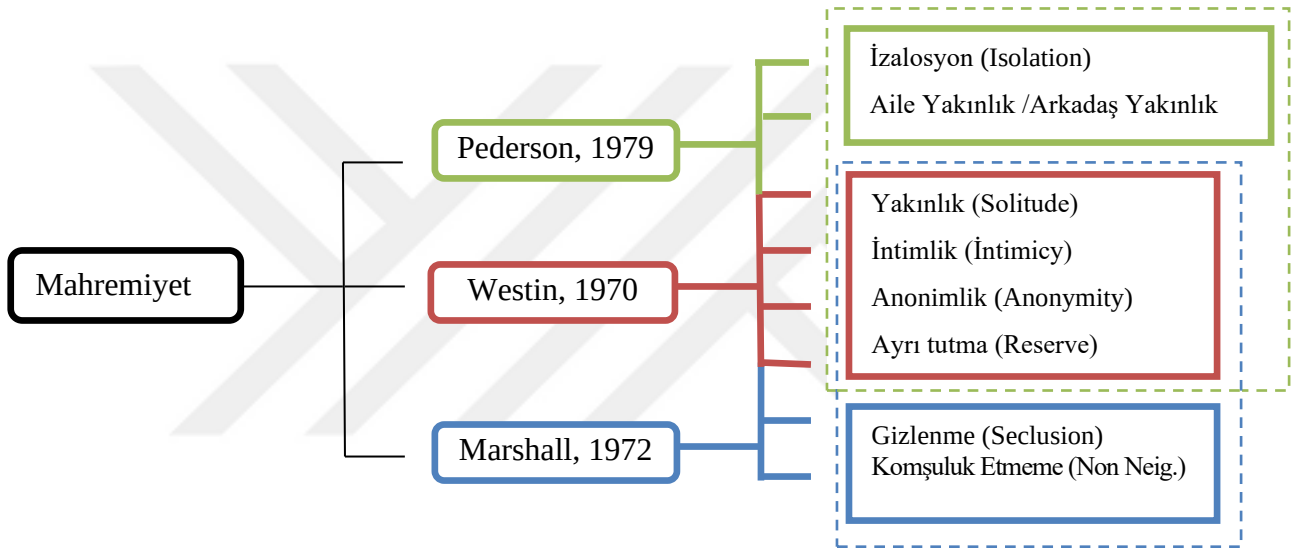
4. *Ayrı tutma (Reserve)*; Kişinin istenmeyen etkileşimlere karşı *kendini ayrı tutma* durumudur. Kişi kendisini geri çekerek, kendisine ilişkin etkileşimi ya da bilgiyi sınırlama isteği durumu ortaya çıkabilir. En teklifsiz ilişkilerde bile insanın kendine sakladığı bir şeyler mutlaka vardır.

Marshall (1972) buna ek olarak;

5. *Gizlenme (Seclusion)*; Ses, görüş ve diğer kimselerden uzakta yaşama durumu,

6. *Komşuluk Etmeme (Non Neighbouring)*; Komşu ile iletişim kurmama durumunu ilave etmiştir.

Pedersen (1979) ise Westin'in mahremiyetin bu dört durumuna *izolasyon*'u da eklemiştir. İzolasyon inziva durumuna benzerlik gösterse de yeni sınıflandırmada yaşam biçimi olarak kendi ve diğerlerinden fiziksel ayırma olarak ifade etmiştir. Ayrıca aile ve arkadaşlık arasında olan yakınlık durumunu “aile yakınlığı” ve “arkadaş yakınlığı” olarak ikiye ayırmıştır. Böylece bu durum sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak ulaşılan mahremiyet anlamına gelmektedir (Şekil 2.1.).

Şekil 2.1. Mahremiyet Durumu (Westin, 1970; Marshall, 1972; Pedersen, 1979)

Mahremiyet durumları kişinin ya da toplumun diğerlerine karşı sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak ilişki kurma ve/veya mesafe koymayı sağlayan bir kalkan görevinde bir mekanizma sistemi sağlamaktadır. Bu sistem ile kişi kiminle, ne kadar ve ne ölçüde davranıp, nasıl bir ilişki düzenleyeceğine karar vermektedir. Mahremiyet mekanizması olarak tanımlanan bu davranış mekanizması ile insanlar sosyal etkileşimlerinde istenilen sınırı oluşturmakta ve bu sınırı kontrol edebilmektedir.

2.2. Mahremiyet Mekanizmasına İlişkin Teoriler

Mahremiyet konusunda kapsamlı çalışma yapan araştırmacı Altman (1976), çevre psikolojisinin özgün kuramları içerisinde yer alan “Mahremiyet Düzenleme Kuramı” ile mahremiyeti, kendisine özgü bir dizi özellikle açıklamaktadır. Bu özellikler; mahremiyetin birimleri, diyalektik modeli, monoton olmayan yapısı, sınırları

düzenleme süreci olarak mahremiyeti farklı başlıklar altında, farklı yaklaşımlarından söz etmektedir. Tüm bu özellikler ışığında yazara göre, insan istemediği bir ilişkiye zorlandığında mahremiyetini optimum düzeyde tutmak için bazı mekanizmalar geliştirmektedir. Mahremiyeti düzenleme biçimi olarak tanımlanan mahremiyet mekanizması, kültürlerarası öğrenilen davranışlar içermesi nedeniyle değişkenlik göstermektedir. Mahremiyet mekanizmalarına panjurları indirme (Hill, 1970), kapıyı kilitleme (Kira, 1970), psikolojik olarak geri çekilme (Ittelson ve ark., 1972), gözleri kaçırma (Briggs, 1970), gizli yerler kullanma (Moore, 1984) gibi çeşitli davranışlar örnek olarak verilebilmektedir (Newell, 1995).

Mahremiyet mekanizmaları sözel, sözel olmayan ve çevresel mekanizmalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Göregenli, 2015).

Sözel mahremiyet mekanizmaları; içerik ve yapı olarak ele alındığında kişinin karşı tarafa “ne söylediği ve nasıl söylendiğini” ifade eder. Vurgular (ses tonu, seçilen sözcük ve vurgu) sözlü etkileşimde önemli etki bırakır. “Yalnız kalmak istiyorum” ya da “yaklaşma” gibi sözcükler özellikle kalabalık ortamda mahrem konusunda dikkat çekicidir. Davis ve Oleson (1971), çevresindeki insanlardan farklı bir dilde konuşmayı da bu duruma örnek olarak aktarmaktadırlar.

Sözel Olmayan Mahremiyet Mekanizmaları; Bu konuda pek fazla araştırma olmamakla beraber vücudumuzun mahremiyet isteğine karşı göstermiş olduğu durumlardır. Newell (1995) vücut dili olarak belirttiği bu mekanizmayla kişinin kendisi dışındakiler için sınır oluşturma hareketi olarak değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Başın ya da vücudun başka tarafa çevrilmesi, göz temasının azaltılması (Hall, 1969; Briggs, 1970; Patterson ve ark., 1970) psikolojik tepkilere örnek olarak sayabiliriz.

Çevresel mahremiyet mekanizmaları ise; özellikle mimarlık alanında önemli bir yere sahip, fiziksel sınır oluşturma davranışlarıdır. Çevresel mahremiyet mekanizmasının temeli; insanların mahremiyetlerini korumak adına çevrelerini nasıl düzenledikleri ve bu düzene göre nasıl bir davranış sergilediklerine yahut tam tersi olarak; davranışlara göre çevrenin nasıl tanımlandığına dayanmaktadır. Altman (1976), çevresel mahremiyet mekanizmaları üzerinde özellikle durmuştur. Bu bağlamda Altman çevresel mahremiyet mekanizmasını dört gruba ayırmaktadır. Bunlar;

- 1) Yalnızlık ve başkalarının gözleminden uzak olmak,
- 2) Baş başa olmak, ya da ikinci bir kişi ile beraber, fakat dış dünyadan arınmış olmak,
- 3) İzole olmak ya da bir kalabalık içerisinde olup da tanınmamak,

4) Sınır koymak ya da istenmeyen iletişime karşı kontrol amaçlı davranış sergilemektir.

Tüm bu mahremiyete karşı oluşturulmuş mekanizmalar, çevre davranış çalışmalarında insan, mekân, davranış ve zaman boyutlarını birbirine bağlayan dinamik modeller ve açıklayıcı teoriler ile somutlaştırılmaktadır. Sosyo-kültürel model, ekolojik model, davranışsal model, çevresel algı ve bilişsel model, semantik (anlamsal) model ve mekânsal dizim modeli çevre-davranış-mahremiyet çalışmalarında ele alınması gereken modeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece; zaman-mekân sıkışması (Harvey, 1990) içerisindeki süreçte, mahremiyetin anlamsal kaymaları; Altman (1975)'ın ve Down ve Stea (1973)'nin vurguladığı kültürel bağlamda mahremiyet kavramının yaşam biçimin günlük eylem örüntülerine yansımakta ve bu modeller ile tezin kurgusunda kavramsal çerçevenin kurulmasında önemli katkı sağlamaktadır.

Rapoport (1969)'a göre sosyo-kültürel model; çevrenin biçimlenmesinde önemli bir değişken ve insan-çevre etkileşiminde temel belirleyicidir. Rapoport, bu alanda yapılan çalışmalarda çevrenin biçimlenmesinde sosyo-kültürel bileşenlerin rolünün; yerleşim, iklim, malzeme gibi çevresel bileşenlere göre daha ön planda olduğunu iddia etmektedir. İnsan ve çevresi arasındaki ilişkiyi sosyo- kültürel etkiler altında inceleyen bu model, diğer modellerin temelini oluşturmaktadır.

Sosyo-kültürel modelde, çevre-davranış çalışmalarında çeşitli insan gruplarının tanımlanmasında kullanılan yaşam şekli, dünya görüşü, değerler, normlar gibi kavramlar ele alınmaktadır. Altman (1976) ve Rapoport (1969)'un ekolojik model olarak tanımladıkları model, temelde organizmaların çevreleriyle olan ilişkisini (Michelson, 1976) araştırmaktadır. Modelde; zaman içerisinde birbirini biçimlendiren ve etkileyen davranış ve çevre arasında karşılıklı ilişki, farklı davranış düzeyleri ve öznel, içsel süreçler ele alarak incelenmiştir. Bu modele göre; kişisel alan, egemenlik alanı, kalabalıklık ve özel/kamusal alan gibi mahremiyet ile ilgili olan bütün bu alanlar, çevresel dürtülere karşı gösterilen yanıtlar olarak değil, insanın çevreyi kullanımı ile ilgili olduğunu iddia etmektedirler (Altman, 1976; Turgut, 1990).

Davranışsal model grubunun ilgi alanı determinist bir bakış açısı ile mekân-kullanıcı arasındaki karşılıklı etkileşimi irdeleyerek mekânın kimliğini kazanmasında katkı sağlar. Bu kimlik oluşumunda Örer (2002), kişisel alan, egemenlik alanı ve mahremiyet gibi kavramlardan söz etmektedir.

Çevresel algı ve bilişsel modelde; insan duyuvar yoluyla çevreyi algılayarak belleğe gönderme yapar ve zihinde bilişsel şemalar oluşmaktadır. Bu şemalar neticesinde insan çevresine davranışları ile tepkiler yollamaktadır (Gür, 1996). Bilişsel

haritalar ile kişinin, fiziksel çevreden (mekândan) algıladığı nesnelerden (uyarıcı) gösterdiği tepkiler (uyarı), sadece o kişinin zihninde kodlanmış olup, kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Bu algılama hem fiziksel düzeyde hem de sosyal düzeyde olabileceği unutulmayarak, mekânların ve mekânlar içerisindeki her noktanın fiziksel ve sosyal anlamları göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Sözcüklerin anlamlarını inceleyen anlam dizgesi (De Saussure, 1966) olan semantik model ise; mekânın anlamı, değişimi, dönüşümü üzerine kurgulanmıştır. Çalışmada mekân mahremiyetine yönelik sosyal paradigma söylemleriyle ortaya çıkarılan mahremiyet kodlarının semantik düzeyde incelenmesi, mahremiyetin sosyal anlamının çözümü açısından önemlidir.

Mahremiyetin sosyal anlamıyla beraber; fiziksel ilişkilerini tartışmak hem mekânsal dizim (sentaktik) hem de anlam bilim (semantik) bütünlüğü sağlamaktadır. Mekânsal dizim modelinde “mekânın form ve biçimine ait olan dil” esastır. Bu dil, her topluluk ve kültür için belirli kurallara göre düzenlenerek oluşturulmaktadır. Bu durum, mekânda mahremiyetin sosyal, aynı zamanda, biçimsel bir dile sahip olduğunu göstermektedir. Mekân dizim modeli, konutların farklı biçimlere sahip mekânları karşılaştırma imkânı vermektedir (Kim, 1999; Penn, 2003; Şalgamcıoğlu, 2013).

Tüm bu modeller, çevre-davranış-mahremiyet ilişkisinde birbiri ile etkileşim halindeki süreci kapsayarak çevresel mahremiyetin düzenlenmesi için önem arz etmektedir. Çevresel mahremiyet düzenlenmesinde etkili olan modellerle birlikte mesafeler de önem taşımaktadır. Mekân içerisinde yapılan eylemlerde, mahremiyet sınırlarının hangi mesafede çizilmesi gerekliliği çevresel mahremiyet mekanizmasının düzenlenmesinde olmazsa olmaz unsurlardandır. Çünkü bir kişinin mahremiyet sınırı onun özgürlük alanını tanımlarken, diğerleri için bu alan gizlilik-girilmezlik sınırı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eylem-mekân içerisindeki ilişki sınırları kişinin tercihlerine bağlıdır. Samimi ilişkilerden resmi ilişkilere kadar farklı hiyerarşik düzen söz konusudur.

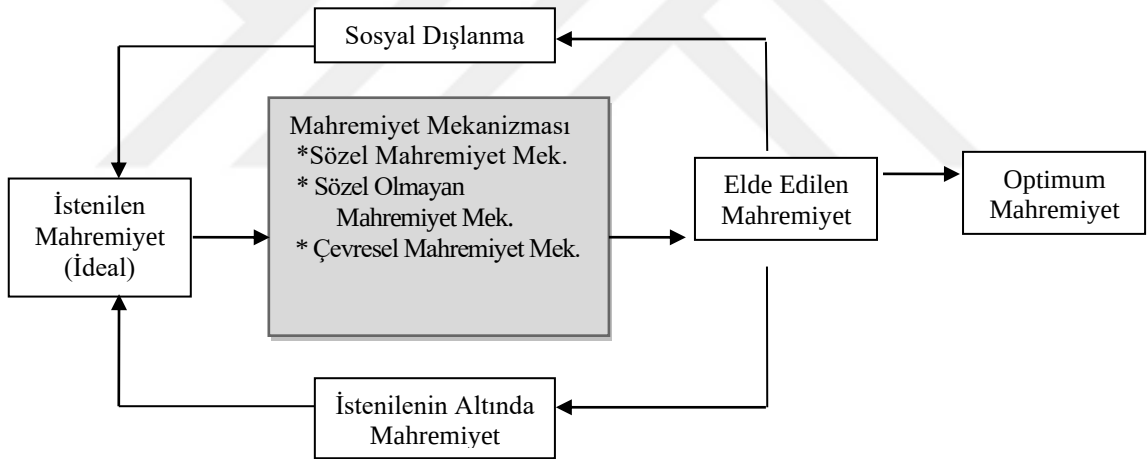
Eylem-mekân hiyerarşik düzen ile ilgili Bayazıt ve ark. (1976) kişilerin bazı eylemleri yaparken yalnız ve başkalarından uzak olmak istediğini ifade etmişlerdir. Çalışmalarında mahremiyet davranışı, kişiye göre üç uzaklık düzeyinde ele alınmakta ve eylem-mekân hiyerarşisine göre düzenlenmektedir (Bayazıt ve ark., 1976). Bu üç farklı mesafeye göre oluşturulan mahremiyet;

Kamusal Mahremiyet: Yabancılar arasında oluşan geçici beraberlik düzeyidir.

Sosyal/Toplumsal Mahremiyet: Aile bireyleri ve misafirler arasındaki sosyal ilişkilerin kurulması için gereken uzaklıktır.

Kişisel Mahremiyet: Eşler arasındaki ya da ebeveyn ve çocukları arasındaki çok samimi ilişkilerde ortaya çıkan mesafe (Turgut, 1990; Karasözen, 1993) olarak sıralanmaktadır.

Kişi eylemlerini bulunduğu mekânda gerçekleştirirken, diğerleri ile olan mesafesinin yeterince sağlanamaması, kişinin mahremiyet kontrolünü zedelemektedir. Altman (1975)'in dinamik mahremiyet modelinde; bir ilişkide/mekânda zihinde belirlenen mahremiyet seviyesi istenilen mahremiyet düzeyini oluşturur. Kişi, çeşitli mahremiyet mekanizmaları ile istenen mahremiyet düzeyine ulaşmayı arzulamaktadır. Göstermiş olduğu mekanizmalar neticesinde, farklı düzeyde mahremiyet elde edebilmektedir. İstenen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet düzeyleri eşitlenebildiği durumlarda optimum mahremiyet düzeyine erişildiği ifade edilmektedir (Lang, 1987) (Şekil 2.2.).

Şekil 2.2. Mahremiyet Mekanizması (Altman, 1975; Lang, 1987)

Tüm bu mesafeler neticesinde mahremiyet mekanizmasının kurulması ve mesafeler arasında katı olmayan yumuşak geçişlerin sağlanabilmesi mahremiyet hiyerarşisinin doğru kademelenmesi ile gerçekleşmektedir. Mahremiyetin değişken ve dinamik yapısından yola çıkarak, çeşitli kültür ve coğrafyalarda mahremiyet hiyerarşisi farklı anlamlar içermektedir. Mahremiyet hiyerarşisini oluşturan alanlar ve bu alanların kişi ve toplumdaki önemi göz ardı edilemez.

2.2.1. Mahremiyet hiyerarşisi

Mahremiyet hiyerarşisi; mahremiyetin mekân içerisinde kontrol edilebilir olmasını sağlayan mimarinin en önemli özelliklerinden birisidir. Chermayeff ve Alexeander (1963) mekân içerisinde kullanıcı yoğunluğu ve ilişki durumuna göre mahremiyetin, özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal olmak üzere hiyerarşik bir düzene sahip olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Özel mekândan kamusal mekâna geçişteki mekânların (tampon bölgelerin) süreklilik sağlaması ve tanımlanabilir mekânlar oluşturması mahremiyete akışkanlık kazandırmaktadır (Yoldaş, 2007). Hiyerarşinin kentsel alandan en küçük mekân olan oda birimine kadar süreklilik sağlanması mahremiyetin doğru şekilde kurgulandığını ifade etmektedir. Böylece hiyerarşi ile; iç-dış, özel-kamusal, kadın-erkek, ön-arka, sosyal-bireysel ve kalabalık-tenha bağlamında görsel ve işlevsel bağlantı sağlanmaktadır (Bala ve Çağlar, 2004). Bu bağlantılarda özel ile kamusal alan arasındaki kademelenmeyi eşik ve geçiş ara yüzleri ile yumuşak bir şekilde sürdürülmektedir (Lozano, 1990; Köknar, 2001). Nitelikli bir ara yüzde, hareket ederken algılanan mekânlar dizisinde keskin ve sert geçişlerden kaçınılması gerekliliği araştırmacılar tarafından (Newman, 1972; Alexander ve ark., 1977; Gehl, 1977; Bakan ve Konuk, 1987) vurgulanmaktadır. Özaydın (1993) ara yüzlerle ilgili olarak; ara yüzlerin yumuşak geçişle birlikte mülkiyetle ilgili bir boyutu da olduğunu belirtmektedir. İşlev kazanmış, ayrıntıları ile tasarlanmış ara yüzlerin mekânsal ve yaşamsal niteliğinden söz edilebilirken, ara yüze sahip olmayan diğerleri ise; artık alan olmanın ötesine geçemediğini ve sahihsiz mekânlar olarak kaldığını iddia etmektedir (Özaydın, 1993).

Optimum düzeyde mahremiyetin gerçekleşmesine hizmet eden mahremiyet hiyerarşisi, farklı çevrelerde farklı davranış modelleri sergilemektedir. Çevre ve davranış ilişkileri üzerine yapılan çalışmalarda (Broady, 1966; Boughey, 1970; Brolin, 1976; Archea, 1977; Nalkaya, 1980; Dostoglu, 1986; Bahammam, 1987; Lang, 1987; Shawesh, 1996);

- ✓ Kişisel alan (personal area),
- ✓ Egemenlik alanı (territoriality),
- ✓ Kalabalıklık (crowding),
- ✓ Özel/kamusal alan (private/public space)
- ✓ Mekânsal Eşik
- ✓ Mekânsal Geçiş

kavramları mahremiyet ile doğrudan ilişkili kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çevre-davranış etkileşimlerinde mahremiyetin korunmasına ve sürdürülebilmesine yönelik bu alanların irdelenmesi çalışmanın alt yapısına doğru bakış açısı kurmakta fayda sağlayacaktır.

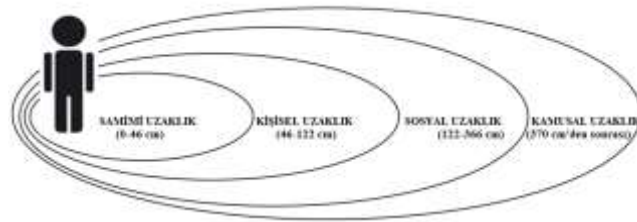
2.2.1.1. Kişisel alan (personal area)

Kişisel alan oluşturmak, mahremiyeti elde etmek açısından en temel mekanizmalardandır. Kişisel alan, kişisel mekân, kişilerarası mesafe, mekânsal proksemi gibi terimler mekânsal davranış ile doğrudan ilişkilidir.

“Kişisel alan” terimi Katz (1937) tarafından ilk kez kullanılmıştır. Hayvan psikoloğu Henri Heidiger, *Wild Animals in Captivity* adlı kitabında birçok hayvan tarafından alanlarını tanımlamak için farklı mesafeler kullanıldığını ifade etmiştir (Hediger, 1950). Heidiger (1950), kişisel mesafeyi; “her hayvanın çevresinde görünmeyen bir balon veya hava kabarcığı gibi bir kuşak sayesinde, kendisi ve diğer hayvanlar arasında uygun bir mesafe sağlamak olarak” tanımlamıştır. Bu tanımlama Hall’ın 1966 yılında *Hidden Dimesion* kitabındaki proksemik alan teorisi ile mekânsal mesafe sınırlandırmasının temelini oluşturmaktadır (Göregenli, 2015).

Hall’ın proksemi kavramı (1966) mimarlık disiplini için mahremiyetin tanımlanmasında büyük önem arz etmektedir. Hall, proksemi kavramı ile mesafeyi bir iletişim aracı olarak görür ve insanların diğerleriyle olan ilişkilerinde duygusal durumlarıyla bağlantılı olarak, mahremiyet düzeni kurmak için çeşitli mesafeler kullandıklarını vurgulamaktadır (Hall, 1974). Bu mesafeler kişiyi diğerleriyle olan iletişimde mahremiyet seviyesini belirlemede etkili olmaktadır.

Hall (1966) hayvanlardan sonra insanların da bulunduğu çevre içerisinde dört tip kişisel uzaklık olduğunu belirtmektedir: Samimi uzaklık, kişisel uzaklık, sosyal uzaklık ve kamusal uzaklık. (Hall, 1969) (Şekil 2.3.).

Şekil 2.3. Hall (1969)‘un kişisel uzaklık mesafesi

Hall'un tanımladığı kişisel uzaklıklar, en mahrem alandan en resmi alana kadar farklı mahremiyet seviyelerini ifade etmektedir. Hiyerarşik olarak seviye değişimi, davranış ve duygu değişimini de beraberinde getirmektedir. Kişisel alanla kullanıcı, özel (mahrem) alanını zihinsel (soyut) ve hacimsel (somut) olarak sınırlandırarak mahremiyetini sağlayabilmektedir.

İnsanın temel ihtiyaçlar ve değer yargılarını sağlamak için göstermiş olduğu tutum ve davranışlarla ortaya çıkan kişisel alan ve mahremiyet mekanizmasının gerçekleşebilmesi egemenlik alanının doğru şekilde tanımlanmasına bağlıdır. Egemenlik alanı mahremiyet kavramıyla doğrudan ilişkili kavramlardan birisidir. Kişisel alan kişinin zihninde ya da fiziksel unsurlarla sınırladığı alanı kapsarken, egemenlik alanı daha geniş bir alanı ifade etmektedir.

2.2.1.2. Egemenlik alanı (territoriality)

Egemenlik sözcüğü anlam olarak hâkimiyet, hükümlanlık anlamlarına gelmektedir (T.D.K., 2019). Egemenlik alanı bu tanımlamadan yola çıkarak; sınırlandırılmış alanın ya da mekânın mutlakiyetini sağlamaktır. Egemenlik alanında fizyolojik ve psikolojik tehditlere karşı savunma, sahiplenme ve koruma söz konusudur.

Egemenlik alanını tanımlarken araştırmacılar benzer ifadeler kullanmışlardır. Egemenlik alanı; bir birey ya da grubun kullandığı, herkese açık olmayan, kişinin/grubun kendini güvende hissettiği ve mahremiyet ihtiyacını sağlayabildiği sınırlandırılmış alan ya da mekân olarak tanımlanmıştır (Hall, 1966; Ittelson ve ark., 1972).

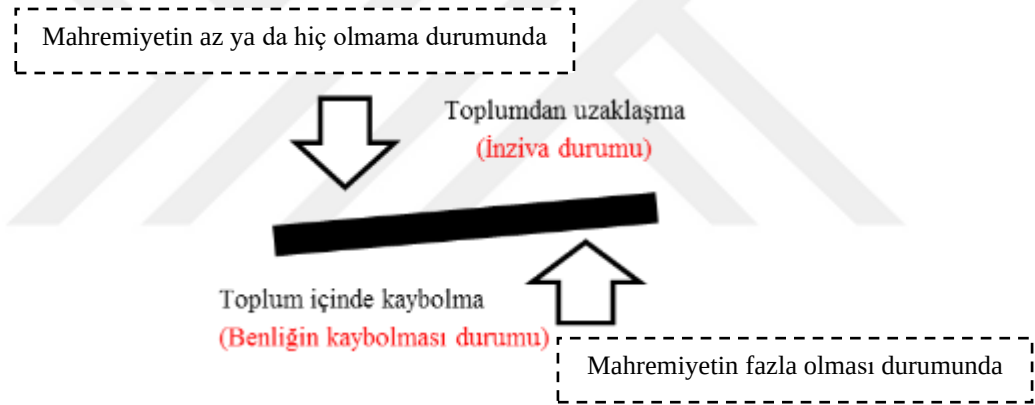
Leo Pastalan (1970); egemenlik alanını şöyle tariflemiştir; “bir kişi ya da grubun kullandığı ve üst seviyede korunarak savunduğu sınırlanmış alandır”. Bu alan fiziksel düzenleme ve sahiplenme tutumuyla sembolize edilebilirken psikolojik tanımlamayı da kapsayabilmektedir (Lang, 1987).

Mahremiyetin temeli olan özgür davranış sergileme, egemenlik alanının yeterli düzeyde sağlanması ile oluşturulmaktadır. Egemenlik alanı kurma çabası eğer yeterli düzeyde sağlanamaması durumunda, yaşanan mekânda önemli ölçüde sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu sıkıntılardan birisi; niceliksel olarak yoğun insan yaşantının bulunduğu kalabalıklık hissidir. Bu yaşantıyla beraber meydana gelen kalabalıklık duygusu, mahremiyetin korunması hususunda ciddi sorunlar yaratmaktadır.

2.2.1.3. Kalabalıklık (crowding)

Kalabalıklık; temelde çevre üzerinde kontrol eksikliği hissi ile ilişkilidir. Bireyin kontrol derecesindeki algısı diğerlerinin yapmış olduğu ihlal sebebiyle etkilenmektedir (Lang, 1987). Kontrolün kaybedilmesiyle kalabalıklık hissinin algılandığını ifade eden araştırmacı Memmott (1991), kalabalıklığı; mahremiyetin tam tersi bir kavram olduğunu ve bir çevre üzerinde kişisel kontrol kaybına uğrama durumu olarak tanımlamaktadır (Kaitilla, 1998).

Kalabalık bir çevrede birey, kontrolü sağlayamadığı için strese girer ve mahremiyet ihlali ve işgaline sebep olunmaktadır. İstenilmeyen sosyal ilişkilerin ortaya çıkmasıyla beraber, kişi kendini ya toplumdan tamamen izole ederek inzivaya çekilir ya da toplum içinde kaybolarak benliğini, kişiliğini yitirme noktasına kadar gelebilmektedir. Bu noktada mahremiyet; kalabalık çevrede kişiye sağlamış olduğu bir denge mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2.4.).

Şekil 2.4. Mahremiyet kalabalıklık durumunda bir kontrol dengesi sağlar (Yazar tarafından uyarlanmıştır)

Kalabalıklık mekân kullanım süresi ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, bir mekân ne kadar çok kullanım süresine sahip ise kalabalık algısı o kadar fazladır. Kalabalık mekânlar sosyalleşmenin yaşandığı kamusal alanlarla ilişkili olup, mahremiyet derecesi sosyalleşmeye bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bireyselliğin ön planda olduğu özel alanlarda ise, kişi sayısının azalmasıyla birlikte istenen mahremiyet seviyesinde artış sağlanabilmektedir. Aslında özel alan ve kamusal alan kavramları birbirine zıt kavramlar olmayıp, kişinin o anda istediği mahremiyet durumuna göre birbirine alternatif olabilecek mekânlar sunabilmektedir.

2.2.1.4. Özel/kamusal alan (private/public space)

Özel ve kamusal alan kavramı ilk çağlardan günümüze kadar süregelen, felsefe, sosyoloji, şehircilik, siyasi bilimler başta olmak üzere pek çok bilim dalında incelenmiş, tartışılmış ve tanımlanmıştır.

TDK sözlüğünde “özel”, “kamusal” ve “alan” kavramlarını ele aldığımızda; “özel”; yalnız bir kişiye, bir şeye ait olan, benzerlerinden ayrılmasını sağlayan özelliğe sahip olma, kişiyi ilgilendiren, hususi, devlete ait olmayan olarak tanımlaması yapılmıştır. “Kamusal”; kamu ile ilgili, halk hizmeti yapan devlet organlarının tümü, bir ülkedeki halkın bütünü, hep, bütün olarak ifade edilmiştir. “Alan”; kavramı ise; düz açık yer, meydan, saha olarak aktarılmıştır (T.D.K., 2019). Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak özel alan; belli bir kişiye açık olan, diğerlerinin kullanımına ve yaşamasına kapalı olan yer, mahrem alan olarak tanımlanırken, kamusal alan; topluma hizmet eden bölge, aleni alan olarak farklı mahremiyet seviyelerine sahip kavram olarak yorumlanabilir. İnsanoğlunun çevreye karşı korunma amacıyla oluşturduğu basit barınaklarda başlayan özel/kamusal alan içgüdü, toplu halde yaşama zorunluluğu ile daha da belirgin hale gelmektedir.

Zaman içerisinde modernleşme birlikte, bireylerin kendi içlerinde mekânsal ihtiyaçları olduğu kadar toplulukların da bir arada olma ihtiyacına karşılık gelecek alanlar ortaya çıkmaktadır. “Kamusal alan” toplumsal yaşantımızla bağlantılı ve toplumda yer alan bireylerin bir araya gelme alanıdır. Kamusal alanın genişliği ve sınırları, söz konusu toplumdaki düşünce, ifade, örgütlenme ve toplanma durumuna bağlıdır. Bu durumda; “kamusal alan” herkesin denetimine açık olan anlamına gelmektedir (Senneth, 2010; Özdemir, 2018). H. Arendt (2006) ‘e göre kamusal alan, herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir ve hatta; en geniş açıklığa sahip olabileceğini ifade etmektedir. Bu durumda söz konusu kavramda iki farklı anlam yer almaktadır; birincisi “alenileşme” diğeri ise, “ortaklaşa sahip olunan dünya”dır.

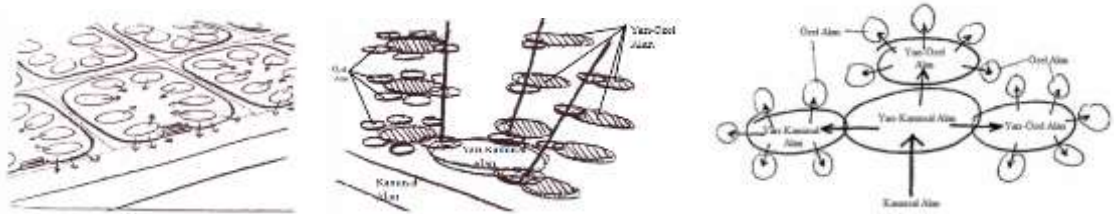
Benzer şekilde, Gökgür (2008) “Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri” adlı kitabında fiziksel kamusal alanın temel niteliklerini şu şekilde belirtmektedir;

- I. Kamusal alanlar hareket, erişim ve ulaşımın gerçekleştiği mekânlardır.
- II. Kamusal alanlar sosyal, kültürel, sportif, politik, ticari faaliyetlerin gerçekleştiği yerlerdir.
- III. Kamusal alanlar toplumun farklı bireylerini bir araya getiren ve iletişim kurmasını sağlayan mekânlardır.

IV. Kamusal alanlar bulunduğu çevrenin kimliğini ve dokusunu gösteren birer kimlik aracıdır.

Mahremiyet kontrolü açısından kamusal alanlarla birlikte özel alanlar da birey ve toplum arasında bir denetim ve denge etkileşimi oluşturmaktadır (Senneth, 2010). Arendt (2012), her insanın iki varoluş düzenine sahip olduğunu, bunların kendinin olan (idion) ve kamusal olan (koinon) olduğunu belirtmektedir. Yani, bir bireyin hem özel alanda hem kamusal alanda varlığı söz konusudur, bu iki alanda diyalektik bir şekilde karşılıklı tamamlayıcılık esastır. Bir birey ne salt özel alanda ne de kamusal alanda var olarak hayatını sürdürebilir. Bu iki alanın her ikisi de kendi başına ve birlikte, insanın mevcudiyeti açısından önem arz etmektedir. Fakat modernleşme süreci ile birlikte değişen sosyal yaşam koşulları sonucu; bu iki alanın sınırlarında kaymalar söz konusu olup, özel alan ve kamusal alan kavramlarının sınırları yeniden çizilmiştir. Bauman (2006) modernizm ile özel alan sınırlarının genişlerken kamusal alan sınırlarının giderek daraldığını ifade etmiştir (Ustalar Uyan, 2018). Bu iki kavram bağlı oldukları mahremiyet zinciri içerisinde birbirini tamamlayan, etkileyen ve dönüştüren niteliklere sahiptirler.

Özellikle, özel alan ve kamusal alan içerisindeki mahremiyet seviyesi göz önüne alındığında, bazı alanların hem özel hem kamusal alan nitelikleri barındırmaktadır. Mekânsal geçiş görevi yapan bu alanlar, mekânların kullanım biçimlerine ve kullanıcı yoğunluk seviyesine göre kamusal alana ya da özel alana doğru yönelerek farklılık gösterebilmektedir. Buna göre; bireyin mahrem ve kişisel olarak nitelendirdiği alan genellikle özel alan kapsamında yer alırken, sınırların genişlemesi ve kişi sayısının artmasıyla (kalabalık özellik gösterme) yarı-özel, yarı-kamusal ve kamusal alana doğru bir bölgeleme söz konusudur. Böylece bu bölgelerdeki sınır tanımı mekânsal işlev alanlarını tanımlamakta ve mekânın düşük ya da yüksek mahremiyet seviyesinin olup olmadığı tespit edilebilmektedir (Newman, 1996; Özbek, 2004) (Şekil 2.5.).

Şekil 2.5. Mahremiyet geçiş bölgeleri (kamusal-özel mekân şablonu) (Newman, 1972)

2.2.1.5. Mekânsal geçiş

Mekânsal geçiş iki alan arasında bağlantıyı sağlayan kapı, pencere, duvar gibi sınırlayıcı elemanlar olmakla birlikte; saçak, veranda, koridor, sofa gibi alanları da kapsamaktadır. Geçiş mekânı ile özel-kamusal gibi farklı mahremiyet seviyesine sahip alanlar arasında mahremiyet hiyerarşisi sağlanmaktadır. Mekânsal geçiş, iki alan arasında hem bu alanlara ait olduğu hem de bu alanlardan bağımsız olduğu mesajını vermektedir. Yani, geçiş mekânı alanların birbiriyle olan karşılıklı ilişkisinin bir sonucudur.

Mekânsal geçişi sağlayan alanlar, ilişki kurdukları mekânlardan bağımsız olarak incelenmesi gerektiğini ifade eden Perinçek (2003), işlevsel ve sembolik özellikleriyle bağlantı sağladıkları mekânların kimlikleri için önemli olduğunu vurgulamıştır (Perinçek, 2003). Mahremiyet hiyerarşisinin temel taşı olarak değerlendirilen geçiş alanları, ana mekân olarak tanımlanan birincil mekânları bağlayan ikincil mekân olarak bahsedilmiştir (Özyörük, 1995). Bu ikincil mekânlar mahremiyetin mekân içerisinde derecelendirilmesinde fayda sağlayarak birincil mekânlara anlamsal boyut kazandırmaktadır.

Mahremiyet hiyerarşisinin kurulmasında önemli parametrelerden biri olan mekânsal geçişin varlığı ile mekânlar derinlik kazanarak mahremiyet seviyelerini etkilemektedir. Benzer şekilde mekânsal eşikler de bir geçiş alanı olarak değerlendirilse de; mekânsal geçiş, yapı içerisinde mekânlar arası dizimlerde bağlantı ve ilişki durumunu ifade ederken, mekânsal eşik ise; yapının içerisi ve dışarısı arasındaki hudut alanı/ögesi olarak tanımlanmaktadır.

2.2.1.6. Mekânsal eşik

Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız “eşik” kelimesi fiziksel ve zihinsel olarak farklı anlamlar içermektedir. Türkçe bir sözcük olan eşik, Farsçada “asitan” sözcüğü ile eş anlamlıdır. Asitan kelimesi dergâh, tekke anlamlarını da kapsamaktadır. Eşiğin zihinsel ve fiziksel anlamları somut ve soyut özellik göstermektedir. Güvenlik sınırı anlamı ile içeriği dışarıya karşı koruyan, çoğu zaman kilitli kapı benzeri bir nesne ile içselleştirilmektedir. Eşiğin bir diğer anlamı, aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan, hayatı boyunca doğum, çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm gibi farklı aşamalardan geçmekte, eşikler atlamaktadır. İnam (2018) bu konuda, insanın bir eşik varlığı olduğunu belirterek, ilişkilerinde eşikler olması gerektiğini bahsetmektedir.

(Gökçen, 2019). Çünkü eşikler, aynı zamanda yabancılar ile ilk etkileşime girilen karşılamaya alanı olarak da görev yapmaktadır.

Bununla birlikte eski Türkçe yazıtlarda eşik/işik, kapı ve başlangıç anlamında kullanılmıştır (Atmaca ve Adzhumerova, 2010). Atmaca ve Adzhumerova (2010) yaptıkları çalışmada eşik kavramını kapı ile özdeşleştirilerek eşige; kapı önündeki alçak basamak, kapının yanı, dışarısı, evin dışı, ev kapısı, çadır girişi, avlu kapısı, kapı ağzı gibi anlamlar yüklemişlerdir. Eşik, kapı ile özdeşleştirilerek semantik açıdan; mekânın veya yapının açıklığını örten, güvenliğini, mahremiyetini sağlayan, dışarısının olumlu, olumsuz etkilerine karşı mekânı koruma vazifesi üstelenen mimari bir eleman olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşik bir mekân olarak da düşünülebilir. Dış dünya ile içerideki yaşamı ayıran alanı temsil ederek her türlü tehditlere karşı tampon bölge vazifesi yapmaktadır. Lefebvre (2014), eşğin dışarısı kamusalı, içerisi ise mahremi temsil eden aile hayatı, odalar ve inziva yerleri olduğunu savunmuştur.

Bu noktaya kadar mahremiyetin tanımı, türleri, mekanizması, çevre-davranış ile olan ilişkiye dair modelleri ve mahremiyet kontrolünün temeli olan hiyerarşiye bağlı farklı mahremiyet seviyelerine sahip alanlar ve davranış örüntüleri aktarılmıştır. Bireyin kişisel mahremiyet davranışına karşı mekân; özelleşme/bireyselleşme eğilimi gösterirken, sosyal mahremiyet davranışına karşı kamusallaşma/sosyalleşme eğilimi ile boyut değiştirmektedir. Her mekânda ve hatta mekânlar arasındaki bağlantı noktalarında bile bu boyutlar hiyerarşik bir düzen içerisinde mahremiyet kuramını oluşturmaktadırlar. Dışarısı ve içerisi arasında mekânsal eşikle başlayan hiyerarşide, mekânın mahremiyet yoğunluğuna/seviyesine göre kademelenme söz konudur. Kamusalda özel (mahrem) alana doğru mekânsal geçişler aracılığıyla bu kademelenme yumuşatılarak, adım adım gerçekleştirilmektedir.

Çeşitli mimari yapılarda mekânsal mahremiyet dolayısıyla mekânsal geçişler farklılık göstermektedir. Hayatın belli dönemlerinde yer alan ofis ve sağlık mekânlarını kapsayan kamusal yapılarda, mahremiyet fiziksel ihtiyaçlarla birlikte psiko-sosyal bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu mekânlardaki kişinin mekânsal mahremiyet ihtiyacının karşılanması, çalışma performansından iyileşme sürecine kadar geniş bir yelpazede önemli katkı sağlamaktadır (Sungur ve Aydın, 2020).

Sağlık yapıları geçmişten günümüze kişilerin fiziksel ve ruhsal olarak iyileştirilmesi amacı ile kurulan ve toplumun daha sağlıklı hale gelmesine hizmet eden yapı gruplarıdır (Özgen, 2014). Aydın (2009) sağlık yapılarında kullanıcıların (personel, hasta, doktor, hemşire, vb.), çeşitlilik göstermesi nedeniyle, fiziksel ve ruhsal

ihtiyaçlarına cevap verebilen mimari çözümler yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Sağlık yapılarında mekânsal düzenlemelerin hastaların iyileşme sürecine etki ettiği yapılan çalışmalarla (Ulrich, 1984; Davidson, 1994; NHS Estates, 1994'den aktaran Devlin ve Arneill, 2003) belirlenmiştir. Mekânsal düzenlemelerde özellikle kullanıcının mahremiyeti göz ardı edilmesi, iyileşme sürecini olumsuz etkilemektedir (NHS Estates, 1997). Sağlık yapılarının tasarım aşamasında mahremiyet alanlarının oluşturulmasını ve kalabalıklığın en aza indirilmesini sağlayan sistemlerin kurulması “hasta merkezli tasarım” yaklaşımını ön plana çıkarmaktadır (Sweeney, 2008). Hasta merkezli tasarım yaklaşımında temel nokta *kontrol* duygusunun hastaya verilebilmesidir. Devlin ve Arneill (2003:672) yapmış oldukları çalışmada, kontrol eksikliğine sebep olabilecek faktörleri; mahremiyet eksikliğine bağlı çözümsüz alanlar, yetersiz düzeyde yön bulma sistemleri, dışarıdan ve diğer hastalardan gelen gürültü olarak sıralamaktadırlar.

Sağlık birimlerinin farklı bölümlerinde farklı seviyede mahremiyet talep edildiği yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır (Izumi, 1968; Olsen ve ark., 2008; Karro ve ark., 2005; Atmaca, 2013). Hartigan ve ark. (2018) kadın doğum acil servis biriminde yer alan hasta yataklarının perde veya duvar ile sınırlandırılmasında, hastanın mahremiyet algısının değiştiği sonucuna ulaşmışlardır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6: Cork Üniversitesi Kadın Doğum Acil Servisinin Yenileme Projesi Öncesi (Perdeli Çözüm) ve Sonrası (Duvar ile Ayrılmış Çözüm) Görselleri (Hartigan ve ark. 2018)

Perde ile ayrılmış yataklarda yatan kadın kullanıcıların yarısı, diğer hastaların konuşmalarını dinlediğini ifade etmiştir. Muayene esnasında olası acı çekme durumlarında oluşacak ses, diğer hastaların da tedirgin olmasına neden olarak işitsel mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca kadın doğum muayene odalarının görsel mahremiyeti dikkate alan mekân çözümleri, anne adayının rahat ve sakin hissetmesinde, doğumunun kolay olmasında ve sonrasında anne-bebek ilişkisine kadar etki etmektedir. (Atmaca, 2013).

Sağlık yapıları ve mahremiyet üzerine yapılan çalışmalarda hasta odaları da geniş kapsamda yer almaktadır. Birden çok hastanın bir arada olduğu çok yataklı hasta odalarında görsel, işitsel ve kokusal mahremiyet ihlâline bağlı memnuniyetsizliği dile getiren araştırmalarda (Harris ve ark., 2002; Ulrich ve ark., 2004) tek yataklı oda sayısının arttırılması gerektiği vurgulanmıştır (Tablo 2.3).

Tablo 2.3: Tek Yataklı ve Çok Yataklı Odanın Mahremiyet Açısından Hasta Üzerindeki Etkisi (Chaudhury ve ark., 2004: 6)

Tek Yataklı Oda	Çok Yataklı Oda
➤ Görsel Mahremiyet ↑	➤ Görsel Mahremiyet ↓
➤ İşitsel Mahremiyet ↑	➤ İşitsel Mahremiyet ↓
➤ Uyku Bozukluğu ↓	➤ Uyku Bozukluğu ↑
➤ Hasta Memnuniyeti ↑	➤ Hasta Memnuniyeti ↓
➤ Hasta Kontrolü ↑	➤ Hasta Kontrolü ↓
➤ Kalabalıklık ↓	➤ Kalabalıklık ↑
➤ Kişiselleştirme ↑	➤ Kişiselleştirme ↓
➤ Çevresel Stres ↓	➤ Çevresel Stres ↑

Kamusal yapılarda mahremiyetin önem arz ettiği diğer bir yapı grubu açık-ofis mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelde tesis maliyetini düşürmeye, üretkenliği ve iş verimini arttırmaya yönelik ortaya çıkan açık ofis mekânları, 1980’li yıllarda tercih edilmeye başlanmıştır (Sungur ve Aydın, 2020). Yapı teknolojisindeki gelişmeler ile ofis mekânlarının hem yatayda hem de düşeyde genişlemesi sayesinde istenilen boyutlarda ofis mekânları elde edilebilecektir (Yurttagül, 2019) (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. Kapalı ofis sistemlerinin zaman içerisinde açık ofis modeline doğru kayma göstermesi (Zoltan, 2014)

Açık ofis mekânlarına yönelik yapılan ilk araştırmalar (Allen ve Gerstberger, 1973; Goodrich, 1982; Zahn, 1991) olumlu bulgular ortaya koysa da zaman içerisinde yapılan farklı araştırmalar (Sundstrom ve ark., 1980; Sundstrom ve ark. 1982) ile mahremiyet açısından yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Açık ofislerde çalışan kullanıcılar açık ofis modelinin iletişimi indirgediği (Marberry, 2004), görsel ve işitsel mahremiyetin yeterince sağlanamamasından kaynaklı olarak çalışma motivasyonunu düşürdüğü ve iş verimini azalttığı yönünde eleştirilerini sıralamışlardır (Hedge, 1982; Brookes ve Kaplan, 1972; Nemecek ve Grandjean, 1973; Sailer ve Hassenzahl, 2000). Açık ofislerde kişisel ve gruba yönelik farklı seviyelerde mahremiyete sahip çalışma alanlarının oluşturulması, kullanıcıların verimli ve etkili çalışmalarına fırsat vermektedir. Aksi takdirde, çalışanlar dikkatleri dağılmadan odaklanmaları gereken yerde, bireysel işlerle vakit harcadıkları araştırmacıların söylemleri ile desteklenmiştir (Sungur ve Aydın, 2020).

Böylece kamusal yapılarda mekânsal mahremiyetin tasarım sürecine dahil edilmesi ile kişi diğerlerine karşı ayırma, izole etme veya onlarla kontrollü erişim sağlayabilecek kademeli alanlar çözümlenmiş olacaktır. Kamusal yapılarla birlikte mekânsal mahremiyet içgüdüsünün yoğun olarak yaşandığı ve her kullanıcının az veya çok mahremiyet talebinin olduğu bir diğer yapı, konut olarak çalışmalarda vurgulanmıştır. Nitekim kişinin mahremiyeti en yoğun ve en içten yaşadığı konutlarda, söz konusu kavramın varlığı ve kademelenme durumu önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Hele ki; insanoğlunun önceleri temelde güvenlik gereksinimi ile oluşturulan barınaklardan günümüz konut yaşamına kadar geçen kronolojik süreç izlendiğinde, konutun anlamı ve mekânsal ilişkileri dönem dönem farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temelinde, modernizm ile birlikte süregelen kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik etkenleri kapsayan sosyal paradigmalar yer almaktadır. Sosyal paradigmalar ile konutun mekânsal konfigürasyonunda anlamsal ve kültürel açıdan mahremiyetle olan ilişkisini okuyabilmek bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı; bireyin yaşam dünyasında en derinlere kadar inebilen mahremiyet kavramının, yine bireyin en özel mekânı olan konutlar üzerinden ele alınması çalışma için önem arz etmektedir. Bu noktada, modernleşme süreci içerisinde toplumun temas ettiği aile, kadın gibi mahremiyet ile ilişkili olan kavramların yanı sıra, yaşanan konut mekânındaki mahremiyet dönüşümleri ele alınmalıdır.

2.3. Modernleşme, Konut Değişimi ve Mahremiyetin Dönüşümü

“Konut mekânı ve barınma kültürü, modernleşmenin en belirgin somutlaşma alanlarından biri olmuştur ve hala da böyle olmayı sürdürmektedir (Turgut, 1990).”

Değişim; bir sistem içerisindeki bütünün herhangi bir parçasının bir önceki konumuna göre farklı bir hâl alması ve sistemi oluşturan diğer parçaların bu duruma eklenerek çoğalma süreci olarak tanımlanmaktadır (Dener, 1994). Var olmanın doğasında söz konusu olan değişim; kaçınılmaz, süreklilik arz eden ve dinamik bir olgudur. Toplumsal yaşamın sağlanmasında maddi ve manevi kültür, insanlar arasında iletişim ve etkileşimi dengeleyen iki önemli unsurdur. Maddi ya da manevi kültür içerisinde yaşanan değişim, diyalektik bir biçimde diğerine yansımakta ve sonuç olarak; toplumsal değişim gerçekleşmektedir (Kongar, 1981).

Toplumsal değişim tek taraflı bir süreç olmayıp, bulunduğu yapıları da değiştirmektedir. Bir başka bir ifade ile, bir bütün ve onu oluşturan parçalar arasında var olan ikili ilişki sonucunda; sistemi oluşturan parçalardan birinde olan değişim tüm sistemi etkileyerek, değişip dönüşmesine neden olmaktadır (Merleau-Ponty, 2008).

Toplumsal değişimlerin yaşanmasında önemli etkenlerden birisi sanayi devrimidir. Sanayi devrimi ile birlikte ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik temele dayalı değişimlerin yaşanması ile modernleşme süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde eğitim, sanayi, sağlık gibi birçok alanda yenilenme hareketiyle toplumsal değişme görülmüştür. Toplumsal değişimi zorunlu kılan ve hala devam eden unsurlardan biri olan modernleşme, kentleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Kentleşme olgusu toplumların değişimi ile sıkı ilişki içerisinde. Toplumların farklı gelişmişlik düzeylerinin kentleşmeyi etkilemesinden dolayı toplumsal değişimler de farklılık göstermektedir (Merleau-Ponty, 2008). Kentleri oluşturan ana parçalardan biri olan konut alanları, sosyolojik ve mekânsal olarak toplumun kimliğini yansıtmaktadır. Ekonomik, morfolojik ve toplumsal olaylarla şekillenen konut da yaşanan değişimden etkilenmektedir.

Bu bölümde konutlardaki mekânsal organizasyonda mahremiyet kavramının değişim sürecini irdeleyebilmek için, modernizmin toplumsal ve mekânsal değişimi farklılaşan konutlar üzerinden okunacaktır. Böylece; mahremiyete yönelik hem toplumun hem de konutun biçimlenmesinde etkili olan sosyal paradigmlar elde edilebilecektir. Elde edilen veriler neticesinde; toplumsal değişim ile birlikte farklılaşan

konut mekânlarında mahremiyet söylemleri ve mekânsal karşılıkları tespit edilerek, konut-mahremiyet etkileşimi hakkında yorum yapılabilecektir.

2.3.1. Modernleşme ve toplumsal değişim

Modernleşme kuramı sosyoloji, felsefe, psikoloji ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde geniş yer tutmaktadır. Modernleşme, “yenilik, değişim, gelişim, özgürlük, otoriterlerin kontrolünden kurtulma, yeni olma, gelenekselden ayrılma” söylemleri ile birlikte ifade edilmektedir. Bununla birlikte; Seyyar (2007), modernizmi tanımlarken; bir durumdan başka bir duruma geçiş, yeni durumun meydana gelmesi, insan merkezilik, demokrasi, eski ve geçmişte kalandan üstün olduğuna inanılan yaşam ve bilinç tarzı, mevcut yaşamın insanlığın en yüksek standarda ulaşmış yaşam tarzı olduğu düşüncesi gibi noktaları vurgulamaktadır (Seyyar, 2007).

Bir başka tanımlamada modernleşmenin sosyal boyutu ele alınarak modernleşme; sosyal değişme sürecinin doğrusal olarak ilerlediği sosyo-kültürel denge durumu ve bu denge durumuna göre devam eden süreç olarak ifade edilmektedir (Şallı, 2017). Modernleşme, değişen toplumun fertleri tarafından faydalı, kaçınılmaz veya arzu edilen denge durumu olarak kabul edilen uzun vadeli bir *sosyo-kültürel* değişim sürecidir (Ward, 1968).

Ayrıca modernleşme, kapitalist dünya pazarında sınırların genişleyerek yayıldığı, bilimsel ve teknolojik keşiflerle yeniliklerin yaşandığı ve buna bağlı olarak nüfusun yoğunlaşması ile birlikte ortaya çıkan *sosyo-ekonomik* değişimler bütünü de kapsamaktadır (Seyyar, 2007).

Kongar (1981) modernizmi toplumsal değişim için “toplumun temel düzenindeki kaymalar” şeklinde ifade ederek, toplumsal değişimin şu alanları kapsadığını belirtmiştir:

- Alt yapı ve üst yapı olarak bütün insan ilişkilerini kapsayan toplumsal yapı (sosyo-ekonomik, sosyo-teknoloji, v.b.),
- Anlamlar, değerler, kurallar ve gelenekler yani kültürel yapı,(Sosyo-kültürel)
- Bunlara bağlı olan siyasal yapıdır (Sosyo-politik).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak modernizm, gerek politik ve ekonomik, gerekse de kültürel ve teknolojik olarak toplumların değişiminde etkili olan önemli araçlardan birisidir. Dolayısıyla modernizm topluma her yönüyle temas eden bir

süreçtir. Bu süreç içerisinde toplumların yaşamış olduğu kentler de beş boyut üzerinden etkilenmiştir. Bu etkenler;

- 1) Ekonomik,
- 2) Politik,
- 3) Teknolojik,
- 4) Sosyal,
- 5) Mekânsal değişim

olarak sıralanmıştır (Yenel, 2012).

Çalışma problemi olan mahremiyetin, konut içerisindeki değişimini irdelemek için yukarıda sıralanan etkenler referans alınmış ve toplumla da ilişkisi göz önünde bulundurularak sosyal paradigmlar oluşturulmuştur. Bu paradigmlar toplumla bire bir ilişkisi olması sebebiyle, sosyo-ekonomik, sosyo-politik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik etkenleri içermektedir. Bu etkenler birbiri ile ilişkili olup, aralarında net bir ayırım bulunmamaktadır. Hatta paradigmların birinde yaşanan değişim diğerlerini de etkilemektedir.

Sosyo-ekonomik paradigmlar çerçevesinde incelendiğinde, temel nokta küreselleşme ve endüstrileşme üzerinde yoğunlaşmaktadır. II. Dünya savaşı sonrası duraklama süreci yaşayan dünya ekonomisi, 1950’li yıllarla birlikte endüstrileşme ile başlayan hareketlilik Türkiye’nin toplumsal değişimini hızlandırmıştır (Öktem, 2011). Üretim biçimi ile birlikte yeni iş alanları ve meslek grupları ortaya çıkarak, erkek ile birlikte kadın da çalışma hayatında yerini almıştır. Özellikle 1950’li yıllardan sonra sanayi sektöründe açılan fabrikalarda çalışan kadınlar, toplumda kadının görünürlüğü imajını değiştirmeye başlamıştır. Ayrıca 1980’li yıllarda ekonomideki küreselleşme toplumsal değişim üzerinde önemli etki bırakmıştır. Harvey (2009) küreselleşmeyi; 20 yüzyıla kadar olan politik ve ekonomik değişimin en etkili aracı olarak tanımlarken, Thorns (2002), dünyanın her yerinde farklı zaman ve biçimlerde gerçekleştiren ve toplumları değiştirerek şekillendiren bir kavram olduğunu iddia etmektedir. Ekonomik alanda yaşanan değişim tek taraflı bir süreç olmayıp, sosyo-politik alanla birlikte sarmal bir yapı göstermektedir. Dünya politikalarında yaşanan olaylar ülke ekonomi ve politikalarına yön vermişlerdir. Dolayısıyla toplumsal değişim sürecinde ekonomik ve politik etkenlerde devletin yaklaşımı önem arz etmektedir (Urry, 1973). Örneğin devletin kadın üzerinde sergilemiş olduğu politika, kadının eğitim hayatından iş yaşamına kadar çeşitli alanlarda yer almasına olanak sağlamıştır. Özellikle eğitim alanında kız çocuklarına yönelik oluşturulan kanunlar ile başlayan süreçte kadın,

çalışma hayatının çeşitli kademlerinde faaliyet göstererek toplumda daha aktif rol almaktadır. Böylece kadının toplumdaki konumunda politik ve ekonomik unsurlar önem arz etmektedir. Ayrıca modernleşme ile birlikte sosyo-ekonomik güç, toplumsal katmanlaşma dediğimiz; yeni tabaka ve sınıf sistemlerinin ortaya çıkmasına ve sosyal statü kavramını beraberinde getirmesine neden olmaktadır. Tanyeli (2001), sosyal statünün toplumlardaki bireylerin yaşadıkları mekânlarda fiziksel gereksinimlerinin yanı sıra mahremiyet gibi psikolojik gereksinimlerinin elde edilmesinde etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Modernizmin toplum üzerinde sosyo-kültürel açıdan değişimi irdelendiğinde toplumsal yapı üzerinde ciddi etkileri görülmektedir. Toplumsal yapı içerisindeki bireylerin sahip oldukları kültür, toplumda insan ilişkilerinin düzenlenmesi ve şekillenmesi için araç olmaktadır. Kültürü oluşturan çevresel imgeler, dini inançlar, aile yapısı, akrabalık norm ve kuralları, yaşam şekli (Turgut, 1990), kadının konumu gibi öğelerin birinde ya da bir kaçında yaşanan değişiklik, diyalektik bir biçimde diğerlerini etkilemekte ve sonuçta toplumsal değişimler yaşanmaktadır (Kongar, 1981). Bu değişim toplumsal yapı üzerinde olduğu gibi, toplumun en küçük yapı taşı olan aile ilişkileri üzerinde de etkili olmuştur. Önal (1990), aileyi; toplumun sahip olduğu değer yargıları, normatif kurallar ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı toplumsal yapı olarak tanımlamaktadır (Sayın, 1990; Bayer ve Solmaz, 2013). Aile ve toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümleri açıklamak dolayısı ile bu değişim ve dönüşüm sürecinde kadının yerini anlamak; mekânsal mahremiyet ve farklılaşan konut tipolojisinin alt yapısını kurmak için büyük katkı sağlayacaktır.

Son olarak modernizm ile toplumsal değişimde teknolojinin etkisi göz ardı edilemez. Çünkü geçmişten günümüze geçen süreç içerisinde insanoğlu hayatta kalma mücadelesinde korunma, savunma, barınma gibi temel ihtiyaçlarına yönelik farklı üretim biçimleri ve teknikleri geliştirmiştir. Bu üretim biçimleri ve teknikleri teknolojiye bağlı olarak gelişmekte ve farklılaşmaktadır. Teknoloji ile toplum yaşamı hız kazanmakta, aynı zamanda toplumu değiştirerek süreklilik göstermektedir. Her yeni teknoloji yeni bir yaşam tarzı ve ilişki biçimi ortaya koymaktadır (Morley ve Robins, 2011).

Endüstri devrimi ve modernleşme sonucu teknoloji ivme kazanarak üretim süreçleri ve tekniklerinde ciddi bir değişim yaşanmıştır. Bu durum üretimin merkeze kaymasını sağlarken yerel bölgeleri kentlere doğru yönlendirerek toplumu kentsel yaşama egemen kılmıştır (Akdiş Aslanoğlu, 2000).

Teknolojinin toplumsal değişme üzerindeki bir diğer etkisi ise makineleşme ile insan gücünün azalması ve “üreten insan” yerine “tüketen insan” profilinin ortaya çıkmış olmasıdır. Tüketim kültürü özellikle 1980 sonrası etkisini gösteren, sadece tüketim kalıplarını, alışveriş alışkanlıklarını değil aynı zamanda yaşam tarzı, kimlik gibi bireyin ontolojik konumlanmasını etkileyen olguları da radikal bir şekilde değiştirmektedir (Bocock, 1997). İçinde mahremiyetin de yer aldığı pek çok algı farkı, tüketim kültürü içinde yeniden şekillenmiştir. Tüketim, toplumda farklı/ayrı olmak anlamına gelen prestij ve konfor kavramlarını ortaya çıkarmıştır (Akdiş Aslanoğlu, 2000). Prestij ve konfor sembolü elemanlara sahip olma toplumda bir kimlik, bir statü meselesi haline dönüşmektedir. Böylece prestij ve konfor iletişim olarak toplumda bireyler arasında birbirine aktarılan bir dil haline dönüşmektedir (Baudrillard ve ark., 2010). Bu dil ile birlikte mahremiyete ulaşmak artık insanlar için lüks bir hale gelmiştir (Schwartz, 1968).

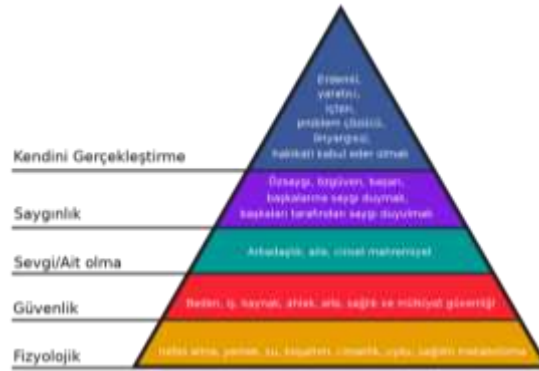
Özetle modernleşme toplumsal değişimde; ekonomik anlamda küreselleşme ve endüstriyellemeye; siyasal anlamda liberal politikaya; teknolojik anlamda üretim biçimi ve hızına bağlı olarak tüketici bir yapıya; sosyo-kültürel anlamda bireyselleşmeye, seküler bir dünya görüşüne ve toplumun giderek farklılaşmasına ve katmanlaşmasına doğru giden bir süreci ifade etmektedir (Öztekin ve Öztekin, 2010).

Modernleşme, değişen toplum ile birlikte toplumun yaşadığı kentleri, dolayısıyla kentlerin sosyolojik ve mekânsal kimliğini gösteren konutları da doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Ancak bu etkileşim bir anda olmayıp, süreç içerisinde birbiriyle ilişkili ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik etkenler dediğimiz sosyal paradigmalara bağlı olarak değişim göstermiştir. Değişim sürecinde konut mekânlarında eski düzenin yerini hemen yenisi almayıp, eski ve yeni bir arada bulunmaktadır. Eski olan yeniye entegre olarak gelişim göstermektedir. Bu durum, konutun anlamına ve konutu oluşturan mekânlarındaki mahremiyet hiyerarşisine de yansımaktadır.

2.3.2. Konutun anlamı ve konut mahremiyet hiyerarşisi

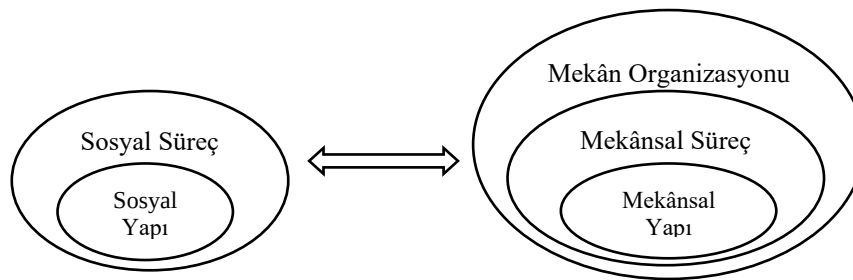
Mimari tasarımın amaçlarından birisi, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek mekânsal düzenleme sağlamaktır. Bu mekânsal düzenlemede mekânın belirli parametrelere göre biçimlenmesi ve kullanıcının hem fiziksel hem de psiko-sosyal gereksinimi için önem arz etmektedir. Abraham Maslow (1943) fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimleri hiyerarşik bir sistemde düzenlemiştir. Bu sistemde fizyolojik, güvenlik,

sosyal (ait olma ve sevgi), saygınlık ve kendini gerçekleştirme gereksinimleri olmak üzere en temel ihtiyaçtan en karmaşık ihtiyaca doğru bir sıralama söz konusudur (Şekil 2.8.).

Şekil 2.8. Maslow'un İhtiyaç Hiyerarşisi (URL-1)

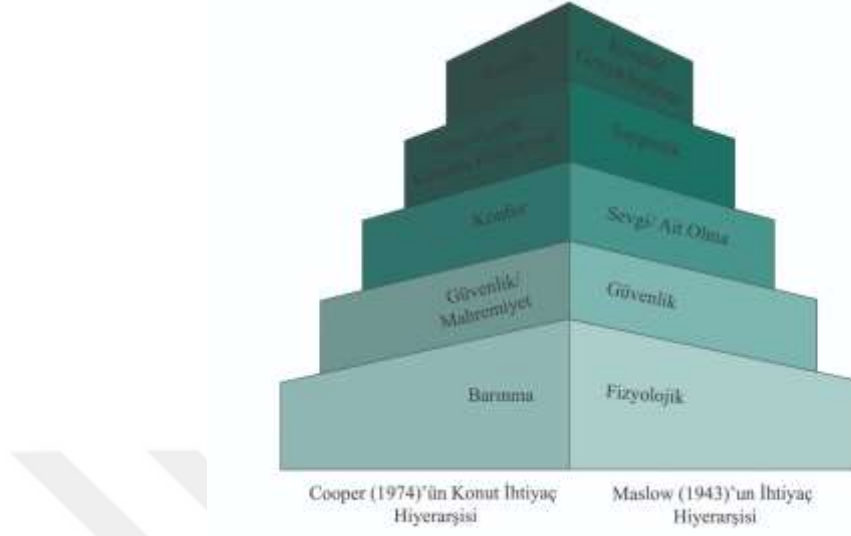
Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan somut ihtiyaçların yanında mahremiyet gibi soyut ihtiyaçların mekân düzenlemesinde etkisi söz konusudur. Mekânları düzenleme tarzı olarak adlandırılan (Yenel, 2012) mekân organizasyonu mekânsal yapıyı ve mekânsal süreci kapsayan bir kavramdır. Mekânsal organizasyonda mahremiyeti anlamak ve değişimini ortaya koyabilmek için sadece mekânı değil, aynı zamanda mekânı oluşturan sosyal yapı ve sosyal süreci de bir arada okumak gerekmektedir. Mekânsal yapı mekânsal süreci yansıtırken, sosyal yapı sosyal sürece bağlıdır. Bu nedenle bu dört kavram ile mekân organizasyonunun nasıl değiştiği ve değişimin izlerini görmek açısından ilişki bütünü sağlamaktadır (Şekil 2.9.)

Şekil 2.9. Mekân Organizasyonunda mekânsal ve sosyal ilişkiler diyagramı (Yenel, 2012)

Bu konuda Tekeli (2009), mekân organizasyonunda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişkenler ile mekânsal algıdaki farklılıkların mekân düzenini etkilediğini vurgulamaktadır. Sosyal yapı ve mekânsal yapının kesişimi olan konutun, Cooper (1974) tarafından konut ihtiyaç hiyerarşisi oluşturulmuştur (Lawrence, 1987). Maslow'un ihtiyaç hiyerarşisine benzer özellik gösteren bu hiyerarşide; konutta

mahremiyet ihtiyacı, barınmadan sonra ikinci önemli basamak olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2.10.).

Şekil 2.10. Maslow'un İhtiyaç Hiyerarşisi ve Cooper'ın Konut İhtiyaç Hiyerarşisi (Yazar tarafından uyarlanmıştır)

Mahremiyetin bu denli önemli olduğu mimari yapı olan konutun, fiziksel, sosyal ve psikolojik etkileşime dâhil olması nedeniyle net bir anlam içermemektedir. Konutta en temel ihtiyaç barınmadır. “Barınma” TDK sözlüğünde doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak olarak tanımlanmaktadır (T.D.K., 2019). Aytıs (1991), konutla ilgili olarak;

“Yapıların yaşam için var olduğu bir gerçektir... İnsanlar önce ölmek için barınaklar yaptılar, sonra yaşamlarını sürdürmek için...Daha sonra, daha iyi yaşamak, sonra daha iyi, daha iyi bir yaşam sürmek için....” sözleriyle konutun temelde barınma ihtiyacıyla birlikte daha iyi yaşam sağlama amaçlı olduğunu vurgulamaktadır.

Böylelikle; konutun en temel anlamı, doğanın her türlü şartlarına karşı **fiziksel bir kabuk oluşturmak ve barınma eylemini** gerçekleştirmektir. İnsanoğlunun var olmasıyla başlayan barınma eylemiyle birlikte o alanı sahiplenme ve yerleşerek ikamet eylemini de sağlamaktadır. Barınma ve ikamet eylemi herkesçe var olan bir bilinç işidir. Norberg-Schulz (1985) insanın var olmasının ancak konut yapması ile mümkün olduğunu söylemektedir (İnceoğlu, 1999).

Konutta barınma ihtiyacından sonra güvenlik/mahremiyet ihtiyacı ikinci derecede öneme sahiptir. Sınırlandırılmış alan içerisinde fiziksel olarak barınma ihtiyacını gideren insanoğlu psikolojik olarak da “benim alanım” mesajı vermektedir.

Sınırlı bir bölgenin kişiye sağladığı tatminin birincil sonucu, ruhsal ve fiziksel açılardan **güvenlik, mahremiyet ve kontroldür**. Kontrol sağlamanın mahremiyetin korunması için şart olduğu, daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Bu hususta çalışma yapan araştırmacılar (Porteus, 1976; Sebba ve Churchman, 1986; Després, 1991; İncoğlu, 1999) kişinin konutunda kendine göre düzenlemeler yaparak **egemenlik alan** tanımlaması yaptığını vurgulamışlardır. Egemenlik alan davranışlarından biri olan kişileştirme ile konutu kişinin **kimliğini ve sosyal statüsünü** dış dünyaya ileten bir araç olarak da tanımlayabiliriz (İnceoğlu, 1999).

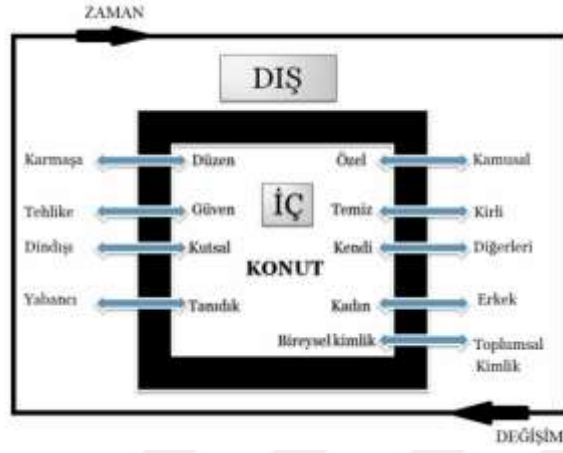
Bununla birlikte konut, barınma ya da fiziksel özelliğinin yanında, yaşamı belirli bir çizgide destekleyen sosyal ve kültürel birikimin ayrılmaz bir parçasıdır (Rapoport, 1992; Tomah ve ark., 2016). Bu anlamda konut insana **sosyo-kültürel bir düzen** sağlamakta ve aynı zamanda o düzen, sosyo-kontrol bir yansıma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konutun anlamıyla birlikte, şekillenmesinde etkili olan fiziksel, mekânsal, sosyolojik ve davranışsal faktörler üzerinde çeşitli yaklaşımlar da söz konudur. Bu yaklaşımları (Turgut, 1990);

- a) *Psikolojik ve sosyal yaklaşım*; mahremiyet, kimlik, samimiyet ve sosyal statü için köklü psikolojik ihtiyaçlar açısından evin anlamını açıklamaya çalışan yaklaşım (Dovey, 1985),
- b) *Bölgesel yaklaşım*; konut içerisinde ve çevresinde bölgelemenin yanı sıra aile ve konutun mekânsal sınırlarını araştıran yaklaşım,
- c) *Fenomolojik ve gelişimsel yaklaşım*; konutun anlamını ortaya koymak için sürekli ve kalıcı bir şekilde öğrenmeyi amaçlayan yaklaşım (Somerville, 1997);
- d) *Diyalektik yaklaşım*; farklı kültürlerde konuta ilişkin deneyimin anlaşılması ve karşılaştırılabilmesine yönelik olarak disiplinler arası ve kültürler arası yönelimlerin temel bakış açısı olarak hedefleyen yaklaşım (Dovey, 1985) olarak sıralanmaktadır.

Diyalektik yaklaşımdan yola çıkarak Dovey (1985) evin anlamının salt benliği yansıtan yönüyle değil, bir karşıtlıklar dizisi içerisinde birbiriyle etkileşiminden olabileceğini savunmaktadır. Bu diyalektik karşıtlıkları **mekânsal** ve **sosyal** olarak ele alan Dovey, sosyal diyalektikleri birey-toplum, cemaat-cemiyet, yerel-küresel, tehlike-güven, kendi-diğerleri, kadın-erkek, bireysel kimlik-toplumsal kimlik, yönetilen (yurttaş)-yöneten (devlet/iktidar), manevi (psikolojik/idealist) ihtiyaçlar-maddi

(ekonomik/materyalist) ihtiyaçlar gibi sıralamıştır. Mekânsal diyalektikler ise; özel-kamusal, iç-dış, konut sakini-ziyaretçi, karmaşa-düzen, oda-konut, sakinlik/hareketlilik, yalnız kalma-sosyalleşme, ön-arka gibi unsurlardır (Şekil 2.11).

Şekil 2.11. Konutun Mahremiyet Diyalektiği (Dovey, 1985)

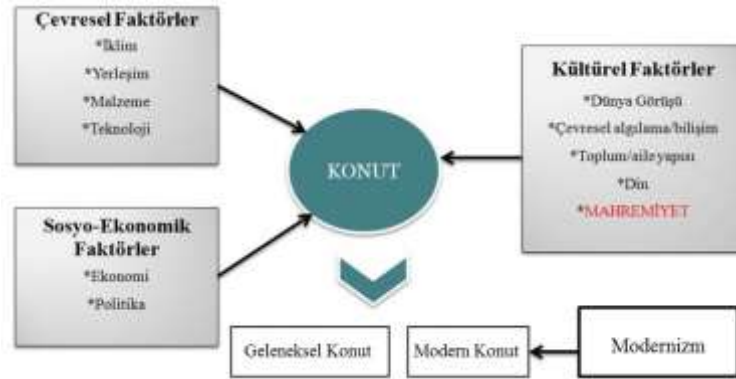
Mahremiyete yönelik mekânsal diyalektikler temelde içeride olma veya dışarıda kalma durumu ile ilgili bir süreçtir. Buttimer ve Seamon (1980), bu diyalektiği tanımlamak için; “İçeri girip çıkmak tıpkı bir nefes almak gibidir. Çoğu yaşam biçiminde yaşanan dışarıya ulaşma anlayışı ve bir eve ihtiyaç vardır” sözüyle açıklamıştır. Bu, içten dışa doğru bir diyalektiktir. Yani; konut içindekiler ve dışındakiler karşıtlığının birliğini oluşturmaktadır. Ben ve diğerleri, bireysellik ve toplumsallık ile özel ve kamusalı ifade eder. Altman ve Gauvain (1981) bu yaklaşımla ilgili olarak konut-insan ilişkileri konusunda farklı kültürlerdeki konut ve konut deneyimini; konutların konumları, girişleri ve eşikleri kültürlerarası değerlendirmeye başarılı olabileceğini savunmuşlardır (Dovey, 1985). Sonuç olarak; farklı kültürlerde açıklık-kapalılık, içerisi-dışarı, özel-kamusal, kadın-erkek, gibi diyalektikler konutlarda mahremiyet dinamiklerini zaman içerisinde değişime uğratarak mekânsal dizilimi etkilemektedir.

Özetle, konutun anlamı hakkında çeşitli kaynaklar üzerinden bilgi vermek gerekirse (Akdiş Aslanoğlu, 2000);

- ✓ Tek başına ele alındığında, insana ait yaşam mekânlarının en küçük ölçekteki temsilcisidir (Sahil ve Kurt, 1996),
- ✓ Toplumların en küçük birimlerinin doğal ve toplumsal çevreleri içinde varlıklarını sürdürdükleri bir barınaktır (Acar ve Adam, 1978),

- ✓ Yalnızca üstü örtülü dört duvar ile çevrelenmiş bir oylum olarak görülmemeli, insanın bireysel, ailesel gizliliğini, sağlıklı ve rahat olarak sürdürebilmesini sağlamakla ilgili toplumsal işlevler yüklenmiş bir ortamdır (Geray, 1996).
- ✓ Geniş anlamıyla aile birimlerinin doğadan korunmak, sosyal topluluk içerisinde katmanlar oluşturarak birbirlerinden ayrı grup dengeleri sağlamak, birbirleriyle ilişkili grup dengeleri içinde üretmek gibi ana işlevlerle tanımlanabilir (Tansuğ, 1992).

Yukarıda bahsedilen tanımlamalar doğrultusunda insan ve konutun karşılıklı etkileşimi sonucunda, konut fiziksel, çevresel ve kültürel faktörlere bağlı olarak biçimlenmektedir. Bu konuda, Turgut (1990) çevrenin mikro ve mezo ölçekte ele alındığında; bir konutun oluşum sürecinde çevresel, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler çerçevesinde temel bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Konutun biçimlenmesinde iklim, yerleşim, malzeme, yapım tekniği ve teknoloji gibi etkenler, çevresel faktörler arasında yer almakla birlikte; toplumların sahip olduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler de göz ardı edilemez faktörler arasında yer aldığını da eklemiştir (Turgut, 1990). Endüstrileşme ve modernleşme süreciyle birlikte değişen sosyal paradigmlar geleneksel konut yapısına modern konut üretimini de ilave etmiştir (Şekil 2.12).

Şekil 2.12. Konut oluşumuna etki eden faktörler (Turgut, 1990)

Gerek geleneksel konut olsun gerek modern konut olsun, toplumların fiziksel ihtiyaçlarının yanında mahremiyet gibi psiko-sosyal ihtiyaçlar az ya da çok mekân düzenlenmesinde yerini almıştır. Bu düzenlenme esnasında; mekânlar arasında keskin bir geçişten ziyade, kademeli olarak farklı mahremiyet seviyelerine göre planlamak, mahremiyet hiyerarşisi açısından önem taşıdığını daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir.

Konut içerisindeki mekânlar arasında mahremiyet hiyerarşisini irdelediğimiz zaman; Mc Andrew (1993), mekân düzenlemesiyle ilgili konutlarda özel, kişisel alan ve paylaşılan olmak üzere farklı mahremiyet seviyelerine sahip hiyerarşiden bahsetmektedir. Konut sakinleri bu alanlarda, o mekâna özel, toplum kurallarını içeren bir takım kurallar uygulandığını vurgulamaktadır. Konut içi mahremiyet hiyerarşi aktarılan bilgiler neticesinde dört basamaktan oluşmaktadır. Her bir basamakta, kalabalıklık, yalnızlık, sosyalleşme, bireyselleşme gibi mahremiyet ile doğrudan ilişkili durumlar farklılık göstermektedir (Şekil 2.13).

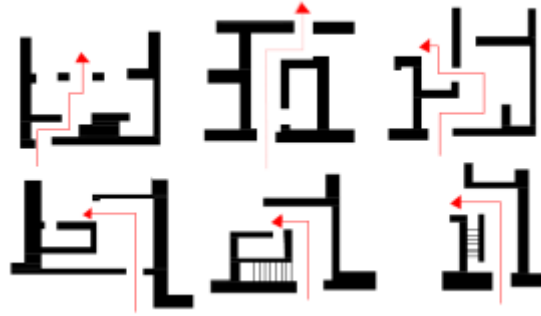
Şekil 2.13. Konut içerisinde farklı seviyelerde mahremiyet hiyerarşisi (Yazar tarafından uyarlanmıştır)

Dış dünya ile konuta girilen alan arasında sınır oluşturan mekânsal eşik alanı, konut mahremiyet hiyerarşisinde geçilmesi gereken ilk basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşik ile ilgili Sennett (1999);

“Dışarıdaki yaşamın gerginlikleri evin içine sızarsa ve karı ya da koca dış dünyanın o uyumsuz, sevgisiz ya da düşman toplumun eşikten içeri girmesine izin verirse orası ev olmaktan çıkar; dış dünyanın, üzerine çatı çekip içinde ateş yaktığımız bir parçası olur yalnızca” sözleriyle eşğin dış dünya ile konut arasındaki koruyucu özelliğini vurgulamaktadır (Sennett, 1999).

Mekânsal eşik alanı yabancı/misafir ile ilk etkileşime girilen alanlar olup, geleneksel konutta; bir avlu, hayat, sofa, mabeyn iken, modern konutta antre, hol, sofa hatta salon (salondan girilen evler için geçerli) bile olabilmektedir. Konut içerisinde yabancılara görsel erişimine açık olabilecek bu alan, bir kapı, bir duvar gibi elemanlar ya da kırıklı yüzey çözümleri vasıtası ile engellenebilmektedir (Şekil 2.14). Bu nedenle

dışarıdan konuta girişi sağlanan kapının açılması halinde; ortaya çıkan görüş alanı konut mahremiyeti için önemlidir.

Şekil 2.14. Mekânsal eşik alanının kırıklı yüzeylerin farklı çözümlerle mahremiyetin sağlanması (Bahammam (1987), P. 18'den yeniden çizilmiştir)

Mekânsal eşik basamağından sonra misafir, komşu gibi konut sakinleri dışındaki kişilerin aile üyeleriyle konut içerisinde sosyalleşmenin sağlandığı kamusal alan gelmektedir. Sosyalleşmenin, resmiyetten samimiyete kadar farklı ilişkilerin olması sebebiyle; mahremiyetin konut içerisinde korunması ve sürdürülmesi, istenen bir durumdur. Hem sosyalleşmenin sağlanabilmesi hem de gelen misafirlerin ağırlanabilmesi için konut içerisinde bir kamusal alan oluşturularak mahremiyet hiyerarşisinde önemli bir basamak olmaktadır. Kamusal alan aile üyeleri dışındakilerin görsel erişim sağlayabileceği alanı temsil etmektedir. Aksoy (2015), ev içi kamusal mekânlar olan salon, yemek odası ve karşılama holünün plan şemasında olmamasının evde kamusal alanı yok ettiğini, bir misafir geldiği vakit evdeki tüm özel ve mahrem alanları görebilecek durumda olmasından dolayı evin mahremiyetinin de olmadığını şu sözleri ile belirtmektedir. “Eve gelen misafir, direkt olarak *özel alan* içerisine adımını atmış olur. Ancak bu *özel alan* mahremiyetini yitirmiş bir özel alan olduğu için kamusal alan tarafından işgal edilmiş bir özel alandır” (Aksoy, 2015). Geleneksel konutlarda kamusal alan ise; başoda, hariciye, haremlik, selamlık, sofa, oda gibi mekânları kapsarken, modern konutlarda, salon, misafir odası, yemek odası, oturma odası gibi mekânlardan oluşmaktadır. Eldem (1984), Türk evi kimliğinde önemli rol alan “sofa” için, fonksiyonel olarak geçiş yeri şeklinde bir yapıya sahip iken, sosyal açıdan toplayıcı karakter sergilediğini vurgulamaktadır. Böylece sofa mekânı hem hareketi hem de oturmaya imkân verecek bir karşıtılağa sahiptir (Eldem, 1984).

Konutlarda başoda, sofa, salon gibi kamusal alanların çeşitlilik göstermesi, kullanıcının farklı sosyo-ekonomik seviyesini gösteren değişkenlerden biridir. İster

geleneksel ister modern konut olsun, kamusal alanın konumu mahremiyet açısından önemlidir. Nitekim; konut içerisindeki kamusal alanın giriş kapısından/noktasından görsel erişimin istenmediği özel alanların, görünmesi konut mahremiyetini zedelemektedir. Bu nedenle kamusal alan ile özel alan arasında görsel erişimin kesilerek mahremiyet hiyerarşisinin kademelendiği bir geçiş alanına ihtiyaç vardır.

Konutlarda mahremiyet hiyerarşisinde özel alan ve kamusal alan arasında mekânsal geçiş alanının olması mahremiyet hiyerarşisi açısından gereken parametrelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekânsal geçiş ile; konut içerisinde oda, salon, yatak odası, banyo gibi kamusal veya özel alan özelliği gösteren mekânlar arasında bağlantı sağlanabilmekte ve mahremiyet seviyesi kontrol edilebilmektedir. Saçak, veranda, pencere, sofa, koridor mekânsal geçiş alanları/elemanları olarak Perinçek (2003) tarafından sıralanmıştır. Eldem (1968) Türk Evi'nde mekânsal geçiş hakkında; "iki odayı birbirine bağlayan geçitler (geçişler), yüklük bölmeleri içinde gizli kapılar ile açılmaktaydı. Daha sonra bu geçitlerin koridorlara doğru evrildiği görülmektedir. İki ya da üç oda sofaya açılmak yerine bir küçük koridora açılıyordu" sözleriyle koridorun evrimleşmesini aktarmaktadır. Ayrıca Al-Homoud (2009) tek-aileli evlerde mahremiyet kontrolü üzerine yaptığı çalışmada; yatak odalarının önünde koridor oluşturulmasında mahremiyet kontrolünde belirleyici bir unsur olduğunu dile getirmiştir. Çalışma kapsamında konut içerisindeki mahremiyet hiyerarşisini kurabilmek için koridor ve sofa alanları mekânsal geçiş alanı olarak değerlendirilip, diğerlerinin (veranda, saçak..v.b.) konut dışıyla ilişkisi olması sebebiyle kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca sofa alanı hem geçiş hem kamusal alan özelliği göstermesi nedeniyle alan çalışmasında, her iki özelliği de göz önünde bulundurulmaktadır.

Mahremiyet hiyerarşisinin son basamağı olan özel alan; konut mekân organizasyonunda diğer alanlara göre mahremiyetin daha fazla istenildiği mekânları kapsamaktadır. Özel alanlar aile içerisinde bireyselliğin ön plana çıktığı mahrem alanlardır. Yatak odaları ve banyo gibi sadece ailenin bireysel kullanımına açık özel alanlarda mahremiyetten dolayı görsel erişim istenmez. Mc Andrew (1993) yatak odalarını, ziyaretçilere kapalı, mahremiyetin güçlü olduğu alanlar olarak tariflerken, banyoların ise zaman zaman ziyaretçilere açılsa da yine de yoğun bir mahremiyete sahip olduğunu belirtmektedir (Mc Andrew, 1993).

Yukarıda mahremiyet seviyelerine göre farklılık gösteren alanlar araştırmacıların söylemleri doğrultusunda tanımlanırken, Rapoport (1969) konut içerisinde eylemlere göre mekân düzenlenmesiyle ilişkili bilişsel şemaları;

- Konut-Toplum İlişkisi,
- Genel-Özel İlişkisi,
- Ön-Arka İlişkisi,
- Kadın – Erkek İlişkisi

olarak sıralamıştır (Rapoport, 1969). Bu ilişkilerin konutlarda mekânların mahremiyet düzenlenmesinde de etkili olduğu aşîkârdır.

Konut-topluluk ilişkisi hususunda; toplumların en küçük birimi olan aile ile konutun mekânları arasında mahremiyete yönelik ilişki mekânsal ve sosyal açıdan önemlidir. Çünkü aile içinde başlayan ve toplumdaki çeşitli kurumlarla süren toplumlaşma süreci, insanı toplumsal bir varlık haline getirmektedir (Gökçe, 2016). Aile içi yaşantının gizlenmesi (Turgut, 1990) mahremiyetin korunması ve sürdürülmesi açısından önemlidir. Aile yapısının (çekirdek-geniş aile) farklılaşması ile kalabalıklık durumunu etkileyebileceği için aile içi mahremiyet değişkenlik göstermektedir.

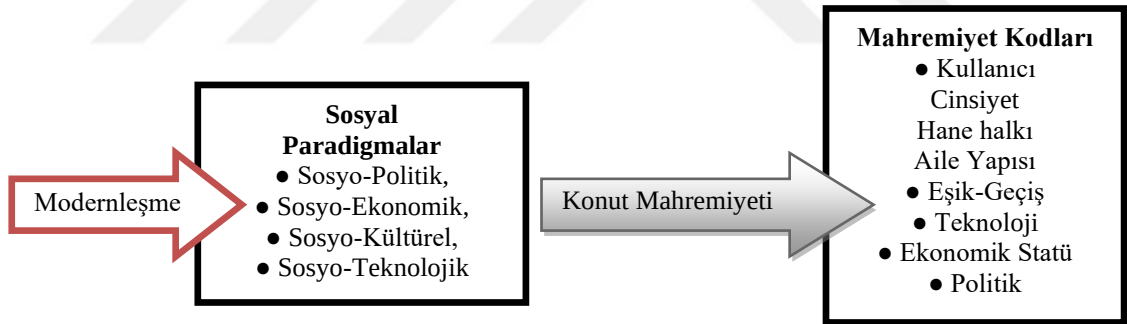
Genel-özel alanlar ilişkisinde; konut içerisinde kamusal ve özel alanları kapsamaktadır. Bu alanların kullanım özelliklerine göre kullanıcı farklı mahremiyet seviyesi oluşturmaktadır. Yapısal biçimlenmede genel ve özel alanların bütünleşmesi ya da ayrılmasının tanımlanmasında sosyo-kültür önemli rol oynamaktadır (Ünlü, 1998).

Ön-arka ilişkisinde; konut içerisinde gündüz yapılan eylemler ile gece yapılan eylemler işlevsel olarak farklılık göstermektedir. Gündüz bölümü konutun ön kısmını temsil ederken, gece bölümü de arka kısmı, görünmesi istenmeyen bölümü temsil etmektedir. Gür (2000), kültürel normlar çerçevesinde, konutta bir mekânın diğer mekânın kulis (hazırlık) mekânı olduğunu ifade etmektedir. “Genellikle kapalı, arka, özel ve pis alanlardaki davranışlar, diğerlerine kulis görevi yaparlar. Kapalı alan, açık alanın kulis, yani hazırlık mekânıdır. Mutfak, salonun kulis mekânıdır ve pistir, yatak odaları ve onların bulunduğu holler içtir, arka plandır, özeldir ve kulistir. Bu koridordan kullanılan banyo, mahremiyet ister. Salon ise, konukların rahat kullanabileceği dışa açık, ön plandır, sahnedir. Konutun iç mekânı içinde mutfak, holler, banyo kulis davranışlarının yer aldığı kulis mekânlarıdır ve salonun hazırlık mekânlarıdır. Kulis mekânlarının olmadığı konut çözümleri mahremiyet duygusunu zedeleyerek olumsuz tepkilere yol açmaktadırlar” sözleriyle Gür (2000) ön ve arka alanlar arasında bağlantı sağlayan ve mekânsal geçiş alanı görevi gören koridorun mahremiyet açısından önemini vurgulamaktadır.

Kadın-erkek ilişkisi ile konut bağlantısını anlayabilmenin yolu, konutun toplumsal ve kültürel yapısına odaklanmaktan geçmektedir. Geleneksel konutlarda

kadın-erkek ilişkisine göre mekânsal ayrışmayı görmek mümkündür. Geleneksel Türk evinin bazı örneklerinde kadının mahremiyetini sağlamak amacıyla mekânsal organizasyon cinsiyet ayrımına dayanmaktadır. Haremlik mekânı kadını temsil ederken selamlık mekânı ise erkeğin kullanımına açıktır (Erdaş ve Özmen, 2019). Geleneksel evlerde mutfak, kadın ile özdeşleştirilerek kadının egemenlik alanı olarak tanımlanmaktadır.

Rapoport (Rapoport, 1969)'un konutta farklı işlevlere göre mekân düzenlemesine ait sıralamış olduğu ilişki durumları (ön-arka, genel özel, kadın-erkek ve konut-topluluk) yukarıda mahremiyete yönelik boyutları açısından ifade edilmiştir. Bu ilişkiler birbirilerinden farklı olmayıp birbirlerine bağlı sarmal bir yapı özelliği göstermektedir. Mahremiyetin mekânsal anlamını oluşturabilmek adına, bu ilişkiler mekân içerisinde kodlanarak mahremiyetin varlığı hakkında bilgi vermektedir. Lawrence (1987) bir ev planında tanımlanan mekân ve eylemler arasındaki kodlanmış ilişkilerin olması evi, mekânlara ya da alanlara bölmekte önemli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle; konut içerisinde mahremiyetin okunmasında fayda sağlayacak kodların, modernleşme sonucu sosyal paradigma evrilmeleri ile değişim sürecinin aktarılmasında önem kazanmaktadır (Şekil 2.15.).

Şekil 2.15. Konutun değişim sürecinde Sosyal Paradigma ve Mahremiyet Kodları

Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan topluluklarda ortak barınma ihtiyacına karşı oluşturulan konutlarda, mahremiyet ile ilişkili kodların farklılık göstermesinin altında sosyo-kültür yatmaktadır. Mahremiyet gibi bireyden bireye değişkenlik gösteren bir olgunun her toplumda aynı şekilde algılanması düşünülemez. Farklı kültürlerle sahip toplumlar, sosyal norm ve kuralları göz önünde bulundurarak mahremiyet ihtiyaçlarına cevap verecek konut mekân çözümleri geliştirmektedirler.

2.3.3. Farklı kültürlerde konut-mahremiyet ilişkisi

Kültür genel anlamda, bir toplumun ya da bütün toplumların birikmiş uygarlığıdır. Belli bir topluma aittir. Bununla birlikte, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi olarak da tanımlanmıştır (Güvenç, 1973).

Gür (2000) kültürü; insanın gruplar halinde örgütlenerek, aynı coğrafyasal koşullar karşısında uzun süre tutarlı, dengeli, bütünlük arz eden, ortak değerleri, sanat, zanaat, beceri ve alışkanlıkları çeşitli mekanizmalarla nesilden nesile aktarmış insan topluluğu olarak bahsetmiştir. Ayrıca her kültürün temelinde kişisel mekân, özel/kamusal alan ve egemenlik alanı gibi mahremiyet mekanizmalarının olduğunu, fakat; bu mekanizmalardaki mesafeler ve alanların niteliklerinin kültüre özgü olup, dolayısıyla da farklı kültürlerde farklı mekânsal mahremiyet davranışının sergilendiğini eklemiştir (Gür, 2000).

Tanyeli (2004), “Toplumlar konutlarını kendi mahremiyet anlayışlarına göre biçimlerler. Özel hayatını o konutun tanımladığı özel alanda, yine onun olanak verdiği biçimde yaşayabilirler” sözleriyle mahremiyetin temelinde, toplum ve konut karşılıklı etkileşim halinde birbiri ile sıkı ilişki içerisinde olduğu savını desteklemektedir.

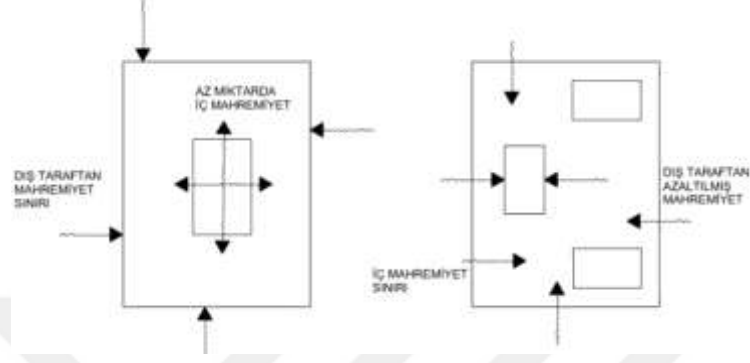
Çeşitli toplumlarda konut-mahremiyet ilişkisi ele alındığında konutlarda mahremiyete yönelik kullanılan fiziksel izler, girişler ve mekânların birbirleriyle olan ilişkileri çeşitlilik göstermektedir.

Örneğin, tipik Bedevi çadırında her zaman aynı bölümler ve kurallar geçerli olup, erkek, kadın ve hayvanların yerleri sabittir. Bedevi çadırında ikinci olarak mahremiyete yönelik işaret edilebilecek diğer nokta, erkek ve misafir bölümünün girişindeki kül yığındır. Kül yığını ile gelen ziyaretçilere oturması gereken alan tariflenerek ziyaretçilerin hareketleri kontrol edilmektedir (Rapoport, 1990).

Uganda kültüründeki konutlarda mahremiyet hiyerarşisi yarı-kamusal, özel ve saklı odalar şeklinde ayrımlara sahiptir. Yarı-kamusal mekânlar eğlence için erkeklerin kullanımına açılmaktadır. Bu alandaki dekorasyon, mobilya düzeni gibi sosyal statüyü gösteren elemanlar yemek yeme ve oturma işlevine hizmet etmektedirler. Özel mekânlar yatak odalarını temsil etmekte ve yine mobilyalarla odanın özelliği gösterilmektedir. Saklı odalar ise mutfak, duş, tuvaletlerden oluşan en mahrem özelliği sergileyen mekânları kapsamaktadır (Rapoport, 1990).

Hindistan’da alçak duvarlarla çevrili veya tam tersi olarak; ortada avlusu olan sokağa sağır yüksek duvarların bulunduğu evlere rastlanmaktadır. Müslüman olan

bölgelerde yüksek duvarlarla sınırlandırılmış avlulu evler yer alırken; Müslümanların çok daha az yer aldığı güney Hindistan bölgesinde avlu kullanımı yaygın olmayıp evler daha açıktır. Japonların mahremiyet davranışları da Hintlilerinkine benzerlik gösterse de çözüm yollarında farklılıklar vardır. Japon evindeki duvarlar ya da yüksek çitlerden oluşan sağır bir cephe yüzeyi evi dış dünyadan ayırır (Rapoport, 1969) (Şekil 2.16.).

Şekil 2.16. Soldaki Japon evi ile Sağdaki Anglo-Amerikan Evi (Rapoport, 1969)

Japon ve Hint kültürlerinin yanı sıra Arabistan bölgesindeki konutlarda mekânsal mahremiyet kültüründe özellikle kadın üzerinden farklılık sunmaktadır. Bahammam (2006) “Geleneksel Suudi Arabistan evlerinin tasarımında mahremiyetin rolü” isimli çalışmasında kültürel ve davranışsal faktörlerin mahremiyetin geleneksel Suudi evlerin biçimlenmesindeki etkisi üzerinde durmuştur. Çalışmada avlulu yaşam kültürünün, mahremiyet ihtiyacını karşılamak ve aile üyelerinin, özellikle kadının, çeşitli aktivitelerini özgürce yapabilmesi için avlunun geleneksel evlerde kültürel bir eşik görevi gördüğünü iddia etmektedir (Bahammam, 2006).

Türk toplumunun mekânsal mahremiyet kültürünü ele aldığımızda ise; öncelikle, geleneksel konut kültürü ile mahremiyet ilişkisini anlayabilmek için Orta Asya’daki yaşam kültürünün mercek altına alınması gerekmektedir. Orta Asya’da göçebe yaşam şeklini benimsemiş olan Türkler, Anadolu’ya geldiklerinde göçebe (çadır) yaşamından belli bir süre vazgeçmemişlerdir. Türk Evinin kökenini oluşturan çadır ile Türk evi ile ilişkili çalışmalarda araştırmacılar (Eldem, 1954; Aksoy, 1963; Küçükerman, 1973; 1978; Sözen ve Eruzun, 1992; Karasözen, 1993). Türk evindeki mahremiyet düzeninin temeli; çadır içerisindeki günlük yaşam kültürü ile benzerlik gösterdiğini belirtmişlerdir.

Orta Asya inançlarından kaynaklanan dış dünya ile maddi ve manevi kopma ilkesine, Türklerin İslam dininin kabulü ile kadının yabancı erkekten uzak durması yaptırımı eklenmiştir. Buna karşın; o dönem Türk toplumunda katı bir mahremiyet

Şekil 2.18. Mahremiyet gereksinimi neticesinde oluşturulmuş haremlik-selamlık bölümü (Akaylar Konağı (Bilget, 1993)

Ancak haremlik-selamlık gibi cinsiyetlere göre mekânsal ayrışma, Geleneksel Türk Evi'nin geneli için geçerli değildir. Kuban (2018)'ın haremlik selamlıktan ayrılması, sıradan hayatlı evlerinin yaygın bir özelliği olmadığı ve Anadolu evlerinde çok nadir iki giriş bulunduğunu belirtmektedir. Haremlik ve selamlık ayrımı toplumun daha varlıklı kısımlarında, büyük konaklarda bulunduğunu da eklemiştir (Kuban, 2018). Bu durum, konut sahibinin toplumdaki statüsü ve sosyo-ekonomik seviyesine göre değişkenlik göstermektedir. Tanyeli (2001)'nin de vurguladığı gibi; “mahremiyet her yerde ve her toplumda aranan bir özellik olsa da, Osmanlı toplumunda yoksullardan çok varlıklıların sorunudur” sözlerinden mahremiyet sağlamak için sosyo-ekonomik duruma ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda mahremiyetin mekâna yansımada sosyo-ekonomik gücün etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, bu gerçek varlıklı insanlar mahremiyete riayet eder, ekonomik gücü yetersiz olanlarda mahremiyetin önemi yoktur düşüncesini yansıtmaz. Her konut kullanıcına sahip olduğu olanaklar dâhilinde mahremiyet sunmaktadır. Ekonomik güç konutlarda büyük ve oda sayısının fazla olma olasılığını arttırmaktadır. Böylece mahremiyete özellikle de bireysel mahremiyete katkı sağlayabilmektedir.

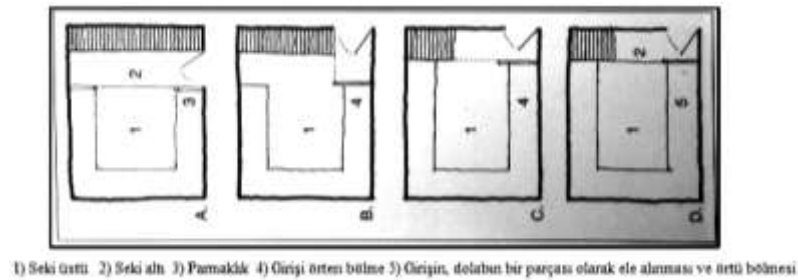
Geleneksel ev yaşamında kadının günlük işleri olan; yemek pişirme, ekmek yapma, çamaşır yıkama, hayvan bakımı gibi ihtiyaç duyulan servis alanları (mutfak, ahır, depo, tuvalet) hayat içerisinde çözümlenmiştir. Yüksek duvarla çevrili hayat, dış dünyadan soyutlanarak kendi içerisinde günlük yaşam pratiklerini gerçekleştiren, kadına yönelik bir özgürlük alanı sunmaktadır. Kuban (2018) “dünya erkeğin, ev kadınıdır” sözüyle kadının hayatla olan ilişkisine vurgu yapmaktadır. Hayat, yüksek duvarla çevrili olması, dışarıdan gelebilecek görsel erişimi en az ana indirgeyerek kamusal mahremiyetin korunmasına imkân sağlamakta fakat; aile üyelerinin yoğun kullanımı ve

kalabalıklığın vermiş olduğu etkiyle, bireysel mahremiyet açısından yeterli düzeyde değildir.

Geleneksel konutu hayattan sonra “oda” ölçeğinde değerlendirdiğimizde; “kendi başına bir ev” (Eldem, 1954) özelliği gösteren Türk odası, Türk konut kavramının çekirdek öğelerindendir. Kuban (2018), odanın tek başına evi oluşturduğunun kanıtı olarak tek odalı evleri işaret etmektedir. Türk odaların dizilimi ve düzeni “standardize ve “kuvvetli bir nizama” bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Odaların bağımsız bir birim olarak standartlaşmasında çok işlevselliğe sahip karakterinden anlaşılmaktadır. Oturma, yemek yeme, misafir ağırlama ve uyuma gibi farklı eylemlerin sergilendiği, özellikle bir ya da iki odalı evlerde, büyük aile yaşam kültürüne bağlı olarak çok fonksiyonlu odalar bir zorunluluktur (Kuban, 2018). Aile içi mahremiyete yönelik olarak Eldem (1968), bazı Türk Evleri’nde odaların birbiriyle bağlantılarının yok denecek kadar az olduğunu ve her odanın avluya ya da sofaya açılan bir tek kapısı olduğundan söz etmektedir. Bu da odaların bağımsız birimler olarak düşünüldüğünü ve kullanıldığını kanıtlamaktadır. Fakat bağımsız kullanıma rağmen, odalarda özelleşmenin de mümkün olmadığı Asatekin (1994) tarafından dile getirilmiştir.

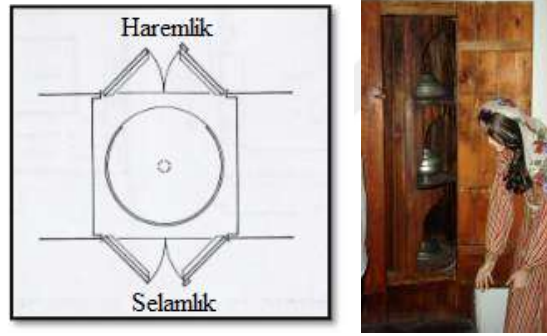
Odalar ile ilgili bir diğer husus, odaların giriş noktalarıdır. Odaya simetri ekseninden değil, bir köşesinden girildiğini ve ilk algılamının köşegensel olduğunu iddia eden Kuban (2018), bu durum ile konutların simetrik kompozisyon özelliğini olanaksız hale getirdiğini belirtmektedir. Mahremiyet açısından oda giriş kapılarının konumu önem arz etmektedir. Konum itibarıyla odaya girişi sağlayan kapılar, sofadan odanın içerisini doğrudan görmeyecek biçimde, genellikle odanın köşesinde konumlandırılmış ve dolaplarla yakından ilişkili kurgulanmıştır (Küçükerman, 1985). Böylece, kapının açılma sesinin duyulmasından, giren kişinin oda içerisini görebileceği ana kadar geçen sürede, odada bulunanlar toparlanabilecektir (Bektaş, 1996) (Şekil 2.19).

Şekil 2.19. Oda girişlerinin denetlenmesi için kapı yönlerinin farklı çözümleri (Küçükerman, 1973)

Ayrıca oda içerisinde yıkanma eylemi yüklük içerisinde bulunan gusülhanede yapılmaktadır. Gusülhanenin konumu kişisel mahremiyetin korunması için odaya girildiğinde görsel erişime izin vermeyecek şekilde düzenlenmektedir. Mahremiyetle ilişkili olarak odaların dışarıya kapalı özellik göstermesine rağmen, başoda, hariciye gibi odalar kamusal alan özelliği göstererek; dışarıdan gelen konukların ağırlanması için düzenlenmiştir. Bu düzenleme odaların farklı işlevler üstlenebileceği gerçeğini değiştirmemektedir.

Bununla beraber; geleneksel konutların genelinde pek rastlanılmayan ve mahremiyete karşı oluşturulmuş mimari eleman olan döner dolaplar karşımıza çıkmaktadır. Eve gelen erkek misafirlere yapılacak olan servis için, ev sahibi kadının görünürlüğüne engel olması için bir çözüm getirilmiştir. Bir merkez etrafında dönebilen raf sistemli, iki taraftan kapaklı bir dolap ile erkek ve kadın hiçbir şekilde göz teması kurmadan servis sağlanabilmektedir (Günay, 1998) (Şekil 2.20).

Şekil 2.20. Dönme dolap (URL-2; Günay, 1998)

Geleneksel evlerde mahremiyet gereksinimi için oluşturulmuş bir diğer mimari eleman kapı tokmaklarıdır. Sokak kapısı üzerinde iki tür tokmak bulunmaktadır. Büyük olan tokmak, tok bir ses çıkararak dışarıdan gelenin erkek olduğunu ve içerideki hanımlara toparlanması gerektiğini ikaz eden bir uyarıcıdır. Küçük olan tokmak ise dışarıda bir hanımın olduğunu ve avluda bulunan erkeklerin avludan ayrılması gerektiği mesajını iletmektedir. Aile mahremiyetini koruma adına yapılmış bu düzenleme günümüzde maalesef kaybolan değerler arasındadır (Şekil 2.21).

Şekil 2.21. Farklı cinslere hitap eden kapı tokmakları (URL-3)

Yukarıda farklı kültürler ile birlikte Türk kültürünün konut içerisindeki mahremiyete yönelik yaklaşımı hakkında bilgiler verilmiştir. Geçmiş dönemlerdeki geleneksel konutlarda toplumun sosyo-kültürel yapısına uygun özel alandan kamusal alana doğru hiyerarşik olarak mahremiyet mekanizması düzenlenmiştir. Fakat günümüze kadar geçen süreç içerisinde modernleşme ile beraber, konut tipolojilerinin oluşumunda ve değişiminde etkili olan sosyal paradigmalarda evrilme ve yahutta kaybolmalar gibi değişimler söz konusudur. Modernleşme sonucu farklılaşan konut tipolojileri arasında, özellikle yüksek katlı konut yapılarının mekân organizasyonundaki mahremiyeti irdelemek çalışma problemi için büyük önem taşımaktadır.

2.4. Modernleşme ile Değişen Konut Kültüründe Mahremiyete İlişkin Teoriler

Modernizm ile birlikte toplumların her alanında değişim süreci başlamıştır. Toplumlara oluşturan kültürün temel bileşenlerinden birisi olan “iletişim;” belli bir tepkiyi oluşturan duyuşal olaylar ve işaretlerle uyaran arasındaki doğrudan ya da dolaylı ilişki olarak tanımlanmaktadır. Bu duyuşal olaylar ve işaretler mimari mekân-insan ilişkisi üzerine kurulmuş fenemolojik bir yaklaşım olup, mekânın işlevsel yönü ile birlikte mekânı bir iletişim aracı olarak deneyimlememizi sağlamaktadır (Eco, 1980). İletişimin temelinde mekânın anlamlandırılmasında büyük öneme sahip mekân içerisine saklanmış gizli kodlar yer almaktadır. Bu kodlar kullanıcının algılayabileceği bir biçime bürünerek mekânsal iletişim dili ortaya çıkmaktadır.

Toplumların sosyo-kültürel yaşamın ifadesi olan sosyal yaşam ve bu yaşamın yansıdığı mekânların göstergeleri, zaman içerisinde mekânsal kodlar oluşturarak mekânsal iletişim ve etkileşimi sağlamaktadır. Modernizm hareketi ile toplumların değer sistemi, inanç sistemi, dünya görüşü gibi kültürel istek ve beklentilerine göre yeni göstergeler, dolayısıyla da yeni kodlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle konut mekânlarında gündelik yaşamın (gece-gündüz) geçtiği ve buna bağlı olarak toplumsal

cinsiyet rollerin (kadın-erkek), eşiğin (iç-dış), kullanıcının (kamusal-özel), ön plana çıktığı mahremiyete ilişkin söylemlerden (gösterge) oluşan mekânsal kodlar değişim göstermektedir.

Bu nedenle toplumsal değişim ile birlikte mekânsal karşılığı olan konutların farklılaşmasını sağlayan sosyal paradigmlar derinlemesine incelenerek konutta kırılmaya neden olan faktörler ele alınmaktadır. Böylece, bu faktörler çerçevesinde konutun mekânsal organizasyonundaki değişim ve dolayısıyla, bu değişim sürecinin hem söylemsel hem dizimsel olarak incelenmesi, mahremiyetin kronolojik olarak evrimi açısından önemlidir.

2.4.1. Konutta sosyal paradigmlar ve değişimleri

Paradigma, bilim felsefesi literatüründe yaygın olarak kullanılmasına rağmen, kavramın net bir tanımı yapılamamaktadır. Kuhn (1995) paradigmayı, “bilim çevresine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve cevaplar temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar” şeklinde tanımlamaktadır (Kuhn, 1995). Kuhn böylece kavramın iki özelliğini vurgulamaktadır. Birincisi, belli bir topluluğun üyeleri tarafından paylaşılan inançların, değerlerin ve tekniklerin bütünü temsil ettiğini, diğeri ise; bu bütünü içerisinde model oluşturarak gerektiği zaman olağan bilimdeki bütün diğeri sorulara çözümleme temelli yaklaşım sunabilmesidir.

Benzer şekilde; model, kuram, varsayım, algı dayanağı gibi anlamlarda da kullanılabilen paradigma terimi; algı psikolojisinde, algılama, bilme ve yorumlama süreçleriyle ilgili tüm etkenlerin yarattığı örgütlü ve dinamik bir düşünsel sistem olarak tanımlanır. Diğeri bir deyişle, paradigma, algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri etkileyen kişiye ait tüm iç etkenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir algı düzeneğidir ve bireysel farklılaşmalara neden olurlar (Cuceloglu, 1993; Yıldırım, 2009).

Sosyal paradigmlar ise; toplum ve insan etkileşimi üzerinde duran bir kavramdır. Çevresel psikolojinin geliştiği dönemlerde, bazı araştırmacılar çevresel sorunların sosyo-kültürel ve ekonomik etkenlerin bir fonksiyonu olduğunu düşünmektedir (Ittelson, 1974). Bu nedenle, sosyo-kültürel ve ekonomik değişimler toplumlarla birlikte fiziksel mekâna da yansımıştır. Varoluşsal mekân olarak Norberg-Schulz (1963) tarafından yapılan tanımlamada çevrenin, insana göre olan durumu olarak ifade edilmektedir. Bu durumda mekân, herhangi bir plan paralelinde değil, toplumun

kültürel, ekonomik, siyasal ve deneyimsel koşullarıyla şekillenen, yaşayan bir mekândır (Norberg-Schulz, 1963).

Sosyo-kültürel değişim noktasında incelediğimizde; insanların hayatında barınma ihtiyacının ötesinde fiziksel çevre içerisinde, sosyal iletişim düzeylerini oluşturma yolunda öneme sahip olan konut kavramının sosyo-kültürel değişimlerden etkilenmemesi kaçınılmazdır. Rapoport (1997) konutun mekân organizasyonunda, sosyo-kültürel etkileri birinci, çevre, ekonomi gibi diğer unsurları ise; ikinci derecede etken olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Cansever (1996), konutların planlanmasında yön verici temel sosyo-kültürel özelliğin aile yapısı ve ev içinde cereyan edecek hayat biçimi olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca mekânların şekillenmesinde ve kullanıcıların mekânla iletişim kurmasında etkili olan bir diğer paradigma teknolojidir. Teknoloji, sosyal yapının teşekkülünde önemli bir sınırlayıcı faktördür (Koçak, 1996). Tekeli (1969), sosyal sistemin bir parçası olarak gördüğü teknolojiyi, sistem içerisinde kültürün bir bileşeni olarak ele almıştır. Teknoloji yaşamın kendi dinamikliğine sahiptir (Gezgin ve İralı, 2017). Teknoloji, toplum ve bireye fiziksel ve sosyal yaşamında daha fazla konfor ve kontrol imkânı sunabilmektedir (Alga, 2005). Gelişen teknoloji beraberinde değişen toplumu ortaya çıkarmaktadır. Toplumun değişmesinin temelinde, teknolojik gelişmelerle bağlantılı insanlar arası ilişkilerin farklılaşmasıdır (Kongar, 2010).

Modernleşme ile birlikte batı toplumlarının değişiminde itici güç, endüstri devrimiyle doğan, teknolojinin gelişimiyle desteklenen, modern yaşam düşüncesinin gereksinimleridir (Dönmez Karagözler, 2011). Bu gereksinimler ile konutun mekân organizasyonunu ve mekânlar arası mahremiyet ilişkileri yeniden düzenlenmektedir.

Bu bilgiler neticesinde; konutların modernizm ile birlikte sosyal paradigmlar çerçevesinde gerçekleşen değişimin kırılma noktalarını, toplumla ilgili (sosyo) alanlar olarak;

- Sosyo-Politik,
- Sosyo-Ekonomik,
- Sosyo-Kültürel
- Sosyo-Teknolojik

başlıkları altında sınıflandırmak mümkün olmaktadır. Konutun mekânsal değişimi ile birlikte konut-mahremiyet ilişkisinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi olan bu başlıklar çerçevesinde, farklı dönemlerdeki mahremiyete yönelik söylemler aktarılmaktadır.

Konutun mekânsal değişimindeki kırılma noktaları temelde, modernleşmeye bağlı sanayileşme ve kentleşme odaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Konutları, kırılma noktalarına göre dönemlere ayırarak inceleyen araştırmacılar (Bilgin, 1998; Sey, 1998; Arlı, 2005; Tekeli, 2009; Yırtıcı, 2010; Türkün, 2011; Keleş, 2013; Şalgamcıoğlu, 2013; Koca, 2015a; Yılmaz, 2019), konut tipolojilerini ve bu konut tipolojilerindeki mekânsal değişimine etki eden sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik faktörlerden bahsetmişlerdir.

Modernleşme hareketi ilk safhada sosyo-politik ve sosyo- ekonomik yönde etki oluşturmuştur. Bu etkiler toplumsal yaşama yansiyarak sosyo-kültürel evrilmelere neden olmuştur. Bu açıdan incelendiğinde; ülkemizde 1839 yılında Tanzimat fermanının ilan edilmesiyle birlikte, batılılaşma/modernleşme hareketleri kentsel yaşamda dolayısıyla konut dokusunda kırılma noktası oluşturmuştur (Özcan, 2006). Anadolu’da geleneksel konut anlayışına bağlı konut üretimi devam etmiş olsa da Tanzimat Fermanı ile İstanbul’da sınırlı alanda ve sayıda bile olsa gayri-müslimler tarafından apartman inşaatı ile yeni konut tipolojisi ortaya çıkmıştır (Öncel, 2010). Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte tüm ülkede her alanda yenileme ve modernleşme hareketi hız kazanmış olsa da; İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentler dışındaki Anadolu kentlerinde, dünyadaki ekonomik buhran nedeniyle, yeterli düzeye ulaşamamıştır. Ekonomideki bu durum, ülkeleri makineleşme ve sanayileşmeye yönlendirerek, tarım ekonomisi üzerinde ciddi sıkıntılar yaratmıştır. Bu nedenle, 1839-1950 yıllarını kapsayan dönem, ülke genelinde geleneksel konut dokusunun hâkim olduğu, sanayileşme ve makineleşme sürecinin kısıtlı olduğu bir dönemi kapsamaktadır.

1950’li yıllarda ise tarım sektöründe yaşanan ekonomik sıkıntılar ve sanayi alanında üretimin hız kazanarak yeni fabrikaların kurulması ile Anadolu insanı kırsaldan kente doğru göç etmeye başlamıştır. Bu dönemde hızlı nüfus artışı ile kentte yaşayanlara zaten konut talebinin yeterince karşılanamamasına bir de kırsaldan kente gelenlerin konut talebi eklenmiştir. Tekeli (2012) Türkiye’de konut sorununun 1950’lerden sonra başladığını ifade etmektedir. Konut sorununa sunulan çözümler, yeni konut tipolojilerini beraberinde getirmiştir. 1980 yılına kadar devam eden süreçte, 1980 sonrası yeni bir politik yaklaşımın tercih edilmesi ile bu dönemde bir kırılma yaşanmasına neden olmuştur.

1980’li yıllarda devlet yönetiminin liberalleşme politikalarını benimsemesi (Kazgan, 2004; Koca, 2015a) ile küreselleşme dediğimiz dünya ülkeleriyle ekonomik, siyasi, kültürel açıdan bir bütün olarak hareket etme eylemi konut mekân düzenlemesine

de yansımıştır. Tektipleşmeye başlayan konut mekânları, milenyum yılı olarak adlandırılan 2000’li yıllara doğru kentsel dönüşüm politikaları ile, daha da özelleşerek toplumda mekânsal ayrışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

2000’li yıllardan sonra ülkedeki ulusal ekonomik politikaları ile sosyo-ekonomik yasal düzenlemeler ve yönetim anlayışındaki değişimlerle, bu dönemde metropoliten kentlerin dolayısıyla konutların fiziksel yapısı bundan önceki dönemlerden farklı biçimde, büyük parçalar halinde ve dönüşerek büyüme göstermiştir (Tekeli, 2005; Ataöv ve Osmay, 2007).

Yukarıdaki bilgiler neticesinde, ülkemizdeki konut tipolojilerindeki değişimin kırılma noktasının, Tanzimat fermanı ile başladığı anlaşılmaktadır. Mutdoğan (2014), “Türkiye’de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi” konulu makalesinde, apartmanlaşmanın ilk ortaya çıktığı dönem olan Tanzimat dönemini de kapsayacak şekilde konutun değişim sürecini beş döneme ayırmıştır. Bunlar, 1839-1923, 1923-1950, 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 sonrası olarak karşımıza çıkmaktadır. “Dönemde meydana gelen önemli değişimler” başlığı altında politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik etkenleri ve bu etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan “konut sunum biçimleri” ve “plan/iç mekân özelliklerini” dönemler arasında karşılaştırma yapabilecek şekilde tablolaştırılarak ifade etmiştir (Mutdoğan, 2014).

Bununla birlikte; bazı araştırmacılar (Bilgin, 1998; Sey, 1998; Tekeli, 2009) Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar uzanan farklılaşan konut tipolojilerindeki kırılma noktalarını 1920-1950’ler, 1950-1980’ler ve 1980-2000’ler olmak üzere üç dönem olarak sınıflandırmışlardır. Benzer şekilde Ataöv ve Osmay (2007) ise; Türkiye’deki konutun değişimini 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 sonrası dönem olmak üzere üç dönem içerisinde ele almışlar ve “politik, sosyo-ekonomik, yapısal/bağlamsal, kentsel dönüşüm uygulamaları” parametreleri çerçevesi içerisinde aktarmışlardır (Ataöv ve Osmay, 2007).

Konutun mekânsal değişimdeki kırılma noktaları ile yukarıda bahsedilen dönemler referans alınarak, değişimin sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo- teknolojik etkilerini kapsayan paradigmlar çerçevesinden mahremiyetin evrimleşme süreci çalışma kapsamında incelenmektedir. Böylece, mahremiyet konutun mekânsal organizasyonundaki değişimi/dönüşümü ile farklı boyutlardan ele alınarak, alan çalışması öncesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınacak dönemlerin ilki (1839-1950); 1839 Tanzimat Fermanının ilanı modernleşme hareketinin başladığı, geleneksel kent dokusu ve buna bağlı olarak konut dokusunda özellikle İstanbul’da sınırlı sayıda da olsa apartmanların yeni yeni ortaya çıktığı süreç ile apartmanlaşmanın ülke geneline doğru yayılmaya başladığı 1950’li yılları kapsamaktadır. 1950-1980 yılları arasını içeren II. dönemde ise; politik ve ekonomik düzenlemeler geleneksel konuta alternatif olarak apartman tipi konut türünün yükselmeye başladığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 yılından sonra küreselleşme süreci ile birlikte geleneksel yaşamın kaybolmaya yüz tuttuğu 1980-2000 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde apartmanlaşma yaygınlaşmıştır. Mekânsal ve toplumsal ayrışmanın yaşandığı 2000’li yıllardan sonra konutun anlamı ve mekânsal özelliği bambaşka bir noktaya gittiği dördüncü dönem olarak değerlendirilmektedir.

Bu dört dönem içerisinde yaşanan politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişimler sonucu konutun mekânsal değişimi ve buna bağlı olarak mahremiyetin varlığı farklı birçok araştırmacıların söylemleri üzerinden sorgulanacaktır.

2.4.1.1. 1839-1950 Dönemi sosyal paradigmalar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi

Taşınmaz kültür varlıkları olan ve ait oldukları toplumun yaşam kültürlerini yansıtan konutların şekillenmesinde, çevresel faktörlerle birlikte politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik faktörleri kapsayan sosyal paradigmalar da önemli bir yere sahiptir (Turgut, 1990).

1839-1950 döneminde sosyal paradigmalar çerçevesinden konutun mekânsal değişimi ile birlikte mahremiyetin mekânsal yansıması ele alındığında; öncelikle modernleşmenin ilk adımı olan Tanzimat dönemi ile geleneksel yaşamda ve geleneksel konutta kırılmalar baş göstermeye başlamıştır. Tanyeli (2005), “modernleşme projesi” olarak devletin sunduğu yaptırım ile toplumun tüm gruplarını, kıyı ve kenti, kültürü ve ekonomiyi o projeye göre inşa ettiğini belirterek, modernleşmenin bazen doğrudan bazen dolaylı olarak mimari ortamı etkilediğini vurgulamıştır. Ayrıca modernleşmenin mahremiyet üzerindeki etkisini de aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“...Artık barınma bağlamında fikir birliğinden söz etmenin olanağı yok. Giderek çeşitlenen çok sayıda domestik değişim güzergâhı ortaya çıkıyor. Mahremiyet ve konforun tanımları bağlamında da eskisi gibi toplumsal örüntüler geçerli değil...

Dolayısıyla büyük kenti erken 18. yüzyıldan başlayarak ötekini izleme, gözleme mekânı olarak kullanan Türk kentlisi, bir dikizleyici olarak modelleştiren ve değişimi onu eksen alarak tanımlayan bir tarih izleği kurabileceği aşikârdır... “

Tanzimat ile birlikte 1877 yılında yürürlüğe giren ilk Medeni Kanun olan Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’de ticaret, hukuk, mesken gibi farklı konularda batı ülkelerine benzer kanunlar ve hükümler içermektedir. Özellikle mesken mahremiyetine yönelik 1202. ve 1205. maddelerinde yaptırımlar içermektedir. Komşuluk neticesi ortaya çıkabilecek olan mahremiyet ihlallerini engellemeye yönelik çıkarılmış olan bu kanun maddeleri, hane kadınlarının oturdukları yerlerin görülmesine karşı tedbir alınmasını ve ağaca çıkma gibi durumlarda ilgili hane halkının gerekli tedbirleri almaları için haber vermelerini şart koşarak özel hayatın gizliliği ve mahremiyeti korumaya yönelik düzenlemeler içermektedir (Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, 2011; Köse, 2014).

Ayrıca Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’de belirlenen diğer bir maddeye göre o dönemde satın alınacak evin bir odasını görmek yeterliydi. Evlerin her odasının aynı yapıldığının kabulü, evin tüm odalarının alıcı tarafından görülmesi gerekliliğini ortadan kaldırmaktaydı. Böylece aile içi mahremiyete dışarıdan gelebilecek tehditler en aza indirilmiş olmaktadır. Ancak modernleşme ile evlerin odaları farklılık göstermeye başlamasıyla, evi satın almak isteyen alıcının evin her odasını görmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, 2011).

Konut inşasında etkili olan Türk imar sisteminin başlangıcı 1882 yılında çıkarılan “Ebniye Kanunu”na dayanmaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk imar kanunu olan 1956 tarihli İmar Kanunu yürürlüğe girene dek Türk imar sistemini biçimlendiren Ebniye Kanunu olmuştur. Bu kanun ile kentsel alanlar içinde ya da dışında ham arazi niteliğindeki olan bölgelerde her türlü yapılaşmaya yönelik yaptırımlarla birlikte, çıkmaz sokakların yapılmaması, yol genişliklerinin beş sınıfa ayrılması, yapıların yüksekliği, binalarda yapılabilecek çıkmaların nitelikleri, yangına karşı alınacak önlemler hakkında yaptırımlar söz konudur (Keleş, 2011).

Ebniye Kanununda belirtilen gridal kentsel örüntü yol ağının oluşturulmaya başlanmasıyla geleneksel organik sokak dokusu bozulmaya, kentsel mahremiyet için önem arz eden çıkmaz sokaklar kaybolmaya başlamıştır. Uluengin (2004) geçmişte konutlara ve sokaklara yapılan kısıtlamaları dini inanışa (mahremiyet) bağlarken, günümüzde bu kısıtlamaların Tanzimat fermanında dile getirilen eşitlik kavramı doğrultusunda oluşturulduğunu belirtmektedir.

Ayrıca Osmanlı toplum, hukuk, iktisat ve mimarlık tarihi araştırmalarında kaynak olarak kullanılan Şer'iyye sicillerinde konutların inşasında aile içi mahremiyete yönelik bir yaptırım olmasa da komşunun mahremiyet hakkı ile ilgili uygulamalar söz konusudur (Yeşilkaya, 2018).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülkede genel anlamı ile ekonomiden eğitime farklı disiplinlerde yenileme hareketi başlamıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat yasası ile eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak cinsiyet ayrımı ortadan kalkmıştır. Ayrıca toplumda cinsiyet temelli ayrımlara yönelik, 1926 yılında çıkarılan Türk Medeni Kanunu ve 1936 yılında çıkarılan İş Kanunu ile kadının aktif olarak çalışma hayatına girmesiyle toplum içerisindeki rolü yeniden düzenlenerek çağdaşlaşma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Bu konuda Bozdoğan (2002), “modernleşme ile ülkenin kendi Osmanlı ve İslam geçmişinden kopmuş, tam anlamıyla Batılaşmış, modern ve laik yeni bir ulus yaratmaya yönelik radikal programın hem gözle görülür bir simgesi, hem de etkili bir aracı olarak ithal edildiğini ve Türk kadınının geleneğin boyunduruğundan kurtulduğunu” iddia etmiştir.

Yapılan politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki görünürliğini etkilemekle birlikte, konutların da değişim sürecine girmelerine neden olmuştur. 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu ile konut yapımı kamu işlevleri arasında yer almıştır. Bu kanun belediyelere ucuz belediye konutları yapmak ve inşa ederek kiraya vermek görevini vermiştir (Keles, 1983). 1933 yılında çıkarılan Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu ile planlamada nüfus büyüklüğüne göre kat adetleri sınırlaması getirilmiş ve donatımla ilgili standartlar oluşturulmuştur (Faiz, 2012). Böylece yaşam kültürünün göz ardı edildiği ucuz konut üretimi başlamıştır.

Cumhuriyetin kurulması ile Ankara'nın başkent olması, bu şehirde memur sayısının artmasına neden olmuştur (Keleş, 1982; Gür, 1993). 1940'lı yıllarda devlet memurlarına konut edindirme amaçlı ön çalışmalar başlamış olup, 1944 yılında Memur Konutları Yasası çıkarılmıştır. Yine bu dönemde devlet, işçi ve memurlar gibi dar gelirli kesimler için Anadolu'da konut kooperatifleri oluşturulması üzerinde durulmuştur (Sey, 1998; Tekeli, 2009; Türkün, 2011).

1945 yılında çok partili sisteme geçiş ile birlikte, ülke politik anlamda bir değişim yaşamıştır. Tek parti döneminde kapalı siyasi ve ekonomik sisteme halkın katılımı, çok partili dönemde şehirleşme ile gerçekleşmiştir. Yönlendirilemeyen ve kontrol edilemeyen şehircilik, Türkiye'nin geleceğini belirleyerek, ülkenin yeni toplumsal yapısının temellerini atmıştır (Cantemir, 2013). 1948 yılında “Bina Yapımı

Teşvik Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile belediyelere kentin gelişmesini denetlemek için arsa üretim görevi verilmiştir (Tekeli, 1996). Sosyo-politik yaptırımların doğrudan ilişkili olduğu sosyo-ekonomik yapılanma, konut sektöründe durgunluk ya da hareketliliğe neden olmuştur.

Sosyo-ekonomik etkiler açısından incelediğimizde; bu dönem içerisinde ülke, Balkan Savaşı (1912-1913), Birinci dünya Savaşı (1914-1918) ve İstiklal savaşı (1919-1923) gibi uzun süren savaşlardan çıkmış olması sebebiyle, dünya ekonomi piyasasında olduğu gibi ülkemiz de 1929 ekonomik buhran sonucu çok ciddi zorluklar yaşamıştır. Bu nedenle, ekonomik buhran 30'lu ve 40'lı yıllarda inşaat sektörünü neredeyse durma noktasına getirmiştir (Çimen, 2008). Devlet, konutu olmayan vatandaşların konuta ulaşma fırsatını sağlaması amacıyla, 1946 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankasını kurarak dar gelirli vatandaşlar için konut üretimine yönelik kapı açmıştır (Keleş, 2008).

1948 yılında Bina Yapımı Teşvik Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve 1949 yılında ithal edilen inşaat malzeme fiyatlarında düşüş yaşanması ile konut sektörü 1950'li yıllarda canlanmaya başlamıştır (Keles, 1983).

Sosyo-kültürel açıdan 1839-1950 yıllar arası, kültürel ve sosyal yaşama “modernleşme hareketi” damgasını vurmaktadır. Tanzimat fermanı ile birlikte modernleşme olarak adlandırılan batıyı taklit etme hareketi, insani ve toplumsal yaşama dair ölçütlerin değişmesine neden olarak bir statü sembolü (Karasözen, 1993) olmaya başlamıştır. Bozdoğan (2015), “Tanzimat reformlarından itibaren İstanbul'un ticari ve bürokratik seçkinlerinin evlerine nüfuz etmişti. Eğitimli Osmanlı bürokrat, aydın ve subaylarının “Avrupaileşmesi” ve bunun yaşama, giyime, evlerini döşeme ve halk arasına çıkma tarzlarındaki tezahürü, Türk modernleşmesinin çok önemli bir edebi ve kültürel teması olmuştur” sözleriyle modernleşmenin insani, mekânsal ve toplumsal yaşamın değişimine dair fikirlerini ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı kadını evine kapatılan, birçok haktan mahrum bırakılan ve sosyal hayattan tecrit edilen bir varlık gibi gösterilen oryantalist yaklaşımlar birçok araştırmacı tarafından yalanlanmıştır (Akman, 2011; Solak ve Uysal, 2016). Bilinenin aksine; Osmanlı kadınları mülk alıp satma, borç kredi verme ve ticaret yapmaya kadar toplumsal hayatın birçok alanında aktif rol aldıkları şer'îye sicilleri üzerinde yapılan araştırmalarda tespit edilmektedir (Gerber, 1980).

Kadının toplum içerisindeki görünürlüğüne değişmesi ile aile yapısı ve yaşam tarzı da modernleşme ile yeni bir imaj ve kimlik kazanmaktadır. Bu konuda, Behar ve Duben (1991) Cumhuriyet dönemi arifesinde, İstanbul haneleri hakkında yaptıkları

kapsamlı çalışma sonucu Avrupalı aile, evlilik ve ev hayatı anlayışının Cumhuriyet'in ilanından önce Türkiye'ye girdiğini tespit etmişlerdir. Böylece modern hayat tarzı ve küçük çekirdek aileler Cumhuriyet reformları ile birlikte birdenbire oluşmadığı ortaya çıkmıştır. Aile yapısının modernleşme ile geleneksel geniş aile niteliği, daha küçük hane yapısına doğru değişim göstermekle birlikte, Bozdoğan (2015), geniş aile bağlarının Türkiye'de hiçbir zaman bütünüyle ortadan kalkmadığını da vurgulamıştır. (Bozdoğan, 2015).

Tanyeli (1998)'nin bu anlamda modernleşmenin aile ve kadın üzerindeki söylemleri şu şekildedir: *“Modern konut, artık çağdışı kaldığı savunulan geniş aile tipinin yerine geçmekte olan çekirdek ailenin yaşama mekânı olarak tanıtılmıştır. Bu konutta kadın geleneksel evdekinden farklı bir rol oynayacaktı. En azından Cumhuriyet aydınlarının önemli bir kesimi, kadını, henüz meslek sahibi olarak düşünmeseler de, evin içinde aktif ve yaratıcı bir rolde düşüyorlardı. Bu yaratıcılığın tanımı, en iyi o yılların adab-ı muaşeret kitaplarında verilir. Artık ev yaşamının kamuya açık bölümünde kadının görünür olması amaçlanmaktadır... Kadın, koltukta oturan, kitap okuyan ve çocuklarının danıştığı merkezi bir figüre doğru evrilmektedir. Modern erkek ise özellikle eğitilmiş seçkinlerden başlamak üzere, artık ev yaşamını çocukları ve eşi ile paylaşacak ve sadece erkeklerin katıldığı cinsel ayrımcı topluluklardan uzak duracaktır. Batılı küçük burjuva ailesinin bir Türkiye versiyonu yaratılmaya çalışılmaktadır.”*

Sosyo-kültürel değişimlerle birlikte o dönemde teknoloji alanında gelişim, özellikle konut mekân organizasyonu üzerinde etkili olmuştur. Bu noktadan hareketle, teknolojik etkilerin konut mahremiyeti üzerinde iki yönlü etkisi söz konusudur. Birincisi ısıtma sistemlerindeki diğeri ise, tesisat sistemindeki gelişmelerdir. Bu gelişmeler ile kullanıcının konfor düzeyini geliştirdiği için mekânın biçimlenmesini de doğrudan etkilemiştir. Konutlarda ocak ve şöminelerde başlayan ısınma sistemi zaman içerisinde sobaya doğru gelişim göstermektedir. Tesisat sistemlerinde ise; temiz suyun konut içerisine girmesi ile su ile ilişkili mekânların konumları bambaşka bir hâl almıştır.

Tüm bu sosyal paradigmalara konut tipolojisi ve mekân organizasyonundaki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu etkiye bağlı olarak konut içi mahremiyet yeni bir anlam kazanma sürecine girmiştir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı ile ilk adımları atılan modernleşme süreciyle gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti topraklarında inşaat yapmama ve yerleşim kısıtlamalarına yönelik yaptırımlar ortadan kalkmıştır. Anadolu'da geleneksel konut tipolojisi devam etmekle birlikte, İstanbul'da sınırlı sayıda geleneksel konut üretimine

alternatif apartman konut tipolojisi ortaya çıkmıştır. Apartmanların ilk olarak Beyoğlu ve Galata bölgesinde ortaya çıkması üst orta sınıfa dâhil gayrimüslim nüfusla ilgilidir. Müslümanların apartman yaşamına katılması sonradan olmuştur (Bilgin, 2010). 1893 yılında İstanbul-Galata’da inşa edilen Doğan Apartmanı (Naib Bey Apt) dönemin yeni konut tipi olan ilk apartmanlarından birisidir (Öncel, 2010). Osmanlı Ailesi’nin geniş yapıda olması apartmana geçişte aile apartmanı denilen bir tipin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Henüz çekirdek hale gelememiş ancak aynı konutta geniş aile şeklinde yaşamak istemeyen aileler maddi açıdan imkânları doğrultusunda aile apartmanları yaptırmışlardır (Öğrenci, 1998).

Aile apartmanı; varlıklı kişilerin kendi ailesi için dönemin önde gelen mimarlarına yaptırdıkları, genellikle ailenin soyadını taşıyan, modern ve yenilikçi tavrıyla toplum içinde aileyi daha prestijli kılan bir unsur haline gelmiştir. Geleneksel aile yaşantısının sürekliliğini sağlamayı hedefleyen bu ilk apartmanlar, aynı zamanda aile için bir yatırım olarak görülmektedir. Aile apartmanları Ankara gibi bazı şehirlerde apartman sahibinin gelir elde etmek için kiraya verdiği “kira evi” (Balamir, 1994) olarak da adlandırılmaktadır. Genellikle 3-4 katlı olarak tasarlanmış bu mütevazı ve modernist tutumdaki yapılar, inşaat ve yüksek işçilik kalitesi açısından son derece başarılı örneklerdir (Coşkunoğlu Mete, 2009). Apartmanda yaşamak batılılaşmanın ve modernleşmenin önemli bir aracı olmuş ama mahremiyet, güvenlik gibi nedenlerden ötürü, kat mülkiyeti yasası çıkana kadar akrabaların birlikte oturduğu konut birimleri olarak kalmışlardır (Pulat Gökmen, 2011).

Geleneksel konutun tipolojik özellik kazanmasında etkili olan “sofa” ilk apartmanların mekân kurgusunda varlığını devam ettirerek, eski yaşam şekli ve pratiklerinin modern yaşam şartlarına uyum sağladığı ve Osmanlı konut kültürü ile günlük hayat biçiminin devam ettiği şeklinde yorumlamak mümkün görünmektedir. “Sofa-salon” ve “salon” biçimlenmeleri ve kullanımlarının ikisi de 19. yüzyıl modernleşme hareketleri sonucu yaşanan değişimlerin birer göstergesidir (Öncel, 2010). Sofa-salon mekânlarının ayrı ve birlikte kullanımına imkân sağlayan esnek plan çözümleri yine bu dönemde yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca kamusal alan ve özel alan ayrımı bu dönem sonlarında net bir hâl almaya başlamıştır. Tanyeli (2005) esnek plan çözümü ve konutların özel ve kamusal alanını ön ve arka olarak,

“...Planimetrik düzen açısından ikili bir bünye kentin apartman mimarisindeki egemenliğine 1930’larda başlayarak egemen olmuş gibi gözüküyor. Bu ikili planimetrede ön cephede birbirine

geniş camlı kapılarla açılan odalardan oluşan birinci kesim var, arkada ise birbirine bazen açılabilen bazen açılmayan odaların tanımlandığı ikinci kesim. Aralarında bir aydınlık kovası ile donatılmış, servis mekânları ikili bünyeyi birbirine eklemliyor. “

sözleriyle tariflemiştir.

Geleneksel konutlarda kamusal alan özelliği gösteren başoda, sofa, hariciye gibi mekânlar; apartmanlaşma sürecine yaklaşırken yeni kamusal alan olarak salon mekânına dönüşmeye başlamaktadır. Salon, literatürde çoğunlukla evin en kamusal alanı olarak geçmektedir (Ayata, 1988; Madigan ve Munro, 1999; Attfield, 2007; Gurel, 2007; Bryson, 2010; Nasır, 2016). Konut sakinlerinin ev içinde yabancılarla birlikte olduğu, konut iç dünyasının dışarıya açılarak konut sakinleri ile ilgili kimlik, statü, imaj gibi gelen ziyaretçilere sosyal mesaj verdikleri alandır. Kamusal nitelikleri olan salon diye bir mekânın oluşumu, evin kamusal/mahrem, genel/özel, formel/enformel gibi farklı niteliklerini mekânsal olarak ayrıştırma pratiğinden kaynaklanmaktadır. Bu mekânsal ayrışma sayesinde konut sakinleri gelen ziyaretçileri göz önünde bulundurarak (Ayata, 1988; Madigan ve Munro, 1999; Attfield, 2007; Gurel, 2007; Bryson, 2010; Nasır, 2016) mahrem alanından uzak tutmaktadır. Geleneksel konutlarda dışarıdan gelen insanların ağırlandığı başoda, sofa, hariciye gibi mekânlar apartmanlarda salon, salon-salomanje, misafir odası, yemek odası gibi alanlara dönüşmektedir. Bu alanların varlığı, büyüklüğü ve kullanılan mobilya düzeni konut sahibinin sosyo-ekonomik gücünü göstererek topluma statü ve kimlik özelliği sunmaktadır. Salon mekânının geleneksellikle ilişkisi olmadığını vurgulayan Tanyeli (2005), geniş konaklarda geçerli olan konuk kabulüne ilişkin alanları, modernleşmenin dışa açılmak adına zorunlu hale gelen kamuya açık toplumsallaşma mekânı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca salonu ev halkı tarafından asla bütünsel olarak kavranıp benimsenmediği, herkesin kendi ev yaşamını ailesi içindeki hiyerarşik yeriyle orantılı belirlenmiş nitelikte özerk bir oda olarak örgütlendiğini eklemiştir.

Cumhuriyet reformlarının sosyo-politik ve sosyo-ekonomik düzenlemeleri, toplumların ve yaşadıkları konutların yenilenme, değişim ve dönüşümler ile farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu farklılıkların konut-mahremiyet ilişkisinde dikkate değer unsurlardan birisi; kadının toplum içerisindeki konumu ve konut mekân organizasyonundaki etkisidir. Geçmişte kadının mahremiyetini korumaya yönelik ekonomik gücü yüksek kullanıcıların evinde haremlik ve selamlık mekânları oluşturulmuştur. Sosyo-kültürel değişim cinsiyetlere göre ayrılmış alanları da apartman

yaşamına göre yeniden düzenlenmiştir. Demiraslan'ın (2011) “Osmanlı Barınma Kültüründe Harem Olgusu ve Mekân Tasarımına Etkisi” konulu çalışmasında, haremlık ve selamlık hakkında düşüncelerini şöyle belirtmiştir:

“Batılılaşma hareketleri nedeniyle Türk ailesinin barındığı konutlarda harem ve selamlık oturma odası ve misafır odasına dönüşmüştür. Bu sadece bir isim değışikliğı değildir. Erkek mekânı olan ve dış dünya ile ilişkileri simgeleyen selamlık kadına, harem de erkeğe açılmıştır. Misafır odalarında artık kadın ve erkek konuklar birlikte ağırılanmakta, erkeğin olmadığı gündüz saatlerinde ise bu odalarda kadınlar arasında “kabul günleri” düzenlenmektedir.” Kabul günü” olarak isimlendirilen bu toplantılar kadınlar için görgü kurallarının, moda ve aile-toplum ilişkilerinin irdelendiğı âdeta bir modernleşme okuludur. Özellikle Batılılaşma hareketlerinin toplumda yoğun bir şekilde görüldüğü ve barınma kültürünün büyük ölçüde değıştiğı Cumhuriyetin ilk yıllarında misafır odaları kadınların dünyaya açılan penceresi olmuştur. Haremden bozma oturma odaları hâlâ çok işlevli olabilmektedir. Yemek yeme, oturma, yatma ve çocukların çalışma mekânı olarak kullanılmaktadır. Oturma odaları da bir anlamda erkeğin ailesine yakınlaşmasını sağlamıştır (Demiraslan, 2011).

Geleneksel Türk Evi'nin karakteristik özelliklerinden biri olan oda, modernleşme ve teknolojinin sağladığı imkânlar doğrultusunda bu dönem sonlarına doğru özelleşmeye başlayarak mahremiyet ve konfor açısından değışim göstermektedir. Tanyeli (2005),

“Mahremiyet ve konfor tüm kültürlerde konutun fiziksel nitelikleriyle bağlantılı olarak gerçekleşir. Barınma sistemi içerisinde mahremiyetin öncelikle aile bütünü ile dışarıdakiler arasında tanımlandığı, ancak aile üyelerinin kişisel mahremiyetlerinden söz etmenin neredeyse olanaksız olduğu söylenebilir. Tek odada barınan bir Osmanlı ailesinin bile dışa karşı mahremiyet zırhıyla iyi korunduğı kesindir. Ancak, aile üyelerinin kendi aralarında hiçbir mimari mahremiyet sınırı yoktur.”

sözleriyle geleneksel evlerde kamusal mahremiyetin güçlülüğü karşında bireysel mahremiyetin yokluğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca modernleşme ile birlikte değışen oda olgusunu mahremiyet ve konfor şartları bakımından inceleyen Tanyeli (2001), Türkiye’de Osmanlı döneminden günümüze uzanan kronolojik sırada “oda”yı üç aşamada aktarmıştır (Tanyeli, 2001) (Tablo 2.4).

Tablo 2.4. Türkiye’deki Oda kavramının Osmanlıdan günümüze değişimi (Tanyeli, 2001’den yazar tarafından uyarlanmıştır)

	PLAN ŞEMASI	ODA DEĞİŞİM ÖZELLİĞİ
I. EVRE		✓ Geç 15. Yüzyıl ile erken 19. Yüzyıl aralığını kapsar. ✓ Odadan odaya geçiş yoktur. ✓ Odalarda tek kanatlı kapı bulunmaktadır. ✓ Kapı odanın köşe noktasın yakın yere konumlandırılır. ✓ Sofa odanın toplanma ve odalar arası geçiş mekânıdır. ✓ Odalar birden çok işleve sahip, odalarda özelleşme ve bireyselleşme yoktur.
II. EVRE		✓ 19. Yüzyıl ile 1920’li yıllar aralığını kapsar. ✓ Tek odadan tüm odalara geçiş sağlanmaktadır. ✓ Odalarda çift kanatlı kapı bulunmaktadır. ✓ Kapı odanın simetri eksenine konumlandırılır. ✓ Sofa odanın toplanma ve odalar arası geçiş mekânı olma özelliği devam etmektedir. ✓ O odalarda mobilya kullanımı ile birlikte tek işlevsellik ve bireysel kullanıma yönelik geçiş başlamıştır.
III. EVRE		✓ 1920’li yıllarda başlayıp günümüze kadar geçen süreyi kapsamaktadır. ✓ Oda duvar yüzeyinin herhangi bir noktasına kapı konumlandırılır. ✓ Odadan odaya geçiş koridor aracılığı ile gerçekleşmektedir. ✓ Sofa ortak toplanma alanı özelliğini yitirmiştir. ✓ Mobilya kullanımı ile birlikte misafir odası (salon) mekânı ortaya çıkmıştır. ✓ Odalar tek işlevsellik ve bireysel kullanım özelliği göstermektedir.

Birinci evre; 19. yüzyıl ortalarına kadar geleneksel Türk evi içindeki odanın şekillenmesinde mekânsal mahremiyet düzeninden yola çıkarak odanın içerisinden başka bir odaya geçiş olmadığı için odalarda birden fazla kapının olmadığı vurgulanmıştır. Kapı, odanın dışarıya açıldığı duvar yüzeyinin hiçbir zaman ortasında yer almamaktadır. Duvar yüzeyinin köşeye yakın noktasına konumlandırılan kapı, görsel erişimi en aza indirmesi açısından mekânsal mahremiyeti korumaktadır. Batılılaşma denilen modernleşme hareketinin yavaş yavaş başlamasıyla birlikte ikinci evre ortaya çıkmıştır. Geleneksel konutlardaki tek oda içerisinde gerçekleştirilen birden fazla yaşam faaliyetleri (yemek yeme, uyuma, banyo yapma) artık tüm evin bütününe doğru yayılmaya başlamıştır. 19.yüzyıl başlarında konutlardaki oda kapıları odanın simetri ekseninde, yani tam orta noktasında, konumlandırılması ve çift kanatlı kapı kullanılması ile geçmişteki mekânsal mahremiyete olan hassasiyet kırılma eylemi göstermektedir. Kapı konumunun değişimine paralel olarak geleneksel konut kültüründeki “pabuçluk” ve “seki altı” da ortadan kalkmaya başlamıştır. Hareketli mobilyaların (sabit olmayan mobilyaların) geleneksel konutlardaki mekânlarda yerini almasıyla beraber geleneksel oda kimliğini yitirmektedir. Yine de; ikinci evrede oda

çeperlerinin yırtılmaya başlamasıyla yitirilen kimliğe rağmen sofa mekânı varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Üçüncü evre; 1920'lerin başında sofa mekânının kaybolmaya başlamasıyla son evreye girildiğine dair ipucunu vermektedir. Aile üyelerini bir araya toplama vazifesine sahip olan sofa, artık koridor olarak adlandırılan anlamsız bir bağlantı alanına dönüşmüştür. Evin omurgasını oluşturan bu olgunun konut içine girmesi bu evrede gerçekleşmiştir. Artık odalar arasındaki ilişkiyi bu “sahipsiz eksen” tayin etmektedir. Koridor etrafında dizilen odaların özelleşmesi ve bireysel kullanıma yönelik nitelik kazanması ile bireysel mahremiyetin artış gösterdiği yönünde yorum yapılabilir. Ayrıca, oda sayısının konut mahremiyetine dolayısıyla bireysel kullanıma olanak verebileceği de unutulmaması gerekmektedir. Bu konuya ilişkin bakış açısı sunan Tanyeli (2001); Türk Evi odaları benzer mekân organizasyonuna sahip olsalar da, tek odalı bir ev ile çok odalı bir konağın aynı mahremiyet özelliklerine sahip olmadığına altını çizmekte ve konutta mahremiyet, sosyo-ekonomik gücü yüksek olanların sorunu olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle; konut mahremiyeti sosyo-ekonomik yapı ile doğrudan ilişkilidir. Sonuç olarak; modernleşme süreciyle birlikte apartmanlaşma sürecine girilerek, ev içi bireysel alan ve ev dışı mahremiyete yönelik tabular yıkılmaya başlamıştır (Tanyeli, 2012).

Odanın kronolojik olarak değişiminde sosyo-kültürel yaşam ile birlikte teknolojinin de etkisi olduğu göz önüne alınmalıdır. Çünkü teknolojinin konut üzerindeki gelişimi ve mekân organizasyon düzenlenmesindeki yeri ile konfor şartlarını önemli ölçüde etkilemiştir.

Temiz suyun konut içerisine girmesi ile mutfak ve hela gibi avluda konumlanan birimler konut içerisine doğru yerini almaya başlamıştır. Geleneksel konutta yıkanma eyleminin gerçekleştiği gusülhaneler, apartmanlarda banyo adıyla ayrı bir mekâna dönüşmüştür. Mutfak, tuvalet ve banyo gibi mekânlar tesisat bütünlüğü açısından bir arada fakat genel holden (sofadan) ayrı bir koridor içerisinde çözümlenmeye başlamıştır. Kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak ve bireysel mahremiyetin arandığı tuvalet ve banyo mekânı için sofadan ayrı çözüm getirilmesi mahremiyet hiyerarşisi açısından önem arz etmektedir.

Tanyeli (2005), mahremiyet ve konfor açısından konut içi teknolojinin sunduğu ısıtma ve tesisat sistemindeki gelişmelerin Cumhuriyet öncesine kadar dayandığını,

“... sağlık donatıları, konfor ve ısıtma teknolojisi açısından farklı ekonomik düzeylere ve farklı toplumsal gruplara hitap eden

farklı bileşimlerle karşılaşılıyor. Örneğin soba çoktan egemenliğini kurmuş, öte yandan geleneksele en yakın duran konutlarda bile, sedir daha 1900’lerde İstanbul’da çoktan tasfiye olmuş gibi... Evin ana bünyesinin dışında konumlanan tuvalet, İstanbul için 20. Yüzyıl başında bile çoktan tarih olmuş durumda. Banyo ise, çok uzun bir tarihsel perspektifle adım adım konut içindeki yerini en üst gelir grubundan başlayarak alacak “ sözleriyle vurgulamaktadır.

Teknoloji ile birlikte her bir odası ocakla ısınan sofalı evlerin planları, soba kullanımına paralel olarak değişerek orta sofalı/hollü evler, özellikle 1925’lerden itibaren yaygınlaşmıştır. Odun ve kömür sobalarının yaygın olarak kullanıldığı mekânlar, daha çok “orta sınıf” olarak tanımlanan gelir grubuna ait ailelerin yaşadığı evlerdir (Uzunarslan, 2002). Apartmanlaşma süreci ile beraber, odaların ısınmasını sağlayan sobaların kullanımı ve daha sonraki yıllarda merkezi ısıtma sistemi ile odalar özelleşmeye doğru yol almaya başlamıştır. Sofa mekânı ise; soba ısınma sisteminin kullanımı ile bir sirkülasyon, bir mekânsal geçiş alanı haline dönüşmeye başlamıştır (Mutdoğan, 2014).

Sonuç olarak geleneksel yaşama bağlı geleneksel konutlardan apartmanlaşmanın yavaş yavaş başladığı bu dönemde apartmanlar, kendine özgü normları, standartları, ritüelleri ve yaşam tarzları ile farklı aileleri aynı yerde yaşamaya zorunlu kılarak, geleneksel ev kültüründen daha farklı bir konut türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konut türünde yeni bir yaşam tarzı oluşturarak; “bireysellik, mahremiyet, sosyalleşme gibi temel ilişki biçimlerini yeniden yorumlayan, kimi zaman geleneksel izlerin taşındığı yumuşak bir geçişle kimi zaman ise radikal bir toplumsal değişim ile hiç bir şeyin “eskisi gibi” olmadığını göstermektedir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. 1839-1950 yılları arasındaki konut değişimindeki kırılma noktaları ve mekânsal mahremiyete yansımaları

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*1839 yılında Tanzimat Fermanı ilanı ile modernleşme hareketi başladı. *1877 yılında Osmanlı Devleti'nde Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye ilk medeni kanundur. *1882 yılında çıkarılan Ebniye Kanunu ilk imar kanunudur. *1923 yılında Cumhuriyet ilan edildi. *1926 yılında Türk Medeni kanunu çıkarıldı. *1927 yılında Teşvik-i Sanayi Yasası çıkarıldı. *1936 yılında İş kanunu çıkarıldı. *1944 yılında Memur Konutları Yasası çıkarıldı. *1945 yılında Çok partili sisteme geçildi. *1948 yılında Bina Teşvik Kanunu çıkarıldı.	* 1930'lu ve 1940'lı yıllarda tüm dünyada ekonomideki durgunluk nedeniyle konut sektörü durma noktasına geldi. *1946 yılında Emlak bankası kurularak, konut kredisi verilmeye başlandı.. * 1949 yılında ithal inşaat malzeme fiyatları düştü.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
*Toplumsal yapı Cumhuriyet dönemiyle hızla değişmeye başlamıştır. *Büyük aile yapısı varlığını sürdürmüş olsa da anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısı görülmeye başlamıştır. *Osmanlı toplumunda kadına yönelik tanınan haklar Tanzimat ve Cumhuriyetin ilanı ile birlikte genişletilerek kamusal alanda kadının görünürlüğü artırılmıştır.	*Isıtma sistemindeki teknolojik gelişim ile konut içerisinde bireyselleşme davranışları ortaya çıkmıştır. *Tesisat sistemindeki teknolojik ilerleme ile temiz su konut içerisine girmeye başlamıştır.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişim	
*Geleneksel konut tipolojisi devam etmekle birlikte, geleneksel plan şemasına benzerlik gösteren ilk apartmanlar Tanzimat'ın ilanı ile birlikte ortaya çıkmıştır. Aile apartmanı, kira apartmanı olarak farklı özellikler gösteren tipolojiye sahiptirler. * İlk apartmanlar varlıklı kişiler tarafından yaptırılması nedeniyle apartman yaşamı ekonomik bir statü ve kimlik göstergesidir. * Geleneksel konutlarda dış dünya ile sınır ögesi olan “avlu” kaybolmaya, yerini hole/antreye bırakmaya başlamıştır. *Sofa mekânı bu dönemde varlığını plan şemasında korumaktadır. Fakat toplanma alanı özelliğini giderek kaybederek sadece mekânsal geçiş özelliği gösteren hole doğru kayma eğilimi göstermektedir. * Kadınların ve erkeklerin egemen olduğu haremlik ve selamlık alanları modernleşme etkisi sonucu ekonomik gücü yüksek kullanıcıların oturduğu konakların plan şemalarından kaldırılmaya başlanmıştır. Geleneksel evlerdeki haremlik ve selamlığın yerini alamasa da bu dönemde belli bir süre, apartman yaşamında salon haremliği, oturma odası selamlığı temsil etmiştir. * Dışarıdan gelen misafirlerin ağırlandığı başoda, sofa, hariciye, oda apartman plan şemasında misafir odası, yemek odası, oturma odası, salon, salomanje olarak yerini almıştır. * Mutfak, hela gibi alanlar konut içerisine girmesiyle birlikte tüm servis hacimleri bir arada, ayrı bir holden çözümlenmeye başlamıştır. * Geleneksel konutlarda ısıtma için kullanılan ocak ve şöminenin yerini soba almış, daha sonra kalorifer sistemine geçiş yapılarak odalarda kişisel kullanıma yönelik çözümler sunulmaya başlamıştır. * Odalar içerisinde gusülhanelerde yapılan yıkanma eylemi apartman plan şemasında var olan banyo mekânı içerisinde gerçekleşmeye başlamıştır. *Geleneksel konutlarda çok fonksiyonel özelliğe sahip odalar, yerini ihtisaslaşmış odalara bırakmıştır. Odaların ihtisaslaşması ile gündüz ve gece yapılan eylemlere ait odalar gece holü/koridor ile ayrılmıştır.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Söylemleri	
➢ Varlıklı kullanıcıların konaklarında ev sahibi kadının mahremiyetini ön plana çıkaran mekânsal ayrışma kaybolmaya başlamıştır. ➢ Konutun içi ve dışarı arasında mahremiyet sınırının ilk adımını oluşturan eşik alanı, geleneksel evlerde avlu iken apartmanlarda hol, sofa ve antreye dönüşmüştür. ➢ Gündüz ve gece yapılan eylemlere ait odaları ayıran gece holü/koridor mekânsal geçiş özelliği göstererek mahremiyet hiyerarşinde tampon görevi sağlamaktadır. ➢ Çok fonksiyonlu odaların yerini alan özelleşmiş odalar ile kamusal mahremiyet bireysel mahremiyete doğru kayma göstermeye başlamıştır.	

2.4.1.2. 1950-1980 Dönemi sosyal paradigmlar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi

Bir önceki dönem İstanbul’da başlayan apartmanlaşma süreci, bu dönemde ülke geneline doğru yayılmaya başlayarak geleneksel evlere alternatif olan apartmanlar yükselme göstermektedir. Bu yükselişin temeli, bir önceki dönem sonunda Bina Teşvik Kanunun çıkarılması ve ithal inşaat malzeme fiyatlarındaki düşüşe dayanarak durgun olan konut sektörü, 1950’li yıllarda hareket kazanmış ve büyük bir kırılma yaşanmasına neden olmuştur. 1950’li yıllara kadar sosyo-ekonomik düzeyi yüksek kişiler tarafından yaptırılan apartmanlar (Pulat Gökmen, 2011), 1950’li yıllardan sonra farklı sosyo-ekonomik seviyeye sahip kullanıcıların da konut tipi olmuştur.

Çok partili sisteme geçen Türkiye’de, 1950 yılında iktidara Demokrat Parti’nin geçmesiyle, ülkede ilk 27 yılın politikalarından farklılık sunan “Menderes İmar Hareketleri” olarak bilinen yeni politikalar uygulanmaya başlamış, bu durum kentsel planlama alanına yansımaktadır. Fakat 1950’den itibaren modernite projesine bağlı olarak gerçekleştirilmeye çalışılan kentsel planlama yeterince uygulanamamış ve duruma uygun kısa vadeli çözümler üretilmiştir (Bilgin, 2005; Arıkan, 2013).

1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde tarımda makine kullanımının yaygınlaşması ekili alanların artmasını sağlarken diğer taraftan kırsal alanda iş gücü fazlalığına yol açarak şehirlere olan göçün nedenlerinden olmuştur. Ayrıca bu dönemde gerek doğum oranlarının artması gerekse de şehirleşmenin hız kazanması gibi sebeplerle özellikle şehirs el alanlarda konut talebi gündeme gelmeye başlamıştır (Timor, 1997). Cumhuriyet’in ilanıyl a beraber ülkenin tüm bölgelerinde özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerde sanayileşmeye yönelik yeni fabrikaların kurulması ve işçi alımının artmasıyla da kırsaldan kentlere doğru hızlı yönelmenin bir diğer nedenlerindendir. Artan nüfus barınma meselesini de beraberinde getirerek konut sorununu ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Türkiye’de konut sorununun 1950’li yıllardan sonra başladığını ifade eden araştırmacılar, çözüm olarak 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı kurulduğunu ifade etmişlerdir (Tekeli, 2012). 1960’lı yıllara gelindiğinde ise, yaşanan 27 Mayıs devrimi ile ülkede politik, ekonomik ve sosyal alanda yeniden bir şekillenme söz konusudur. Devrim sonucunda mimarlık ve konut politikaları da etkilenmiştir. Sey devrimin konut üzerindeki etkisi hakkında düşüncelerini;

“Ekonomik ve siyasi krizler 1960 darbesini getirmiştir. Askeri hükümet konut sorununu farklı bir yaklaşımla ele almıştır. Çok katlı apartman modası 1950’lerde başlamış ve 1960’ların sonuna kadar sürmüştür. Bu dönem boyunca çok birimli tekil yapılara önem verilmiştir. Oysa 1970’lerde bu moda çok bloklu komplekslere veya daha doğru bir deyişle, toplu konutlara doğru kaymıştır” sözleriyle ifade etmektedir (Sey, 2007).

Bu dönemde devletin dar gelirlinin konut edinmesi ve genel geçer tüm konut kullanıcıların konut dokunulmazlığını anayasal platformda sağlamasının ardından 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurularak konutla ilgili düzenlemeler kalkınma planlarında da yer alır hale gelmiştir. 1963 yılında yürürlüğe giren I. Beş Yıllık Kalkınma Planı “konut sorunu” ve “soruna yaklaşım” başlığı altında ele alınmıştır. I. Kalkınma Planının temel hedefi, lüks konut yapımının sınırlandırılması ve sağlık açısından sakıncası olmayan en ucuz halk konutu tipinin seçilmesiyle daha çok sayıda konutun yapımını ve daha geniş bir kitlenin barındırılmasını sağlamaktır (Güven, 1995).

Bu dönemin kırılma noktası olan Kat Mülkiyeti Kanunu 1965 yılında çıkarılarak, ülke genelinde apartmanlaşmanın önü açılmıştır. Yasa ile yap-sat yöntemi ve kooperatif modeli apartmanlaşma sürecine hızlı bir ivme kazandırmıştır. Yap-sat yönteminde konutun mekânsal organizasyonu ve tasarımı binayı yapan kişi tarafından belirlenmektedir. Kooperatiflerde ise, üyelerin sahip olduğu toplumsal yapıdan kaynaklanan yaşam kültürü ve beğenileri doğrultusunda konut tasarımı gerçekleşmiştir. Yap-sat anlayışından farklı olarak konut tasarımında söz hakkı kooperatif üyelerindedir. Bu kişiler hem inşaatı yapmakla yükümlü hem de konut kullanıcısı oldukları için tasarımda söz hakkına sahiptirler (Tekeli, 2012; Mutdoğan, 2014).

1970’lere kadar özel sektör yatırımcısının elinde olan kooperatif ve yap-sat modeli ile yapılan apartmanlar, ilerleyen dönemlerde belediyeler tarafından hayata geçirilmiştir. Geçmişte ekonomik seviyesi yüksek kişilerin yaşadığı, gerek yapım gerekse de statü açısından diğer konutlardan ayrılan apartmanlar, kooperatifleşme ile alt ve orta gelir grubunun gereksinimini sağlayan bir yaşam alanına dönüşmüştür. Bu süreçte mimari özelliklerden, geleneksel çizgi ve formlardan ve de malzemeden ödün verilmiş toplu konutlar üretilmiştir (Görgülü, 2016). 1965 tarihli kat mülkiyeti yasasına kadar, Batılılaşmış, laik yaşam biçiminin bir yansıması olarak ortaya çıkan ilk apartmanlar, bu yasa ile birlikte yerini günümüz şehirlerinin yaygın yapı tipi olan yepyeni bir apartman kavramına bırakmıştır (Coşkunoglu Mete, 2009).

1965-1980 yılları arasında II. ve III. Beş Yıllık Kalkınma Projesi dönemi genel olarak, hızlı kentleşme ile konut sorunu ve çözümlerinin kurumsallaşma ve ekonomik açıdan sınırlara ulaştığı bir dönemi kapsamaktadır (Akdiş Aslanoğlu, 2000). Bu dönemde çıkarılan kalkınma planlarında hedeflenen ilkelerin gerçekleştirilemediğini söyleyebiliriz. Dar gelirli grupları konut sahibi yapmak amacıyla oluşturulmuş kooperatifçilik hareketleri, istenilen katkıyı sağlayamamış ve sosyal konutlar tam olarak hayata geçirilememiştir (Bozdoğan, 2019).

Kasaba ve Bozdoğan, bu dönemin apartman konut mimarisini, monotonluk ve kimlik kaybının hâkim olduğu, ülkedeki büyük kentlerde bu durumun yaygınlaşarak konut mimarisini giderek sıradanlaştıran ve tüm konut alanlarının birbirine benzemeye başladığı bir süreç olarak değerlendirmektedirler (Kasaba ve Bozdoğan, 1998; Yamen, 2015).

Tüm bu sosyo-politik etkenler ile birlikte, *sosyo-ekonomik* olarak askeri darbe döneminde yaşanan ekonomik sıkıntıya, dünya genelinde petrol fiyatlarının yükselmesi ile dünya çapında büyük bir ekonomik durgunluk eklenerek; konut sektöründe gerek malzeme gerekse imalat konusunda sıkıntı yaşanmasına neden olmuştur.

1950’li yıllarda kapitalist düzenle başlayan ve 1970’lerin sonuna dek süren önemli *sosyo-kültürel* ve demografik değişimler içeren bir dönemi kapsamaktadır. 1950’li yıllardan sonra sosyo-ekonomik kriz nedeni ile kırsal bölgelerden kentsel alanlara doğru göç eden bireylerin kendilerini “kentli” olarak tanımlaması toplumda sosyal bir statü göstergesi haline gelmiştir.

Bu dönemde modernleşme ve sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan göç ve kentleşme; sadece toplumları değil topluma ait olan değerleri, kurumları, sosyal ilişkileri, kültürleri, sosyal grupları vb. da derinden etkilemiştir. Bu sosyo-kültürel öğelerin etkilenmesi, aile kurumunun da ciddi anlamda değişim yaşamasına neden olmuştur. Toplumun büyük bir bölümünü oluşturan ve “modern orta tabaka” adı verilen erkeklerle birlikte kadınların da yer aldığı sanayi işçisi ve memurları kapsayan bir tabakalaşma yaratmıştır (Can, 2019). Bu tabakalaşmada sanayileşmenin getirdiği yeni fabrikaların açılması önemli derecede etkili olmuştur. Fabrikaların yarattığı istihdam sayesinde modern yaşam empoze edilerek özellikle toplumun kadına karşı kısıtlayıcı yaklaşımı değişim göstermektedir.

Benzer şekilde, göçlerle kentli olma özelliği kazanan kadın artık kırsal kesimde yapmış olduğu ağır işlerden ve geniş ailedeki yaşlı erkeğin/yaşlı kadının söz sahibi

olmasından kurtularak çekirdek ailesinde az da olsa kendi otoritesini kurmaya başlamıştır. Bu dönemde Özbay (1990) “kentli ve ev kadını” olmanın apartman yaşamında statü göstergesi olduğunu vurgulamaktadır. Geçmiş dönemlerde özellikle tarımsal faaliyetlerde aktif rol alan kadın, bu dönemde üretimden ve çalışma hayatından uzak bir yaşam sergilemektedir. Zira 1950 yılından önce kadın nüfusunun %80’in üzerinde olan iş gücüne katılma oranı, 1985’li yıllara gelindiğinde %30’lara kadar düşmüştür (Kazgan, 1979). Ayrıca bu dönemdeki kadınların eğitim durumu da bir önceki döneme göre gerileme göstermiştir (Ediz, 1995).

Toplum ve aile üzerindeki etkilerinin incelendiği sosyo-kültürel etkilerden, sonra bu dönemde konutun değişimine katkı sağlayan bir diğer unsur sosyo-teknolojidir. Bu dönemde konutun mekânsal organizasyonu üzerindeki en etkili değişimlerden biri de soba ile ısıtılan konutlardan kalorifer ile ısıtılan konutlara geçişin yaygınlaşmasıdır. Merkezi ısıtma sisteminin bu dönemde yaygınlaşması ile soba kullanım oranı ciddi oranda azalmıştır. 1975 yılında Türkiye’deki konutların %5’i kaloriferli iken, 1980’de İstanbul’daki konutların yaklaşık dörtte birinde (%25,3), 1984 yılında ise yarısından fazlasında (%62,4) kalorifer sistemi yerini almıştır (Bayazıt ve ark., 1992; Akyol, 2007). Isınma sistemindeki değişikliğe bağlı olarak günümüzde kullanılan üç oda bir salon plan tipleri böylece içselleşmeye başlamıştır (Ceyhan, 2002). Bununla beraber ülkemize plastik teknolojisi ile 1970’li yıllarda yerden ısıtma sistemi de konutlarda yavaş yavaş kullanıldığı görülmektedir. Yerden ısıtma teknolojisi ülkemize 1970’li yıllarda gelmiş olsa da 1980 yılından sonra ülkemizde kullanımı yaygınlaşacaktır.

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından beri sanayi alanında yapılan teşvikler 1950’lerden sonra olumlu sonuçlar vermiş; konfeksiyon, mobilya gibi küçük sanayi dallarında, ev aletleri ve beyaz eşya üretiminde ciddi gelişmeler kaydedilmiştir. 1960’lı ve 70’li yıllarda konut içi teknolojik aletlerin kullanımı yaygınlaşma yolunda ilerleme kaydetmektedir.

Özellikle televizyonun konut içerisinde yerini almasıyla gerek verdiği mesajlar ile toplumsal yapının değişmesinde gerekse de bulunduğu mekânın kullanım sürecini ve mekân yoğunluğunu farklılaştırmaktadır. Ayrıca banyo ve mutfak mekânı içerisindeki ekipmanların teknolojiye bağlı değişimi ile yıkanma ve yemek kültürüne etki ederek bu alanların hacimsel olarak büyümelerine neden olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin apartmanlarda yerini almasıyla kadının ev işleriyle harcadığı zaman ve iş yükü de azalmıştır. Hem kendisine hem de ailesine daha fazla zaman ayırarak çevresiyle sosyalleşme imkânı doğmuştur.

1950-1980 yılları arasındaki apartmanların yaygınlaştığı bu dönemde modernleşme ve sanayileşme ile değişen sosyal paradigmalardan konut mekânına ve mahremiyet ilişkisine yapmış olduğu etki göz ardı edilmemektedir.

Le Corbusier'nin, konut "içinde yaşamak için makinedir" söyleminden yola çıkarak "makine konutlar" bu dönemde sanayileşme ile birlikte seri ve ekonomik bir sürece girmiştir. Özellikle 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu sonrasında "aile apartmanı" adıyla bir önceki dönemin prestij simgesi olarak algılanan konut, artık bu dönemde herkese hitap eden bir hâl almıştır. "Makine" konutlara ait plan şemalarında, işlevsel bölüntüleme mantığının egemen olduğu gözlenmektedir. Örneğin ailenin yaşam alanları, özel (yatak odası ile banyo gibi) ve kamusal (salon ile oturma odası gibi) mekânlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Kiler ve mutfak gibi servis/hizmet mekânları, kamusal mekânlara yakın, ailenin özel mekânlarına ise mesafeli olarak tasarlanmıştır. Böylece mahremiyetin konut içerisinde sağlandığını düşünülmektedir (Çıkış ve Ek, 2009).

Cumhuriyet öncesinde, ilk olarak İstanbul'un kâğıt apartmanlarında karşılaştığımız kalorifer tesisatı, bina ile birlikte çözümlenen bir sistem olduğu için, mevcut konutlara sonradan uygulama yapılamamıştır. Bu durum da apartmanlara geçişi hızlandıran önemli etkenlerden biridir. Yapıların yeni ısıtma sistemi mekân düzenini de etkilemiş; sobalı dönemdekine oranla mekânlar arası sınırların kalktığı bir mekân organizasyon düzeni ortaya çıkmıştır. Geçmiş dönemde özellikle varlıklı ailelerin konaklarında sobanın kullanımı ile odaların "oda" adı altında işlevsel olarak ayrıldığı özelleşme süreci, merkezi ısıtma sistemin kullanımıyla birlikte "yatak odası, "oturma odası" olarak mekânların işlevlerine göre isimlendirilmeye başlanmıştır. Geçmişte geniş aile yaşam kültür ve davranışlarına göre düzenlenen geleneksel mekânlar yavaş yavaş kullanım amacını yitirerek çekirdek aile yaşam koşullarına göre konut mekânları şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde soba ile ısınan kamusal alan olan sofanın kullanımı devam etse de, kalorifer sisteminin kullanımı ile sofa mekânsal özelliğini kaybetmeye başlayarak yerini antre/hol mekânına bırakmaktadır. Tanyeli (2005) antre/hol ve koridor ile ilgili olarak; 18. yüzyıl Batı Avrupa'sında ilk defa görüldüğünü ve ev içi ulaşım ile mahremiyetin ana aracı olduğunu belirterek Türkiye'de özellikle 1950'lerden sonra standart orta sınıf apartman daire planlarında yer aldığını eklemiştir. Mahremiyete ilişkin olarak Tanyeli (2005) "evin merkezi "hol" diye tanımlanan orta mekândan oluşmakta, banyo ile bir yatak odasından oluşan ve daha yüksek mahremiyet içeren bir ünite kısa bir koridorla hole eklenmektedir. Bazen mutfak da önündeki kısa

giriş koridoru ile hole bağlanması söz konusudur” ifadesiyle mutfakın da bu dönem mahremiyet açısından önemi vurgulanmıştır.

Osmanlı konut kültüründe olmayan apartman yaşantısıyla birlikte ortaya çıkan salon ve misafir odası, toplam konut alanının en fazla metrekareli mekânı olmasına rağmen ailenin günlük kullanımından çok, gelen misafirin kullanımına açılmıştır (Ayata, 1988). Salon mekânının ve içerisinde yer alan dönemin lüks nesne ve mobilyaların kullanımıyla döneme damgasını vurarak Türkiye’de orta sınıf evlerinde “müze salon” olarak yeniden kurgulanmıştır (Ayata, 1988; Pamuk, 2006; Çapoğlu, 2008; Ulver, 2008; Nasır, 2016). Konutun diğer odalarına göre yüksek standartta bakımlı, özenli ve temiz olan salonun kapıları, konuta ziyaretçi gelene kadar kilitli tutulmaktadır. Kapı kilitleme eylemi “müze salon” mantığını en iyi şekilde yansıtmaktadır. Salon ile birlikte yemek odası da benzer şekilde özel davetler, misafirler için ayrılmıştır. Oturma odası ise, aile üyelerinin bir araya toplanıp, birlikte vakit geçirdikleri sade, basit ve ucuz mobilyaların bulunduğu bir mekân olarak salondan bambaşka bir özellik göstermektedir.

Mutfak mekânı için teknolojinin sağladığı avantajlar neticesinde mutfak alanı genişlemeye başlamıştır. Mutfaklar genişledikçe yemek masası bu mekâna dâhil edilmiş, ancak orta ve üst gelir grubu yemek odası kültüründen de kopmamıştır. Alt gelir grubu için yemek yeme kültürü hala yer sofrasının kurulabilmesine olanak sağlayacak odalarda devam etmektedir. Geçmiş dönemlerde mutfak mekânı ve kadın arasında sıkı bir ilişki kurularak, kadına özgü cinsiyetlendirilmiş bir mekân olarak algılanmaktadır. Bu sebeple; mutfaktaki kadının mahremiyeti büyük önem arz etmektedir. Modernleşme sonucu kadının iş hayatında daha aktif olması ile toplumda görünürlüğü artarak bu algının yavaş yavaş değişmesine neden olmuştur (Erdaş ve Özmen, 2019).

Teknolojinin sağladığı bir diğer avantaj olan televizyon gibi elektronik cihazlar ülkemizde 1950’li yıllarda ilk kez test yayınına başlayarak 1970’li yıllarda evlerimizde giderek yaygınlaşmıştır. Televizyon konut mekânında sosyalleşme alanı olan salon, oturma odası ve yemek odası gibi alanlarda yerini almıştır. Ayrıca televizyonun bulunduğu bu mekânların kullanım sıklığı ile birlikte, konut planının bütününe bakıldığı zaman, mekânların tasarım kararları, mekânlar arası ilişkiler açısından televizyon etkilemiştir. Salonlarda ya da oturma odalarında konumlandırılan televizyon, bu alanın ve bağlı bulunduğu alanların daha çok kullanımını sağlamış, konutun diğer mekânlarının da bu alanlarla olan ilişkilerini etkilemiştir (Şalgamcıoğlu, 2013).

Modernleşme ile apartman ve konutlarda “modern banyo” algısı, bu dönemde özellikle gazete, dergi ve televizyon gibi iletişim araçları ile, yoğun bir şekilde ortaya çıkmıştır. Temel kişisel gereksinim için olmazsa olmaz mekân olan banyolar, konut içi diğer mekânlarla kıyaslandığında en fazla mahremiyet gerektiren mekân olduğunu vurgulayan Baytin (1980), aile içi mahremiyet açısından mekân organizasyonundaki konumu dikkat çekmektedir.

Tüm bu verilen bilgiler neticesinde konutun 1950 yılından 1980 yılını kapsayacak şekilde değişimine neden olan politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik etkenler ve mekânsal mahremiyete doğrudan veya dolaylı olarak yansımaları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Tablo 2.6.).

Tablo 2.6. 1950-1980 yılları arasındaki konut değişimindeki kırılma noktaları ve mekânsal mahremiyete yansımaları

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
* “Menderes İmar Hareketleri” bu dönemde konut alanında uygulanmıştır. * 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. * 1960 yılında 27 Mayıs darbesi yaşanmıştır. * 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. * 1963 yılında I. Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir. * 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu çıkarılmıştır. * 1965- 1980 yılları arasında II. ve III. Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.	* Tarımda makineleşme başlamıştır. * Sanayileşmeye yönelik fabrikaların kurulması ve kırsal alanda iş gücünün artması ile kırsaldan kentlere göç hareketini başlatmıştır. * Konut sorununa çözüm olarak yap-sat ve kooperatif modeli ekonomide hız kazanmıştır. * Dünyadaki petrol fiyatlarının artması konut sektöründe krize neden olmuştur. * 27 Mayıs Darbesi ekonomik yaşamı derinden etkilemiştir.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
*Kırsaldan kente doğru yaşanan hızlı “göç dalgası” ve buna bağlı plansız nüfus artışı toplumu olumsuz etkilemiştir. *“Kentli” olmak toplumda sosyal bir statü haline gelmiştir. *Ataerkil toplumda geri planda kalan kadın artık evinde otorite kurmaya başlamıştır. * Apartman yaşamında “kentli ve ev kadını” olmak toplumda kadın için bir statü göstergesi olmuştur. * “Modern orta tabaka” adı altında toplumda katmanlaşma ortaya çıkmıştır. * Bir önceki döneme (1839-1950) göre kadınların iş gücü ve eğitim durumu gerileme göstermiştir.	*Soba kullanımı devam etmekle birlikte merkezi ısıtma sistemi apartmanlarda yaygın olarak kullanılmıştır. * Teknolojinin gelişmesiyle birlikte konut içi mobilya, mutfak, banyo ekipman ve elektrikli alet teknolojisinin gelişim göstermesi, bu ekipmanların kullanıldığı alanların genişlemesine sebep olmuştur. * Televizyon bu dönemde konut içerisinde yaygınlaşması ile hem sosyal hem de mekânsal etki bırakmıştır.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*1965 Kat Mülkiyeti yasası öncesinde “aile apartmanı” adıyla dönemin prestij simgesi olarak algılanan konut, yasa sonrasında herkese hitap edebilen seri ve ekonomik özelliğe sahip bir “makine konut” modele bürünmüştür. *Isıtma sisteminin merkezileşmesi mekân organizasyonunda mekânlar arası sınırları kaldırmaya başlamıştır. *Bir önceki dönemde odaların özelleşme, bireysel kullanıma yönelik işlevsel ayrışma süreci bu dönemde ilerleme göstererek, odalar işlevlerine uygun şekilde isimlendirilmeye başlanmıştır. *Geleneksel yaşam kültürünün izleri bu dönemde yavaş yavaş kaybolmaya, modern çekirdek aile yaşam koşullarına göre konut mekân organizasyonu şekillenmeye başlamıştır. *Günümüz apartman konutlarını da kapsayan 3 oda 1 salon kavramı bu dönemde ortaya çıkmıştır. *Sofa kullanımı devam etmekle birlikte plan şemasındaki yerini antre/hole bırakmıştır. *Misafir odası ve salon konutun en büyük odası olup sadece misafir kullanımına açık “müze salon” özelliği göstermiştir. *Oturma odası birimi ise aile üyelerini bir araya toplayan ve sade, basit ve ucuz mobilyaların yer aldığı bir mekândır. *Geçmişte kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânında, kadının iş hayatında rol almasıyla, “görünmemelik” olgusu kaybolmaya başlamıştır. *Modern banyo kavramının bu dönemde yaygınlaşarak konut plan şemasında konumu önem kazanmıştır.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➤ Kadının toplum içerisindeki görünürlüğünün her geçen gün artması ile, mutfak mekânının kadın ile cinsiyetleştirilmiş olan bu özelliği kaybolmaya başlayarak kamusal alana doğru kayma göstermiştir. ➤ Konut alanlarında mekânsal eşik görevi yapan sofa kullanımı devam etse de yerini antre/hole bırakarak günümüz konut plan şemasına doğru ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. ➤ Modern banyo ve özelleşerek yatak odası olarak tanımlanmaya başlayan odalar mahrem alanlar olup, konutun ön kısmından ayrı bir hol ile kamusal alandan ayrılmıştır. ➤ “Müze salon” konutun misafirlere açılan oda özelliği göstermesi sebebiyle konutun en kamusal alanıdır.	

2.4.1.3. 1980-2000 Dönemi sosyal paradigmlar ve konut mekânlarında mahremiyet değışimi

Türkiye’de konut tipolojilerinin dönüşümünde 1980’li yıllar önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü 1980 darbesi ile yönetime el koyan askerin iktidara gelmesi politik ortamı etkilemiş; bir taraftan 1982 Anayasası, diğer taraftan 24 Ocak Kararlarıyla Türkiye’nin politik ve ekonomik yapısında köklü bir değışime gidilmiştir. 1980 sonrası devlet yönetiminin liberalleşme politikalarını benimsemesi (Kazgan, 2004; Koca, 2015a) ile küreselleşme dediğimiz dünya ülkeleriyle ekonomik, siyasi, iletişim ve sosyal açıdan bir bütün olarak hareket eylemi de başlamıştır. Bu dönem içerisinde konuta yönelik yasal düzenlemelere baktığımızda; küçük çaplı konut üretiminin, gerek kentsel arsa stokunun, gerekse de sermayenin bileşenleri açısından sınırlara dayanması sonucu artık büyük ölçekli girişimlerle sektörün önünün açılmasına yönelik hareketler planlanmıştır (Özsoy, 2006).

Bir önceki dönemde başlayan konut sorununa yönelik, 1984 yılında Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurularak, finansmanı sağlayacak kaynak için Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur. Böylece kent çeperindeki gecekondu alanları ile merkezdeki apartman alanları arasındaki boşluklar, toplu konut uygulamaları ile doldurulması düşünülmüştür (Süher, 1989; Koca, 2015a). Konut sektöründeki bütün bu gelişmelere rağmen 1980’li yılların sonlarından itibaren fon kaynaklarındaki kesintiler ve yüksek enflasyon sebebiyle konut üretimlerinde tekrar sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır (Çoban, 2012).

Bu döneme kadar devletin konut politikası Kat Mülkiyeti Yasası ile yap-sat üretime bağlı olarak gerçekleşmiştir (Özsoy, 2006). 1984 yılında 3030 sayılı Büyükşehir Kanunu ve bir yıl sonra yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar kanunu ile kamulaştırmaya yönelik yasalar, kentsel dönüşüm süreçlerinin başlamasına ve kapalı güvenli konut kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sosyo-ekonominin dışı açılması ve küreselleşme ile birlikte büyük sermayeye sahip girişimcilerin finanse ettiği kapalı güvenli konut yerleşkeleri; kendi içinde birçok farklı aktivite barındıran ve kentin diğer kısımlarıyla ilişki kurmadan bütün ihtiyaçların karşılanabildiği yerler olması bakımından eleştirilmiştir. Çünkü, kapalı güvenli konut yerleşkeleri hem çevresine tamamen kapalı olması hem de çevre verilerini hiçe sayması bakımından geleneksel konut kültür ve yaşamından tamamen ayrılmıştır (Mutdoğan, 2014).

1980-2000 yıllarını kapsayan süreçte yaşanan politik ve ekonomik gelişmeler, toplumsal yapıya da yansımıştır (Sipahi, 2011). Bu dönemin en önemli özelliği ekonominin dışarıya açılması ile toplumun tüketim toplumu haline gelmesidir (Yavuz, 2013). Bir önceki dönemde kırsaldan kentlere doğru göç dalgasıyla artan nüfus, kentlerde ve kırsalda ciddi farklılıklar doğurmuştur (Tablo 2.7.).

Tablo 2.7. Türkiye’de Kırsal, Kentsel ve Toplam Nüfusun Yıllara Göre Değişimi (1980- 2000)

Sayım Dönemleri	Kentsel Nüfus	Oran (%)	Kırsal Nüfus	Oran (%)	Toplam
1980	19645007	43,9	25091950	56,1	44736957
1985	26865757	53,0	23798701	46,9	50664458
1990	33326351	59,0	23149684	41,0	56473035
2000	44006274	64,9	23797653	35,1	67803927

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kentsel yaşama bağlı kentlilerin sahip olduğu kentsel kültür ile kırsaldan kente göç edenlerin sahip olduğu kırsal kültürün harmanlanması ile oluşan yeni bir toplum yapısı ortaya çıkmaktadır. Gerek ekonomik gelişmeler gerekse de göç dalgalarıyla farklı kültür gruplarının bir araya gelerek oluşturdukları kültürleşme olgusu, 1980 sonrası dönemde toplumdaki sınıfsal dönüşümün ve kırılmanın bir göstergesidir. Bir önceki dönemde var olan orta sınıfın liberal politikalar neticesinde yapısal pozisyonunda, tüketim örüntülerinde ve toplumsal hareketliliklerinde farklılaşmalar söz konudur. Geçmişte orta sınıfı bürokratlar oluşturuyorken bu dönemde sahneye dâhil olan girişimciler, yöneticiler, küçük üretim yapanlar “yeni orta sınıf “ haline gelmiştir (Kılan, 2019).

Toplum içerisinde kadının konumunu ele aldığımızda; “kentli ve ev kadını” olma bu dönemde de devam etmiştir. Bununla beraber; 1997 yılında beş yıllık zorunlu temel eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılması ile kadınların zorunlu eğitim süreleri arttırılmıştır. Ayrıca bu dönemde kadının iş hayatındaki rolünü ve istihdamı artırmak için çeşitli yasal düzenlemeler hazırlanmıştır (Akyol, 2007). Bu projeler ile kadının toplum içerisindeki yeri yeniden sorgulanarak iş hayatında daha aktif hale getirilmesi planlanmaktadır. Özellikle 1982 Anayasasında yer alan;

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu, kadınlara çalışma hakkının tanınması gerektiği, kadınların yaşına ve gücüne uygun işlerde çalıştırılabileceği yönünde hükümler ile kadının aktif çalışma hayatında yer alarak kamusal alanda

görünürlüğü artırılmaktadır. Böylece toplumun kadın için mahrem, eve ait, içeride gibi içselleştirmiş yargılar yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır.

Değişen kadın ve toplum yapısının konut mekânına yansımaları açısından bu dönem; liberal ekonomi politikalarının oluşturduğu dışa vurumcu bir yaşam modeli sergilemektedir. Dışa vurumcu model ile konut mekânları içe dönüklükten dışarıya doğru açılma eğilimi göstermiştir. “Çok işlevli oda” kavramı anlamını yitirerek odalar gelişen tesisat ve ısıtma sistemi teknolojilerinin sağlamış olduğu imkânlar dâhilinde tamamen özelleşmiştir. Hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak tek tipleşen apartmanlarda sofa mekânı ortadan kalkmıştır. Salon ise bir önceki dönemdeki “müze-salon özelliğini kaybetmiş ve kullanıcının gündelik hayatında kullandığı kimi evlerde açık mutfakla birleşen oturma odası haline gelmiştir. Televizyonun 1980’li yıllardan sonra yaygın kullanımı ile salon ve oturma odası mekânı daha çok vakit geçirilen, daha fazla sosyalleşme imkânı kazanmıştır. 1980-2000 yılları arasında özel alan kavramı anlam kaymasıyla birlikte, mekânsal mahremiyet hiyerarşisi alt üst olarak farklı bir boyut göstermiştir. Bu dönemden sonra özellikle orta-üst sınıf evlerindeki salon başta olmak üzere mutfak, banyo ve çocuk odaları eve gelen tüm ziyaretçilere açılmıştır. Bu durum kadının ailede ve toplumda statüsünü arttırıcı bir etki yapmıştır (Ustalar Uyan, 2018).

Bu dönemde inşa edilen konutlar mekân organizasyonu açısından geçmiş örneklerle karşılaştırıldığında, mahremiyet olgusunun değiştiği, geçmişte olduğu gibi tamamen içe dönük ve dış dünya ile ilişkisi engellenmiş plan şemaları yerini, odaların tamamen özelleştiği ve işlevlerine göre ayrıldığı bir plan kurgusuna bırakmıştır. Hatta bu ayırım donatı ve mobilyalarla sabitlendiği için konutun esnek ve değiştirilebilir mekân yapısı ortadan kalkmıştır (Mutdoğan, 2014).

Bu dönemi diğerlerinden ayıran özelliklerden biri, 1990’lı yılların konut plan şemasında ebeveyn banyosu kavramının karşımıza çıkmasıdır. Geleneksel Türk evinde haremdeki dolaplardan birinin gusülhane olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, ebeveyn banyolu yatak odalarının tasarlanması, yatak odalarını sadece uyumak için kullanılan bir mekân olmaktan çıkarmış, konut içerisinde de aile içi mekânsal mahremiyet dengesi sağlamıştır (Erdaş ve Özmen, 2019). Böylece ebeveyn banyo mekânı sadece ebeveynlerin kullanımına açılarak daha da kişisel alan özelliği sergilemeye başlamıştır.

1990’ların sonlarıyla birlikte küresel tüketim sembollerinden biri olmuş olan kapalı güvenli yerleşkeler, önceleri kentin seçkinlerine hitap edecek şekilde oluşturulan yerleşim biçimiyken sonrasında kentli orta sınıflara, düşük bütçeli kesimlere de hitap etmeye başlamıştır. Böylelikle kentin yükselen sınıfları için iktisadi ve kültürel

sermayelerini ortaya koyabilecekleri bir konut türü olmuştur. Dolayısıyla kent merkezinden uzaklaşma ve ayrışma isteği Amerika’da ve dünyanın birçok yerinde güvenlik gerekçesi ile olurken Türkiye’de küresel tüketim kültürü ile bütünleşme isteğinden doğmuştur (Kılan, 2019). Yaşanılan politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylar konutu ve konutun mekân organizasyonunu derinden etkilemiştir. Bu etkileşim beraberinde konut içi mahremiyetin farklılık kazanmasına neden olmuştur (Tablo 2.8.).

Tablo 2.8. 1980-2000 yılları arasındaki konut değişimindeki kırılma noktaları ve mekânsal mahremiyete yansımaları

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*Devlet yönetiminin liberal politika yaklaşımı benimsenmiştir. * 1980 yılında Askeri Darbe yaşanmıştır. * 1982 Anayasası yürürlüğe girmiştir. * 24 Ocak Kararları alınmıştır. * 1984 yılında Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulmuştur. *1984 yılında Büyükşehir Kanunu ve 1985 yılında İmar Kanunu ile kentsel dönüşüm süreci başlamıştır. *1997 yılında 8 yıllık zorunlu eğitim yasalaşmıştır. *Bu dönem sonlarına doğru kadının çalışma hayatında daha aktif rol oynaması için projeler geliştirilmiştir.	* Askeri darbe ve 24 Ocak Kararları ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. * Konut sorununa çözüm olarak Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur. * Liberalleşme politikalarıyla gerçekleşen küreselleşme ekonomi dışarıya açılmıştır.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
* Küreselleşme ile “tüketim “olgusu toplum içerisinde yerini alarak üretici/tarım toplumundan tüketici/sanayi toplumuna doğru geçiş yaşanmıştır. *Kentlere yapılan göç hareketi nedeniyle kırsal ve kentsel nüfus oranlarında ciddi farklılaşmalar yaşanmıştır. * Kentlilerin ve kırsaldan kente göç ederek gelenlerin sahip olduğu kültürler harmanlanarak toplumda sınıfsal dönüşümler olmuştur. * “Yeni orta sınıf” ın ortaya çıkması toplumda katmanlaşma sürecine yeni bir bakış açısı getirmiştir. *Geçmiş dönemde “kentli ve ev kadını” olma statüsü devam ederken, gerek 1982 anayasası hükümleri gerekse de kadına ilişkin yaptırımlar, kadının toplum içerisinde ve iş hayatındaki yeri yeniden düzenlenmiştir.	*1980’li yıllardan sonra televizyon kullanımı yaygınlaşarak televizyonun bulunduğu odanın kullanım süresi artmış, ailenin toplanma merkezi haline gelmiştir. *Isıtma ve tesisat sistemi teknolojilerinin sunduğu imkânlar dâhilinde odalarda konfor ve özelleşme artmıştır.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*Toplu konut uygulamaları ile daha önceki yıllarda küçük girişimci olan yap-satçıların eliyle yapılan konut, bu dönemde büyük sermaye sahibi yatırımcılar ile tekil apartmanların (yapımı devam etmekle birlikte) yerini, birden çok bloktan oluşan toplu konutlara bırakmaya başlamıştır. *Çıkarılan yasa ve kanunlar ile kentsel dönüşüm uygulaması aktif hale gelerek, özellikle “yeni orta sınıf” için kapalı güvenlikli siteler ortaya çıkmıştır. *Bu dönemde ekonominin ve politikanın dışı vurumcu yaklaşımı mekânlara da yansımıştır. * Geçmiş dönemde misafirlere ayrılan “müze-salon” olarak tariflenen salon mekânı gündelik hayatta kullanıma açılmıştır. Böylece oturma odası gibi salon da daha fazla aile içi sosyalleşme alanı olmaya başlamıştır. * “Çok işlevli oda” kavramı konut kültüründen tamamen kaybolarak ön ve arka kısımda farklı işlevlere sahip odalar ve bu kısımları ayıran gece holü artık konut plan şemasında sabitlenerek konutların tek tipleşmesini sağlamıştır. * Geleneksel evlerin karakteristik özelliği olan “sofa” bu dönemde plan şemasından çıkarılarak yerel izlerin yerini küresel çizgilere bırakmıştır. * 1990’ lı yıllara doğru ebeveyn banyosu kavramı plan şemasında yerini alarak ebeveyn yatak odası kendi içerisinde daha da özelleşmiştir.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➤ Bu dönemde yapılan kadına yönelik yasal düzenlemeler ile kamusal alanda görünürlüğü artan kadının konut içerisindeki rolleri değişmeye başlamış, “kadına özgü alan oluşturma” kavramı ortadan kalkmıştır. Konut içerisinde erkek ve kadına özel alan bulunmamaktadır. ➤ Sofanın tamamen ortadan kalkması ile antre/hol içerisi ve dışarısı arasında bağlantı sağlayan tek birim haline gelmiştir. Antre/hol dışarıdaki kamusal mahremiyet alanı ile içerideki sosyal mahremiyet alanı arasında sınır oluşturmaktadır. ➤ Odaların tamamen özelleşip işlevine uygun isim alması ile birlikte konutun ön ve arka alanında farklı mahremiyet seviyelerine ait mekânlar ve bu alanları ayıran koridor sosyal mahremiyet ile bireysel mahremiyet arasında geçiş görevi yapmaktadır. ➤ Müze-salon olarak kullanılan salonun günlük hayata açılması ile kamusal alan özelliği artmaktadır. Bununla birlikte ebeveyn banyonun plan şemasında yer almaya başlaması, odaları daha da özelleştirerek bireysel mahremiyet seviyesinin artmasına neden olmaktadır.	

2.4.1.4. 2000 Yılı ve sonrası dönem sosyal paradigmlar ve konut mekânlarında mahremiyet değişimi

2000 yılı sonrası Türkiye’inde konut sorununa yönelik üretilen konutların ve konutlardaki mekânsal değişimi etkileyen önemli kırılma noktalarından birisi 1999 yılı Marmara Depremi diğeri ise; 2001 yılı ekonomik krizidir. Bu kırılma noktaları ile birlikte, 2002 genel seçimler ile tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma partisinin konuta yönelik uygulamış olduğu politika diğerler dönemlerden farklılık göstermektedir.

Geçmiş dönemlerde konut üretiminde önemli rol alan kooperatiflerin etkinliği bu dönemde yapılan politik düzenlemeler ile azaltılarak, özel girişimcilerin konut sektöründeki faaliyetleri arttırılmıştır. 2000 yılı öncesinde kentlerin sadece belirli (prestijli) alanlarında görülen lüks konut projeleri, günümüz kentlerinin her yerinde inşa edilir hale gelmiştir. Özel sektörün daha çok yüksek gelirliye yönelik lüks projeler üretmesi yoksul ve alt gelirli grupları bu uygulamadan uzak tutmuştur. Dolayısıyla özel sektörün üretmiş olduğu konutların sosyal konut niteliği taşımadığı ve dar gelirli olanların konut sorununun çözümünde etkili olmadığı sonucuna varabiliriz (Bozdoğan, 2019).

Bununla birlikte bu dönemde neo-liberal politikalara eğilim artmış ve oluşturulan konut politikalarının altında yatan konut sorununa dair çeşitli çözümler sunulmuştur. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2000 yılı sonrasında yeniden düzenlenen 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu dönemin kırılma noktalarını oluşturan kanunlardır. Bu kanunların konut tanımında “üretilen, rant getiren” ifadesinin kullanılması, konutun sosyal gereksinim özelliğini kaybederek ticari bir mal olarak gösterilmesi ve metalaştırılması anlamına gelmektedir. Konut algısının derinden değiştiği, konutun metalaştığı, mimarlardan, şehircilerden ve sosyologlardan daha çok ekonomistlerin ve finansçıların temel alanı olduğu bu dönem (Önver, 2016) kentin de sermayeleşmesini beraberinde getirmiştir (Arslan, 2014). Her geçen gün hızla artan konut üretimi ile birlikte kentsel rant bu döneme damga vurmuş kavramlardan biridir (Karasu, 2009; Coşkun Müştekin, 2018).

Ayrıca, 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riskli Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun günümüz kentsel ranta yönelik oluşturulmuş dönüşüm projelerinin uygulamalarında en etkili yasalardan biridir. Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde uygulanarak ortaya çıkan en yaygın konut tipolojisi kapalı güvenli site lerdir. 1980’li yıllarda yeni yeni oluşmaya başlayan kapalı güvenli site ler, o dönemde orta ve üst

sınıfın kent merkezinden kaçarak kent çeperlerine konumlanırken, 2000’li yıllarda kentsel dönüşümün sağlamış olduğu fırsat ile kent merkezinde kendine yeterli büyüklükte alan bulma imkânı yakalamıştır (Koca, 2015b).

Kent merkezlerinde karma işlevli ve büyük ölçeğe sahip **birleşik yerleşimler** olan kapalı güvenli siteler; çok katlı blokların tekrarı ile oluşan apartman grupları ve müstakil ev gruplarını kapsamaktadır. Bu yerleşimler, küçük bir kentin tüm hizmetlerini karşılayabilecek şekilde planlanmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007).

Birleşik yerleşimler olan kapalı güvenli sitelerden sonra bu dönemde ortaya çıkan diğer bir konut tipi “rezidanslar”dır. Kent merkezinde site inşa edilebilecek büyüklükte boş arsa olmaması ya da olanların da maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, daha küçük parseller üzerine çok katlı rezidanslar inşa edilmektedirler. Kapalı güvenli siteler ile yarışır özelliklere sahip bu binalar, sitelerdeki konutlar gibi karma işlevlidir. Barınma işlevinin yanında alışveriş, spor, eğlence merkezi ve ofis yapıları gibi çok sayıda yapı grubunu bünyesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte; rezidanslar kullanıcıya farklı bir konut yaşam konforu sunmaktadır. Temizlikten, yemek hizmetlerine pek çok farklı hizmet grubu profesyonel ekipler tarafından gerçekleştirilmektedir (Görgülü, 2016).

Gelir seviyesinin yüksek olduğu kesime hitap eden rezidanslar ve kapalı güvenli siteler dışında, bu dönemde gelir seviyesinin düşük olduğu kullanıcı grubuna yönelik ortaya çıkan konut tipolojisi toplu konutlardır. 2000’li yıllarda konut üretiminde egemen olan ve TOKİ’nin sosyal konut başlığı altında ürettiği toplu konutların çoğu kent merkezinden uzak, tek tip plan şemasına sahip yüksek yoğunluklu yapılardır (Koca, 2015b).

Yalvaç (2008), bu dönemde ortaya çıkan konut tipolojileri ile farklı ölçekteki yeni konseptler, prestij projeleri, kentsel dönüşüm projeleri, insanlara vaat ettikleri yeni ve standartları yüksek yaşam imgeleriyle kente yeni yüz oluşturulmaya başladığını belirtmektedir. Gelir düzeyine bağlı olarak tercih edilen konut tipolojileri ile toplumda katmanlaşmaya bağlı mekânsal ayrışma bu dönemde ciddi oranda belirginleşmektedir. Castells (1997) sadece gelir düzeyi bu durumun belirleyicisi olarak nitelendirmenin yeterli olmadığını vurgulayarak; sosyal, ekonomik ve toplumsal tüm etkenler bütününde ele alınması gerektiğini söylemektedir. Geçmişte konut alanlarını çevreleyen yüksek duvarlar güvenlik ve mahremiyet sağlamanın yanı sıra sosyal homojenlik sağlama amacıyla da kullanılmıştır (Marcuse, 1997). Fakat kapalı güvenli siteler bu eski durumdan farklılık göstermektedir. Toplumda yükselen sınıflar için yeni bir yaşam

çevresi yaratmaya çalışılan kapalı güvenli siteler, kaliteli yaşam taleplerine uygun olarak tasarlanmış, yüksek standartta donatılara ve yüksek kaliteli bir yaşam çevresine sahiptir. Kamusal erişimin kısıtlandığı (kontrollü giriş ya da kısıtlı erişim), etrafı duvarlarla ya da çitlerle çevrili, ortak kullanımlı özel ve özelleşmiş olanaklar (Berköz, 2012) ile sosyal bölünme artmaktadır (Le Goix, 2003).

2000’li yıllardan sonra ortaya çıkan bu konut tipolojilerindeki mekânsal düzenlemeden çok, konutun bulunduğu yerleşkede var olan diğer sosyal özellikler konut pazarı için önem arz etmektedir. Koca’nın da (2015b) belirttiği gibi ülkemizde 2000’li yıllarda konut artık barınma için bir gereklilik değil, tüketiciler arasında el değiştirerek belli süreçler içinde yeniden üretilebilen ve böylece üzerinden rant sağlanabilen bir yatırım aracı haline gelmiştir. Artık kullanılan malzeme, işlevsellik, iç mekân organizasyonu konut alımlarında belirleyici kriterler olmaktan çıkmış, piyasa değeri önem kazanmaya başlamıştır (Mutdoğan, 2014). Günümüzde konut iç mekân organizasyonu ve kullanılabilirliği geri planda kalarak, konut yerleşkelerinde bulunan spor salonu, alışveriş merkezi, çocuk parkı gibi sosyal hizmetler dikkate alınarak satın alınmaktadır. Ayrıca Türkiye’deki ilk yapılan kapalı site örneklerinde “güvenlik” kaygısı nedeni ile tercih edilmelerine rağmen, yapılan araştırmalarda tercih sebeplerinin güvenlik endişesinden öte anlamlar taşıdığını göstermektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda statü kaygısı ve homojen insan topluluğu özlemi kapalı siteler için tercihlerde daha belirgin olmuştur. Bu durumda kent içerisindeki kamusal alanlar özelleşerek duvarlarla sınırlandırılan mekânlar belirli bir zümrenin kullanımına sunulmuş ve toplum yapısı üzerinde değişimlere neden olmuştur (Aydın, 2012; Akalın, 2016). Toplum yapısındaki değişim aile yapısı ile birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Aile ve toplumsal yapıdaki değişimin izlerini sürmek ve bu izlerle kadının toplumdaki konumunu tespit etmek konutta mekânsal mahremiyeti sorgulamak için son derece önemlidir.

Türkiye’de kentleşme ve iktisadi gelişmenin doğal sonucu olarak yoğun biçimde yaşanmakta olan sosyal değişim süreci, geleneksel görev dağılımında, erkeğe ve kadına özgü rollere dair davranışlar (yemek yapma, çocuk bakma, para kazanma) modernleşmeyle birlikte farklılık kazanarak müşterek özellik göstermektedir. Bu konuda benzer görüşe sahip olan araştırmacılar, günümüzde kentli aile yapısına geleceğe dayalı rollerin çok farklılık gösterdiğini, özellikle de kadınların rollerinin değişmemiş görünse de geçmişe nazaran farklılaşmış olduğunu ifade etmektedirler. Günay ve Bener (2011), kentsel ve kırsal ailedeki görev dağılımındaki farklılığı dile

getirerek; kırsalda kadına ait olan ev işleri ve annelik rolü, kentte özellikle kadının çalışma yaşamına dâhil olmasıyla ev içi görevler eşler arasında pay edildiğini ve kadının yeni rollere sahip olduğunu vurgulamıştır (Günay ve Bener, 2011; Pekel, 2019). Bu yüzdendir ki; aile içi ilişkiler demokratik hal almış, erkek ve kadın arasında gözle görülür şekilde bir rol farklılaşması meydana gelmiştir.

Kadının değişen rolü ile birlikte modernleşme gözetim olgusunu da beraberinde getirerek mahremiyet geçmişteki anlamından farklı bir boyut kazanmıştır. Livberber Göçmen bu konudaki eleştirilerini;

“Türk modernleşmesi sürecine bakıldığında bireysel hakların görünür kılınmasından ziyade kadının görünürlüğü üzerinden işlevselleştirildiği görülmektedir. Böylelikle kadının görünmezliği üzerine kurulan İslami ahlak ile kadının görünürlüğü üzerine kurulan Türk modernleşmesi arasında sürüp giden bir ikilem başlamıştır. Dolayısıyla bu karmaşık durumlar toplumun ve ailenin mahremiyet algılarında da pek çok değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm zaten sınırları belirgin olmayan mahremiyet sınırlarını daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir” sözleriyle dile getirmektedir (Göçmen, 2018).

Sonuç olarak politik yaptırımlarla ekonomik bir güç, bir yatırım aracı olarak metalaştırılan konut, son teknoloji özellikleriyle donatılarak geçmişteki kutsal varlık olma anlamını yitirmektedir. Mahremiyet gibi kişinin diğerleriyle ilişki düzenleme mekanizması modernleşme ile yeni boyut kazanarak farklılaşmıştır. Tüm dünyada sosyo-kültürel değerlerin hiçe sayılıp benzer plan şemasına sahip konutlarda belli mekânların şemaya eklenip/çıkarılması ile ortaya çıkan “tektipleşme”ye doğru gidilerek standartlaşmaktadır. Tanyeli (2005) konutun standartlaşmasına yönelik olarak “konut, ön kısımda evin kamuya açık (yabancıların girebileceği) bölgesi ve arka tarafta ise kamuya kapalı, çoğunlukla da tek işlevli (yatma, yıkanma) özel bölgesi bulunmaktadır. Bu tipolojik grup bugün tüm Türkiye kent ve kasabalarının standart apartman dairesini tanımlamaktadır” sözleriyle belirtmektedir.

Sosyo-kültürel değerlerin plan şemasına etki etmemesi ile geleneksel konut tipolojilerindeki mekân organizasyonundaki gibi bir çeşitlilikten, bir esneklikten bahsedilemez. Benzer şekilde Aksoy ve Bingöl (2018), 2000’li yıllardaki konutların plan tipolojilerinde esneklik ve değişkenlikten ziyade “tektipleşme” olduğunu eleştirmektedir. Yapmış olduğu araştırma neticesinde esnek konut planlamasına ya da serbest mekân kullanımına izin veren konut plan tipolojisine rastlamadıklarını iddia etmektedirler. Tektipleşmeye giden plan kurgusunun temeli işlevselci bir anlayış ortaya

koymasıdır. Benzer şekilde Tanyeli de, “bunlar (kapalı güvenli siteler) modern dünyanın formatlarıdır. Türkiye’ye özgü bir tarafları yoktur. Aslında dünyanın hiçbir yerine özgü bir tarafı yoktur. Amerika’da da aynı, Dubai’de de aynı” sözleriyle mimarideki tek düzeliğe işaret etmektedir (Tanyeli, 2007).

Bu dönemdeki konut mekân organizasyonu ile ilgili Erdaş (2018); “2000’li yıllarla birlikte, toplumun refah seviyesinin yükselmesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumunun değişmesi bireylerin ilgi alanlarını, hobilerini farklılaştırmış, konut içinde atölye, okuma odası, spor odası, sauna vb. mekânların oluşmasına olanak tanımış, bilhassa gelir seviyesiyle doğru orantılı olarak misafir yatak odaları, çocuk odası banyosu, ütü odası, giyinme odası vb. mekânların ortaya çıktığını” belirtmektedir. Kısacası, konutlarda kullanıcı özellikleri, yaşam kültürü ve mahremiyet gibi gereksinimler tasarım evresinde geri planda bırakılan bir kurgu ortaya çıkmıştır. Bu plan kurgusunda yatma-yaşama/gece-gündüz ekseninin keskin ayrımına dayanan bir mekânsal örgütlenme söz konusu olup, mutfak ve salon mekânlarına giriş holünden/antreden erişilmektedir. Giriş holüne bağlanan ve gün ışığından yoksun bir koridor üzerinde yer alan banyo ve yatak odaları bulunmaktadır. Bu birimlerin yanında konfor ve lüks yaşamın getirisi olan ilave birimler (sauna, çamaşır odası, giyinme odası, çocuk odası için ayrı duş) de bazı konut plan şemalarında yerini almıştır. Tablo 2.9.’da 2000 yılı ve sonrasındaki konutun mekânsal değişimini etkileyecek önemli noktalar ve bu değişimlerin mahremiyete yansımaları hakkında bilgiler verilmiştir (Tablo 2.9).

Tablo 2.9. 2000 ve sonrası konut değişimindeki kırılma noktaları ve mekânsal mahremiyete yansımaları

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*1999 Marmara Depremi yaşanmıştır. *2002 AKP hükümetinin iktidara gelmesiyle daha önceki hükümetlerden farklı bir politika sunmuşlardır. *Liberal politika yaklaşımı bu dönemde de devam etmektedir. *2005 yılında Belediye Kanunu çıkarılmıştır. *Toplu Konut Kanuna yeni düzenlemeler getirilmiştir. *2012 yılında çıkarılan Afet Riskli Alanların Dönüştürülmesi hakkında kanun ile konut üretimi kentsel ranta dönüşmesinde etkili olmuştur.	* 2001 ekonomik krizi yaşanmıştır. *Büyük sermaye sahibi girişimler konut üretiminde ciddi oranda pay oluşturmuştur. *Konutun yatırım aracı olma düşüncesi ile kentler sermayeleşme dönemine girmiştir.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
* Geçmiş dönemdeki tüketici toplum yapısı daha da yaygınlaşarak, toplumda sosyo-ekonomik seviyenin de etkili olduğu keskin bir katmanlaşma söz konudur. * Kadının toplum içerisindeki aktif rolü ve görünürlüğü her geçen gün artmakta, ev içi görevler eşler arasında pay edilmiştir.	*Yüksek gelir grubunun sahip olduğu konutlar; yapı malzemesi ve teknolojiyle birlikte, mekân düzenlemesinde ısıtmadan havalandırmaya, elektronik cihazlardan otomasyona kadar farklı alanlarda teknolojinin en son imkânları ile donatılmıştır.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*Yapılan yasal düzenlemeler ile kentsel dönüşüm uygulamaları adında kapalı güvenli siteler, residanslar ve toplu konutlar bu dönemin konut tipleri arasında yer almaktadır *Gelir düzeyi yüksek kesimin yaşadığı kapalı güvenli siteler ve residanslar barınma işlevinin yanı sıra alışveriş, spor, eğlence merkezi gibi karma işlevlere sahiptirler. *Bu dönemde var olan kapalı güvenli sitelerin mekânsal diziliminden ve iç mekân organizasyonundan daha fazla sitenin sunmuş olduğu sosyal özellikler pazarlama aracı olarak kullanılmaktadır. *Geleneksel konut kültüründeki içe dönük yaşam olgusu mahremiyet ile ilişkilendirilirken, günümüzdeki kapalı güvenli sitelerin içe dönük kurgu mahremiyetten ziyade; toplumsal katmanlaşmanın ön gördüğü mekânsal ayrışmayı göstermektedir. * Bu dönemdeki konut mekân organizasyonu dünyadaki örnek konutlarla benzerlik göstererek, sosyo-kültürel değerlerin hiçe sayıldığı “tektipleşme” özelliği sergilemektedir. *Gece-gündüz ekseninin keskin ayrımına dayanan bu dönemki konut plan şemasında geçmiş dönemlerde olduğu gibi koridor kullanımı devam etmektedir. * Bu dönemdeki konutların barınma gereksinimlerinin (yatma-dinlenme- yemek yeme, eğlenme) yanında konfor ve lüks yaşam düzeyine yönelik ilave birimler (giyinme odası, çocuk odasının kendisine ait duşu, vb.) eklenmektedir.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➤ Mahremiyet hiyerarşinde önemli adımlardan biri olan mekânsal geçiş görevini koridor bu dönemde de sürdürmeye devam etmektedir. ➤ Kadının görünürlüğüne her geçen gün artması ile, mahremiyete yönelik konut içerisinde görünmesi istenmeyen bir alan söz konusu değildir. ➤ Kamusal alan özelliği gösteren yaşam birimlerine erişimin sağlandığı giriş holü/antre içerisi ve dışarısı arasında mahremiyet sınırı oluşturmaktadır. ➤ Bu dönemdeki konutlara eklenen birimler ile odalar daha da özelleşerek bireysel mahremiyet seviyesi artış göstermiştir.	

2.4.2. Mahremiyete yönelik gösterge kodlarının oluşturulması ve çözümlenmesi

Bu bölümde çalışmanın analiz yöntemlerinden birisi olan göstergebilim kavramı ve kavram ile ilişkili teorilere yer verilmiştir. Mahremiyet gibi durum, süreç, mekân, vb. özelliklere göre değişken yapıya sahip olgunun, konutun sosyo-kültürel etkenlere bağlı

farklı anlamlar kazandığı zaman diliminde, göstergebilim yöntemi aracılığıyla mekânsal dil analiz edilmiştir. Nasıl ki; iletişimin gerçekleşmesi için dil olmazsa olmaz faktör ise; mekânın dili de içinde sakladığı kodlar ve kültürel yapıya bağlı olarak çevresel iletişim için önem arz etmektedir.

Kültür, mekân ve mahremiyetin oluşturduğu ilişki durumlarının mahremiyet hiyerarşisi açısından önemi daha önceki bölümlerde dile getirilmiştir. Bu ilişki durumları mahremiyetle bağlantılı kodlar aracılığı ile ifade edilmektedir. Yine, kültür, mekân ve mahremiyet üçgeni içerisinde semantik belirleyicileri kapsayan sosyal paradigma söylemleri üzerinden kodlar irdelenmektedir. Böylece değişen konuttaki mekân içerisinde mahremiyetin anlamlandırılması mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, çalışmada dil ile doğrudan ilişkili olan gösterge, göstergebilim, anlam, kod kavramları ele alınarak mimarlık ile ilişkisi ortaya konulmuştur.

2.4.2.1. Gösterge kavramı ve mimaride kullanımı

Gösterge: Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde;

- 1) Bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im, işaret,
- 2) Bir durumla ilgili çeşitli aşamaları gösteren liste, icmal,
- 3) Bir gelişimi gösteren nicelikler veya değerler arasındaki ilişki, endeks, indeks,
- 4) Anlamla biçimin, gösterenle gösterilenin kaynaşmasından oluşan dil birimi, belirtke olarak tanımlanmaktadır (T.D.K., 2019).

Rıfat (2009) ise göstergeyi; insanların bir topluluk yaşamı içinde birbiriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları doğal diller, (Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca, vb.), çeşitli jestler (el, kol, baş hareketleri), sağır-dilsiz alfabesi, trafik işaretleri, mimarlık düzenlemeleri, bir müzik yapıtı, bir resim, bir tiyatro gösterisi, bir film, reklam afişleri moda, yazınsal yapıtlar gibi ses, yazı, görüntü, hareket aracılığıyla gerçekleşen dizgelerin (sistemlerin) oluşturduğu anlamlı bütün olarak tanımlamıştır.

Göstergebilim ise çok genel bir ifadeyle, göstergeleri ve birbiriyle olan ilişkilerini inceleyen, türlerini saptamaya çalışan bir bilim dalıdır. Benzer şekilde göstergebilim; “anamlı bütünleri yani gösterge dizgelerini betimlemek, göstergelerin birbiriyle kurdukları bağlantıları saptamak, anlamların eklemlenerek oluşma biçimlerini bulmak, göstergeleri ve gösterge dizgelerini sınıflandırmak ya da insan ile insan, insan

ile dünya arasındaki etkileşimi açıklamak amacıyla yapılan tüm çalışmaları kapsayan bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Rifat, 2000).

Yaşamın her anında var olan göstergeler aracılığıyla göstergelerin içinde yer aldığı dizgelerin (sistemin) oluşum süreci incelenmektedir. Erkman, (1987) göstergebilimin temelde insanlar arası göstergelerin kültürel dizgilere dayandığını vurgulayarak, kültürü oluşturan önemli öğelerden birisi iletişim, iletişimi sağlayan ise dil olduğunu ifade etmiştir (Erkman, 1987). Dil, düşünce ve gerçek arasındaki ilişki ile insanlar birbirleriyle haberleşme sağlamaktadır. Bilginin her türlü aktarımı, bir gösterge iletimidir. Bu iletim bir takım kurallara uygun olarak düzenlenmiş gösterge dizgeleridir (Özek, 1980).

Mimarlık alanında göstergebilimi ele aldığımızda, mimarlık bir iletişim aracıdır. Bu iletişim ve bağlantılar mimari dil ile gerçekleşmektedir. Mimari dilin en önemli aktörü mimardır. Özek (1980) mimarı; bir işlevi karşılayan, yeni binalar ya da daha önceden var olan binalara yeni işlevler öneren “yorumcu” rolüyle mimari nesnenin yararsal boyutuyla özellikle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Böylece dönemin mekânsal mahremiyetine ait semantik belirleyiciler mimarın yorumu ile mekâna yansıtılabilmektedir.

Pierce’in gösterge bilim kuramında nesne-işlev arasındaki ilişkiyel düzeyde her gösterge üç şeyle bağlantılı olup bunlar; ortam, nesne ve yorumdur. Böylece gösterge bu üç olgunun birbiriyle ilişki düzeyine göre farklı seviyede yapılaşır. Morris, Pierce’den yola çıkarak göstergelerin ilişkiyel düzeylerini şöyle gruplamıştır (Rapoport, 1990; Karagenç, 2002).

- Semantik (Anlamsal) Düzey,
- Sentaktik Düzey (Söz Dizimsel),
- Pragmatik (Yararsal) Düzey.

Semantik (Anlamsal) Düzey; iki ögeli ilişkiyi kapsayan semantik düzey, göstergelerin gösterilen ile olan ilişkisini, özelliklerini veya anlamını kapsamaktadır (Karagenç, 2002). Semantik (anlamsal) temelli teorileri konut mekânı bağlamında incelediğimizde; semantik düzey, konut mekânının anlamı, konutun gelişim, değişim ve ilişkilerini incelemektedir. Konutun mekânsal mahremiyeti, konutun değişimini etkileyen politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik özellikleri kapsayan sosyal paradigmalardaki farklılık, gösterge bilim açısından mekâna yönelik söylemlerin okunması ile ortaya konulmaktadır.

Sentaktik (Söz Dizimsel) Düzey; göstergeler sistemi içerisinde göstergelerin birbiriyle olan ilişkisini incelemektedir. Göstergelerin bir anlam oluşturmak üzere bir araya gelişlerinin, diğer bir deyişle göstergelerin oluşturduğu sistemin yapısının incelenmesidir (Karagenç, 2002). Mimari yapının göstergebilimsel yöntemle analizinin sentaktik boyutu; simetri, benzerlik, zıtlık, kapalılık gibi kavramları içeren temel tasar ve gestalt ilkeleriyle sentezlenerek yorumlanmaktadır (Aydınlı, 1993). Bu kavramlar içerisinde asimetrik olan ve hücreden hücreye geçilerek ilerleyen plan sistemlerinde derinlik de önemli bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Şalgamcıoğlu, 2013). Analizler sonucunda mekânların derin ya da tam tersi olarak sığ mekânlar olarak değerlendirilmesi, mekânların etkileşim, sosyalleşme gibi mahremiyete dair önemli verilerini içermektedir.

Pragmatik (Yararsal) Düzey; göstergeler ile bunları kullananlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Rıfat, 2009). Bireyin davranışsal tepkisi ile gösterge arasındaki ilişkiyi kapsayan pragmatik düzeydeki gösterge ilişkisinde; yorum açık kalabilir, yorum bilgiye dayanabilir, yorum tam bir bütün şeklinde olabilir (Karagenç, 2002).

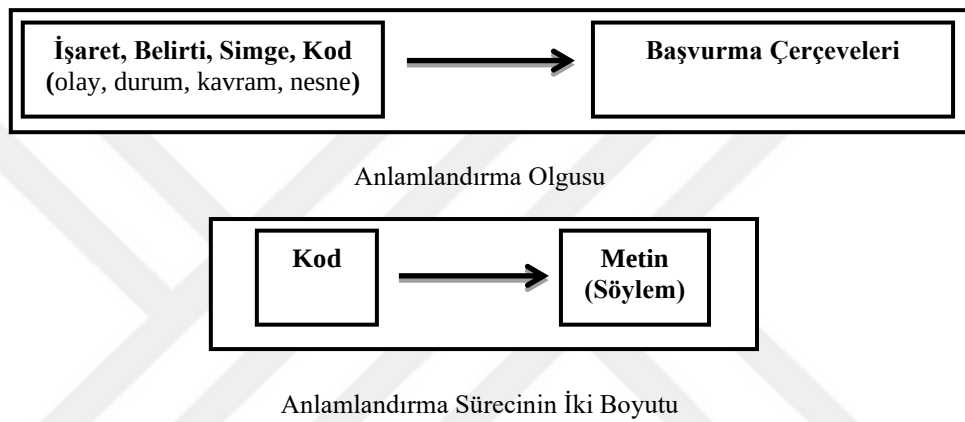
Tüm bu göstergelerin ilişki düzeyleri mimari mekânın iletişim boyutunun dilbilim açısından önemi aktarılarak, bunların sonucu/amacı/hedefi olan mekânın anlamlandırılması aşamasına geçilmektedir. Mekânın mahremiyete yönelik anlam kazanmasında, toplumu var eden kurallar bütününe kapsayan sosyal sistemler önemli derecede etkilidir. Tarih boyunca toplumsal ve kültürel sistem içerisindeki ortaya çıkan kodlar ile mekânların mahremiyeti anlam kazanmıştır.

2.4.2.2. Göstergebilimde anlam ve kodlar ve bunların mimariye yansıması

“Anlam”ın sözlük anlamı; 1) bir sözcükten, bir sözde, hatta bir davranış ya da olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce ve ya nesne, mana 2) Bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey olarak tanımlanmıştır (T.D.K., 2019).

Kalpakkı (1998) anlamı, bir nesne, bir durum, bir olgu, bir davranış ya da bunları gösteren bir işaret, bir belirti, bir kod herhangi bir başvurma (referans) çerçevesi içinde bağlantısının, ilişkisinin sağlanabilmesi ile mümkün olabileceğini belirtmektedir. Yoksa tek başına ele alınan herhangi bir şeyin anlamlı ya da anlamsız olduğunu saptamak olanaksız kılmaktadır. Bu nedenle; anlam, ancak ikili bir sistem, ikili bir şema aracılığıyla ortaya konabilmekte, bir anlam kazanabilmektedir.

Bu açıdan anlambilim; bir işaretin, belirtinin ya da simgenin bir haberdeki ya da metindeki anlamının, bir yandan, bunların o haber ya da metin içindeki, bir yandan da, ait olduğu işaret sistemindeki öteki işaretlerle olan ilişkileriyle tanımlanır. Başka bir deyişle, bir işaretler sisteminde, her işaret (kod), ancak, o sistemi oluşturan öteki işaretlerin her birine göre farklılaşmasıyla anlam kazanır. Luis Prieto'ya göre “anlam, iletişim eylemi sırasında işaretin vericiyle alıcı arasında kurduğu toplumsal ilişkidir”. Mimari anlamlandırmada kodlar gerek mekânsal gerekse de sosyal anlamlar içermesinden dolayı önemli yere sahiptir. Çünkü, kodlar temelde göstergelerin (söylemlerin) içinde organize edildiği sistemlerdir (Kalpaklı, 1998) (Şekil 2.22).

Şekil 2.22. Anlam ve Kod çerçevesinden anlamlandırma (Kalpaklı, 1998)

Yücel (2012), gösterge bilimsel açıdan kodların, nesnelerin anlamlarını ve nesnelerin yeniden üretim koşullarını belirlediğini ifade etmektedir. Ayrıca, tarihsel süreç içerisinde kültüre dayanarak ortaya çıkan kodlar, kültürel yapıdaki değişim ve dönüşümlere paralel olarak ister istemez etkilenecek, onun da değişim sürecine girebileceğini de eklemiştir. Bundan dolayı, konutlardaki kültüre ait mahremiyet kodları zaman içerisinde farklı mekânsal düzenleme ile değişkenlik gösterebileceği düşünülmektedir.

Davranış kodları ve anlamlandırma kodları olarak ikiye ayrılan kodlardan, çalışma kapsamında kullanıcıların sosyal yaşamlarını ele alan anlamlandırma kodu ele alınacaktır. Bununla birlikte; bu iki kodun aslında birbiri ile etkileşim halinde olduğu da unutulmamalıdır. Fiske'ye göre (1990) kodların temel özellikleri şunlardır:

- Kodların birimlerin anlaşılmasında geleneklere ya da kurallara dayanan söz dizimsel boyutu bulunmaktadır.
- Tüm kodlar anlam iletirler.

- Tüm kodlar kullanıcılar arasında paylaşılan kültürel zemine dayanan bir anlaşma üzerinde temellenir. Kodlar ve kültür dinamik olarak etkileşim halindedir.
- Tüm kodlar tanımlanabilir sosyal ya da iletişimsel fonksiyonu gerçekleştirir.
- Tüm kodlar iletişimin uygun ortam ve/veya kanallarında geçişkendir.

Kodların yukarıda sayılan özelliklerinin yanı sıra, mimari açıdan göstergebilimi inceleyen Jenck gösteren ve gösterilen tanımı yaparken kodları da dâhil ederek bir sınıflandırma yapmıştır. Jenck'nin sınıflandırmasında; gösteren ve gösterilene bağlı olarak kodlar anlatım ve içerik kodları olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, anlatım kodları gösteren, içerik kodları da gösterilene ifade etmektedir. Mimarlık zemini kapsamında bu anlatım ve içerik kodları şu şekilde ele alınmıştır (Kalpaklı, 1998).;

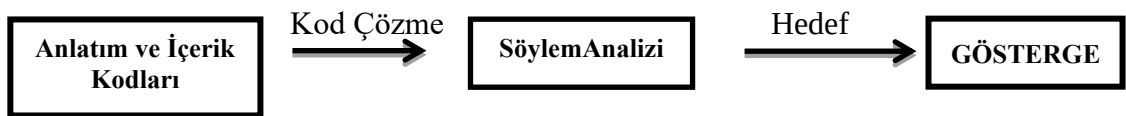
Anlatım Kodlar;

- Mekânsal hiyerarşinin bir göstergesi; mekânsal kullanım, iç mekân-dış mekân, ön kısım-arka kısım ve ya kamusal alan-özel alan ilişkilerinin bilinmesi ve yansıtılması fikrine dayanmaktadır.
- Toplumsal yaşamın bir göstergesi; Anlamın bu anlatım düzeyi toplumun içerisinde yaşama dair ilişkiler (kadın-erkek, aile) ve ilişkilerin etkisini kapsamaktadır.

İçerik Kodlar

- Bina aktivitesinin bir göstergesi, (gece-gündüz eylemlerinin mekânsallaşması)
- Geleneksel fikirler ve inançların bir göstergesi, (haremlik-selamlık)
- Sosyal sınıf ve ekonomik statünün bir göstergesi, (konut içerisinde kişiye özel alanlar)
- Yaşamsal göstergenin bir aracı olarak kullanım ve konfor göstergesidir.

Bu bilgiler neticesinde konut içerisinde yer alan her bir mekân ve bu mekânların bir araya getiriliş biçimleri belirli bir kaynaktan (kültür) çıkan kodlara göre düzenlenmektedir (Şekil 2.23).

Şekil 2.23. Göstergebilim ve Kodlar

2.4.2.3. Mahremiyete yönelik gösterge kodlarının oluşturulması ve çözümlenmesi

Göstergelerin, içerdikleri anlamlarla olan ilişkileri, iletişimin gerçekleşmesinde belirleyici işleve sahiptir. Mekâna ait kodlar alıcılar tarafından algılanıp çözümlenmesi sonucunda mekân anlamlı hale gelmektedir. Erman (2017), bu konuda söylemiş olduğu;

“Mekânın sosyal ve kültürel bir olgu olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan, daha karmaşık yapıda ve kolayca anlaşılamayacak şekilde sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik düzeyde beliren mekânsal ilişkileri, mekânın sunduğu yaşantıyı, değişen koşullarda mekânda kimlerin bulunacağı ya da kimlerin hariç tutulacağı gibi bilgilerin yanı sıra, mekânın kullanıcılarında çeşitli anlamlar oluşturabilecek ve farklı psikolojik etkiler yaratabilecek bilgileri de içerir. Bu bakımdan mekân semantik bir olgudur ve anlam iletir. Mekâna ait anlam belli kurallarla şifrelenerek kodlanır ve mekânın algılanabilir özellikleriyle kullanıcıya ulaşmaktadır” sözleriyle mekânın anlaşılması için, belli kurallar çerçevesinde oluşan kodların çözümlenmesi gerektiği düşüncesini desteklemektedir.

Bu bağlamda mimari açıdan göstergebilimi inceleyen Jenck'in gösteren ve gösterilen arasındaki anlatım ve içerik kodlama kuramı ile Morris'in semantik düzeyi kuramından faydalanılmıştır. Bu kuramlar çerçevesinde oluşturulan modelde; anlatım ve içerik kodlarından oluşan göstereni, sosyal paradigmalara dayalı mahremiyete ilişkin söylemler gösterileni temsil etmektedir. Böylelikle gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin göstergebilim ile çözümlenmesi sonucu semantik düzeyde mekânsal mahremiyet göstergeleri ortaya çıkmaktadır (Şekil 2.24).

Şekil 2.24. Morris ve Jenck'in kuramları temel alınarak belirlenen mahremiyet gösterge şeması

Mahremiyetin mekânı anlamlandırmaya yönelik sosyal boyutu ile birlikte, geometrik biçimde mekânlar arası ilişkiye bağlı mekânsal boyutu da mahremiyet evrimi açısından önem arz etmektedir. Mekânı oluşturan çizgilerin kesişmesi, birleşmesi ya da kopması ile biçimlenen alanlar, mekânsal ihtiyaca cevap vermekte (Ünlü, 1998) ve farklı mahremiyet seviyeleri ile kontrol sağlamaktadır. Mahremiyet hiyerarşisi olarak karşımıza çıkan kontrol sistemi ile farklı alanların sahip olduğu mahremiyet seviyesi, mekânların derinleşmesi ya da bütünleşmesine bağlı değişkenlik göstermektedir. Bu

kapsamda Hillier ve Hanson (1984)'un mekân dizilimi yöntemi kullanılarak ilgili analizler yardımıyla değerlendirmeler yapılması hedeflenmektedir.

2.5. Modernleşme ile Değişen Konut Kültüründe Mahremiyetin Mekân Dizim ile İlişkili Teoriler

Çeşitli teknik ve yaklaşımların kullanıldığı mekân analizlerinde, mekân organizasyonları ve elemanları arasındaki ilişkilerin irdelenmesinde Keleş Usta (1994) diğer analizlerle (Fonksiyonel analiz, Yapısal analiz, Estetik analiz, Toplumsal analiz, Göstergebilim analiz) birlikte sayısal analizi de belirtmektedir. Sayısal analiz yöntemlerinden biri olan mekân dizimi analiz yöntemi; farklı ölçeklerdeki bölgelerin, kentlerin, yapıları çevrelerin, bina gruplarının mekânsal modellerini, yapı içi mekân organizasyonunu tanımlamak ve bunların sosyal yapı ile etkileşimlerini incelemek için kullanılan, teorik yaklaşımlarla desteklenen teknikler bütününe verilen isimdir. Bu tekniklerin öncelikli hedefi, mekânsal organizasyonun insan hareketi ve görüş alanları ile ilişkisini nesnel olarak inceleyerek, “mekânların” insanları bir araya getirme ve yönlendirme potansiyellerini ortaya çıkarmaktır (Gündoğdu, 2014). Mekân örgütlenmesiyle sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğu savıyla oluşturulmuş olan mekân dizim analizi, ülkemizde de 1990'ların başlarından itibaren özellikle mimari, kentsel tasarım ve şehircilik alanlarında çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Şıkoğlu ve Arslan, 2015).

Tanzimat fermanı ile ülkede başlayan modernleşme hareketi sonucunda; toplum, sosyal ve kültürel olarak etkilenmiş, bu etki konutların mekânsal örgütlenmelerine kadar uzanmaktadır. Mekânsal örgütlenme dediğimiz mekânsal konfigürasyon; insanın ihtiyaçlarına yönelik yapılan eylem ve davranışların gerçekleştirilecek olan mekânın öge ve bileşenlerinin bir sistem içerisinde yapılandırılmasıdır (Gür, 1996).

Sonit Bafna'ya göre, mekân dizimin çıkış noktası, toplumun kendilerini örgütlemelerinde, yerleşmelerinde, mekânı bir araç ve gerekli bir kaynak olarak kullanmasıdır; böylece yerleşim mekânı yapılandırmış, toplumun amaçlarına, geleneksel ve kültür kodlarına göre düzenlemiş olmaktadır. Mekân konfigürasyonu, sürekli mekânın, birbiriyle ilişkili münferit parçalar dizisine dönüşmesi eylemi olarak adlandırılır. Yani, konfigürasyon, başka ilişkileri dikkate alan ilişki bütünüdür. Konfigürasyonlar, temsil ettikleri mekânsal elemanlardan çok o elemanlar arasındaki ilişkiyi anlatma amacı taşımaktadır (Şıkoğlu ve Arslan, 2015).

Bu nedenle Bafna'nın da tespitlerinden yola çıkarak, değişen sosyal paradigmlar neticesinde farklılaşan konutlardaki mahremiyetin mekân konfigürasyonu mekân dizim yöntemi ile ele alınmaktadır. Yönteme ilişkin teorilerden bahsedilen bu bölümde, yapılan çalışmalar referans alınarak, mekânlar arası ilişkiyi ve mahremiyet seviyesi hakkında veri elde edebilmek için konutlar mahremiyet hiyerarşisine göre bölgelere ayrılmaktadır. Böylece farklı dönemlere ait konutlardaki bu bölgelerin derinliği, bütünleşmesi ve ya görüş alanları gibi mahremiyete yönelik parametreler sayısal olarak ifade edilerek soyut olan kavramın somutlaştırılması sağlanmaktadır.

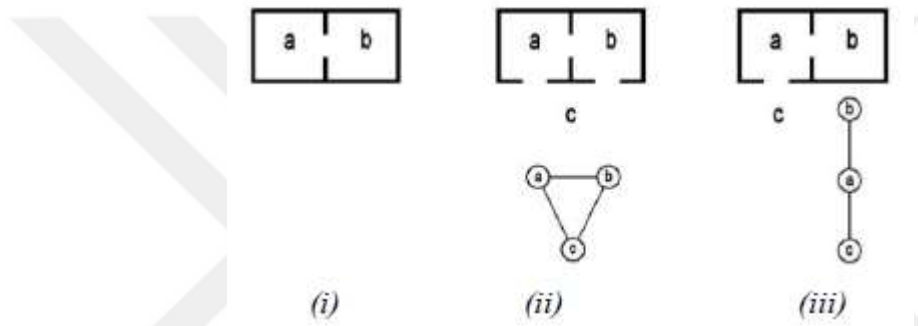
2.5.1. Mekân dizim ve mahremiyete ilişkin teoriler

Dizim (sentaks), kelime anlamı olarak, öğelerin bir araya gelme kurallarını betimleyen bilim dalıdır. Sosyal bilginin somutlaştırılmasında ve mekânın ifade edilmesinde kullanılan dil olarak da tanımlanmaktadır. Ayrıca soyut mekânsal yapıyı somut bir şekilde temsil ve analiz etme sürecidir (Çakmak Yılmaz, 2011). Bu analitik metot, mimari yapının insan deneyimlerine dayalı betimlenmesi olarak ifade edilebilecek mekânların, geometrik ilişkilerinden ziyade, topolojik ilişkilerinin ölçülmesinde önem arz etmektedir. Mekânın topolojik ilişkilerinde kültürel ve sosyal yaşamın göz önünde bulundurulması gereken temel unsurlar arasındadır.

Hiller ve Hanson (1984) mekân biçimlenmesinde belirli bir topluma ait kültürel bilginin mekânın doğasında gizli olarak yer aldığını ifade etmektedir. Mekân dizim, bu gizli bilgilerin analizi ve yorumlanmasında kullanılan bir model olduğunu belirtmektedirler.

Mekân dizimsel analiz, Bill Hillier ve Julienne Hanson önderliğindeki araştırma grubu tarafından Bartlett School, University College London'da geliştirilen bir mekân okuma yöntemidir. 1984 yılında yayımlanan ve mekân dizim (space syntax) tekniklerinin tümünün bir arada anlatıldığı ilk yayın olan *Social Logic of Space* (Mekânın Sosyal Mantığı) adlı kitap yayınlanmıştır. Kitabın başlığından da anlaşılacağı gibi analizin kuramı, mekânı yaratan sosyal yapı mekânın fiziksel kurgusundan çıkarılabileceği düşüncesine dayanmaktadır. Mekân dizim yöntemiyle bir mekân örgütlenmesini analiz etmek, şekilsel ilişkilere dayanmadığı için mekân ve onu oluşturan sosyal yaşam ilişkisi hakkında bilgilerden çıkarımlar yapmamıza olanak sağlamaktadır (Çil, 2006).

Her mekân örgütlenmesinin kullanıcıları birbirleriyle kaynaştırıcı ya da birbirlerinden koparıcı bir etkisi vardır. Bu neden-sonuç ilişkisi bağlamında katı bir ilişki olmasa da, mekân kurgusu, sosyal katmanda ve gündelik yaşamda insanların birbirleriyle karşılaşmasında önemli bir etki yapmaktadır (Çil, 2006). Kurguda yer alan mekânların hangi mekânlarla bağlantılı olduğu ve bağlantılı mekânların birbirine göre önce ya da sonra olmasına bağlı mekânsal ilişkiler mekân konfigürasyonu açısından son derece gereklidir. Hiller (2007) bu konuda iki mekân arasındaki ilişki konfigürasyonu bir üçüncü mekân olmaksızın gerçekleşmeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü iki mekân arasında basit bir ilişki söz konusu iken üçüncü mekânın olması mekânlar arasındaki ilişkiyi değiştirmektedir (Şekil 2.25.)

Şekil 2.25. Mekân konfigürasyonunda değişen mekânsal ilişki (Hillier ve Hanson, 1984)

Değişen mekânsal ilişkiler mekân konfigürasyonunun da değişmesini sağlamaktadır (Erman, 2017). Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar geçen süreç içerisinde modernizm olgusunun bir sonucu olarak sosyal değişimler ile birlikte mekânsal ilişkiler, dolayısıyla mekân konfigürasyonu da etkilenmiştir. Mekân konfigürasyonunda mekânların birbiriyle bağlantılı olma /olmama, önde/arkada olma ya da kamusal/özel olma durumuyla doğrudan ilgilenen mahremiyet kavramı da bu değişim girdabına girmektedir. Özellikle mahremiyetin konut içerisindeki mekânsal düzenlemedeki etkisi göz önüne alındığında birçok teorisyen tarafından değişimin kaçınılmazlığı vurgulanmıştır.

Orhun, Hillier ve Hanson (1984) geleneksel Türk ev planlarını kapsayacak biçimde 16 örneklem konutun sosyo-kültürel yapı ile mekân örüntüsü arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Sosyo-kültürel yapı ile mekân arasındaki ilişkiler irdelendiği zaman, hane halkının günlük yaşam kültürü, kadın-erkek ilişkileri ve konut sakini ile misafir arasındaki ilişkiler gibi mahremiyeti etkileyen kültürel bileşenler ortaya konulmuştur. Yaptıkları bu çalışmada evlerin erişim grafikleri ve buna bağlı olarak da evlerin

mekânlarının bütünleşme ile derinlik parametrelerinin yanı sıra; temel farklılık faktörü analizleri yapılmış ve buna bağlı veriler elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda Geleneksel Türk evlerinde iki farklı tipoloji ortaya konmuştur. Birincisi, sofanın ortada konumlandığı içe dönük planlar daha derin çekirdekli tip olarak bahsedilmiştir. İkincisi ise; bahçe etrafında şekillenen dışa dönük planlar sıg çekirdekli tip olarak aktarılmıştır. Bu iki farklı plan tipi farklı mekânsal niteliklere sahiptir. Bu bağlamda derin çekirdekli tipolojiye sahip konutların sıg çekirdeklilere göre daha fazla mahremiyet seviyesine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Yönteme dair araştırma yapan bir başka araştırmacı olan Ünlü (1999), 17. ve 19. yüzyıl arasında inşa edilmiş Türk evlerindeki mekânlar ile ana sirkülasyon alanları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Farklı tipolojilere sahip 120 adet konutun sofa ve onun çevresinde konumlanan diğer mekânların bütünleşme, derinlik ve kompaktlık parametreleri ile incelenmiştir. Başlangıç noktası olarak ele alınan sofanın çevresindeki hücrelerin derinlik değerlerinin değişmesi ile mahremiyet seviyesi farklılık kazanmıştır. Hem geçiş hem de kamusal alan özelliği göstermesinden dolayı sofa mekânın bütünleşme değerini artmasına, mahremiyet seviyesinin düşmesine neden olmuştur. Ayrıca Orhun, Hillier ve Hanson (1995)'un derin çekirdekli tip ve sıg çekirdekli tip kuramına benzer şekilde; derinlik derecesi bütünleşme derecesine göre daha yüksek olan sofalı evler, doğrusal form özelliği gösterirken, tam tersi özelliğe sahip evler merkezi form özelliğine sahip olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak, merkezi forma sahip iç sofalı evler, doğrusal forma sahip dış sofalı evlere göre daha yüksek ortalama kompaktlık ve bütünleşme değerlerine sahiptir (Ünlü, 1999). Yani, yüksek bütünleşme ve kompaktlık değeri, ulaşılması kolay dolayısı ile mahremiyetin daha az olduğunu ifade etmektedir.

Tezin yönteme yönelik bakış açısını ortaya koymakta önemli payı olan diğer araştırmacılardan Şalgamcıoğlu (2013) ve Mansouri'nin (2018) tez çalışmaları da dönemsel olarak değişen konut tipolojilerindeki mekânsal örgütlenme ve sosyo-kültürel ilişki arasındaki bağlantıda mekânsal mahremiyet kavramına da yer vermişlerdir.

Şalgamcıoğlu (2013), "İstanbul'da çoklu konut gelişiminin semantik ve sentaktik olarak irdelenmesi; 1930-1980 Dönemi" başlıklı tez çalışmasında çoklu konutlardaki/apartmanlaşmadaki mekânların bir araya gelişlerinin mantığını ve 1930-1980 dönemleri arasında inşa edilmiş farklı tipolojiye sahip 37 adet konut planları mekân dizim yöntemi ile analiz edilmiştir. Konut planlarındaki mekân değişimlerini ortaya koymak ve bu değişimleri anlamak için imar durumunun değişimi, teknolojik

değişim, kent yaşamındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişim gibi önemli paradigmlar çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan çalışmada eş görüş alanı yüzölçümü (isovist area); eş görüş alanının çevresi (isovist perimeter); merkezilik (circularity); kompaktlık/sıkılık-sıkışmışlık (compactness); bağlantısallık (connectivity); ortalama derinlik (mean depth); bütünleşme/entegrasyon (integration) parametreleri kullanılarak mekânlar analiz edilmiştir. Analizler sonucu ortaya çıkan değerler neticesinde, dönemsel olarak apartmanlarda mahremiyetin varlığı devam etmekle birlikte, mekânsal ilişkilerde farklı seviyeler göstermektedir (Şalgamcıoğlu, 2013).

Mansouri'nin (2018) "İran Tebriz konutlarında ana yaşam mekânındaki değişimin sentaktik incelenmesi" konulu doktora çalışmasında ise; Geleneksel ile Modern Tebriz konutlarında mekânsal örgütlenme ve sosyal yapı arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. 19. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar geçen zamanda, İran'ın Tebriz kentinde inşa edilmiş geleneksel hayatlı evler, çağdaş sıra evler ve apartman konutlar olmak üzere toplam 30 adet konut incelenmiştir. Mekânsal Dizim ve mahremiyet teorileri kapsamında ele alınan çalışmada, konut tipolojisi ve bu tipolojilerin oluşumundaki sosyal yaşam ve kültürel elemanlar arasındaki ilişki mekân dizim ile irdelenmiştir. Mekân dizim yöntemindeki bağlantısallık, derinlik, kompaktlık, bütünleşme parametreleri ile mekânlar arası ilişki tespit edilirken, eş görüş analiz ile pencere ve kapı gibi yapı elemanların konumu nedeniyle görüş alanı hesaplanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde kişiler arası mesafeyi ve kontrolü sağlayan mahremiyet mekanizması kavramına dayanarak irdelenen Tebriz evlerindeki mekânların dönemler arası konum ve rolünün değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir (Mansouri, 2018).

Tüm bu yapılan çalışmalar temel alınarak, konut plan şemasının mahremiyet seviyesine göre bölgelere ayrılması ve bu bölgelerde mahremiyetin analiz edilmesine yönelik parametrelerin belirlenmesi çalışma probleminin çözümü için doğru bir adım atılmış olacaktır.

2.5.2. Konut- mahremiyet ilişkisindeki mekân dizim parametreleri ve mahremiyet düzeyine göre konutların ayrıştırılması

Çalışmada kullanılacak olan mekân diziliminin temel hedefi, geleneksel evlerden apartmanlara ve daha sonra kapalı sitelere doğru değişen konut

tipolojilerindeki mahremiyetin mekânsal boyutu ile analiz edilerek, farklı dönemlerdeki varlığını ve değişimini irdelemektir.

Konut-mahremiyet ilişkisinde yapılan çalışmalar referans alınarak mekân dizim parametreleri belirlenmiştir. Bu parametreler ve mekânsal mahremiyetle ilişkisi aşağıda sıralanmıştır.

Eş Görüş Alanı (Isovist area); bir mekânsal kurgu içerisinde tek noktadaki 360 derecelik görüş alanının yüzölçüm değeridir.

Eş Görüş Alanı Çevresi (isovist perimeter): eş görüş alanının belirlemiş olduğu iki boyuttaki kapalı eğrinin çevresidir. Bir mekânda eş görüş alanın ve çevresinin yüksek değere sahip olması mekânsal biçiminden kaynaklanan görünebilirlik değeri ile ilişkilidir. Görünebilirlik değeri ile mekânsal mahremiyet seviyesi ters orantılı olmasından dolayı; konut sakini ile dışarıdan gelen yabancı/ziyaretçi ve aile üyelerinin kendi aralarında görsel erişim konutun farklı noktalarında farklı mahremiyet seviyesi sunmaktadır. Öncelikle; içerinin dışarıyla bağlantı noktası olan ana giriş kapısı, mahremiyet seviyesinin değişmesinde ilk eşik noktasıdır. Bu noktadaki görüş alanı aile mahremiyeti için önem taşımaktadır. İkinci olarak, eve gelen ziyaretçinin (misafir/komşu/akraba) ağırlanacağı odanın kapısındaki görüş noktası ailenin mahrem alanlarının görsel erişimi açısından dikkate alınacak bir diğer unsurdur. Son olarak mahrem alanlardan birisi olan yatak odası kapısından sağlanan görüş alanına kamusal mekânların dâhil olması mahremiyeti zedelemesi noktasında son derece önemlidir.

Bağlantısallık (connectivity) Mekânla direk bağlantılı komşu sayısının ölçümüdür (Hiller ve Hanson, 1984). Bağlantısallık (connectivity) değeri Syntax 2D ile yapılan analizlerde grid yapısı içerisindeki her bir birim gridin planın tümündeki etkin gridlerin tümüyle ilişkisi göz önüne alınarak bize bir değer vermektedir. Bağlantısallık değeri, yerleşimdeki en güçlü ve en zayıf bağlantıları, en erişilebilir noktaları ortaya koymaktadır. Lokal bir değer olan bağlantısallık değeri arttıkça yaya sayısının ve hareketin de fazla olması beklenmektedir. Bağlantılık değerinin yüksek olması o dokunun erişilebilir ve dışarıya açık bir yapısı olduğunu göstermekle birlikte, düşük mahremiyet seviyesini ifade etmektedir.

Bütünleşme/Entegrasyon (integration) Hillier ve diğerleri (1987) bütünleşme değerini bir mekâna ulaşılabilirlik ve sistem içindeki ulaşılabilirlik (to movement) kavramı ile ilgili olduğundan söz etmiştir. Bütünleşme, mekânın sistem içerisindeki diğer mekânlara olan ortalama derinliğidir ve global bir ölçüttür (Çakmak Yılmaz, 2011). Yüksek bütünleşme değerine sahip mekânlar (eksenel haritada kırmızı ile ifade

edilenler) sistemin en yoğun, en çok kullanılan, en canlı ve en güçlü fonksiyona sahip mekânlarını temsil etmektedir. Bu durumda yüksek bütünleşme değerinin mahremiyeti olumsuz etkilediği ön görülmektedir.

Mahremiyet açısından bir diğer önemli parametre olan *derinlik (depth)* : Mekân dizimi kapsamında ele alınan kavram metrik değil topolojik bir derinliktir. Derinlik, bir yere ulaşmak için birden fazla kesişen mekândan geçme durumunda ortaya çıkar. Ulaşılabilecek olan mekân yön değiştirme açısından az bir değere sahipse bu durumda derinlik “sığ”, yüksek değere sahipse “derin” denilmektedir (Çakmak Yılmaz, 2011). Derinlik değeri ne kadar yüksek ise o mekânın ulaşılması zor, mahremiyetinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bunun tam tersi olarak bir avlu etrafındaki mekânlardan oluşan veya tek bir hol, koridor gibi bir mekânla birbirine doğrudan bağlanan mekânlardan oluşan bir planın ortalama derinlik değerinin düşük olması beklenir. Sanlı (2009), “derinlik değeri sistemde mahremiyet ile ilgili bilgiyi açığa çıkardığını vurgulayarak, bu parametre ile analizlerde en derin mekânın hangisi olduğu, kimler tarafından ve hangi amaç için kullanıldığı sorgulandığını belirtmiştir (Sanlı, 2009). Bazı konutlarda derinliğin sosyal hiyerarşiyle güçlü bir bağlantısı vardır. En derindeki mekân evin en önemli, en mahrem, en ayrıcalıklı kişisine ait mekândır (Dursun, 2007).

Mekânsal dizim yönteminde kullanılan parametreler ile birlikte konutun mekân konfigürasyonunda mekânsal mahremiyetin kamusal alandan özel alana doğru farklı seviyelerde mahremiyet hiyerarşisine sahip olduğu önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Yapılan çalışmalarda (Gottlieb, 1968; Pollowy, 1977; Amorim, 2001; Şalgamcıoğlu, 2013; Rebousheh, 2016; Mansouri, 2018) konutlar mekân konfigürasyonu kullanım biçimlerine göre farklı şekillerde bölümlendirilmiştir. İncelemeler sonucunda, hane halkının kullandıkları mekânların çoğu günlük aktivitelere göre ayrıştırılabilmektedir. Gottlieb (1968) konutlardaki birimleri işlevlerine göre “yaşam alanı, dinlenme / uyuma alanı ve servis alanı” olarak üç ana alana ayırmıştır. Bu ayrıştırmayı İngiltere Konut Bakanlığı, ev mekânlarını “yaşam, yemek yeme, dinlenme, yemek pişirme ve hizmet alanı” olarak beş farklı işleve bölmüştür. Pollowy (1977) ise; konutlarda ailevi alan, özel alan ve servis alanından oluşan üç bölge olduğunu savunmuştur. Bir diğer çalışmada Spence (1985) mekânları gündelik aktivitelere göre “yaşam ve misafir kabul alanı, sakın, gürültülü ve yemek yeme alanları” olarak dört bölgeye ayırmıştır. Lawrans (1987) ve Amorim (2001) bu ayrıştırmayı mahremiyet olgusunu da dikkate alarak; “sosyal alan, özel alan, servis alanı ve geçiş alanı” olarak dört bölgede sınıflandırmıştır. Konutlarda bölgeleme hususunda Şalgamcıoğlu (2013) İstanbul apartmanlarını

incelerken seçtiği örnekleri “servis alanı, yaşam alanı ve yatak odaları” olarak üç bölgeye ayırarak incelemiştir, Rebousheh (2016) ise İran evlerindeki açık mutfak alanlarındaki mahremiyet etkisini araştırırken konutu sosyalleşme alanı, hizmet alanı ve mahrem alanlar olarak bölgelermiştir. Bu kapsamda sosyal alan ailenin bir araya gelmesi, sosyalleşme alanı ve kamusal alan olarak tanımlanmaktadır. Mutfak alanı ve servis alanlarını içeren bölümler hizmet alanı olarak, mahrem alanlar ise yatak odaları ve daha özel alanları içermektedir. Bu alanların birbirine olan uzaklık ve mesafesi düşünüldüğünde mahrem alanların diğer bölümlerden daha uzak mesafede olması, alan düzenlemelerinde dikkat edilen konulardır. Bölgelere ayıran bir diğer araştırmacı olan Mansouri (2018), Tebriz’deki farklı dönemlerdeki konutları irdelerken; “ana yaşam alanı (misafir odası, yemek odası, oturma odası), özel odalar (yatak odası), açık geçiş ve sosyal alanlar (hayat, balkon, revak), kapalı geçiş mekânları (dalan, dehliz, koridor, merdiven), mutfak, servis alanları (hayat etrafındaki ev halkının servis alanları)” olarak ayırtmıştır.

2.6. Bölüm Sonucu

İçinde bulunduğumuz mekân ile insan tarih boyunca karşılıklı etkileşim halindedir. Bu anlamda mekânın, insanı biçimlendiren dolayısıyla da toplumu biçimlendiren bir boyutu vardır. Çeşitli sınırlayıcı elemanların farklı şekillerde bir araya gelmesiyle oluşmuş boşluklar düzeni olarak tanımlayabileceğimiz mekânda, bir kontrol mekanizması bulunmaktadır. Mekânsal mahremiyet ile kişi ya da gruplar diğerlerine karşı mekân içerisinde istenilen seviyelerde iletişim kurarak kontrol oluşturmaktadır. Geçmişte çeşitli etkenlerle birlikte bu mekanizma süreklilik sağlarken, modernizm sonucu değişen sosyal paradigmaların evrilmesi ile mekânsal mahremiyet yön değiştirmiştir. Sosyal paradigma örüntülerinin konut biçimlenmesindeki etkisi göz önüne alındığında, kişilerin dış dünyadan kaçarak kendi iç benliklerine sığınmalarını sağlayan mahremiyetin değişimi derinlemesine incelenmesi gereken bir konudur.

Araştırmacılar tarafından mahremiyetin konut yaşam alanında, aile üyeleri ve diğerleri tarafından ne sıklıkta ve nasıl çiğnendiği hususunda mimarlık bağlamında yeterince ele alınmaması eleştirilerinden yola çıkarak; çalışmada belirlenen mahremiyet probleminin değişen konut tipolojileri üzerinden evriminin irdelenmesi hedeflenmektedir.

Bu bağlamda öncelikle bir duruma, bir söyleme ya da bir mekâna göre değişkenlik gösteren mahremiyet kavramının derinlemesine ele alınarak, konut içerisinde mekânların mahremiyet seviyelerinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Kamusal alan ve özel alanın aynı mahremiyet derecesine sahip olmadığı savından yola çıkarak mahremiyetin konut içerisinde kırılma yaşadığı alanlar belirlenerek mekânsal mahremiyet hiyerarşisinin kurulması mahremiyeti olumlu yönde etkilemektedir. Dışarı ile içerisi arasında ilk kırılmasının gerçekleştiği mekânsal eşik alanı, konut içi sosyalleşme ve sosyal etkileşimin yaşandığı kamusal alan, kamusal alan ile özel alan arasında tampon görevi ile yumuşak geçiş sağlayan mekânsal geçiş ve bireyselliğin ön plana çıktığı özel (mahrem) alan farklı mahremiyet seviyesine sahip alanlardır. Bu alanlar dışında kalan servis alanı mahremiyet yönünden nötr özellik göstermektedir.

İletişimin gerçekleşmesinde araç olan dil, mimarlıkta mekânlar ile sağlanmaktadır. Mekânın anlamlandırılması ve mahremiyete yönelik sahip olduğu kodların tespit edilmesi için konut içi mekânsal ilişkiler ile birlikte sosyal yaşama ait söylemler de bir diğer önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yaşam stabil olmayan, sürekli değişken ve dinamik paradigmalardan oluşan bir süreci kapsamaktadır. Toplumla bire bir ilişkili olan politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik etkenlerin oluşturduğu bu paradigmlar özellikle, modernleşme denilen değişme, yenilenme, gelenekselden ayrılma hareketiyle farklı bir boyut kazanmıştır.

Geleneksel konutlarda sosyal yaşama bağlı mahremiyete ilişkin kodlar, mekâna dair söylemler üzerinden net bir şekilde okunarak mahremiyetin toplum için önemi hakkında mesajlar vermektedir. Özellikle geleneksel konutun karakteristik özelliklerinin temeli olan “oda “ve “sofa” mahremiyet açısından son derece öneme sahip kavramlardır. Odanın biçimlenişi ve sofanın oda ile olan ilişkisinde mahremiyet ön planda tutulan unsurlar arasında daima yerini almıştır. Geleneksel evlerdeki odalarda bireysel mahremiyete yönelik çözüm yok denecek kadar az olmakla birlikte, sosyal ve kamusal mahremiyet göz önünde bulundurulmaktadır. Fakat, modernleşme sonucu değişen toplum, tüm sosyal yaşamı etkilediği gibi mahremiyetin de anlam kaymasına neden olarak mekân sınırları değişmiştir. Gerek politik ve ekonomik yaptırımlar gerekse de kültürel ve teknolojik unsurlar mahremiyetin bu anlam kaymasında doğrudan ya da dolaylı etkisi göz ardı edilemez.

Ülkemizde 1839 yılında Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesiyle başlayan modernleşme süreci 1923 yılında Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle hız kazanmış; toplumu ilgilendiren her alanda reform hareketleri başlamıştır. Batılılaşma olarak adlandırılan bu

hareketler, aslında batının politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerini takip etmek yerine taklit ederek gerçekleşmiştir. Geleneksel sosyal yaşam ile örtüşmeyen bu taklit hareketler, konut içi yaşamı ve buna bağlı olarak mekânsal mahremiyet göstergelerinin yeniden düzenlenmesine neden olmuştur. 1950'li yıllara kadar geleneksel ile modernin birlikte harmanlanarak oluşturulmuş yaşam kültürünü sergileyen toplum, bu yıllardan sonra gelenekseli yavaş yavaş bırakmaya başlamıştır. Yüksek avlu duvarları ile dış dünyadan izole olarak içe dönük yaşam felsefesi ile mahremiyetin gerçekleştiği konut kültürü yerini, bir birinden bağımsız dairelerin üst üste yığılarak oluşturdukları apartman kültürüne bırakmıştır. İlk apartmanlar ekonomik gücü yüksek kişiler tarafından yaptırılan aile apartmanı özelliği taşıması nedeniyle, mahremiyet değişiminin farkına varılmamış olabilir. Ancak, 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu ile apartmanlar, toplumun her türlü kesimine hitap ederek yaygınlaşmaya başlamıştır. Apartmanların plan şemalarında geleneksel yaşama dair izler devam etmekle birlikte, 1980'li yıllara yaklaştıkça izler kaybolma eğilimi göstermeye, tek tipleşmeye doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Ailenin toplanma alanı ve odalar arası geçişi sağlayan sofa artık plan şemasından kaldırılarak yerini antre, hol, koridor gibi dünya konut plan şemalarında da mevcut olan mekânlara bırakmıştır. Böylece toplumun girmiş olduğu küreselleşme dönemine konutlar da girerek mahremiyet kavramı bireyselleşme/özelleşme olarak yeni bir anlam kazanmaya başlamıştır. Milenyum yılı olarak tanımlanan 2000'li yıllarda toplumda ekonomik seviyeye bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal katmanlaşma ile konutlarda mahremiyet kavramı geri planda kalarak güvenliğin ve sosyalleşmenin ön plana çıktığı kapalı güvenli siteler ortaya çıkmıştır. Kent içerisindeki kamusal alandan ayrılarak kendi bağımsız kamusal alanını oluşturan kapalı güvenli siteler, sosyo-ekonomik seviye göre kullanıcıya konfor ve özel alan oluşturma konusunda farklılık içermektedir. Geçmiş dönemlerde konut plan şemalarında görülmeye başlayan tek tipleşme bu dönemde yaygınlaşarak konutta kamusal alanların ön kısımda, özel alanların arka kısımda yer aldığı plan şeması tüm dünya ile birlikte ülkemizde de standartlaşmıştır. Tüm bu süreç içerisinde, çeşitli araştırmacıların mahremiyet değişimine yönelik mekânın semantik belirleyicileri olan sosyal paradigma söylemleri bir platformda toplanarak, mahremiyet ile doğrudan bağlantılı ilişki kodları göstergebilim yöntemi çatısında kurgulanmıştır. Böylece mahremiyetin değişim süreci içerisindeki sosyal boyutu göstergebilim yöntemi ile semantik olarak tespit edilmektedir (Tablo 2.10). Tabloyu incelediğimizde sosyo-kültür, sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-

teknolojik faktörleri içeren sosyal paradigmalardan oluşmaktadır. Kullanıcı (K1), Eşik-Geçiş (K2), Ekonomik Statü (K3), Politik (K4) ve Teknolojik (K5) kodları altında çeşitli araştırmacıların söylemlerinin mekâna yansıyor/yansımadığına ya da kısmen yansıdığına dair tespitlerde bulunmaktadır. Bu tespitler aracılığıyla mekânda mahremiyetin izleri hakkında veriler elde edilmiş olacaktır.

Tablo 2.10. Sosyal paradigmalara bağlı mahremiyet söylemler üzerinden anlamlandırılarak oluşturulan mahremiyet kodları

Sosyal Paradigmalar	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Referanslar
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)		
	*Kadın-Erkek (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Eldem (1984), Kuban (1994), Demiraslan, 2011
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Alexander ve ark.(1977), Arcan ve Evcı (1999), Mc Andrew (1993), Ünlü (1999),
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir.	Karasözen (1993), Turgut (1990), Asatekin, (1994)
	Eşik-Geçiş (K2)		
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Bahammam (1987), Karasözen, (1993), Sennett,(1999)
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Mc Andrew (1993) Perinçek (2003), Al-Hamound (2009), Gür (2000)
Sosyo-Ekonomik	Ekonomik Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Tanyeli (2001), Tanyeli (2004), Uzunaraslan, 2002, Öğrenci,1998
Sosyo-Politik	Politik, (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar (parsel büyüklüğü, çekme mesafesi) konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bozdoğan (2002), Bozdoğan (2015), Özbay (1990), Tekeli (2009), Şalgamcıoğlu, (2013), Mansouri (2018)
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişiklik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Şalgamcıoğlu, (2013), Mansouri (2018), Mutdoğan, (2014)

Mahremiyet değişim sürecinin sosyal boyutu ile birlikte mekânsal boyutunu incelediğimizde; mekânların birbiriyle ilişki durumu ve diziliminin oluşturduğu mekân konfigürasyonunda mekânlar arası geçişte kapının konumundan kaynaklı görüş alanının oluşması, görsel erişim açısından mekânların derinleşmesi ve sosyal etkileşime bağlı

bütünleşmesi mahremiyet için önem arz etmektedir. Mekân sentaksı (dizim) yöntemi ile derinlik, bağlantısallık, bütünleşme, eşgörü alanı gibi parametrelerin hesaplanabilir olması soyut olan mahremiyet kavramının somutlaşmasına imkân vermektedir (Tablo 2.11.).

Tablo 2.11. Mahremiyetin konut içerisinde bölgelere ayrılması ve kapının konumu ile mahremiyet seviyesinin belirlenmesi

Mahremiyet Hiyerarşisi	Mekânsal Dizim Parametreleri	Referanslar
Mekânsal Eşik Alanı	*Derinlik *Bütünleşme *Bağlantısallık	Orhun, Hillier ve Hanson (1995), Ünlü (1998), Şalgamcıoğlu (2013), Mansouri (2018), Alkhazmi (2018), Kurtuluş (2019)
Kamusal (Sosyal) Alan		
Mekânsal Geçiş Alanı		
Özel (Mahrem) Alan		
Servis Alanı		
Kapının Konumu	Eş Görüş Analizi	Şalgamcıoğlu (2013), Mansouri (2018), Alkhazmi (2018),

Sonuç olarak modernizm sonucu farklılaşan konut plan şemasında, mahremiyetin değişimi sosyal boyutta politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik söylemler çerçevesinde göstergebilim yöntemi ile nitel olarak incelenecektir. Mekânsal boyutta ise; mahremiyet seviyesinin farklılık gösterdiği mekânsal eşik alanı, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı ve özel alanlardan oluşan mahremiyet hiyerarşisinde; derinlik, bütünleşme, bağlantısallık ve eş görüş alanı parametreleri çerçevesinde mekân sentaksı yöntemi ile nicel olarak bu çalışmada Konya kenti üzerinden uygulanacaktır.

3. 1839-2000 ARASI DÖNEMDE KONYA'DA KONUTUN MEKÂN KURGUSUNUN DEĞİŞİMİ ve MAHREMİYET DÖNÜŞÜMÜ

Anadolu'nun ortasında çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Konya kenti, bu medeniyetlerin sosyal yaşamlarından izler barındırmaktadır. Bu izler, farklı dönemler içerisindeki konutların mekân organizasyonunda kodlanarak gizlenmektedir. Geç Osmanlı döneminden günümüze kadar geçen süreç içerisinde toplumlarda siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişimlere paralel olarak konutların biçimlenmesi de etkilenmiştir. Başka bir deyişle, konutun şekillenmesinde mahremiyet gibi mekânsal davranışa yön veren unsur ile mekânlar arasındaki karşılıklı etkileşimi sağlayan toplumun sosyal yapısı ayrı düşünülemez.

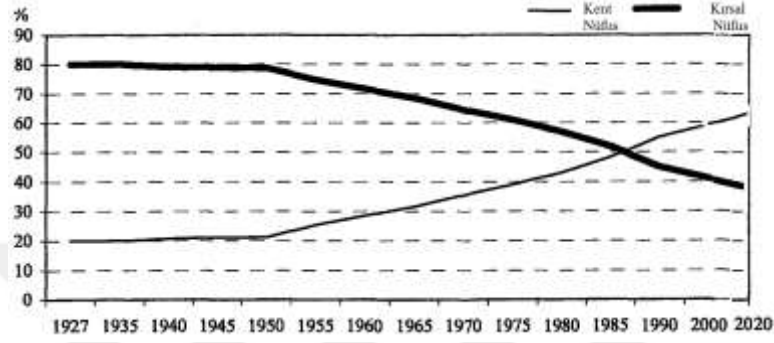
Bu bölümde, Konya'nın Tanzimat döneminden günümüze kadar geçen süreçteki sosyal yapının kırılma noktalarına bağlı farklılaşan konutlar ve bu konutlardaki mekânsal mahremiyet ele alınacaktır. Konut mekân konfigürasyonunda mahremiyet olgusunun şekillenmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen sosyal paradigmlar çerçevesinde, Konya konutunun değişim süreci gözlemlenmektedir. Bu süreç içerisinde Konya kentinde farklı tipolojiye sahip konutlardaki mahremiyet ile ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. Böylece; konut içerisindeki mekânların değişimi/dönüşümü, mekânların konumu, dizilimi ve birbirleriyle ilişkisi irdelenerek, mahremiyetin zamansal boyutu hakkında veriler elde edilme imkânı olmaktadır.

3.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Konya Kentinin Demografik Özellikleri

Neolitik döneme kadar uzanan geçmişle Konya kenti, en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Birçok medeniyetlere tanıklık ederek tarih boyunca bir cazibe merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Karasal iklime sahip olan kentte bozkır bitki örtüsü hâkimdir. Anadolu'nun merkezinde yer alması ve tarıma elverişli toprak yapısına sahip olması nedeniyle ticari ilişkileri, tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetleri ile öne çıkmaktadır. Konya'da kent ve kırsal nüfus oranları açısından baktığımız zaman, Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfus %80 civarında bir orana sahipken, bu oran 1950'ye kadar çok fazla değişmemiş ancak, 1950 yılından sonra sürekli azalmaya başlamıştır. Türkiye'de 1950 yılından itibaren yerleşim alanlarında sanayileşmenin hızlanması ile birlikte kırsaldan kentlere doğru göç hareketi bu azalmanın nedenidir. Konya ilinde de sanayileşme ve tarımda makineleşmeye geçilmesi sebebiyle, kırsalda iş

gücü fazlalığı ve arazilerin parçalanması gibi sonuçları doğurmuş ve Konya bu göç hareketinden etkilenmiştir (Nizamlioğlu, 2005).

1950 yılında Konya nüfusunun yaklaşık %75'ini oluşturan kırsal nüfus 1980'li yıllara doğru azalma göstermesine rağmen, 1980 yılına kadar Konya nüfusunun yarıdan fazlası (yaklaşık %57-58) kırsal nüfustan oluşmaktadır. Konya kentsel nüfusun kırsal nüfusu geçtiği ilk sayım 1990 yılı sayımıdır (Nizamlioğlu, 2005) (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. 1927-2020 yılları arasındaki Konya Kent-Kırsal Nüfus Oran Grafiği (Nizamlioğlu, (2005) çalışmasından uyarlanmıştır)

Bu nedenle 1950'lere kadar ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan Konya kentinin, nüfusu Türkiye genelinde olduğu gibi kırsalda toplanmış bir toplum özelliği göstermektedir. 1950'li yıllara gelindiğinde modernleşme ve sanayileşmenin ekonomik, politik, kültürel ve teknoloji üzerindeki etkisine bağlı olarak kırsaldan kentlere doğru bir yönelim söz konusudur. Bu yönelimle birlikte başlayan göç dalgası, beraberinde hızlı kentleşme sürecini dolayısıyla, konut sorununu ortaya çıkardığı daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Konut sorunu için kısa vadede farklı dönemlerde çıkarılan yasal düzenlemeler neticesinde farklı konut tipolojileri türemekte; Tanyeli (2005)'nin de vurguladığı gibi devletin almış olduğu kararlar doğrudan ya da dolaylı olarak mimari ortamı (konutu) etkilemektedir.

Konya kentinde farklı konut tipolojilerinin oluşmasına neden olan sosyo-politik ve sosyo-ekonomik etkenlerle birlikte, toplumsal yaşama yön veren sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik etkenleri kapsayan sosyal paradigmaları incelemek, konut-mahremiyet ilişkisi açısından çalışmanın kurgusu için önem arz etmektedir. Bu paradigmlar ile, konut tipolojilerindeki mekânların mahremiyete yönelik kodlanmış anlamları ve mekânlar arası ilişkinin bütüncül olarak kavranması ve yorumlanabilmesine olanak sağlamaktadır.

3.2. Tarihsel Süreçte Konya Kenti'nin Mekânsal Değişimi ve Mahremiyet Dönüşümü

Türkiye genelinde konutun mekânsal değişimine ve buna bağlı olarak mahremiyetin yeni boyut kazanarak dönüşümüne neden olan politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik etkenleri kapsayan sosyal paradigmlar ikinci bölümde derinlemesine anlatılmıştır. Bu bölümde ise Konya kenti üzerinden konutun mekânsal değişimi ve mahremiyet dönüşümünden bahsedilmektedir. Bu nedenle; ülke genelinde konutun değişimine neden olan genel geçer sosyal paradigmlar yeniden bahsedilmeyerek Konya kentine özel politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişimlere yer verilmektedir.

Türkiye'deki konut dokusunun değişimine neden olan kırılma noktalarını Bölüm 2'de detaylı bir biçimde ele alınmış ve dönemsel olarak inceleyen araştırmacıların (Bilgin, 1998; Sey, 1998; Ataöv ve Osmay, 2007; Tekeli, 2009) belirlemiş olduğu dönemler referans alınmıştır. Buna göre; Konya kentine ait sosyal yapıya ilişkin farklılaşan konutlardaki mekânsal değişim ve buna bağlı olarak mahremiyetin dönüşümü hakkında söylemler dört dönem içerisinde irdelenmektedir.

Bu dönemler;

- I. Dönem (1893-1950) Geleneksel Konya Konutu,
- II. Dönem (1950-1980) Apartmanlaşma Süreci Konutu,
- III. Dönem (1980-2000) Çok-katlı Tekil Apartmanlar,
- IV. Dönem (2000 ve Sonrası) Kapalı Güvenlikli Siteler.

Bu dönemlerin Konya ilindeki özellikleri ve konut tipolojileri üzerindeki etkisi aşağıda kısaca bahsedilmektedir.

- **I. Dönem (1839-1950) Geleneksel Konya Evleri:** Geç Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet'in ilan edildiği zaman dilimini de kapsayan bu süreçte, Konya'nın çevresel verileri ile birlikte toplumsal yaşam kültürüyle şekillenmiş konut tipini oluşturmaktadır. Konya kentinde her ne kadar ilk apartman (Hayat Apartmanı) 1937 yılında yapılmış olsa bile; 1950'li yıllara kadar başka apartman inşa edilmemiş, geleneksel konut yapımı ve buna bağlı olarak mahremiyete karşı bakış açısı devam etmektedir. Bu nedenle ülke geneliyle birlikte, Konya kentinde de kısıtlı bile olsa modernleşme tarihinin başladığı 1839 tarihi ile apartmanlaşma sürecinin ortaya çıktığı 1950 yılı arası birinci dönem olarak çalışma kapsamına dâhil edilmektedir.

- **II. Dönem (1950-1980) İlk Apartmanlar:** Apartmanlaşma sürecinin başladığı bu dönemde, geleneksel yaşam ile modernizm arasındaki ikilemde sıkışan toplumun, hem geleneksel hem modern davranış modellerinin mekâna yansıtıldığı konut tipi görülmektedir. Apartman olarak tanımlanan bu konut tipi, o dönemde toplumda sosyal statü simgesi olarak algılanarak sosyo-ekonomik gücü yansıttığı araştırmalardan tespit edilmiştir. Ayrıca 1965 yılı Kat Mülkiyeti Kanunu dönem içerisinde kırılma noktası oluşturmaktadır. Kat mülkiyeti kanunu öncesi ve sonrası süreçteki apartmanların plan şemalarının farklılık gösterdiği ve bu dönem sonuna doğru çok katlı-tekil apartmanların ilk örneklerinin ortaya çıktığı yapılan çalışmalardan aktarılmıştır. Çalışmada apartmanlaşma sürecinin başladığı 1950’li yıllar ve küreselleşme sürecinin başladığı 1980’li yıllar arası ikinci dönem olarak belirtilmektedir.
- **III. Dönem (1980-2000) Çok Katlı-Tekil Apartmanlar:** Araştırmalar neticesinde; bir önceki dönemdeki apartman tipinden farklı olarak geleneksel izlerin konut plan şemasından kaybolduğu ve tüm dünyada küreselleşmenin etkisiyle benzer plan şemaların oluşturduğu tek tipleşen, hem yatay hem de düşey düzlemde yoğunluğun arttığı konut tipi bu dönemin karakteristik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda hala sosyal statüsünü koruyan çok katlı-tekil apartmanlar, 2000’li yıllara doğru benzer sosyal statü ve sosyo-ekonomik gücün toplandığı, toplumsal ayrışmanın yaşandığı kapalı güvenli sitelere doğru evrildiği yapılan çalışmalarla desteklenmiştir.
- **IV. Dönem (2000 ve Sonrası) Kapalı Güvenlikli Siteler:** Toplumsal ve mekânsal ayrışma sistematığı içerisinde kurulan kapalı güvenli siteler, Konya’da 2000’li yıllarda ortaya çıkan konut tipi olarak bilimsel çalışmalarda yer almaktadır. Bu sitelerdeki yaşam kültürüne bağlı mekân çözümleri bireyselliği ön plana çıkarmakta, mahremiyet varlığını sürdürse de geleneksel konut tipinden tamamen farklılık gösterdiği çalışmalarda vurgulanmaktadır. Bir önceki dönem tek tipleşmeye başlayan plan şemaları, bu dönemde ekonomik seviyeye göre farklı düzeylerde konfor ve özel alan sunarak standart bir hâl alması çeşitli araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir.

3.2.1. I.Dönem (1839-1950) mekânsal değişimine etki eden faktörler

Geleneksel yaşamın mekânsal yansıması olan Geleneksel Konya Konutları modernizm girdabına girerek değişim sürecini başlatmıştır. Modernizmin, ülkedeki sosyal paradigmlar üzerindeki etkisi nedeniyle konut tipolojisindeki değişim Konya kentinde de yaşanmıştır. Fakat gerek sosyal anlamda gerekse de mekânsal kurgu anlamında Konya Ankara, İstanbul gibi büyük kentlere nazaran daha geç değişim sürecine girmiştir (Bakır ve Alkan Bala, 1998). 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı büyük şehirlerde modernleşme hareketini başlatırken, Konya kentinde 1850’li yıllara kadar idari ve mali işlerdeki aksaklık nedeni ile yeterince uygulanamamıştır. 1850 yılından sonra Tanzimat Fermanında yapılaşmaya yönelik esaslarının uygulanması konusunda Konya’ya talimât-nâmeler gönderilmesi suretiyle Tanzimat prensiplerinin yerleşmesi konusunda yoğun gayret gösterilse de istenen netice alınamamıştır (Muşmal, 2008).

1867 yılında Konya çarşısında yaşanan yangın sonucunda, yapılaşmaya dönük imar faaliyetleri hızlanmıştır. 1882 yılında “Ebniye” nizamnamesi adı altında yürürlüğe giren ve bu yasaya göre organik ve dar sokak dokusu yerini geniş ve gridal sokak ve caddelere bırakmıştır (Özcan, 2006).

Konya’nın en eski imar haritası 1921 yılında hazırlanarak kent dokusu oluşturulmaya çalışılmıştır (Aygör, 2015). Daha sonraki imar haritası Cumhuriyet’in ilanından sonra yapılmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte politik, ekonomik, kültürel reform hareketlerine yönelik yasal düzenlemeler hız kazanmıştır. Fakat 1923-1938 yılları arasında Konya kentinin iktisadi gelişmişlik düzeyine bakıldığında, tarımsal üretimin merkezi olan kentte, hem 1926-1929 yılları arasında yaşanan ciddi kuraklık hem de 1929 yılındaki dünyadaki ekonomik buhran nedeniyle sosyo-ekonomik yapıda ciddi daralma yaşandığı görülmektedir (Öztürk, 2015). İlerleyen dönemlerde ülkede tarımda makineleşme, tarım arazilerin bölünmesi ve sanayileşme sonucunda oluşan sosyo-ekonomik canlanmalar kırsaldan kentlere doğru göç hareketini başlatmıştır. Nüfus artışı Konya kentinde yerleşim alanlarının da artmasına sebep olmuştur. İş yerleri ile konutlar arasındaki mesafeler artmış, dolayısıyla toplu taşıma araçlarına (atlı tramvay) ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Toplu taşıma araçlarının kullanımı önemli bir gelişme olarak değerlendirilirken kente yönelik imar hareketleri hız kazanmıştır (Ulusoy, 1999).

Cumhuriyet sonrası kentin ilk imar çalışmaları Mimar Şahabettin tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında Alaeddin Tepesi, Stadyum, Halkevi ve İstasyon çevresine ilişkin düzenlemeler öngörülmüş olsa da bu plan uygulanamamıştır. Bu dönemde yerleşim Mevlana Müzesi, Alaeddin Tepesi ve Tren İstasyonu aksının çevresinde gelişmiştir (Levend, 2015) (Şekil 3.2.).

Şekil 3.2. 1933 yılından önce fotoğraflanmış Alaeddin Tepesinin Doğu Tarafındaki Vali Muammer Bey Caddesi (Karpuz ve ark., 2007)

1930-1940 yıllarında dünyadaki ekonomik kriz ve ikinci dünya savaşı gibi sebeplerden dolayı sanayi ve ticaret alanında önemli bir gelişme olmayıp, 1941 yılında Konya'nın ilk imar planı Asım Kömürcüoğlu tarafından hazırlanmış, 1946 yılında yürürlüğe girmiş ve 1954 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Kömürcüoğlu, 1946; Yenice, 2005). Asım Köroğlu'nun yapmış olduğu ilk imar planında kentin dağınık bir şekilde olan mevcut konut dokusu korunarak mesken alanlar arasında kalan boşluklar yeniden tanzime çalışılmıştır (Ulusoy, 1999).

1945 yılı nüfusu 58000 kişi tespit edilmiş ve planın 1965 yılı projeksiyon nüfusunun ise 75000 kişi olması öngörülmüştür. Bu sebeple, kentsel gelişim deseninin belirlenmesinde tren garı etkili olmuştur. Kentin gelişimi, batı ve güneybatı yönünde, tren garı ve çevresinde konut ve çalışma alanları planlanmıştır. Plan ile kentin doğuya doğru yol aksları boyunca düşük yoğunluklu olarak gelişmesi öngörülmüştür (Yenice, 2005; 2012).

Kentin o dönemdeki politik ve ekonomik yapısındaki değişim, toplumsal yapıyı da etkilemiştir. Özellikle mahremiyet açısından bu etkilenmeyi kadının konumu üzerinden ele aldığımızda ciddi farklılıklar söz konusudur. Her ne kadar bazı araştırmacılar, Osmanlı kadını evlere kapatılan; aile içinde hiçbir zaman söz hakkı verilmeyen; sosyal, ekonomik ve hukuki alanlarda hiç bir etkinlikte bulunamadığını

ifade etmiş olsalar bile; tam tersi yönünde çalışma yapan Uysal (2014); Osmanlı döneminde Konya’da yaşayan kadınlar üzerine yapmış olduğu araştırmada; söylemlerin aksine kadınların toplumda aktif bir rol oynadıkları, dışarıya rahatça çıkıp ekonomik, sosyal ve hukuki alanda çeşitli faaliyetlerde bulunduklarını saptamıştır. Konya’da kadının sahip olduğu bu faaliyetler, Tanzimat Fermanı ve Cumhuriyet’in ilanı ile yasalar çerçevesinde genişletilerek; kadın gerek eğitim gerekse de çalışma hayatında daha aktif bir rol oynamaya başlamaktadır.

Konya’da 1925 yılında Kız Öğretmen Okulu (Darül Muallimat), 1934 yılında Kız Tatbikat okulu ve 1936 yılında Kız Akşam Sanat okulu (1944 yılında adı Konya Kız Enstitüsü ve Akşam Kız sanat okulu olarak değiştirildi) açılmıştır (Gökçe, 2016). Böylece; eğitim gibi farklı alanlarda kadına yönelik yapılan bu tür reformlar, kadının kamusal alandaki görünürlüğünü arttırmıştır. Yapılan reformlara rağmen Dikilitaş (2003) Konya toplumunun içe dönük bir yaşam tarzı sergilediğini şu sözleriyle ifade etmektedir;

“Yaşamını dört duvar sır örtüsü anlayışıyla sürdüren Konya insanı, Konyalılığını kapalı olarak yaşar. Kural haline gelmiş bir takım davranış biçimleri Konyalı olmanın olmazsa olmazları gibi görülmüştür. Torunlardan büyük ninelere dedelere kadar herkes bu kurallara bir mecburiyet anlayışı ile uyar. Böylesi bir yaşam biçimi, düzenli ve seviyeli bir aile tablosu ortaya çıkarmaktadır”.

Benzer şekilde; Subaşı (2007) da Konya kentinde 1950’lere kadar toplumun “geleneksel-dinsel” bir yapı özelliği gösterdiğini ifade etmektedir. Dikilitaş’ın ifadesiyle geniş aile özelliği gösterdiği ortaya çıkan Konya toplumunun tarım ve hayvancılıkla uğraşması nedeniyle, nüfusun büyük bir bölümü kırsal alanda yaşamaktadır. Tarım toplumlarında süregelen geniş aile yapısı bu dönemde, geleneksel yaşam kültürü ve geleneksel mekân anlayışı karşılıklı etkileşim halinde devam etmektedir. Sosyo-teknolojik etkenlerin bu anlayışı zamanla farklılaştırdığı görülmektedir. Geleneksel konutlarda ocak ile ısınan odalar dönem sonuna doğru soba kullanımı ile odaları özelleşmeye doğru bir yola sokmaktadır. Bununla birlikte; Konya’da 1901 yılından sonra şebeke suyunun konut içerisine girmeye başlamasıyla (Aka, 2007) su ile bağlantılı banyo, tuvalet ve mutfak mekânları bu durumdan etkilenmiştir.

3.2.2. I.Dönem (1839-1950) Geleneksel Konya evi

Bir zamanlar Selçuklu devletine başkentlik yapan ve geleneksel Türk kentlerinin temel niteliklerine sahip Konya kenti, 19. Yüzyıldan itibaren kent dokusundaki yerini almaya başlamıştır. Renksiz ve sade toprakla harmanlanan evlerde yaşam ve servis alanları ile beraber üretim ve ürün işlemenin de yapılabileceği açık, yarı-açık ve kapalı alanlar yer almaktadır. Konya Geleneksel evleri doğaya saygılı ve insan ölçeğini göz önünde bulunduran bir karaktere sahiptir. Konya evleri hakkında yapılan çalışmada, Konya evlerinin mütevazı bir yapıya sahip olduğu ve bu karakterinin oluşmasında konut sakinlerinin ekonomik gelir seviyesinin düşük olmasının da etkisi olduğu aktarılmıştır (Berk, 1951).

Geleneksel evlerin sokak ile ilişkisi bağlamında incelediğimizde; Konya evleri üzerinde bulundukları topografya ile uyumlu sokakları, yaya ölçeğini gözetken ve mevcut yapı sınırını zorlamayan bir nitelik göstermektedir. Yer yer çıkmaz sokaklarla zenginleştirilmiş özelliğe sahip geleneksel sokakların sınırlarını konutların yer aldığı yüksek bahçe duvarları çizmektedir. Bu yüksek duvarlar özel alan olan konutu, dış yaşamdan yani kamusal alandan ayırmaktadır. Böylece mekânsal mahremiyet hiyerarşisi öncelikle bu yüksek duvarlarla başlamaktadır. Kamusal alandan sokak kapısı ile ayrılan avlular; konut ile sokak arasında görünmez bir örtü niteliği taşıyan yarı-kamusal yarı-özel alanlardır. Avlular kullanıcının özellikle kadının günlük sosyal aktivitelerini görsel erişimden uzak bir şekilde yerine getirmesine imkân sağlamaktadır. Bundan dolayı, Geleneksel Konya sokaklarının şekillenmesinde mahremiyet birinci dereceden öneme sahip unsurlardandır (Şekil 3.3.)

Şekil 3.3. Geleneksel Konya sokaklarından görünüm (Berk, 1951)

Düz bir topoğrafya yapısına sahip Konya’da dar ve çıkmaz sokakların etrafında sıralanan konutlar, avlular ile ayrılmış bir düzene sahiptir. Avlu içerisinde sıralanan

mekânlarda yönelme, dış yaşamdan ayrılarak “içe dönük” olacak şekildedir. Konya’da zemini taş genellikle düzensiz Sille taşı döşeli ön bahçeye (hayat) avlu denir. Avlu içerisinde ağaçlar, kuyu, havuz, ocak, çeşme gibi elemanlarla beraber hela, depo, tandirevi, izbe ve mutfak gibi servis birimleri vardır. Avlu ve bahçeler evin yaşam kurgusunu tamamlayan açık mekânlardır. Ev ile ilgili günlük işlerin büyük bir kısmı avluda gerçekleşir ve sosyal yaşam avluya taşar (Tozoğlu, 1995). Konya evlerindeki avlu duvarlarının yükseklikleri 200 cm ile 300 cm arasında değişmektedir. Kerpiçten yapılmış olan bu duvarların üzerleri saz saçaklı ya da alaturka kiremit kaplıdır. Yüksek duvarlarla çevrili olması sayesinde sosyo- kültürel yaşam gereği kadının mahremiyetini yabancı gözlerden korurken, konutun merkezinde konumlanmış olan avluda kadın, rahat hareket etme olanağına sahiptir. Avlu, mahremiyet hiyerarşisinde kamusal alan ile özel alan arasında eşik görevini almakta ve mahremiyet hiyerarşisi için önemli bir basamak olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.4.).

Şekil 3.4. Sokak-Konut-Avlu İlişkisi Şematik Anlatım (Yazar tarafından uyarlanmıştır)

Ayrıca mahremiyete bağlı olarak sokağa bakan cephelerde ya pencere kullanılmadan sağır yüzey oluşturulmuş ya da zemin katta havalandırma ve gün ışığı alma amacıyla göz seviyesinden yukarıda küçük bir pencere yerleştirilmiştir. Sokağa bakan üst katlarda ise yerden yüksekte olması dolayısı ile görsel erişimin engellendiği çıkma/cumba gibi unsurların pencerelerinde kafes kullanımı söz konusudur. Tam tersi özellik gösteren hayata bakan cephelerde ise pencerelerin boyutu ve konumu ile ilgili her hangi bir kısıtlama getirilmeden konumlandırılmıştır (Şekil 3.5.)

Şekil 3.5. Hayata ve sokağa bakan pencere boyutları ve konumu farklılık göstermektedir (Berk, 1951)

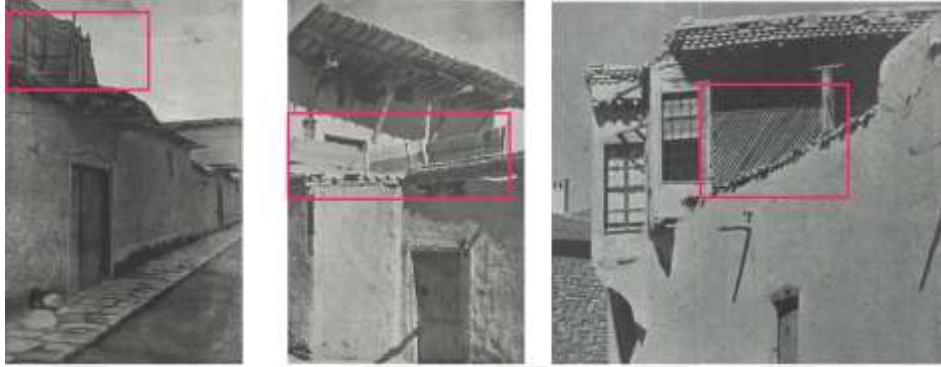
Konya evleriyle ilgili ilk plan ve tipoloji çalışmalarını Celile Berk (Berk, 1951) ve Sedat Hakkı Eldem (1968) yapmıştır (Aygör, 2015). Berk (1951), Geleneksel Konya Evleri'ni hayatlı ve sofalı evler olarak iki gruba ayırırken; hayatlı evleri tek katlı, iki katlı ve mabeynli evler, sofalı evleri ise; tek katlı, iki katlı ve tahtaboşlu evler olarak sınıflandırmıştır (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Geleneksel Hayatlı ve Sofalı Konya Evleri (Berk, 1951'den uyarlanmıştır)

Tek Katlı Hayatlı Evler	İki Katlı Hayatlı Evler	Mabeynli Hayatlı Evler
Tek Katlı Sofalı Evler	İki Katlı Sofalı Evler	Tahtaboşlu Evler

Hayatlı Evler, *hayat* denilen zemini taş ile döşenmiş ön bahçe olarak tanımlanan evleri içermektedir. Dış dünya ile evin içerisi arasında mekânsal eşik görevi gören hayat; etrafı yüksek duvarlarla çevrili olması sebebiyle dışarı ve içerisi arasında net bir mahremiyet kontrolü sağlamaktadır. Mabeyn sofa mekânın olgunlaşmamış hali olarak değerlendirilmekte, mabeynli hayatlı evler, sofalı evlere doğru geçiş sağlayan plan özelliği göstermektedir (Berk, 1951). Geleneksel Konya evlerinde yer alan tahtaboşların

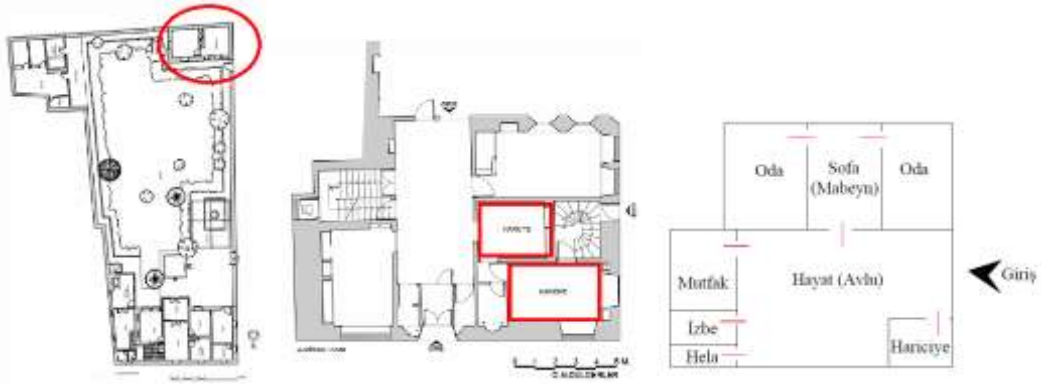
sokaktan görünmesi ev sahibi tarafından istenmeyen bir durumdur. Çevredeki komşu evlerden, bilhassa yoldan geçen yabancı gözlerin konutu görmemeleri için tahtaboşun yanına veya avlu duvarının üzerine *havale* denilen tahta perdeler veya hasırlar gerilerek görsel erişimin engellendiği Berk (1951) tarafından dile getirilmektedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Havaleli tahta perdeler ve ahşap kafes düzenlemesi ile tahtaboşun görünmesine engellenmiştir (Berk, 1951).

Eldem (1968), Berk'in hayatlı olarak tanımladığı evleri dış sofalı olarak adlandırmıştır. Ayrıca mabeynli evleri de ikiyüzlü, iki odalı, iç sofalı plan tipinde sınıflandırmaktadır. İki yüzlü ve iki odadan fazla evler ise diğer bir konut tipolojisi olarak değerlendirmiştir (Aygör, 2015).

Ayrıca Berk'in hayatlı ve mabeynli evler olarak tanımlamış olduğu Geleneksel Konya evlerinde “hariciyeli evler” de bilimsel çalışmalarda (Soezen ve Duelgerler, 1979; Aygör, 2015; Arat, 2018) yer almaktadır. Hariciye birimi konutun ana kütesinden bağımsız, dışarıdan gelen misafirin evin diğer mekânlarına karşı görsel erişimin kesilmesine ve mahremiyetin korunmasına olanak vermektedir. Geleneksel Konya evlerinde kadın ve erkeğe özel mekân düzenlemesinin (haremlik-selamlık) yaygın olmadığını vurgulayan araştırmacılar (Berk, 1951; Bakır, 1986) mahremiyeti sağlamak adına gelen misafirin ağırlandığı hariciye alanından söz etmektedir (Aygör, 2015). Berk (1951) hariciyenin Geleneksel Konya Evleri'nin selamlık kısmı olarak tanımlamakta, tek odalı olmasının yanında iki odalı örneklerin de bulunduğunu ifade etmektedir. Avlu içerisinde hariciye kimi örneklerde (Hasip Dede Evi) konuttan bağımsız, zemin katta ayrı bir birim olarak yer alırken kimi örneklerde (Saim Sakaoğlu Evi) ise ahırın üzerinde konumlanmıştır. Zamanla değişen Konya Evleri'nde konuttan bağımsız avlu içerisinde konumlanan hariciye birimi, konut içerisinde ayrı bir holde verilerek çözümlenmiş örnekler de mevcuttur. Bununla birlikte hariciyeler zaman içerisinde tamamen ortadan kalkmıştır (Aygör, 2015) (Şekil 3.7.).

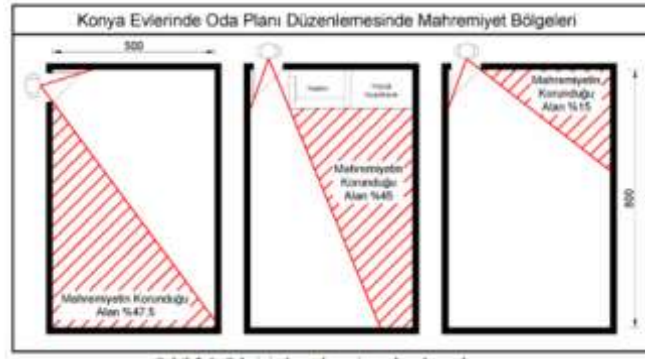
Şekil 3.7. Geleneksel Konya Evleri'nde hariciye birimi konuttan bağımsız olarak çözülmesinin şematik gösterimi (Yazar tarafından uyarlanmıştır)

Avlu içerisinde yer alan hariciye gibi farklı eylemlere karşılık gelen birimler zamanla konut içerisine doğru kayma eğilimi göstermektedir. Şebeke suyunun konutlara ulaşması bu eğilimin temel nedenlerinden sayılabilmektedir. Avluda konumlanmış olan ıslak ve servis hacimlerinin konut içerisine girmesi ile birlikte konutun mahremiyet eşiği görevi yapan avlu/hayat boyutsal olarak küçülmeye başlaması söz konusudur. Bu küçülme ile, mekânsal eşik alanı olan avlunun mahremiyet hiyerarşi basamağında kaybolmaya başlamıştır (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. Konya Geleneksel Evlerinde Mekânsal Eşik Alanı olan hayatın zaman içerisindeki küçülmesi (Dönmez, 2017)

Konya Geleneksel evlerindeki oda iç mekân düzenlemesinde yatak, yorgan gibi elemanların toplanarak saklandığı yüklük birimi bulunmaktadır. Çoğunluğunda yüklük arkasına yapılan testilik ve nişlerle odanın içinin görülmesi engellenmiştir. Kapı açılışında niş ve testilik planlanmayan odalarda, kapı girişi odaların uzun kenarlarının köşelerinde düzenlenerek oda içinin görünür kısmı azaltılmaya çalışılmıştır. Bu düzenleme ile kapının konumuna bağlı olarak ortalama 3 kat daha fazla alanın mahrem alan sağlandığı Dönmez (2017) tarafında yapılan tez çalışması sonucu ortaya atılmıştır. Böylece, oda giriş alanında yer alan unsurlar oda içi görsel erişim alanının boyutlarını değiştirmekte yorumu yapılabilmektedir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Oda içerisinde görsel erişim alanları (Dönmez, 2017)

Geleneksel konutlara alternatif olarak Konya’da apartmanlaşma yolunda ilk adım atılmıştır. Dönemin en prestijli semti Türbe Mahallesi (Mevlana Müzesi çevresi) olmasına rağmen Konya’nın ilk apartman yapısı olan, 1937 yılında inşa edilen Hayat apartmanı bu bölgede değil, semtin devamı olan Mevlana Müzesini Alâeddin Tepesi’ne bağlayan Alaeddin Caddesi üzerinde planlanmıştır. Hayat apartmanı yapı sahibinin ekonomik gücünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 1937 yılından sonra 1951 yılına kadar Konya’da apartman inşası söz konusu değildir (Ulusoy, 2009). Ancak 1951 yılı sonrasında, Konya kenti de ülkedeki diğer kentler gibi kırsaldan kentlere doğru göç hareketlerinden etkilenerek apartmanlaşma sürecine girmiştir.

Bu dönemdeki Geleneksel Konya Konutları’nın sosyal paradigmlar perspektifinden mekânsal değişimi ve mahremiyet dönüşümü hakkında özet bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 3.2.)

Tablo 3.2. Geleneksel Konya Konutları'nın 1839-1950 yılları arasındaki mekânsal değişimine etki eden faktörler ve mahremiyete yansımaları

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*1839 yılında Tanzimat Fermanı ilanı ile modernleşme hareketi başladı. *1867 yılında Konya'da çıkan yangın ile kent dokusu 1882 Ebniye Kanununa göre yeniden düzenlendi. *1921 yılında Konya'nın en eski imar haritası hazırlandı. *1930'lu yıllarda imar çalışmaları başladı. *1946 yılında ilk imar planı yürürlüğe girdi.	* 1926-1929 yılları arasında kuraklık yaşandı. *1929 Dünya'daki iktisadi buhran Konya'yı da etkiledi. * Tarım ve hayvancılıkla birlikte sanayileşmedeki canlanma ile toplu taşıma araçları (atlı tramvay) kullanılmaya başlandı.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
*1925 yılında Kız Öğretmen Okulu, *1934 yılında Kız Tatbikat okulu, *1936 yılında Kız Akşam Sanat okulu açılarak kadının eğitimi yaygınlaşmaya başladı. * Geniş aile özelliği sergileyen Konya toplumu "geleneksel-dinsel" bir sosyolojik yapıya sahipti.	*Konya'ya 1901 yılında şebeke suyu konutların içerisine girmeye başladı. *Ocak ile ısınma düzeneği dönem sonunda sobaya doğru bir eğilim gösterdi.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*Bu dönemde Geleneksel konut tipolojisi devam etmiş, 1950'li yıllara kadar apartmanlaşma olmamıştır. * Geleneksel konutlara şebeke suyunun gelmesi ile mutfak, hela gibi avlu içerisinde yer alan birimler konut içerisine alınarak "hayat/avlu alanı küçülmeye doğru gitmektedir. *Sofa mekânı bu dönemde toplanma alanı ve mekânsal geçiş alanı özelliğini sürdürmektedir. * Kadınlarla ve erkeklerle özel egemen oldukları haremlik ve selamlık mekânı, Konya geleneksel evlerinde görünmeye de bazı evlerde gelen misafirin konuttan bağımsız olarak ağırlandığı hariciye alanı bulunmaktadır. * Geleneksel konutlarda ısınma için kullanılan sabit olan ocak yerine portatif soba kullanımının başlaması, odaları özelleşme yönünde olumlu etki bırakmıştır. * Odalar içerisinde gusülhanelerde yapılan yıkanma eylemi şebeke suyunun konut içerisine gelmesiyle banyo mekânı olarak ya planlama aşamasında ya da mevcut yapının bir odası dönüştürülerek plan şemasında yerini almaya başlamıştır. *Geleneksel konutlarda çok işlevli oda karakteristik özelliktir.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➢ Geleneksel Konya Evleri'nde konut içi mahremiyeti korumak adına haremlik-selamlık gibi kadına ve erkeğe özgü alan kullanımı olmasa da hariciye kullanımı ile kadının görünürlüğü erkek misafirden belli oranda engellenebilmiştir. ➢ Avlunun/hayatın plan şemasında yer alması ile dışarı ve içerisi arasında mekânsal eşik alanı oluşturularak kamusal mahremiyet ciddi oranda korunmuştur. ➢ Odaların çok fonksiyonlu özellik göstermesi ve kullanıcıya özel oda kullanımına imkân vermemesi nedeniyle bireysel mahremiyetin korunması zorlaşmıştır. ➢ Gece ve gündüz yapılan eylemler farklı mahremiyet seviyesine sahip olmasına rağmen Geleneksel Konya Konutları'nda mahremiyete yönelik mekânsal ayırışma söz konusu değildir. ➢ Sofa mekânı odalara dağılma ve aileyi toplama özelliği ile hem kamusal alan hem de geçiş alanı niteliği göstermektedir. ➢ Odaların biçimi, kapının konumu ve kapı açıldığında ortaya çıkan görüş alanı mahremiyeti kontrol etme çabası bulunmaktadır. ➢ Zemin katların sokağa açılan cephelerinde pencere ya yok ya da göz seviyesinden yukarıda ve küçük olarak konumlandırılmıştır. ➢ Avluya açılan pencereler ile sokağa açılan pencereler mahremiyetten kaynaklı olarak hem boyutsal hem de kafesli olma/olmama durumuna göre farklılık göstermektedir. ➢ Sokaktan, avluya oradan da konuta erişim kademeli olarak içe dönük bir yapılanma göstermektedir.	

3.2.3. II.Dönem (1950-1980) mekânsal değişimine etki eden faktörler

Geleneksel konutlarla birlikte İstanbul, Ankara gibi büyükşehirlerde yükselmeye başlayan apartmanlar Konya'da ekonomik nedenlerden dolayı 1950'li yıllar sonrasında ortaya çıkmaktadır İkinci dünya savaşından sonra ülkedeki ekonomik durgunluk 1950

yıldından sonra yavaş yavaş canlanmaya başlamış, ülkenin genelinde sosyo-ekonomik ve sosyo-politik değişimler Konya kentine de yansımıştır (Ulusoy, 2015). Bu dönemde Konya’da;

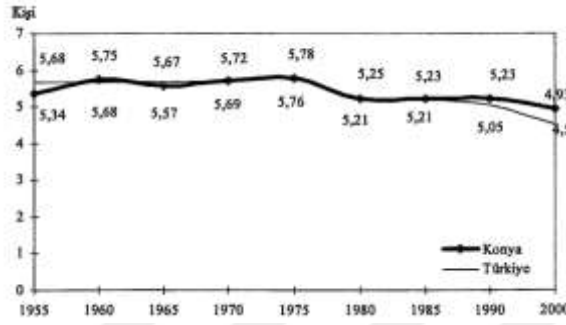
- 1953 yılında Konya Şeker Fabrikası temeli atılarak ve 1954 yılında fabrika faaliyete geçti.
- 1956 yılında Konya Et Kombinası açıldı.
- 1957 yılında Konya Yem Fabrikası kuruldu.
- 1959 yılında Çimento Fabrikası kurularak sanayi şehri olma yolunda büyük adım atıldı.
- 1952 yılında Ova Un fabrikası, 1956 yılında Türkiye’nin o dönem en büyük kiremit fabrikası olan Karacığın Kiremit ve Tuğla fabrikası açıldı.
- Tarımla birlikte ekonomisi hayvancılığa dayalı olan kentte 1957 yılında besicilik ve gıda sanayisi kuruldu.

1950’li yıllardaki Konya kentinde yaşanan ekonomik kalkınma hareketleri kırsal kesimde yaşayan insanları kente doğru göç etmeye niyetlendirmiştir. Nitekim Ulusoy (1999), Konya kentinde 1950-1955 yılları arasında nüfus artışının en hızlı olduğu dönem olarak aktarmaktadır (Ulusoy, 1999). Dolayısı ile kentte gelişen demografik hareketler konut talebini artırmıştır. Artış nedeniyle 1946 yılında yapılmış olan ilk imar planı yetersiz duruma gelmiştir. Bu sebeple, 1954 yılında yapılan plan, ilk imar planının revizyon-ilave imar planı niteliğinde olup 1960 yılına kadar uygulanmıştır. 1946 ve 1954 yılı plan kararlarının yeterli olmadığı tespit edilerek, 1965 yılında İller Bankası’na açılan yarışmada Haluk Berksan ve Yavuz Taşçı’nın hazırladığı plan birinci olmuştur. 1966 yılında onaylanan imar planının yanı sıra kentsel gelişmeye paralel olarak ek planlar tanzim edilmesi gerekmiştir. 1965 imar planının temel amacı geleneksel kent merkezinin yoğunluğunu kaldırabilecek yeni bir kent merkezi oluşturmaktır (Yenice, 2012).

1965 Kat Mülkiyeti Kanunu yürürlüğü girene kadar Konya kentinde ekonomik seviyesi yüksek aileler tarafından yaptırılan ve ailenin adını taşıyan ilk apartmanlar; geleneksel konut dokusu arasında yükselmekle birlikte, geniş caddelerin yer aldığı İstasyon bölgesinde yoğunlaşmaktadır.

Ekonomik ve politik etkenlerle birlikte Konya toplumunun sahip olduğu “muhafazakâr toplum yapısı ile ilgili Kaygusuz (2011) Konya’nın modernleşme ve küreselleşme sürecinde “kendine muhafazakâr ve geleneksel” bir yol açtığını iddia etmektedir. Böylece gündelik hayatında içe dönük sergilemiş olduğu yaşam ile

modernizmin sunmuş olduğu yenilikçi davranışlarından belli oranda uzak kalarak mahremiyetini muhafaza etmiştir. Konya toplumunun muhafazakâr yapısı kadın üzerinde de etkili olmuştur. Bu dönem tüm Türkiye’de olduğu gibi Konya kentinde de kadın “kentli ve ev hanımı” imajı sergilemektedir. Geniş aileden çekirdek aileye yavaş yavaş geçişle birlikte bu dönem sonunda çekirdek aile yapısı Konya kentinde yaygınlaşmaktadır (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. 1955- 2000 yılları arasındaki Ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye-Konya (Nizamlioğlu, 2005)

Konya’da 1950’li yıllarda başlayan sanayileşme süreci ve buna bağlı olarak kente hızla gelen göç dalgaları, 1980 yılında kentleşme sürecinde büyük bir kırılma noktası oluşturmuştur. Nizamlioğlu (2005) yaptığı çalışmada, Konya’nın kentleşme oranını 1950’li yıllarda 21.24 olarak ifade ederken bu oranın 1980’li yıllarda 43.06 seviyesine ulaştığını belirtilmiştir. Göçler kırsaldan gelenlerle birlikte tayin, atama gibi nedenlerle farklı kentlerden gelenleri de kapsamaktadır. Ayrıca 1975 yılında Selçuk Üniversitesi’nin kente kazandırılmasıyla eğitim alanında büyük bir adım atılmıştır. Böylece farklı bölgelerden (kent ya da kırsal) gelen öğrenci, memur, işçi gibi göçmenler ile Konya’nın sosyolojik yapısındaki değişim açısından ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Kırılma sadece ekonomi ve eğitim alanında olmayıp teknolojik anlamda da etkili olmuş “kentsel gelişme dönemi” (Doğan, 1999) adı altında yeni bir dönem başlatmıştır. Konutlar 1980’li yıllara kadar yap-sat ve kooperatif yoluyla hızlı bir şekilde üretilirken; 1980 yılı sonrasında liberal politikalarla ortaya çıkan küreselleşme hareketi ile konut sektörüne büyük yatırımcılar ve özel girişimciler dâhil olmuşlardır. Böylece konutun değişim sürecinde yeni bir dönem başlamış olmuştur. Geçmiş dönemde yeni yeni kullanılmaya başlayan asansör bu dönemde yaygınlaşmış ve konut yoğunluğu teknolojinin verdiği imkânlar dâhilinde hem yatay hem de düşey düzlemde artış göstermiştir.

3.2.4. II. Dönem (1950-1980) apartmanlaşma sonrası konutlar

Konya kentinde apartman hayatının başladığı ve geleneksel yaşam kültürünün giderek kaybolmaya yüz tuttuğu 1950-1980 yıllarını kapsayan bu dönemin ilk aşamalarında; geleneksel plan şemasındaki izler apartmanlarda sürdürülmeye çalışılsa da dönem sonuna doğru bu izler yok olmaktadır. Bakır ve Alkan Bala (1998), geleneksel konutun karakteristik özelliğinden biri olan sofanın, Konya'nın ilk apartmanlarında uygulanmış ancak fazla gelişemediğini belirtmişlerdir. Ancak, ilk apartmanların sofa ve ona açılan odalardan oluşan iç sofalı plan tipi özelliği gösterdiğini de eklemişlerdir. Yine aynı çalışmada batının modern yaşama uygun olarak benimsemiş olduğu fast-food yemek kültürüne göre biçimlenen mutfakların, apartmanlaşma sürecine yansarak boyutsal olarak küçüldüğü eleştirilmiştir. Bu durum kadının mutfaktaki çalışma alanı olan egemenlik alanını ciddi derecede kısıtlamıştır.

Ulusoy (1999), yaptığı çalışma ile Konya'da apartmanlaşma sürecinin başladığı 1950-1965 yılları arasında yapılan apartmanları, sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-teknolojik faktörlere bağlı olarak, dört farklı tip plan şeması ile tespit etmiştir (Tablo 3.3.)

Tablo 3.3. 1950-1965 yılı Konya Apartman Plan Şeması (Ulusoy, 1999)

Birinci Tip	İkinci Tip	Üçüncü Tip	Dördüncü Tip
TIP-1 GELENEKSEL KONYA KUTU	TIP-2 GELENEKSEL KONYA KUTU	TIP-3 GELENEKSEL KONYA KUTU	TIP-4 GELENEKSEL KONYA KUTU

Birinci tip; Geleneksel Konya Konutu'na ıslak hacimlerin ve merdivenlerin ilavesi ile oluşan plan şemadır. 1954 yılına kadar bu plan tipi uygulanmıştır. Odaların henüz özelleşme evresine geçmediği bu dönemde, mekân organizasyonunda odalara işlevlerine göre isim verilmemiştir. Geleneksel Konya Konutu'ndaki gibi odalar çok işlevli olarak kullanımı devam etmektedir. Geleneksel konutun karakteristik özelliğini yansıtan sofanın, bu plan tipolojinde yer alması geleneksel yaşam kültürünün sürdüğü yorumunu getirmiştir (Ulusoy, 1999). Sofa etrafına dizilen odalarda oturma, yatma, yemek yeme ve misafir ağırlama gibi işlevlerin bir arada olması nedeniyle, plan

şemasında gece ve gündüz bölüm ayrımı henüz yapılmamıştır. Böylece gece ve gündüz bölümleri arasında mahremiyet kontrolü sağlamakta rol oynayan mekânsal eşik alanı olan gece holü bu plan tipolojisinde bulunmamaktadır. Sadece mutfak, banyo ve tuvalet gibi servis hacimleri girişe yakın, ayrı bir holden verilerek, bu alanlar yaşam alanlarından ayrılmıştır. Ayrıca odaların bazılarında gömme dolapların yer alması odanın görüş alanının kısıtlanması hususunda fayda sağlamaktadır.

İkinci tip; Bu plan tipolojisinin en önemli özelliğinden biri gece ve gündüz bölümleri yatma holü (gece holü) ile ayrılarak plan şemasında yerini almıştır. Ayrıca, banyo mekânının mutfak ve tuvalet gibi ıslak hacimlerden ayrı, daha özel alan olan yatma holü içerisinde çözümlenmiştir. Sofa mekânı yine birinci tipteki gibi odalara dağılma ve toplanma görevini sürdürmektedir. Geleneksel Konya konut plan şemasının izlerini görmekle birlikte geniş aile yapısından anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısına geçişi konut plan tipolojisinden okunabilmektedir (Ulusoy, 1999). Odalar özelleşmeye başlayarak çocuklara ait yatak odası ve ebeveynlere ait yatak odası çözümlenmeleri ile aile içi bireysel mahremiyet kontrolü sağlanabilmektedir.

Üçüncü tip; Plan şeması olarak birinci tipe benzerlik göstermekle birlikte antre mekân organizasyonuna ilave edilmiştir. Tüm ıslak hacimler tesisat birliği açısından yan yana dizilerek bir koridor ile antreye bağlanmaktadır. Sofa mekânı plan şemasında yer almakla birlikte salon kavramına doğru kayma eğilimi göstermektedir. Sofa ile yan oda arasında yer alan camekân bölücü/akordeon kapı ile kullanıcının isteğine göre sofa ve yan oda birlikte ya da ayrı kullanıma olanak sağlanmaktadır (Ulusoy, 1999). Erkek ve kadın misafirler konuta aynı zamanda geldiği durumlarda, ev sahibi dilerse bu camekân bölmeyi kullanarak erkek ve kadın misafirleri ayrı odalarda ağırlayabilmektedir. Böylece mahremiyetin korunmasına yönelik esnek bir çözüm sunulmuş olmaktadır.

Dördüncü tip; 1963 yılından sonra uygulanmaya başlayan dördüncü tip plan; ikinci plan tipine antre ilavesi yapılarak elde edilmiştir (Ulusoy, 1999). Mutfak ve tuvalet gibi servis mekânları girişe yakın yerde çözümlenerek antreye bağlanmıştır. Banyo mekânı yatak odaları ile birlikte yatma holüyle ilişkili olarak konutun arka kısmında konumlandırılmaktadır. Bu dönemde konut içerisinde yüklük gibi geleneksel donatı örneklerinin yanı sıra, banyoda kullanılan küvet ve klozet elemanlarıyla geleneksel yaşam kültürü ile modern hayat tarzı bir arada harmanlanmıştır. Bu tip ile birlikte günümüzde tektipleşen plan şemasına doğru adım atılmaya başlanmıştır.

1950-1965 yılları arasında Konya’da yapılan apartmanların plan kurgusunda sofa, sandık odası, yüklük gibi geleneksel yaşam kültürünün karakteristik özellikleri

belli oranda da olsa yansıtılarak “biraz geleneksel”, “biraz modern” çizgiler yer almaktadır. Konya toplumu kat mülkiyeti kanunu yürürlüğe girene kadar apartman yaşamından ziyade geleneksel konut kültürüne devam etmektedirler. 1964 yılında Konya’da bulunan konutların sadece %7,8’i apartman tipi konut iken (Bakır, 1986) 1965 yılından sonra Kat Mülkiyeti Kanunu ve imar planı ile kooperatifçilik ve yap-sat modeline bağlı apartman sayısı hızla artmıştır. Nitekim bu dönemdeki konut açığını kapatmak için, 1970’lerde Nalçacı bölgesinde (5-13 kat), Aydınlık evler semtinde (4-6 kat) ve Uğurlu Villalarında (dubleks ve 5-7 kat) Gecekondu Önleme Bölgeleri oluşturulmuştur (Bakır ve Alkan Bala, 1998). Özellikle, Nalçacı Caddesi olarak adlandırılan 2 Nolu Gecekondu Önleme bölgesi Konya kenti içerisindeki konumu (otogara yakınlık), bölgenin bir dönem popüler yerleşim alternatif alanı olarak uzun yıllar gündemde kalmasını sağlamıştır. Bakır ve Alkan Bala (1998) Nalçacı bölgesinin çekiciliği hakkında şu yorumlarda bulunmuşlardır;

“Apartmanların teknik yanları ve modern hizmetleri rahatlığa ilişkin önemli bir konuydu. Özellikle de içinde suyu, kaloriferi, uygun havalandırma, aydınlatma ve ev aletleri için gerekli olan elektriği ile yaşamı kolaylaştıran apartmanlar Konyalı için çok çekiciydi. Bu konfor şartları sonucu Konya’nın elit sınıfı Mevlana dergâhı yanındaki geleneksel konutlardan oluşan Türbe mahallesinden çok katlı apartmanların bulunduğu Nalçacı Caddesine göç etmiştir. Bu göç ile konfora kavuşan insanlar bu kez sosyal ilişkilerin aksaması, topraktan kopuş, yaşam biçiminin ön gördüğü bazı mekânların eksikliği, vb. başka sorunlarla karşılaşmışlardır.”

1950’li yıllarda başlayan ve 1970’li yıllarda ivme kazanan ve günümüze kadar devam eden apartman hayatı, konfor ve çekicilik adına özenerek yerleşen Konya halkına, sosyal ve mekânsal yaşam kültürüne tam karşılık verememiştir. Bu sebeple; bir zamanlar kentin popüler alanı sayılan geleneksel konut dokusunun oluşturduğu Türbe mahallesini bırakıp, 1970’li yıllarda Konya’nın gözde semti olan Nalçacı Caddesi ve civarına taşınan Konya’nın zenginleri çok kısa bir süre sonra Meram bölgesine kaymıştır (Bakır ve Alkan Bala, 1998). Terk edilen bu apartmanlar zamanla kırsaldan kente gelen dar gelirli tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

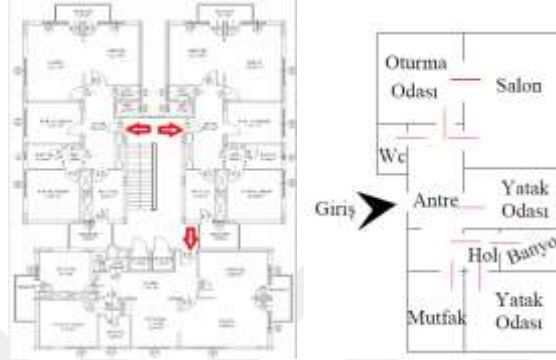
1950-1965 yıllarını kapsayan Konya’nın ilk apartmanları ile 1970’li ve 1980’li yıllarda Nalçacı Caddesi’nde yapılan apartmanlar arasında mekân konfigürasyonu açısından farklılık bulunmaktadır. 1950-1965 yılları arasında odalar arası bir geçiş, sirkülasyon işlevi üstlenen sofa aynı zamanda misafirlerin ağırlandığı salon olarak değerlendirilirken, Nalçacı Caddesi’ndeki apartmanlardaki mekân organizasyonunda

sofa biçimlenişi bulunmamakta, yerini “L” tipi salona bırakmaktadır. Mahremiyet hiyerarşisinde yer alan mekânsal geçiş alanı ve kamusal alanın bir arada çözümlendiği sofa, 1965’li yıllardan sonra plan şemasındaki yerini antre ve salona bırakmıştır. Ayrıca 1930’lu yıllarda Türkiye genelinde yaygınlaşmaya başlayan ve Osmanlı barınma alışkanlıklarıyla hiçbir ilgisi olmayan (Erdaş ve Özmen, 2019) oturma odası mekânı, Konya kentinde 1950’li yıllardan sonra ortaya çıkmaktadır. Geleneksel konutlarda haremlik ve selamlık anlayışı bu dönemde oturma odası ve salon mekânlarına yansımaktadır. Böylece konutların plan şemasındaki geleneksel izler dönüşmeye başlayarak, dönemin yaşam trendlerine doğru eğilim söz konusu olmuştur. Plan şemasındaki diğer bir dönüşüm ise; tesisat sistemi ve ısıtma sistemindeki teknolojik gelişmelerdir. 1950’li yıllarda mutfak, tuvalet ve banyo mekânları plan şemasında bir arada çözümlenirken, 1965’li yıllardan sonra banyo mekânı yatak odaları ile birlikte konutun arka kısmında özel alan içerisinde yer almaya başlamaktadır. Soba kullanımı ile birlikte merkezi ısıtma sisteminin konutlarda yer alması; odaların bireysel kullanımını ve bireysel mahremiyet kontrolünü arttırmıştır. Bununla birlikte; mahremiyet açısından önem arz eden oda giriş kapılarının konumu ve tek bir noktadan oda çeperinin yırtılma yaklaşımı yavaş yavaş kaybolma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, Konya kentinde konutlarda odadan odaya geçiş ile birlikte odaların bütün ev halkı tarafından eş değer kullanımı söz konusu olmuştur. Böyle bir düzenlemenin getirdiği sonuç ise; ev halkının tümü tarafından kullanılan çok sayıda ortak odanın ortaya çıkması olarak yorumlanabilir. Ayrıca geçmişte oda kapılarının konumu görüş alanını kısıtlayıcı şekilde odanın köşe noktasından verilirken bu dönem sonunda kapının konumu mahremiyet açısından önem arz etmemektedir. Böylece mahremiyetin anlamı bu dönem sonlarına doğru yeniden bir boyut kazanmaktadır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11. Konya Nalçacı caddesi üzerinde yer alan Acentacılar Sitesi (1971) 'nde oda çeperlerinin birden fazla yırtılması (Plan Selçuklu Belediye Arşivinden temin edilmiş olup, şema yazara aittir)

1965’li yıllar öncesindeki apartmanların bir bölümünde kadınla cinsiyetlendirilmiş olan mutfak mekânı, girişe yakın ayrı bir holden verilerek kadının mahremiyetine yönelik plan çözümü sunmaktadır. 1970’li yıllardan sonra ise mutfak kimi planlarda giriş alanında kimi planlarda ise yatak odalarının olduğu arka kısımda konumlandırılmıştır. Bu durum, kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekân algısının yavaş yavaş değişim gösterdiği bir süreci ifade etmektedir (Şekil 3.12).

Şekil 3.12. Konya Nalçacı caddesi üzerinde yer alan Karatay Apartmanı (1973) 'nda mutfak mekânının konutun arka kısmında yer almasıyla kadının mahremiyetine yönelik çözümleme getirilmiştir. (Plan Selçuklu Belediye Arşivinden temin edilmiş olup, şema yazara aittir)

Konutlardaki mahremiyetin anlamını farklılaştıran mekânsal değişimi incelediğimizde; özellikle bu döneme politik ve ekonomik yaptırımlar damgasını vurmaktadır. Konya kentinin ekonomik anlamda sanayi şehri olması yolundaki ilk adımlarla birlikte, kırsaldan kentlere doğru göç dalgalarının başlaması ve artan nüfusun konut talebine yönelik uygulanan imar hareketleri dönemin önemli kırılma noktalarını oluşturmaktadır. Konya kenti için apartmanlaşma sürecinin başladığı 1950-1980 yılları arasındaki sosyal paradigma evrilmelerine bağlı mekânsal değişimi ve mahremiyet dönüşümü hakkında özet bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 3.4.).

Tablo 3.4. Konya'nın İlk Apartmanlaşma sürecini kapsayan 1950-1980 yılları arasındaki mekânsal değişimine etki eden faktörler ve mahremiyete yansıması

Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*1954 yılında revizyon imar planı düzenlendi. *1965 yılında tüm Türkiye'yi etkileyen Kat Mülkiyeti Kanunu Konya kentinde de etkili olmuştur. *1965 yılında yeniden imar planı hazırlandı.	*1952 yılında Ova Un fabrikası, *1954 yılında Konya Şeker Fabrikası, *1956 yılında Konya Et Kombinası, *1956 yılında kiremit ve tuğla fabrikası, *1957 yılında Konya Yem Fabrikası açıldı.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
*Bu dönemde Konya toplumu geleneksel ve muhafazakâr bir toplum yapısı özelliğine sahiptir. *Kadın "kentli ve ev hanımı" imajı sergilemektedir. *Geniş aile yapısı giderek çekirdek aile yapısına doğru kayma eğilimi göstermektedir. *Selçuk Üniversitesi kentte açılmıştır. *Göçler ile gelen farklı sosyo-kültüre sahip kişiler Konya toplumunun sosyolojik yapısını etkilemiştir.	*Isıtma ve tesisat sistemindeki teknolojinin her geçen gün gelişmektedir. *Elektrikli ev aletlerinin konut içinde kullanımı konfor şartlarını arttırmaktadır. *Asansör kullanımı konutlarda yaygınlaşmış ve kat sayısında artış gözlemlenmiştir.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*1950-1965 yılları arasında geleneksel konutun izlerini taşıyan sofa gibi mekânlar ilk apartmanlarda yer alırken, ülke genelinde konutlarda kırılma noktası olan 1965 Kat Mülkiyeti kanunu ile geleneksel izler kaybolmaya başlamıştır. *Dönem sonlarına doğru hem geçiş hem toplanma özelliği gösteren sofa mekânı antre ve salon olarak dönüşmüştür. *Yemek odası ve salon mekânı apartman plan şemasında bu dönemde ortaya çıkmasına rağmen Konya toplumu yemek odası ve salon toplumsal statü olarak sadece misafir kullanımına açmıştır. *Oturma odası ile salon mekânı bu dönemde cinsiyete dayalı bir yaklaşım sergilemektedir. *Isıtma sistemindeki teknoloji ile birlikte odalarda yavaş yavaş özelleşmeye yönelik mekânsal ayrışmalar söz konudur. *Konut plan şemalarında odaların özelleşmesiyle birlikte gece gündüz yapılan eylemlerin yapıldığı alanlar arasında gece holü bu dönemde ortaya çıkmaktadır. *Şebeke suyunun konut içerisinde yaygın kullanımı ile bu dönemin ilk aşamalarında banyo, mutfak ve wc yaşam alanından ayrı bir hol ile birlikte çözümlenirken, dönem sonuna doğru banyo mekânı yatak odalarının bulunduğu özel alana doğru kayma eğilimi göstermektedir. *Geleneksel evlerde odalara giriş kapısı, oda içerisinde doğrudan görünmemesine yönelik olarak konumlanırken, bu dönemde kapının konumunu etkileyen bir unsur bulunmamakla birlikte mekânlar arası geçişi sağlayacak şekilde oda çeperleri birden çok yırtılmıştır. *Dönem sonlarına doğru ortaya çıkan apartmanların plan şemaları günümüz tektipleşen apartmanların ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. *İlk apartmanlar ekonomik gücü yüksek Konya toplumu tarafından konfor ve lüksün bir simgesi olarak kabul edilse de apartman yaşamının sosyo-kültürel yaşantıyla uyum sağlayamaması nedeniyle hızlı bir şekilde apartmanlar terk edilmiş, yerlerini dar gelirli kullanıcılara bırakmıştır.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➤ Konya Geleneksel Konutları'nda eve gelen erkek misafire yönelik hariciye gibi konuttan bağımsız mekân çözümleri sunulurken, bu dönemde ortaya çıkan apartmanlar ile salon mekânı kamusal alan özelliği göstermektedir. ➤ Ayrıca geleneksel konutlardaki haremlik selamlık anlayışı oturma odası ve salon ile apartmanlara yansıtılmaktadır. ➤ Dönemin ilk aşamalarında plan şemasında mekânsal eşik görevi gören sofa mekânı dönem sonunda antre ve hol olarak dönüşüm sürecine girmektedir. ➤ Konya'nın ilk apartman plan şemalarında odaların özelleşmesi söz konusu olmayıp bireysel mahremiyete yönelik bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır. ➤ Mahremiyet hiyerarşisi açısından önem arz eden mekânsal geçiş alanı olan koridor dönemin sonlarına doğru plan şemasında yaygınlaşmaya başlamıştır.	

3.2.5. III. Dönem (1980-2000) mekânsal değişimine etki eden faktörler

1980-2000 yılları arası gerek toplumsal gerekse de mekânsal açıdan sanayileşme ve küreselleşme etkilerinin başladığı bir ara geçiş dönemidir. Konya kenti, 1965 yılında yürürlüğe giren imar planında “parçacıl planlar” olarak nitelendirilen yaklaşımla bütüncül bir plan niteliği gösterememiştir. Hızlı nüfus artışına karşı 1965 yılı imar planı 1983 yılında konut talebini karşılayamadığı düşüncesiyle, 1984 yılında Konya Çevre Düzeni Planı onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Yenice, 2012). Bu plan ile Konya, orta ölçekli bir kent yapısından çok merkezli anakent yapısına geçilmesi ön görülmüştür. Bununla beraber; 1984 yılında 2981 sayılı İmar Affı Kanunun da etkisiyle kentin çeperlerinde özellikle güney bölgelerinde ortaya çıkan kaçak yapılaşmanın önlenmesi ve denetim altında tutulması amacıyla 1990-1998 yılları arasında ıslah planları oluşturulmuştur (Yenice, 2012).

1987 yılında Konya kentinin “Büyükşehir Belediyesi” olması, konut gelişiminde önemli bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Meram, Karatay ve Selçuklu Belediyesi olmak üzere üç merkez ilçeye ayrılması ve her ilçe belediyenin farklı plan kararları bahsi geçen bölgelerin geçmişten günümüze kadar konut dokusunda değişimler/dönüşümler yaşanmasına ve farklı kimlik kazanmasına neden olmuştur (Topçu, 2011).

Meram bölgesi; yapısal anlamda büyük parseller içinde konumlanan tek ya da iki katlı konutlar ve villalardan oluşan bir doku özelliği göstermesi, genel anlamda ekonomik gücü yüksek, varlıklı kesime hitap etmesi, geçmişte Konya’nın “Meram Bağları” adıyla süregelen bağ-bahçeleri ile yeşil kentsel dokusunun diğer ilçelerine göre öne çıkması; bu bölgeye yapılan imar planı kararlarını düşük yoğunluklu, yatay düzlemde yayılmaya izin vermesiyle günümüze kadar prestijli bir bölge özelliğini sürdürmektedir.

Karatay Bölgesi; bir zamanlar Konyalılar tarafından “Türbe önünde evin olsun, Meramda bağın olsun” sözüyle kentin ilk yerleşim alanlarından biri olan bölgede, geleneksel konut dokusunun diğer ilçelere kıyasla yoğun bir biçimde hissedilmesi, alt gelir grubunun yaşamını sürdürmesi ve 1990’lardan sonra Koruma Amaçlı İmar Planının devreye girmesi ile; geleneksel dokunun kaybolmaya başladığı ve apartman/sitelerin yükseldiği bir alan özelliği göstermektedir.

Selçuklu Bölgesi’nin ise hızlı kentleşme süreciyle gelen apartmanlaşmanın yoğunlaştığı, günümüz kentlerinin özelliklerini ve dokusunu yansıtan bir bölge olması,

genelde 8–10 katlı yüksek yapılaşmaya imkân tanınması, günümüz modernizmiyle şekillenen bir kentleşme modelini yansıtmaması ve orta-üst gelir grubuna hitap etmesi gibi özellikler bahsi geçen bu üç bölgenin temel farklılıklarını yansıtmaktadır (Topçu, 2011).

Konya'nın üç ilçesinde meydana gelen farklılıkların yaşanmasındaki temel, 1999 yılında ilk büyük kent planı niteliğindeki Nazım İmar Planı ile başlamıştır. Nazım İmar planının ana hedefi denetimsiz ve plansız konut gelişme taleplerinin azaltılması ve kentin metropoliten kent özelliği kazanmasıdır. 1999 yılında hazırlanan imar planı sonucunda Konya'da kooperatifçilik yaygınlaşarak farklı gelir gruplarına göre yüksek katlı apartman sayısı oldukça artmaktadır. Özellikle 1981 ve 1984'te çıkan 2487 ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunları yoluyla devletin ucuz kooperatif kredisi vermesiyle konut kooperatiflerinin sayısında patlama yaşanmıştır. Fakat 1994 yılına kadar kooperatif sayısında bir yükselme eğilimi varken, önemli bir düşüş gözlenen 1995 yılından (1994'deki büyük ekonomik krizden dolayı) itibaren bir azalma eğilimi görülmektedir. Bu azalma eğiliminin sebepleri ülke genelindeki ekonomik kriz sebebiyle devletin kooperatiflere kredi vermemesi ve Konya'daki konut kooperatifçiliğine olan doyum olduğu söylenebilmektedir (Koç, 2000; Çağlayan, 2010) (Tablo 3.5.).

Tablo 3.5. Konya'da 1989'dan bu yana kurulan konut yapı kooperatiflerinin sayıları (Çağlayan, 2010).

Yıllar	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Kooperatif Sayısı	72	122	83	107	112	126	51	48	50	36	68	66

1980-2000 yıllarını kapsayan dönemde çıkarılan kanun ve yasalar ile Konya'da 1980 sonrasında yoğun bir kooperatifçilik modeli ile konut sektöründe ciddi bir büyüme yaşanmıştır. 1980-2000 yılı Konya kenti için kooperatifçilik ve yap-sat modelin öne çıktığı, birbirine yakın mesafede konumlanmış yüksek katlı bloklarda benzer plan şemalarının tekrarlanarak tekdüzelik yaratan, yeterli ışık ve hava almayan mekânların olduğu apartmanlar dönemi olarak değerlendirilmektedir (Çağlayan, 2010).

Modernleşme ve 1980 yılından sonra ortaya çıkan politik ve ekonomik düzenlemelerle birlikte, küreselleşmeye bağlı olarak toplumsal yapıda da değişimler söz konudur. Fakat bu değişim Türkiye'deki bazı büyükşehirlere göre Konya'da daha yavaş kendini göstermektedir. Sürecin yavaş ilerlemesinin temeli; kentin sahip olduğu tarihsel birikiminin de etkisiyle tasavvufi ve dini atmosferiyle dindar şehir algısıyla Türk

toplumunda ön plana çıkmakta olduğu söylenebilir (Türkyılmaz, 2016). 1980'lerle birlikte Konya toplumunda “muhafazakarlık” üzerine bir Konyalı kimliği de oluşmuştur (Gümüş, 2007). Siyasal alanda Konya toplumunun göstermiş olduğu siyasal kimlik “muhafazakârlık” imajını belli oranda da olsa göstermektedir. Koyuncu (2013) bu konuda; Konya kentinin, metropollere ve diğer büyükşehirlere nispetle küreselleşmenin yerelliği yerinden eden olumsuz etkilerinden en az etkilenen yerleşimlerden biri olduğunu savunmuş ve modernleşme sürecinde kenti dindarlık ve gelenek ile harmanlandığını iddia etmiştir. Bu süreçte dini ritüeller, inanca ait bağlılıklar, itikadî anlamdaki kutsallar ve bu kutsallardan beslenen manevi, sanatsal ve kültürel kodlar kendini muhafaza ederek yaşamaya devam etmiştir. Örneğin geniş aile yapısından çekirdek aileye doğru hızlı bir yöneliş olmuş ancak aile içi ilişkiler ve rollerde köklü değişiklikler meydana gelmemiştir (Koyuncu, 2013). Kadınlar geçmiş dönemlere göre daha fazla hak talep etmekte ve çalışma hayatında daha fazla yer almaları ile ailenin sosyal ve ekonomik yaşantısında daha çok söz sahibi olabilmelerini sağlamaktadır. Böylece toplum içerisindeki kadının görünürlüğü her geçen gün artmaktadır.

Kadınların görünürlüğünün artmasında teknolojik faktörler de etkili olmuştur. Kitle iletişim araçları ile özellikle televizyon “ev yaşamı ve kadına” dair mahremiyet algısını farklılaştırabilecek yayınlar ile toplumun mahremiyete bakışını değiştirmektedir. Konutta özel alan ile kamusal alanın birbirine kaynaşması sonucu özel, mahrem olarak kabul edilen tabular yıkılmaya başlamıştır. Teknolojinin mahremiyete yönelik olumsuz etkilerinin yanı sıra bireysel mahremiyeti artırıcı olumlu yönleri de yine bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Tesisat sistemindeki teknolojik gelişmeler neticesinde geçmiş dönemlere tesisat birliği açısından birlikte çözülmesi gereken birimler, bu dönemde ayrı olarak çözülmemekte hatta, aile fertleri için ilave ikinci yıkanma alanları sağlayabilmektedir. Mobilya teknolojisindeki yeni oluşumlar evin en gösterişli alanını daha da abartılı hale getirmektedir. Ülke genelinde konutta gösterişin ve statünün sergilendiği mekân düşüncesinden bu dönemde yavaş yavaş vazgeçilmesine rağmen Konya toplumu bu düşüncüyü halen sürdürmektedir. Bakır ve Alkan Bala (1998) bu konuda;

“Konya apartmanlarında masa, sandalye ve koltuk gibi yerden yükseltilmiş batı kültürüne uygun araçların kullanımı hızla yaygınlaşmıştır. Hatta yeni evliler için mobilya takımı, büfe, yatak odası takımı gibi geleneksel yaşam kültürüne aykırı mobilyaların çeyiz olarak alınması toplum için bir statü meselesi haline gelmiştir” sözleriyle ifade etmektedirler.

3.2.6. III. Dönem (1980-2000) çok-katlı tekil apartmanlar

1980-2000 yılları arasındaki dönem; sanayileşme ve küreselleşme etkilerinin derin izler bıraktığı Konya'nın apartman yapılarında yerelliğin geride kalmaya başladığı, modernizm adı altında, her yerde benzer özelliklere sahip tekdüzeliğe doğru yol alınan bir ara geçiş dönemidir. Konya'nın orta ve üst kesimi apartmanın sosyo-kültürel yaşama uyum sağlayamaması nedeniyle 1970'li yıllar sonunda Nalçacı caddesinden ayrılarak Meram bölgesinde bahçeli aynı zamanda apartman yaşamındaki teknolojik konfor şartlarının da yaşandığı bir, iki katlı evlere yerleşmeye başlamıştır. Bu evler her ne kadar geleneksel Konya evine benzerlik gösterse de mekânsal kurgu ve malzeme açısından hiçbir ortak noktası bulunmamaktadır. Bakır ve Alkan Bala (1998) bu evlerin 1980'li yıllarda Konya'da kullanımı devam etmekle birlikte büyük metrekaireli apartmanlar fikrinin bu dönemde çıktığını şu sözleriyle ifade etmektedirler:

“Yapı malzemesi taş, beton ve tuğla olan bu evler (Meram'daki bir-iki katlı evlerden söz etmektedir) teknolojinin sunduğu ısıtma sistemlerine rağmen Konya'nın sert soğukları karşısında ısıtılamamıştır. Ekonomik şartların ağırlaşmasıyla bahçenin bakımı külfet haline gelmiştir. Bu külfete katlananlar olduğu gibi, bahçenin mekâna getirdiği nitel ferahlığı iç mekânlara yansıtmaya arayışıyla apartmana dönenler de olmuştur. Bunun anlamı düşey yükselmenin mantığına aykırı bir şekilde 270 metrekaireyi bulan apartman dairelerinin inşa edilmesidir. Günümüzde bu kadar büyük apartman dairesinin inşası –zengin kesim için bile- çok masraflı olduğundan kooperatif yoluyla bu konutlar üretilmektedir.”

Bakır ve Alkan Bala (1998)'nın yukarıdaki sözlerinden yola çıkarak; geleneksel yaşamın doğasından uzaklaşarak kültürel ölçütler ve toplumsal alışkanlıklar apartman planına uyarlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca geleneksel odadan maksimum fayda sağlamak adına farklı işlevlere sahip olarak minimal mekânsal düzenleme yerini, 270 metrekaireyi bulan apartman dairelerinde bireyselleşme ve özelleşmenin ön plana çıktığı plan şemalarına bırakmıştır.

1980-2000 yıllarını kapsayan dönem konutları incelendiğinde; bir önceki dönem sonlarına doğru plan şemalarından kaybolmaya başlayan sofa, bu dönemde tamamen ortadan kalkmıştır. Sofanın antreye dönüşmeye başlamasıyla odaların tek bir noktadan dağılımını sağlayan merkezi mekân kurgusu yerini gündüz ve gece yapılan eylemlere göre isimlenen odaların lineer bir biçimde sıralanmaya bırakmıştır. Konutların plan tipolojilerinde dairenin ön kısmı aile üyeleri ve misafirlerin kullanımına açık kamusal

alanı oluşturan; oturma odası (günlük oda), salon, tuvalet birimleri yer alırken yatak odaları ve banyo arka kısımda yani özel (mahrem) alanı tanımlamaktadır. Kamusal alan ile özel alan arasında mekânsal hiyerarşiyi sağlayan gece holü bu dönemin çoğu konut tipolojisinde yer alarak günümüz klasik plan şemasına doğru yönelimi başlatmaktadır. Bu dönemde salon kültürü bir önceki dönemdeki gibi devam etmekte, evin en şık, en büyük ve en havadar odası yalnızca misafire açılmak üzere kilitlenmeye devam etmektedir (Bakır ve Alkan Bala, 1998). Bir önceki dönem sonuna doğru başlayan yatak odalarının özelleşerek çocuk yatak odası, ebeveyn yatak odası olarak adlandırılması bu dönemde yaygınlaşmaktadır. Ayrıca genel banyo kullanımının yanı sıra bazı konutlarda ebeveynlere özel, ebeveyn banyosu yine bu dönemde plan şemasında ortaya çıkmaya başlamıştır (Şekil 3.13.)

Şekil 3.13. Keleş Apartmanı (Yapım Yılı:1983), Altan Apartmanı (Yapım Yılı:1993) (Planlar Konya Meram/Selçuklu Belediye Arşivinden temin edilmiştir)

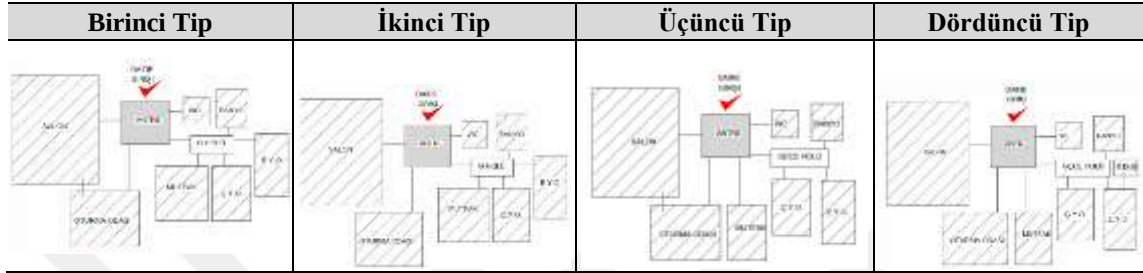
Mutfak mekânı ise bu dönemde özel alanda ya da kamusal alanda bulunma konusunda ikilimde kalmıştır. 1980-2000 yılları arasında Konya apartman plan şemalarında mutfak mekânının girişe yakın kamusal alan içerisinde çözümlendiği örnekler ile beraber yatak odalarına yakın bir biçimde bulunduğu örnekler de mevcuttur (Şekil 3.14).

Şekil 3.14. Konya-Güvez Sitesinde (Yapım Yılı:1982) Giriş-Mutfak İlişkisi Şematik Gösterim

Geleneksel yaşam kültüründe kadının mutfakla ilişkilendirilip, mahremiyetini koruma amacıyla dışarıdan gelen görsel erişimi en aza indirmeye yönelik konumlanan mutfak, bu dönemde ikilem göstermektedir. Bu dönem konutlarında mekân dizilimi açısından mutfak mekânının özel alan ile kamusal alan arasında gidip gelmesi dışında diğer odaların diziliminde farklılık yok denecek kadar azdır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. 1980-2000 yılı Konya Apartman Plan Şemaları

Birinci tip plan tipinde sofanın bu dönemde plan şemasında yer almamasıyla birlikte yerini antreye bırakmaktadır. Mekânsal eşik görevindeki antre, içeri ve dışarı arasında mahremiyet hiyerarşisinin ilk adımıdır. Kamusal alan özelliği gösteren salon, oturma odası ile doğrudan bağlantı oluşturarak, birlikte kullanıma olanak sağlayan esnek çözüm söz konusudur. Yatma ve yıkanma eylemlerinin gerçekleştiği mekânlar evin arka kısmında gece holü ile ayrılarak özel alan özelliğine sahiptirler. Mutfak mekânı bu plan tipinde özel alan içerisinde çözümlenerek ev sahibi kadının mahremiyeti dikkate alınmaktadır.

İkinci tip birinci tipe benzer plan özelliği göstermekte fakat, salon ile oturma odasındaki doğrudan bağlantıyı sağlayan camekân gibi bölücü eleman kaldırılarak iki mekân arasındaki sınırlar daha da katılaşmıştır.

Üçüncü tip plan tipinde ise, salon ve oturma odası gerektiğinde birlikte gerektiğinde bölücü yardımı ile ayrı kullanıma olanak sağlayan esnek çözümlere getirilmektedir. Haremlik ve selamlık anlayışına uyarlanarak eve gelen erkek ve kadın misafirler beraber ya da ayrı olarak ağırlanabilme olanağı sağlanabilmektedir. Böylece ev sahibi kadının görsel erişimine istenirse sınır koyulabilmektedir. Fakat mutfak mekânının kamusal alan içerisine kaymaya başlaması ile, günümüz apartman plan şemasına doğru gidilmektedir. Geçmişte kadının mahremiyeti göz önüne alınarak kamusal alandan uzak tutulan mutfak mekânın kamusal alana kayması, toplumunda kadın mahremiyet algısının değiştiğini göstermektedir. Gece ve gündüz yapılan

eylemlere göre düzenlenen mekânlar, bu dönemin tüm plan şemasında net bir şekilde gece holü ile ayrılarak evin ön ve arka kısmını oluşturmaktadırlar.

Dördüncü tip üçüncü tip plan şemasına benzerlik göstermekle birlikte, salon ve oturma odasındaki doğrudan bağlantıyı sağlayan esnek mekânsal çözümleme ortadan kalkarak mahremiyet sınırları daha da güçlendirilmiştir. 1980-2000 yılları arasındaki Konya konut değişimine etki eden sosyal paradigmlar ve bu paradigmlara bağlı mahremiyet değişimi Tablo 3.7.'de özetlenmiştir (Tablo 3.7.).

Tablo 3.7. 1980-2000 yılları arasındaki Konya'da Çok-katlı Tekil Konutların mekânsal değişimine etki eden sosyal faktörler ve mahremiyete yansımaları

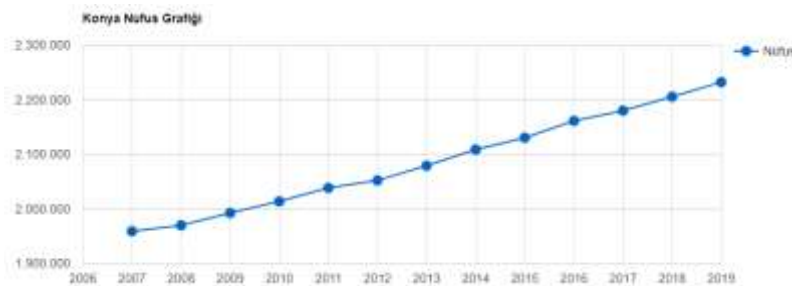
Sosyo-Politik	Sosyo-Ekonomik
*1980 Liberal Politikalar tüm Türkiye'de olduğu gibi Konya kentini de etkilemiştir. *1980 ve 1984 yılı Toplu Konut Kanunu Konya'da yap-sat ve kooperatif yöntemi ile çok-katlı tekil apartmanlar ve toplu konutlar üretimi hızlanmıştır. *1987 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi statüsü kazanmıştır. *1999 yılında Nazım İmar Planı hazırlanmıştır.	*Küreselleşme ile birlikte konut sektörü ivme kazanmıştır.
Sosyo-Kültürel	Sosyo-Teknolojik
*Konya toplumunda geniş aile yapısı devam etmekle birlikte önemli bir oranı çekirdek aile yapısı oluşturmaktadır. *Kadının toplum içerisindeki görünürlüğü her geçen gün artmaktadır. * Konya bu dönem "muhafazakâr" toplum yapısı göstermektedir. *Statü ve kimlik önemli bir imaj olarak toplum tarafından değerlendirilmektedir.	* Isıtma ve tesisat sistemindeki teknolojinin her geçen gün gelişmesiyle bireyselleşme ve özelleşmeler söz konudur. *Kitle iletişim cihazları özellikle televizyon kullanımı topluma mahremiyet algısını değiştirecek mesajlar verebilmektedir.
Döneme Ait Konutun Mekânsal Değişimi	
*Sofa mekânı apartman plan şemasından tamamen kaybolmuştur. *Bu dönemin plan şemalarında içerisi ve dışarıları arasındaki ilk bağlantı antre ile, ön ve arka kısım arasındaki bağlantı ise koridor ile yapılarak, günümüz apartman plan şemalarının tekipleşmesi yaygınlaşmaya başlamıştır. *Odalar aile üyelerine göre düzenlenerek (çocuk odası, ebeveyn odası) planlarda bireyselleşmeler görülmektedir. *Ebeveyne özel olarak ayrılmış duş bu dönemde görülmeye başlamıştır. *Mutfak mekânı bu dönem plan tiplerinin bazılarında özel alanda bazılarında ise kamusal alanda olması farklı konum özelliği sergilemektedir. *Geçmiş dönemde salon ve oturma odasının birlikte ya da ayrı kullanımına imkân veren esnek çözümler bu dönem sonunda ortadan kalkmaya başlamıştır.	
Döneme Ait Konut İçi Mahremiyet Değişimi	
➤ Toplumun sahip olduğu muhafazakâr yapı neticesinde doğrudan kadın ve erkeklere özel mekân çözümleri olmasa da salon ve oturma odası haremlik-selamlık anlayışıyla kullanıma devam etmektedir. ➤ Mekânsal eşik alanını oluşturan antre, mahremiyet hiyerarşi piramidinin ilk basamağını oluşturmaktadır. ➤ Gece ve gündüz yapılan eylem alanları arasında koridor geçiş alanı oluşturularak kamusal ve özel alan arasında köprü vazifesi görmektedir. ➤ Odaların aile üyelerine göre düzenlenmesi ile oluşan özelleşme bireysel mahremiyet kontrolünü artırmaktadır. ➤ Teknolojinin sağladığı imkânlar neticesinde sosyal ve bireysel mahremiyet arasındaki keskin çizgi kaybolarak birbirine doğru kaymalar söz konudur. ➤ Sosyo-Ekonomik güce bağlı olarak konut içerisinde bireylere ait oda sayısının artması bireysel mahremiyeti artırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.	

3.2.7. IV. Dönem (2000 ve Sonrası) mekânsal değişimine etki eden faktörler

2000 yılı ve sonrasına ilişkin Konya kentinin mekânsal gelişimini biçimlendiren temel planlama yaklaşımı kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri olmuştur. Bu dönemdeki planlama eylem amacı çerçevesinde değerlendirildiğinde, temelde iki problemin üzerine odaklandığı söylenebilir. Bunlardan birincisi kent içerisinde bulunmakla birlikte işlevini yitirmiş, ekonomik ömrünü tamamlamış, terk edilmiş, boş alanların konut ve ticaret odaklı yeniden geliştirilerek kent hayatına kazandırılmasıdır. Diğeri ise niteliksiz-kaçak konut bölgelerinin, açık ve yeşil alanları içeren çağın gerekli sosyal donatı ve konfor şartlarını içeren nitelikli konut üretiminin yapılmasıdır (Yenice, 2012).

Bu dönemde büyük ölçekli finans kuruluşları ve özel sektörler döneme damgasını vuran konut biçimi olan kapalı güvenlikli sitelerin üretiminde aktif rol almışlardır. Bu siteler, geçmiş konut kültüründen farklı olarak heterojen toplum anlayışını reddeden, toplumu birbirinden ayıran ve kendi içinde homojen toplum yaratan niteliğe sahiptir. Konya’da 2000’li yıllarda Müsiad Evleri ve Beyzade Evleri’yle başlayana kapalı güvenlikli site anlayışı gün geçtikçe toplum tarafından benimsenerek kabul edilmektedir. Sipahi (2011), kentin özellikle üst ve üst-orta gelir grubuna hitap eden bu yerleşimlerle ilgili olarak, Konya’nın hem toplumsal hem de mekânsal ayrışmayı hızlandırıcı etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Bu döneme kadar kırsaldan kente göç dalgasının yaşandığı Konya’da, 2000’li yıllarda il dışından kente doğru göç hareketine kaymıştır. İl dışı göç hareketinin temeli tayin ve atamadır. İl dışı gelenlerin sosyo-ekonomik seviyesi orta/yüksek olması ve kent yaşamı tecrübesine sahip olması konut beklentisini etkilemiştir. Bu dönemdeki hızlı nüfus artışı ve farklı sosyo-kültüre sahip bölgelerden kente gelen topluluklar (kentli ya da köylü) Konya nüfus artışında ve toplum yapısı üzerinde ciddi değişimlere sebep olmuştur (Koyuncu, 2013) (Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Konya İli Nüfus Grafiği (URL-4)

Değişen toplum yapısı ile birlikte aile yapısı ve kadının konumunu incelediğimizde, geçmiş dönemlere göre gelişim söz konusudur. Kadının toplum içerisindeki konumu ile ilgili olarak; kadın giyim tarzından, kamusal alan içerisindeki sergilediği davranış modellerine, konut içerisinde gelen misafirlerin kadın erkek aynı mekânları kullanmalarına ve kadın-erkek ilişkilerine bağlı mahremiyet anlayışına kadar birçok noktada geleneksel döneme göre farklılaşmaların olduğu araştırmacılar (Tekeli, 1982; Türkyılmaz, 2016) tarafından bildirilmektedir. Fakat Türk modernleşme paradigmasında yaratılmak istenen “batılı-modern kadın” imgesi Konya’da “gelenekselci-modern kadın” olarak farklı bir imge ile karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca aile yapısı da giderek çekirdek aile modeline dönmektedir. Yıldız (2011), Konya’daki dışa kapalı lüks sitelerde yapmış olduğu çalışmada; bu sitelerin genellikle, 4-5 kişilik, 2 ya da 3 çocuklu orta yaşlı ebeveynlerden oluşan çekirdek ailelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, sitelerde oturanların genellikle Konyalı olduğu ya da uzun süredir Konya’da yaşadığı saptanmıştır. Sitede yaşayanların eğitim ve ekonomik düzeylerinin yüksek olduğu, üst ve üst orta sınıflardan oluştuğu yine araştırma neticesinde ortaya çıkmıştır.

Konya toplumunun geçmiş dönemlerde muhafazakâr, dindar ve gelenekselci bir yapıya sahip olduğu daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Şüphesiz Konya farklı bir kimliği ile ön planda olan şehirlerden birisi olduğu için zaman zaman farklı kurum ve kuruluşlar tarafından gerek uluslararası, gerek ulusal ve gerekse mahalli olsun Konya ile ilgili anketler düzenlendiği ve araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Meriç ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmada Konya’da yaşayan insanlara hayat tarzlarını nasıl tanımladıklarına yönelik soruya; modern, muhafazakâr, gelenekselci olarak yanıtlar verilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası “gelenekselci” olarak tanımlarken ikinci yüksek değer “muhafazakâr” olarak ortaya çıkmaktadır. Düşük oranda “modern” cevabı verilmiştir (Meriç ve ark., 2006). Bu çalışma sonucunda modernizm yaşam tarzının değişmesinde etkili olsa da Konya toplumu gelenekselci ve muhafazakâr kimliğini sürdürmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında Konya toplumu sahip olduğu kültürel değerlerle birlikte gündelik yaşam tarzında muhafazakârlık, geleneksellik ve modernlik kavramlarının içselleştirilerek çekirdek aile yapısının yoğun olduğu bir toplum yapısı çıkmaktadır.

Alver (2007)’in kapalı güvenli sitelerin tercih edilmesi hususunda yapmış olduğu araştırma neticesinde; Konya toplumu öncelikle “güvenlik” faktörünün ilk sırada yer aldığını, huzur, konfor, kalite, prestij gibi faktörlerin de tercihlerini etkilediğini

ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile bireyselliğin ve özelleşmeye dönük yaşamın artık günümüzde özellikle orta-üst ve üst kesim tarafından konutlarda tercih edildiği görülmektedir.

Teknolojinin de konut seçiminde etkili olduğu göz ardı edilemez. Konya’da kapalı güvenli sitelerde oturan ekonomik seviyesi orta ve yüksek gelirli konut kullanıcıları ile konutlarda teknoloji üzerine yapılan araştırmada kullanıcılardan konut içi teknolojik ekipmanlar değerlendirilmesi istenmiştir. Televizyon, bulaşık makinesi, çamaşır makinesi, fırın, ocak ve buzdolabı gibi teknolojik ekipmanların hemen hemen tüm konutlarda yer almasının yanında; teknolojinin Konya konut plan şemasına getirmiş olduğu önemli bir unsur “eklenme” olarak ifade edebileceğimiz yeni mekânların dâhil olmasıdır. Konut plan şemasına eklenen birimler çeşitlenme ya da farklı tipoloji sağlama yerine sadece modernizmin ve teknolojinin sunduğu olanakları lüks yaşam tarzıyla bütünleştirmektedir. Giyinme odası, vestiyer odası, çamaşır-ütü odası, kiler, kızartma mutfak/balkonu, hatta sinema odası ve sauna gibi mekânlar bu dönemde Konya’daki konut plan şemalarında belli oranda bile olsa eklenen birimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Dikici, 2019).

Tüm bu bilgiler neticesinde Konya toplumu muhafazakâr ve gelenekselci bir toplum modeli sergilese de 2000 yılı sonrasında konut seçiminde küresel dünyadaki konut yaşam biçimine benzer kapalı güvenli siteleri tercih etmektedir. Mahremiyet yaşam biçimi bireyselleşmeye ve özelleşmeye doğru bir kayma gösterdiği araştırmalardan anlaşılmaktadır.

3.2.8. IV. Dönem (2000 ve sonrası) kapalı güvenli siteler

Konya’da liberal politika etkisinin yoğun bir biçimde yaşandığı 2000 yılı ve sonrasında kente gelen göçler neticesinde nüfusun artmasıyla ortaya çıkan konut ihtiyacı var olan konut sunum biçimlerinin yanı sıra kent merkezinde ve çeperlerinde özellikle orta ve üst gelir grubuna hitap eden kapalı güvenli sitelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye’de olduğu gibi Konya’da yapılan kapalı güvenli siteler kent içerisinde içeri/dışarı, kamusal/özel ve bireysel/mahalli alan kavramlarına yeni bir bakış açısı getirmektedir. Nitekim kapalı güvenli site yerleşimleri kullanıcılarına temelde; güvenlik ve ayrıcalık sunmaktadır. “Koruma” olgusu üzerine kurulan modelde kamusal alan özelleştirilip duvarlarla çevrilirken ya da sınırlandırılırken, bu alanlar toplumdan

ziyade üye olarak tanımlanabilecek belirli bir zümrenin kullanımına aittir. Geleneksel Konya evlerinde bulunan yüksek duvarlar mahremiyetin korunmasına yönelik kutsal bir anlama sahipken, kapalı güvenlik sitelerdeki yarı-geçirgen bölücüler ya da alçak seviyedeki sınırlayıcılar mahremiyetin geri planda bırakıldığı, sosyal statü ve ekonomik kimlik yönünden toplumdan ayıran bir öge olarak dönüşüme uğramaktadır. Geleneksel konut dokusu toplumu bir araya getiren, birlik ve beraberlik içerisinde yaşam sunan heterojen bir yapıya sahipken, kapalı güvenli site yerleşimlerinde sosyo-kültürel ve ekonomik seviyede benzer toplulukların toplanıp diğerlerini dışladığı, ayrıştırdığı homojen bir yapı özelliği göstermektedir. Yani, günümüzde kapalı güvenli siteler toplumu kent mekânından izole ederek geleneksel konut anlayışını ortadan kaldırmaktadır.

Kapalı güvenli sitelerde 1+1, 2+1, 3+1, 4+1, 5+1, 6+1 gibi farklı hane halkı sayısına göre kullanım imkânı sağlayacak büyüklükte konutlar yer almaktadır. Ancak plan şemalarında farklı büyüklüklerin olması “çeşitlilik” gibi algılansa da odaların çıkarılıp/ ilave edilmesi yolu ile benzer plan şemalar elde edilerek tektipleşme söz konusudur. Bu mekânların bireye uyum sağlayıp dönüşmesini sağlamak yerine, kullanıcının mekâna göre şekillenmesine ve onun belirlediği çerçevede yaşam kurgulamasına neden olmaktadır.

Konya’da kapalı güvenli sitelerin ilk örnekleri kent merkezinde Meram bölgesinde Müsiad Evleri (Yapım Yılı:2002), Beyzade Evleri (Yapım Yılı: 2002-2004), Sertler Sitesi (Yapım Yılı: 2003-2007) ve kentin dışında geniş alanda inşaa edilen Azra Tatil Köyü (Yapım Yılı:2002) olarak sıralayabiliriz (Şekil 3.16).

Şekil 3.16. 2000 yılı sonrasında Konya’da inşa edilen ilk kapalı güvenli siteler

Yıldız (2011)’ın Konya’daki kapalı güvenli siteler üzerinde yaptığı alan çalışmasında; sitelerin genelde kent merkezine uzak ama ulaşımı kolay, geniş araziler üzerinde, alternatif yaşam tarzı ve özelleştirilmiş altyapı ve hizmetler sunduğunu belirtmiştir. Ayrıca sosyal donatıları ile diğer apartmanlardan farklılık sunduğunu; fakat mevcut örneklerin çok-katlı tekil konutlardan pek de farklı olmadığını eklemiştir.

Kapalı güvenli konut plan şemalarının bir önceki döneme ait sıradan/konvansiyonel konutların plan şemasına benzer şekilde, odaların giriş holünün ve ona bağlanan bir koridorun etrafında düzenlendiğini tespit etmiştir. Tipik bu çözüme göre; konut işlevsel olarak iki bölüme ayrıldığını ve birinci bölüme yaşama, mutfak ve yemek mekânları gibi günlük yaşam mekânları yerleştirilirken, ikinci bölüme, yatak odaları ve banyo gibi özel mekânların konumlandığını ifade etmiştir (Yıldız, 2011) (Şekil 3.17).

Şekil 3.17. Beyzade Sitesi (Yapım:2012) ve Altınbaşak Sitesi (Yapım:2009) (Koç Şahinler, 2019)

Ayrıca geçmiş dönemlerde “müze salon” anlayışı bu dönemde Türkiye’de yavaş yavaş terk edilmesine rağmen, Konya toplumunda ise salon kültürü devam etmekle birlikte; şehir dışından göç ederek gelenler salon mekânını konut içi aktif kullanılan alanlara dâhil etmişlerdir. Dikici (2019)’nin yapmış olduğu çalışmada, konut içerisinde misafirlere ayrılan salon mekânının varlığı hakkında düşünceleri sorulmuş; verilen yanıtlarda katılımcıların yarıya yakını (%49) salonun gerekli olduğunu ifade ederken, diğer kısım (%39) ise gereksiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu verilerden anlaşılabacağı üzere Konya toplumunda salon kültürü önemli ölçüde devam etmektedir.

Bu dönem konutlarının tipik plan şeması sosyo-ekonomik güce bağlı olarak oda sayılarının artarak özelleşmeye yönelik kullanım imkânının oluşturulabilmesidir. Parsel boyutlarının büyümesi konutlardaki mekân boyutlarına yansımaktadır. Özellikle apartmanlaşma sürecindeki küçük, dar ve karanlık mutfak mekânı bu dönemde yeni bir boyut kazanmıştır. Geçmiş dönemlerde kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak artık evin sosyalleşme alanı haline dönüşmüştür. Ayrıca gerek servis alanlarına gerekse de bireysel kullanıma eklenen birimler (kiler, ütü odası, çalışma odası, giyinme odası) de bu dönem konutlarında söz konusudur. Benzer plan şemalarının oluşturduğu tipoloji oda sayısına bağlı 3+1, 4+1, 5+1 ...vb olarak sınıflandırılmaktadır. Oda sayısı arttıkça özel alan kullanımı artmakta, bireysel mahremiyete yönelik kontrol mekanizması değişim göstermektedir (Tablo 3.8).

3.3. Bölüm Sonucu

Tezin bu bölümünde Konya geleneksel evlerinin ve apartmanlarının çeşitli faktörlere bağlı apartmanlaşma sürecini ve mekânsal değişimini daha iyi anlayabilmek için; modernleşme/batılılaşma hareketinin başladığı 1839 yılı Tanzimat döneminden günümüze kadar geçen süreçteki sosyal paradigma örüntülerine göre şekillenen konutun evrimleşme süreci ele alınmaktadır. Bu süreç içerisinde konut ile birlikte mekânsal mahremiyet kavramının arka planındaki doğrudan ya da dolaylı ilişkilerdeki kırılma noktaları irdelenmektedir. Böylece konutun bu evrimleşme süreci içerisindeki mekânsal mahremiyetin alt yapısını oluşturan özel alan, kamusal alan, mekânsal eşik ve mekânsal geçiş gibi mahremiyet hiyerarşi basamaklarının varlığı, kayboluşu ya da birbirine doğru kayma eğilimi hakkında tespitlere yer verilmektedir.

Çalışmanın ele alınmaya başlandığı dönem olan Tanzimat dönemi ile; Konya konut mimarisinin temelini oluşturan geleneksel evlerinin mekân dizilimindeki avlu, sofa, oda gibi birimler mahremiyete yönelik içe kapalılık özelliği göstermektedir. Sokak ile konut arasında mekânsal eşik görevindeki avlunun, yüksek duvarla çevirili olması, evin özellikle de kadının mahremiyetinin korunmasında temel birimler arasında yer almaktadır. Sofanın aileyi toplayıcı özelliğinin yanı sıra odalara dağılımı sağlaması, onun hem kamusal alan hem de mekânsal geçiş alanı vazifesiyle mahremiyet açısından önemini vurgulamaktadır. Dışarıdaki yabancıya karşı oluşturulan kamusal mahremiyet ile aile bireyleri arasındaki bireysel mahremiyet sınırları geleneksel evlerde katı kurallar çerçevesinde çizilmiştir. Fakat tarım toplumundan gelen geniş aile özelliğinin geleneksel konutlarda sergilenmesi ile odalar çok fonksiyonlu karaktere sahiptir. Bu durumda aile üyelerinin odaları ortak kullanmaları nedeniyle bireysel mahremiyet yeterince sağlanamamaktadır. Mutfak, hela, izbe gibi birimler avlu içerisinde konumlandırılmıştır. Özellikle kadın ile özdeşleştirilen mutfak mekânı, geleneksel yaşam kültüründe kadının mahremiyeti yönünden önemlidir. Ayrıca Konya’da çok yaygın olmasa da bazı geleneksel evlerde ailenin mahremiyetini korumak adına konuttan bağımsız, eve gelen misafirin ağırlandığı hariciye bölümü bulunmaktadır.

1923 yılında Cumhuriyet’in kurulması ile ülke genelinde olduğu gibi Konya kentinde de politik, ekonomik ve kültürel alanlarda yenilik hareketleri başlamıştır. Bu yenilik hareketleri İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerdeki kadar hızlı yaşanmamaktadır. 1937 yılına kadar geleneksel konut tipolojilerinin devam ettiği Konya’da, bu dönemde kentin ilk apartmanı olan Hayat apartmanı inşaa edilmiş olup,

1950’li yıllara kadar ekonomik buhran nedeni ile başka apartmanın yapılmadığı tespit edilmiştir.

1950’li yıllarda Konya’da ekonomik kalkınma ve sanayileşme yolunda birçok fabrika ve kurum açılmıştır. Kentin bu denli cazibe merkezi haline gelmesi ve tarımda makineleşme ile tarım arazilerinin bölünmesi, kırsalda yaşayan insanları kente doğru göçe zorlamıştır. Konya’da 1950’li yıllardan sonra kentsel nüfusun hızla arttığı ve kırsal nüfusun azalmaya başladığı araştırmalardaki istatistiksel verilerle tespit edilmiştir. Haliyle; artan nüfusun barınma gereksinimi gecekondu ve apartmanlar ile karşılanmaya çalışılmıştır. 1950’li yıllarda yükselmeye başlayan ilk apartmanlar, geleneksel ile modern yaşamın izlerini birlikte taşımaktadır. Geleneksel konutun şekillenmesinde etkili olan sofa, ilk apartman plan şemalarında dışarıdan içeriye doğru girilen eşik görevi yapmaktadır. Bununla birlikte, aileyi toplayan ve odalara dağılım sağlama özelliğiyle sofanın mekânsal geçiş ile kamusal alan vazifesini de göz önünde bulundurmak gerekir. Şebeke suyunun konut içerisinde kullanımı ile birlikte mutfak, hela gibi birimler konut içerisinde çözümlenmesi dönemin konfor şartları açısından önemlidir. İlk apartman plan şemalarında mutfak, banyo ve tuvalet gibi birimler tesisat sisteminde bütünlük sağlamak için bir arada, girişten ayrı bir hol ile planlanmaktadır.

1960’lı yıllarda sofa mekânına ek olarak antre birimi apartman planlarında görülmeye başlaması ile mekânsal eşik alanı sofadan antre doğru kayma göstermektedir. Bu dönemde odalarda özelleşme henüz ortaya çıkmamasına rağmen konutun kamusal alan ve özel alanı ayıran gece holü plan şemalarında görülmektedir. Artan nüfusun konut ihtiyacına yönelik çıkarılan yasa ve kanunlar neticesinde yükselen apartmanlar yetersiz kalmıştır. Yeni yasalar kısa vadede çözüm gibi sunulsa da ilerleyen dönemlerde ciddi konut sorunlarının yaşandığı bilimsel çalışmalarla ortaya koyulmuştur.

Özellikle 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu ile yap-sat ve kooperatif yöntemi ile tüm ülkede olduğu gibi Konya kentinde de apartmanlaşma sürecini hızlandırmıştır. 1970’li yıllarda apartmanın bir prestij, bir statü göstergesi olarak Konya halkı tarafından benimsenmişti. Geleneksel yaşam kültürüyle uyuşmayan yemek odası Konya toplumu tarafından yemek yeme alanı olarak kullanılmasa da modernizm etkisiyle planlarda yer almaktadır. O dönem ekonomik gelir seviyesi yüksek kullanıcılar tarafından 2 Nolu Gecekondu Önleme Bölgesi olan Nalçacı bölgesini cazibe merkezine dönüştürmüştür. Fakat Konya’nın yüksek gelir grubu tarafından yaşam kültürüyle uyum sağlayamaması nedeniyle bu bölge, dar gelirli kullanıcılara bırakılmıştır.

1980 yılında ülke politikasının liberalleşmesi ile geçmişte küçük yatırımcılar ile küçük ölçekli apartmanlar üretilirken, bu dönem konut piyasasına “küreselleşme” kavramı girerek büyük yatırımcıların eklendiği kooperatifçiliğin ön plana çıktığı çok-katlı tekil apartmanlar bulunmaktadır. Bu dönemde konut plan şemaları tektipleşmeye doğru eğilim göstermeye başlamıştır.

Konya kentinde özellikle 2000 yılı ve sonrası konut sektöründe yeni bir döneme girilerek “kapalı güvenli siteler” yer almaya başladığı tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-politik faktörlere bağlı konut tipolojindeki değişimler ve dönüşümler beraberinde sosyo-kültürel faktörlere de yansımaktadır. Geleneksel Konya konutun inşa edildiği dönemde konut tipolojileri geniş aile yapısına ve tarım toplumuna göre şekillenirken günümüze kadar geçen süreçte çekirdek aile yapısı ve sanayi toplumuna göre biçimlenme söz konusudur. Konya toplumun “dindar-muhafazakâr” yapısı nedeniyle toplum diğer büyük şehirlerdeki gibi büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmadığı araştırmacılar tarafından ortaya atılmaktadır.

Konya konutunda 2000 yılı sonrasındaki teknolojik gelişmeler konutların daha da özelleşmesi ve bireyselleşmesini sağlayarak mahremiyette farklı bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Televizyon gibi kitle iletişim teknolojisinin konut mekânına girişi ile topluma, kadına ve aileye mahremiyet algısına yönelik vermiş olduğu mesajlar ile mahremiyetin anlamı değişkenlik gösterebilmektedir. Diğer bir teknolojik gelişmeler tesisat sisteminde görülerek; mutfak, banyo ve tuvalet gibi ıslak hacimlerin dönemler arasındaki konut plan şemalarındaki dizilimindeki değişkenlikler mevcut planlar üzerinden okunmaktadır. Özellikle kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânının konumu dönemler arasında mahremiyet seviyesine göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte; sobadan kalorifer sistemine geçiş ile beraber, kapalı kapılarının açılması veya kısmen kalkması gibi durumlarla mekânsal mahremiyet hiyerarşisinin temelini oluşturan kamusal alan, mekânsal eşik, mekânsal geçiş ve özel alanda değişimler, dönüşümler, kayboluşlar söz konusudur. Bu değişim, dönüşüm ve kayboluşların derecesi araştırmacıların söylemleri üzerinden kurgulanan mahremiyet kodları ile sosyal boyutta, dönemin karakteristik özeliğini yansıtan konutlardaki mekanların dizilim ve bir biri ile ilişkisini irdeleyen mekânsal boyutta olmak üzere hem nicel hem de nitel olarak analiz edilebilecek ve dönemler arası karşılaştırılabilecektir. Çalışmada Konya kentinin dönemler arasındaki konutlarda mekânsal değişime etki eden sosyal boyut ve mekânsal boyut hakkında bilgi aşağıdaki şemada grafiksel olarak ifade edilmiştir (Şekil 3.18).

Sosyal Boyut

1839 Tanzimat Fermanı (Modernizm Hareketi)

*Eğitim, hukuk, ticaret alanında batıya benzer düzenlemeler getirildi.

*1867 yılında Konya'da çıkan yangından sonra Ebniye Kanunu uygulanmaya başlandı.

*1901 yılında şebeke suyu konutlara gelmeye başladı.

*1921 Konya'nın ilk imar plan hazırlığı yapıldı.

*1923 yılında Cumhuriyet ilan edildi.

* Her alanda reform hareketleri başladı.

*Özellikle kız çocukları için yeni okullar açıldı.

* 1929 yılında Ekonomik buhran yaşandı.

1950 Ekonomik Canlanma yaşandı.

*Sanayiye yönelik çeşitli fabrikalar açıldı.

*Kırsaldan kente göç hareketi başladı.

*Konut içi teknoloji gelişim gösterdi.

***Kentli ve ev hanımı kadın” olmak bir statü oldu.

1965 Kat Mülkiyeti Kanunu çıkarıldı.

*1975 yılında Selçuk üniversitesi kuruldu ve üniversite için farklı bölgelerden gelen bireyler toplumun sosyal yapısını değiştirdi.

1980 Liberal politika yaklaşımı ile küreselleşme süreci başlamıştır.

*Yap-sat ve kooperatifçilik yoluyla konut sektörü ivme kazandı.

*1987 yılında Konya Büyükşehir Belediye statüsü elde etti.

*1999 yılında Nazım İmar Planı hazırlandı

2000 yılında kentsel dönüşüm ve yenileme hareketi başladı.

*Büyük ölçekli finans kuruluşları konut üretime el koydu.

*Gelenekselci-modern kadın imajı bu dönemde sergilenmeye devam etmektedir.

*Teknolojik gelişim konut üzerinde etkili olmuştur.

Mekânsal Boyut

Geleneksel Konya Evleri (Sofalı-Hayatlı)

*Avlu/hayat yüksek duvarlarla çevrilidir.

*Bazı konutlarda erkek konuk ağırlamak için hariciye bulunur.

*Odalar çok işlevseldir.

*Sofa mekânı odalara dağılıma ve aileyi toplama özelliyle hem kamusal hem geçiş alanı niteliği göstermektedir.

1937 yılı Konya'nın ilk apartmanı inşa edildi. (Hayat Apartmanı)

1.Dönem (1839-1950)

1965 Kat Mülkiyeti Kanunu Sonrası

2.Dönem (1950-1980)

3.Dönem (1980-2000)

4.Dönem (2000 yılı sonrası)

Şekil 3.18. Konya kentinin konut değişim süreci

4. MEKÂNSAL MAHREMİYET KAVRAMININ FARKLILAŞAN KONUT TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI; KONYA ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde farklı dönemlerde inşa edilmiş olan Konya Evleri'nde mahremiyete dair hem semantik (anlamsal) hem de sentaktik (dizimsel) izler aranmasına ilişkin kurgulanan yöntem ele alınmaktadır. Öncelikle problem derinlemesine irdelenerek yöntemin oluşturulmasında bir altlık hazırlanmıştır. Daha sonra çeşitli araştırmacıların geçmişten günümüze kadar geçen süre zarfında sosyal paradigmlar çerçevesinde mahremiyetle doğrudan ya da dolaylı olarak ifade ettikleri söylemleri mekân içerisinde gizlenmiş kodlar vasıtasıyla sorgulanmıştır. Bu sorgulama ile mahremiyetin mekân içerisinde ne anlama geldiği yönünde tespitte bulunulabilecektir. Bununla birlikte, sosyal paradigmlara bağlı olarak dönem dönem politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik kırılmaların yaşandığı noktalarda konutun mekânsal dizilimi ve mekânlar arası ilişkisi farklılık göstermektedir. Dolayısıyla mekân konfigürasyonundaki değişim mahremiyet seviyesine de etki ederek bu durumun tespit edilmesi için doğru yöntemin kurgulanması gerekmektedir.

Araştırma yöntemi 3 aşamadan oluşmaktadır.

1. Aşama; Konya'daki geçmişten günümüze farklılık göstermiş konutların mekân içerisindeki mahremiyet kodlarının çeşitli kamu kurum ve kuruluşların arşivleri ve yazılı kaynakları referans alınarak mekânsal değişime bağlı mahremiyet dönüşümüne yönelik söylemler üzerinden analizi sağlayan *Göstergebilim yöntemi*,
2. Aşama; Seçilen örneklem konutların mekân konfigürasyonunda mahremiyet hiyerarşisine göre kademelerin oluşturulup bu kademelerdeki mahremiyet seviyesinin analizini sağlayan *Mekân Dizim Yöntemi*,
3. Aşama ise; Göstergebilim ve Mekân Dizim yöntemi neticesinde ortaya çıkan mahremiyetin semantik ve sentaktik verileri istatistiksel olarak karşılaştırılarak, elde edilen bulgular arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı hakkında yorum yapabilmeyi içeren *SPPS Programıdır*.

4.1. Analiz Metodolojisinin Tanıtılması ve Metodolojiye Uygun Mahremiyet

Kavramının Hazırlanması

Eco'nun göstergebilim kuramında mimari nesnenin biçimlenişine etki eden mimari kodların bulunduğu varsayımından yola çıkarak mekânlar içerisindeki

kodlardan mahremiyet sorgulanacaktır. Soyut olan kavramın somutlaştırılmasına yönelik kurgulanan göstergebilim yönteminde araştırmacıların söylemleri temel alınarak mekânda mahremiyetin varlığı hakkında var, kısmen veya yok gibi tespitlerde bulunulabilecektir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Mahremiyet Söylemlerine göre oluşturulan kodların Sayısal Analiz Değeri

Sosyal Paradigmalar	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemlerinden Oluşan Kodların Analiz Değerleri
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)	
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	❖ Var (2) Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân vardır. ❖ Kısmen (1) Bazı mekânlar (mutfak) erkek ve kadının kullanımına açık olsa da kadın ile özdeşleştirilerek ana kütle/holden /antreden ayrı konumlanmıştır. ❖ Yok (0) Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.
	*Hane Halkı (K1-b)	❖ Var (2) Misafirlerin ve aile üyelerinin ortak kullanımına ait kamusal alan ile ailenin bireysel kullanımına ait özel (mahrem) alanlar ayrılmaktadır. ❖ Kısmen (1) Misafirlerin ve aile üyelerinin ortak kullanımına ait kamusal alan ile ailenin bireysel kullanımına ait özel (mahrem) alanlar net bir biçimde ayrılmassa da bir oda ayrı bir hol ile ana holden kopararak özelleşme göstermektedir. ❖ Yok (0) Misafirlerin ve aile üyelerinin ortak kullanımına ait kamusal alan ile ailenin bireysel kullanımına ait özel (mahrem) alanlar ayrılmamaktadır.
	Aile Yapısı (K1-c)	❖ Var (2) 2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır. ❖ Kısmen (1) II. ve III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir. ❖ Yok (0) Geleneksel konut özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır. *Aile Yapısı olarak çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.
	Eşik-Geçiş (K2)	
	Eşik (K2-a)	❖ Var (2) Konuta erişim sadece avludan, hem avludan hem de sofadan, yahutta karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. ❖ Kısmen (1) Konuta erişimin doğrudan sofa, mabeyn ve antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır. ❖ Yok (0) Konutta antre, karşılama holü, sofa, mabeyn gibi eşik alanı görevi yapabilecek mekân yoktur.
	Geçiş (K2-b)	❖ Var (2) Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunmaktadır. ❖ Kısmen (1) Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunmaktadır. ❖ Yok (0) Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında gece holü/koridor bulunmamaktadır.
Sosyo-Ekonomik	Ekonomik Statü (K3)	❖ Var (2) Konutun prestijli bir bölgede konumlanması ve konutta oda sayısının dört ve üzerinde olması ailenin ekonomik gücünün var olduğunu ve bireysel mahremiyet seviyesinin yükselmesinde katkı sağladığını göstermektedir. ❖ Kısmen (1) Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyeti belli oranda korumaktadır. ❖ Yok (0) Oda sayısının iki ve daha az olması ekonomik gücün yeterli olmadığını göstermektedir.
Sosyo-Politik	Politik (K4)	❖ Var (2) Konutların konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. ❖ Kısmen (1) Konutlarda plan şemasında olmasa da yapının konumlanmasında belirli mesafelere bağlı politik yaptırımlar mahremiyet açısından kısmen görüş alanını etkilemektedir. ❖ Yok (0) Konutlarda hem plan şemasında hem de parsel düzenlemesinde mahremiyete yönelik politik (imar) yaptırım yoktur.

Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	❖ Var (2) Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır. ❖ Kısmen (1) Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır. ❖ Yok (0) Konutta ocak/soba ile ısınma sağlanırken mutfak, hela gibi birimler konut dışında olması teknolojik olanakların mahremiyet açısından yeterli olmadığını göstermektedir

Sosyal belirleyicilerin çerçevesinde mahremiyetle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili kullanıcı, eşik-geçiş, ekonomik statü, politik ve teknolojik gelişmelerden oluşan kodlar aracılığıyla araştırmacıların söylemleri üzerinden veriler elde edilebilecektir. Böylelikle göstergebilim yöntemi ile mahremiyetin anlamsal (semantik) boyutuna ulaşılabilecektir. Bu söylemlere ait kodların mekâna yansımaları “var” 2 puan, “kısmen” 1 puan ve “yok” cevabı 0 puan üzerinden değerlendirilmektedir.

Dizimsel (sentaktik) boyutuna ulaşmak için ise mekân dizim yöntemi kullanılmaktadır. Öncelikle, mahremiyet kontrol mekanizması için olmazsa olmaz unsur olan hiyerarşi çatısının kurulması, mahremiyet seviyesine yönelik bölgelerin oluşturulması açısından gerekmektedir. Plan şeması üzerinden yapılan analizlerde mahremiyet bölgeleri araştırmacıların referans çalışmaları ve mahremiyet seviyeleri göz önüne alınarak oluşturulmaktadır. Beş bölgeden oluşan bölgelerden birincisi; mahremiyetin konuta erişim sırasında ilk kırılmanın yaşandığı *mekânsal eşik alanı*dır. Bu alan dışarıyı ile içerisi arasında bir sınır görevi görmektedir. Geleneksel evler ve modern konutlar olan yüksek katlı yapılarda, giriş alanı farklı şekillerde çözümlendiği geçmiş bölümlerde ifade edilerek mekânsal geçiş alanının önemi vurgulanmıştır. İkinci bölge olan *kamusal alan* ise; eve gelen konuk/yabancı kullanıcıların ağırlandığı ve aile üyelerinin birlikte olabildiği ortak alanları içermektedir. Evin ön kısmını oluşturan kamusal alan ile özel alanları kapsayan arka kısım arasında geçişi sağlayan bölge, mahremiyet kademelenmesinde *mekânsal geçiş alanı* olarak üçüncü basamakta karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü bölge bireysel kullanım ve özelleşmenin diğer bölgelere oranla daha fazla olduğu *özel alanları* kapsamaktadır. Mahrem alan olarak da tanımlanabilecek bu bölgede görsel erişim istenmeyen bir durumdur. Son olarak bu dört bölge dışında kalan, mahremiyet yönünden nötr özellik gösteren *servis alanları* beşinci bölge olarak dâhil edilmektedir.

Çalışma kapsamında sosyal paradigmalara bağlı olarak dönemlere ayrılan konutlardaki tanımlanan beş bölge;

- Mekânsal Eşik Alanı; avlu, hayat, mabeyn, sofa, giriş holü, antre,

- Kamusal Alan; avlu, antre, sofa, mabeyn, oda, salon, yemek odası, oturma odası, mutfak,
- Mekânsal Geçiş Alanı; mabeyn, sofa, antre, koridor, gece holü,
- Özel Alan; oda, mutfak, çocuk odası, ebeveyn yatak odası, banyo, tuvalet, ebeveyn banyosu, çalışma odası, giyinme odası,
- Servis Alanı; izbe, depo, sandık odası, kiler olarak sıralanmaktadır.

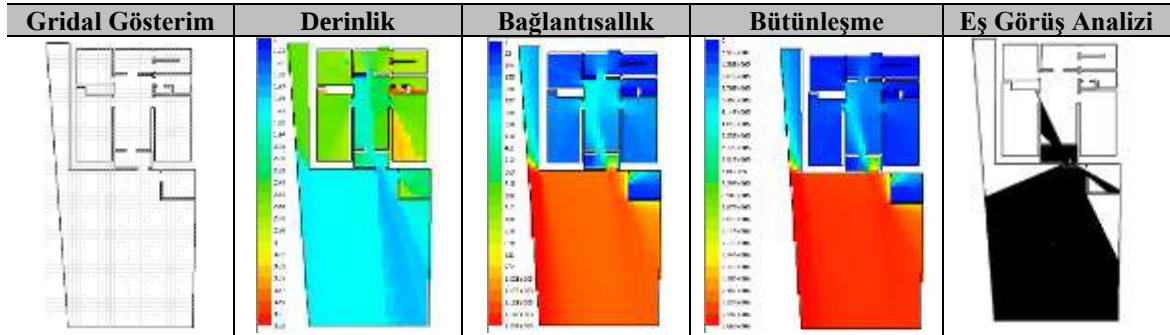
Araştırma konut içi mekânlar arasındaki mahremiyet seviyesine yönelik tespit çalışması olması nedeniyle sokak ve komşu ile ilişkili balkon mekânı konut dışı mahremiyetle bağlantılı olması neticesinde kapsam dışı bırakılmıştır.

Ayrıca yukarıda mahremiyet hiyerarşi bölgelerini oluşturan mekânlar dönemler arasında benzerlikle beraber farklılıkta gösterebilmektedir. Örneğin, geleneksel konutlarda kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânı özel alan kapsamında incelenirken, apartmanlaşma sürecinden sonra değişen mahremiyet algısı neticesinde kamusal alana doğru kayma göstermiştir. Yine, geleneksel evlerde ve apartmanlaşma sürecinde plan çözümlerinde rastlanılan sofa birimi mekânsal geçiş alanı ve kamusal alan özelliği göstermesi sebebiyle analiz esnasında her iki bölümde kamusal olarak dikkate alınmaktadır. Fakat sofa çok-katlı tekil apartmanlar ve kapalı güvenli siteleri kapsayan dönemlerdeki plan şemalarında yer almaması nedeniyle analize dâhil edilmemiştir.

Mahremiyet hiyerarşine göre bölgelere ayrılan birimler mekânsal dizim yöntemi ile gerek mekânsal düzeyde gerekse de bölgesel düzeyde sentaktik değerlerine ulaşılmaktadır. Mekânsal dizim yöntemi ve sentaktik değerlerle mekânların fiziksel değişimlerinin altında yatan organizasyonun farklılaşmasını daha iyi şekilde ortaya koyduğu araştırmacılar tarafından vurgulandığı daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. Bu bağlamda, alan çalışmasında Michigan Üniversitesi'nin geliştirdiği Syntax 2D yazılımı kullanılarak mekânlarda derinlik (erişebilirlik), bütünleşme, mekânsal geçişlilik (bağlantısallık) ve görünübilirlik (eş görüş analizi) ilişkilerine dayanan analizler elde edilmektedir. Bu ilişkileri tespit etmek için yazılımın içeriğinde var olan derinlik, bağlantısallık, bütünleşme ve eş görüş analiz parametreleri kullanılmaktadır.

Alan çalışmasında, her dönemden 6'şar adet evin plan şeması sayısal çizim programı (Autocad) ortamında ölçekli olarak hazırlanmıştır. Bu çizimler daha sonra dwg formatından dxf formatına dönüştürülerek Syntax 2D yazılımına aktarılmıştır. Öncelikle planlar derinlik (mean depth), bütünleşme (integration), bağlantısallık (connectivity) değerlerinin hesaplanması için ızgaralara (gridlere) bölünmüştür. Böylece

ızgara sistemi ile istenen derinlik, bütünleşme ve bağlantısallık değerler hem grafiksel olarak sunulmakta hem de excel programında kullanılmak üzere sayısal veriler elde edilmektedir. Yazılımda grafiksel olarak ifade edilen maviden kırmızıya doğru geçişin olduğu renk skalası bulunmaktadır. Plan düzleminde derinlik değeri arttıkça mekânlar derinlik kazanmakta ve maviden kırmızıya doğru bir renk geçişi göstermektedir. Bağlantısallık parametresinin gösterildiği şemada ise bir mekânın diğer mekânlarla bağlantısını ifade ederek mahremiyete ilişkin seviyesini sunmaktadır. Bağlantısallığın yüksek olduğu birimler kırmızı, yani düşük mahremiyeti belirtmektedir. Bağlantısallık değeri ile doğru orantılı olan bütünleşme grafiğinde ise kırmızı ile gösterilen alanların en bütünleşik mekânlar olup, kullanıcı hareketinin fazla olduğu alanları tanımlamaktadır. Böylece kullanıcının fazla olduğu alanlar mahremiyet seviyesi ile ters orantılı bir şekilde düşük seviyeye sahiptir. Bir sonraki adımda eş görüş alanlarının ortalaması (mean isovist area) eş görüş alanlarının çevre ortalaması (mean isovist perimeter) ile evlerin üç noktasından görsel analizini sağlamaktadır. Bu üç nokta; mekânsal eşik olan konut ana giriş kapısından; kamusal alan olan misafirin ağırlandığı oda/salon kapısından ve son olarak özel alanlardan biri olan yatak odası/ebeveyn yatak odası kapısından seçilmiştir Böylece seçilen noktalardan insanın 360 derecelik görüş alanı siyah renk ile gösterilmiştir (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1: Konya- Hikmet Nurbaş Evi örneği üzerinden Syntax 2d ile ızgara (grid) sistemi, derinlik, bağlantısallık, bütünleşme parametreleri ve eş görüş analizin grafiksel gösterimi

Gerek göstergebilim yöntemi gerekse de mekân dizim yöntemi ile elde edilen veriler dönemselsel olarak karşılaştırılarak mahremiyetin kronolojik değişim/dönüşüm süreci hakkında yorum yapılabilecektir.

4.2. Veri Analizi

Veri analizi için göstergebilim ve mekân dizim yöntemlerinden elde edilen veriler sayısallaştırılmış ve tablolaştırılmıştır. Tablodaki değerler hem dönem içi hem de dönemler arasında karşılaştırma yapılarak yorumlanmıştır. Dönemler arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığı SPSS 15 (Statistical Package for the Social Science) programı ile karşılaştırılarak mahremiyetin evrilimi hakkında veriler elde edilmiştir.

Alan çalışmasında uygulanan analizler sonucu ulaşılan veriler iki test ile istatistiksel olarak karşılaştırılmaktadır. Bunlar,

- 1) Dönemler arası farklılık gösteren konutlar ile mahremiyet seviyelerinin karşılaştırmasını sağlayan Kruskal-Wallis Testi,
 - 2) Sosyal belirleyicilere bağlı mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden var, kısmen veya yok olduğuna dair test edilen Ki-Kare Testidir (Chi-Square Test).
- Kruskal-Wallis Testi üç yada daha fazla grup/örneklem üzerinde yapılan non-parametrik bir testtir. Kullanılan verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle non-parametrik testler uygulanmıştır. Mekân konfigürasyonuna bağlı olarak ortaya çıkan sentaktik verilerin dönemler arası karşılaştırılarak mekân dizilimlerin mahremiyet seviyesi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı sınanmıştır. Karşılaştırma sonuçlarına göre, mekânların sentaktik değerlerinin mahremiyet hiyerarşisine etkisi tespit edilmiştir. Bir anlamda değişen konut tipolojisindeki sentaktik değerlerin mekândaki mahremiyet seviyesi için önem arz edip etmediği ortaya konulmaktadır.
 - Ki-kare testi mahremiyetin anlamını (semantik boyutunu) değişen konut tipolojilerinde karşılaştırma imkânı sağlamaktadır. Mahremiyet ile doğrudan veya dolaylı ilişkili olan kullanıcı, eşik-geçiş, ekonomik statü, politik ve teknolojik kodların değişen plan şemalarında bir bağlantının var, kısmen ya da yok olduğuna dair sorgulama yapılmıştır. Böylece, sosyal paradigmaların konut tipolojisinde yer alan mahremiyet üzerindeki etkisi ortaya konulmuş olacaktır.

Yapılan testlerde significant(p) değerinin 0,05'den küçük olması değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ispatlamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen karşılaştırma verileri ile teze ait hipotezlerin doğruluğu sorgulanarak değerlendirilmektedir.

4.3. Çalışma Alanı ve Örneklerin Seçilmesi

Alan çalışmasında; sosyo-politik, sosyo-ekonomik, soyo-kültürel ve sosyo-teknolojik etkenleri kapsayan sosyal paradigmlar olarak sınıflandırdığımız belirleyiciler ile araştırmacıların referansları dikkate alınarak değişen Konya konutları dört döneme ayrılmıştır. Her dönem içerisinde dönemin karakteristik özelliğini yansıtan altı konut seçilerek mahremiyet seviyesindeki değişim sorgulanmıştır.

Birinci dönem (1893-1950) Geleneksel Konya Evleri 1-2 katlı, bahçeye/avluya sahip evlerdir. Geleneksel yaşam kültürü konut mekânlarına yansımaktadır. Hayatlı evlerin en basit örneği olan tek odalı evlerin Araplar Mahallesi'nde yaygın olduğu bir önceki bölümde aktarılmıştır (Bknz: Bölüm 3.2.1.). Bununla birlikte ekonomik güce de bağlı olarak konutların zamanla oda sayısı iki ve üç olmaya başlamıştır. İki katlı evlerin özellikle dönemin popüler semtlerinde ortaya çıkması konut dokusundaki değişimi göstermektedir. Dönemin popüler semti Mevlana Türbesi ve çevresi olduğu, Konya'lılar arasında "*Türbe önünde evin, Meram'da bağın olsun*" sözü ile anlaşılmaktadır. O dönemde zengin ve elit kesim bu bölgede yaşamaktadır. Bu nedenle örneklemelerin seçildiği birinci bölge *Mevlana Bölgesinden* seçilmiştir. İkinci Dönem (1950-1980) Apartmanlaşma sürecinin başladığı dönemi kapsamaktadır. Konya'da apartmanda oturma bir statü göstergesi olduğu dönemin konutları, 1950'li yıllarda özellikle *İstasyon Bölgesinde* 4-6 katlı, bitişik nizam ve geniş caddeler üzerine konumlandırılmış, bazılarında işlevselsiz de olsa bahçe bulunan evleri içermektedir. 1965'li yıllara kadar geleneksel ile modernin bir arada çözümlendiği konutlar, dönemin sonlarına doğru politik düzenlemeler ile gerek geleneksel çizgisini kaybetmiş gerekse de dikey ve yatay düzlemde daha da genişlemiştir. Kentin kuzeyinde gecekondu önleme bölgesi olarak oluşturulan *Nalçacı Bölgesi*, 1967 yılında açılmış ve bu aks üzerinde yoğun bir gelişme öngörülmüştür. O dönemde Nalçacı Bölgesi birçok ulusal ve uluslararası mimarın çizgilerini yansıttığı yapılarıyla mimari değeri yüksek popüler bir alana dönüşmüştür. Çok katlı betonarme karkas bloklardan oluşan Nalçacı Bölgesinde, katlar arası düşey sirkülasyonu sağlayan asansörün kullanımı ve kalorifer ile ısınma teknolojisinin sağlamış olduğu imkânlar doğrultusunda mekân konfigürasyonunda kırılma yaşanmıştır. Böylece Konya kentine konforlu yaşam anlayışını değiştirmiştir. Bir önceki dönemde yükselmeye başlayan konutlar, üçüncü dönemde (1980-2000) çok-katlı tekil bloklar halinde hem yatayda hem de düşeyde kent merkezinde ve çevresinde daha da yoğunlaşmıştır. Kent merkezindeki örneklerden birisi olan ve Nalçacı Bölgesinin

paralelinde yer alan *Ankara Caddesi'ndeki* apartmanlar, dönemin gerek Alâeddin Tepesinden doğrudan lineer bir aks üzerinde olması gerekse de dönemin Otogar alanına yakın konumda olması nedeniyle dönemin rant bölgesi olarak değerlendirilmektedir. Plan şemasının tektiplemeye başladığı bu dönemde geleneksel izler tamamen kaybolmuştur. Dördüncü dönem (2000 yılı ve sonrası) ise, tektip konut anlayışı ile standart hale gelen konut, kentsel mekândan kopuk, kendi içerisinde özelleşmiş kapalı güvenli site yaklaşımı sergilemektedir. Konya'nın ilk kapalı güvenli siteleri ekonomik gücü yüksek kesiminin yaşadığı *Meram-Havzan Bölgesinde* 2000'li yılların başında inşa edilmiştir. Zamanla artan talep doğrultusunda diğer merkez ilçelerinde de orta ve üst gelir grubu için siteler inşa edilmiştir. Örneklem konutlar *Meram-Havzan Bölgesinden* ve Selçuklu ilçesinde yer alan kapalı güvenli sitelerin yoğun olarak bulunduğu *Yazır Bölgesinden* (bir önceki dönem kullanılan otogar 2000 yılında Yazır bölgesine taşındı) seçilmiştir. Bu dört dönem ve her döneme ait örneklem konutlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 4.2).

Tablo 4.2. Konya kentinin farklı bölgelerinden seçilmiş örneklem konutlar

Dönemler	Konut İsmi	Seçilen Bölge	Yapım Yılı	Konut No
I. Dönem (1893-1950) Geleneksel Konya Konut	Araplar Mahallesinde Bir Ev	Mevlana Bölgesi	19.yüzyıl sonu	G.K.K.-1
	Hacı Hasanlar Evi	Mevlana Bölgesi	19.yüzyıl sonu	G.K.K.-2
	Celal Sokakta 7 Nolu Ev	Mevlana Bölgesi	19.yüzyıl sonu	G.K.K.-3
	Celal Sokakta 10 Nolu Ev	Mevlana Bölgesi	19.yüzyıl sonu	G.K.K.-4
	Feriha Yıldırım Evi	Mevlana Bölgesi	20.yüzyıl başı	G.K.K.-5
	Hikmet Nurbaş Evi	Mevlana Bölgesi	20.yüzyıl başı	G.K.K.-6
II. Dönem (1950-1980) Aptmanlaşma Süreci Konutları	Gümüş Apartmanı	İstasyon Bölgesi	1954	A.S.K.-1
	Emniyet Apartmanı	İstasyon Bölgesi	1955	A.S.K.-2
	Uluşık Apartmanı	İstasyon Bölgesi	1955	A.S.K.-3
	Anıt Apartmanı	İstasyon Bölgesi	1964	A.S.K.-4
	Acentacılar Sitesi	Nalçacı Bölgesi	1970	A.S.K.-5
	Evren Sitesi	Nalçacı Bölgesi	1976	A.S.K.-6
III. Dönem (1980-2000) Çok Katlı-Tekil Konutlar	Nokta Sitesi	Nalçacı Bölgesi	1980	Ç.T.K-1
	29 Mayıs Sitesi	Nalçacı Bölgesi	1988	Ç.T.K-2
	Altan Apartmanı	Nalçacı Bölgesi	1993	Ç.T.K-3
	Gülbeyaz Sitesi	Ankara Caddesi	1987	Ç.T.K-4
	Derya Sitesi	Ankara Caddesi	1993	Ç.T.K-5
	Nurbeyaz Sitesi	Ankara Caddesi	1994	Ç.T.K-6
IV. Dönem (2000 yılı ve Sonrası) Kapalı Güvenlikli Siteler	Beyzade Sitesi	Havzan Bölgesi	2002	K.G.S.-1
	Sertler Sitesi	Havzan Bölgesi	2003	K.G.S.-2
	Azra Sitesi	Yazır Bölgesi	2004	K.G.S.-3
	Yeni Kent Kardelen Sitesi	Yazır Bölgesi	2008	K.G.S.-4
	Akasya Park Sitesi	Yazır Bölgesi	2012	K.G.S.-5
	Mete Konakları	Yazır Bölgesi	2018	K.G.S.-6

4.4. I.Dönemin (1839-1950) Yönteme Dayalı Analiz

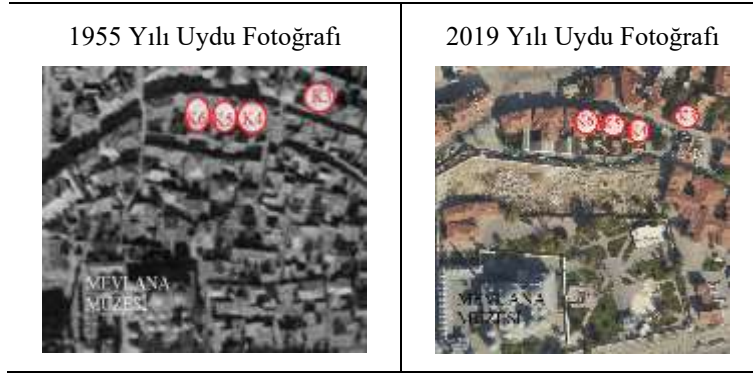
Konya'nın ilk yerleşim ve konut bölgelerinden olan Mevlana Türbesi civarında yer alan Araplar mahallesinden iki ve Aziziye mahallesindeki Celal Sokak üzerinden dört olmak üzere toplam altı adet geleneksel konut örneklem olarak seçilmiştir (Şekil 4.2.). Bu konutlar Berk (1951)'in hayatlı ve sofalı evler olarak sınıflandırmış olduğu Geleneksel Konya Evleri'nin karakteristik özelliklerini göstermektedir. Sınıflandırma içerisine hariciyeli evler girmediği için örneklem grubu içerisine dâhil edilmemiştir. Ayrıca konutların birbiri ile komşuluğunda seçilme nedeni sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun zengin ile fakirin bir arada yaşayabildiği, mekânsal ayrışmanın görülmediği o dönemde heterojen toplum anlayışı bulunmaktadır.

Şekil 4.2: Celal sokaktaki Örneklem Konutlar ve birbiri ile ilişkisi (URL-5; URL-6)

Mevlana Bölgesinde konumlanmış örneklem konutların, çeşitli kaynaklardan (Berk, 1951; Bakır, 1986; Tozoğlu, 1995) elde edilen, plan şemalarından mekânsal mahremiyet analizi yapılmıştır. Kaynaklarda konutların bazılarında yaşam konforları gereği değişime uğradıkları ve banyo, tuvalet, mutfak gibi birimlerin konut içine ilave edildiklerinden bahsedilmektedir. Fakat çalışmada yapıların olabildiğince orijinal hâlleri üzerinden mahremiyet analizi yapılmaktadır. Örneklem konutların 1955 ve 2019 yıllarına ait hava fotoğrafları üzerinden yapılan inceleme sonucunda konut-avlu şeklindeki düzeni zaman içerisinde sosyo-kültürel yaşama bağlı olarak bozulma gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle avluların içerisindeki yeşil doku günümüze kadar seyrelmıştır (Tablo 4.3).

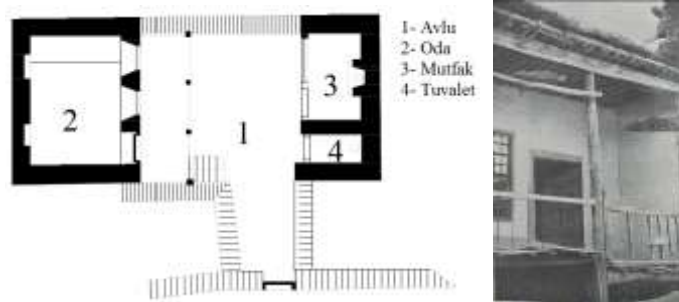
Tablo 4.3: Celal sokak üzerindeki örneklem konut dokusunun zaman içerisindeki değişiminin havadan görüntülenmesi (URL-5)

Konutlar incelenmeden önce mahremiyet hiyerarşine göre oluşturulmuş beş bölge bu dönemde konut içi mekânların mahremiyet seviyelerine göre dağılım göstermektedir. Bu dağılımda mekânsal eşik alanı; avlu, mabeyn, kamusal alanlar; avlu, mabeyn, sofa, odalar, mekânsal geçiş alanı; sofa, mabeyn, özel alanlar; gusülhane, mutfak, tuvalet, odalar ve servis alanı; izbe ve kiler olarak tanımlanmaktadır.

Geleneksel Konya Konutu-1 (G.K.K.-1)

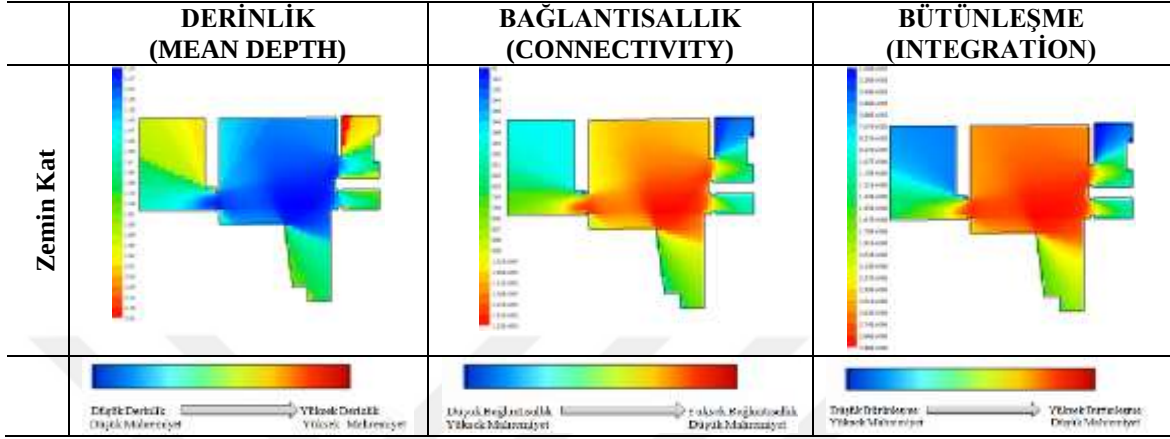
Geleneksel Konya Evleri içerisinde en basit örneği tek odalı evler içermektedir. Berk (1951)'in söyleminden yola çıkarak bu ev tipi Araplar mahallesinde yaygın olarak bulunmaktadır. Ekonomik gücün düşük olduğu kullanıcı profiline sahip konutun avlusuna dar bir kısımdan girilmektedir. Sağ tarafta tuvalet (hela) ve mutfak, sol tarafta ise bir oda bulunmaktadır. Zeminden 120 cm yükseltilen odanın altında izbe yer almaktadır. Odanın önünde ise tahtaboş denilen ahşap balkon mevcuttur. Odanın zemini toprak, sedir bölümü ise ahşaptır (Şekil 4.3)

Şekil 4.3. G.K.K.-1 Plan Şeması (Plan ve görsel Berk (1951)'den alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir)

Tek katlı ve tek odadan oluşan konutun mekânsal analizi incelendiğinde, derinlik değerinin düşük olduğu bölgenin mavi renk skalası ile avlu mekânı olduğu net bir

şekilde görünmektedir. Bununla birlikte oda, tuvalet (hela) ve mutfak mekânlar arasında bağlantıyı sağlayan avlunun bağlantısallık değerinin yüksek olduğunu kırmızı renk ile anlaşılmaktadır. Kalabalıklık durumunun diğerlerine göre fazla olduğu ve en bütünleşik mekân yine avlu olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4: G.K.K-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Yukarıdaki sentaktik analizin sayısal olarak değerleri incelendiğinde de konutun en derin mekânı mutfak olarak karşımıza çıkmaktadır. Avlu kapısına en uzak mesafedeki kapının mutfak kapısının olması bu değeri etkileyen faktörlerdendir. Bununla birlikte, bütünleşme ve bağlantısallık değerinin en yüksek olduğu avlu mekânında kullanıcı hareketinin fazla olduğu, mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara göre düşük olduğu yorumu yapılabilmektedir. Avlunun hem mekânsal eşik hem de mekânsal geçiş özelliği göstermesi bu değerlerin yüksek çıkmasında etkindir. Mahremiyet seviyesinin en düşük ve en yüksek olduğu bölgeler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 4.4).

Tablo 4.4: G.K.K-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K- 1	Ortalama DERİNLİK	Ortalama BAĞLANTISALLIK	Ortalama BÜTÜNLEŞME
Avlu	1,33	1284	2684
Mutfak	1,80	520	1320
Oda	1,72	537	1197
Tuvalet	1,77	560	1441
Mekânsal Eşik A.	1,33	1284	2684
Kamusal Alan	1,52	911	1941
Mekânsal Geçiş A.	1,33	1284	2684
Özel Alan	1,76	539	1319
Servis Alanları	-	--	-

Konutta tek odanın olması aile üyeleri ve eve gelen ziyaretçilerin karşılaşma olanağını arttırıcı bir durumdur. Avlu giriş kapısından yapılan eşgörsel analiz neticesinde, konut içinin görünmemesi mahremiyet açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Dar bir alandan avluya giriş yapılması görüş alanının genişlemesine engelleyici bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat çok fonksiyonlu oda özelliği taşıyan bir odanın olması ve bu oda kapısından bakıldığında avlunun büyük bir oranı görünmektedir. Bu görüş alanı mahremiyet açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bulunduğu dönemde kadın ile özelleşmiş mutfak kapısından yapılan eş görüş analizde ise avlunun tamamına yakını görünmesi kadın mahremiyetinin korunması açısından yetersiz kalmaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: G.K.K.-1'in sırayla avlu girişi, oda girişi ve mutfak girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Yukarıdaki farklı noktalarda bulunan kapıların konumlarından yapılan eş görüş analizlerin tablolaştırılmış halini incelediğimizde, en geniş görüş alanına sahip mekân mutfak olarak karşımıza çıkarken, en dar görüş alanı oda kapısından yapılan analiz neticesinde elde edilmektedir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5: G.K.K-1 Farklı kapı girişlerinden Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Analizi (Isovist) G.K.K.- 1	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,0268	0,0299
Oda Giriş Kapısı	0,0492	0,0269
Mutfak Giriş Kapısı	0,0465	0,0486

Konutta mahremiyetin dizimsel olarak seviyesi hakkında veri elde edilirken anlamsal olarak da veri elde edilmesi çalışmanın bütünlüğü açısından önemlidir. Bu noktada G.K.K.-1'in mahremiyet söylemleri üzerinden mekândaki varlığı hususundaki tespitler aşağıdaki tabloda verilmektedir (Tablo 4.6). Kullanıcı kodu altında yer alan kadın-erkek (K1-a) kodunda konutu incelediğimizde, erkek veya kadının kullanımına

özel mekân bulunmamakta, fakat kadın ile özdeşleştirilmiş mutfak mekânı konuttan ayrı olarak avlu içerisinde çözümlenmesi, mahremiyet seviyesine kısmen katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.6: G.K.K-1'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

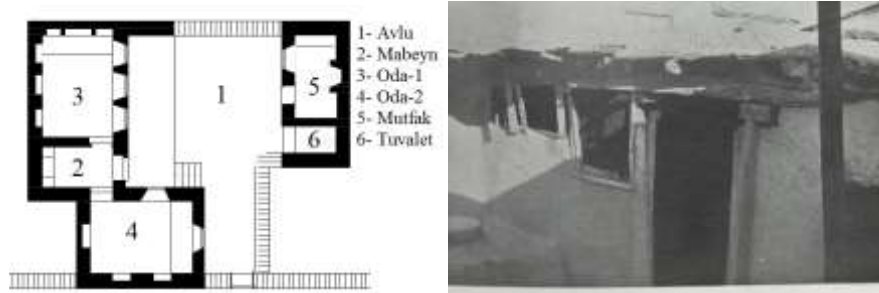
	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana küttleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
Sosyo-Kültür	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Sofa geçiş alanı özelliği göstermiş olsa da günlük yaşamda odalar, gece ve gündüz birlikte kullanıldığı için ara geçiş alanı olan koridor bulunmamaktadır.			●
Sosyo-Ekonomik	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.			●
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.			●

Odaların çok fonksiyonlu özelliğe sahip olması, aile içi ve gelen misafirler için kamusal/özel alan ayrımı söz konusu değildir. Ayrıca dönemin aile yapısının geniş aile olarak yaygın olması çekirdek ailenin yok denilecek kadar az olduğunu göstermektedir. Konutta içerisi ve dışarısi arasında mahremiyetin ilk kırılma noktası olan eşik görevini

avlu üstlenmekte olup, mahremiyet hiyerarşi açısından olumlu katkı sağlamaktadır. Konutta kamusal alan ile özel alan olmamasından dolayı gece holü bulunmamaktadır. Tek oda, mutfak ve tuvaletten oluşan konutta kullanıcının sosyo-ekonomik durumunun düşük olduğu düşünülmekte ve aile içi mahremiyet konutun elverdiği imkânlar dâhilinde sağlanabilmektedir. Politik (imar) düzenlemeler açısından baktığımızda, yaptırımların konut içi mahremiyete etkisi olmasa bile komşular arası yaşanılacak kamusal mahremiyete karşı dönemin medeni kanunu yerine geçen Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’de yasal düzenlemeler söz konusudur. Bu nedenle kısmen de olsa sosyo-politik düzenlemelerin etkisi mahremiyete yansımaktadır. Son olarak dönemin sahip olduğu teknolojik özellikler, tuvalet gibi bireysel mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın avlu içerisinde çözümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum mahremiyet seviyesi açısından olumsuz bir etki bırakmaktadır.

Geleneksel Konya Konutu- 2 (G.K.K.- 2)

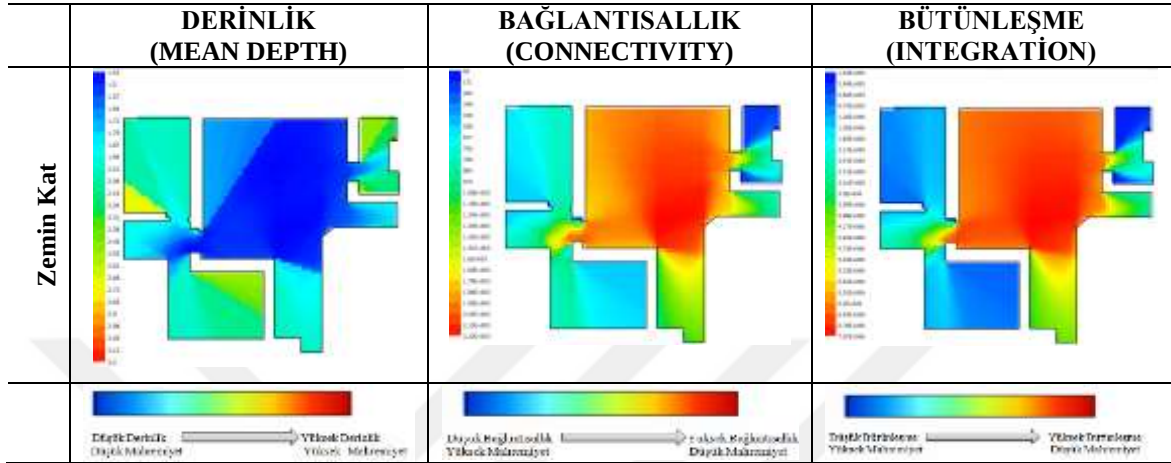
Esenlü mahallesi 252 numaralı sokakta yer alan Hacı Hasanlar Evi tek katlı, iki oda bir mabeynden oluşmaktadır (Şekil 4.6). Geleneksel Konya Evleri’nde sık rastlanılan bu tiolojide sokağa açılan pencere bulunmamaktadır. Odaların tüm pencereleri avluya bakmaktadır. Bu durum kamusal mahremiyetin kullanıcı açısından birinci derece öneme sahip olduğunu göstermektedir. Dar bir alandan avluya erişim sağlanmaktadır. Avlunun sağ tarafında mutfak ve tuvalet (hela) bulunmakta, sol tarafında ise konutun iki oda bir mabeynden oluşan ana kütle yer almaktadır.

Şekil 4.6. G.K.K.-2 Plan Şeması ve Mutfak Görünüşü (Plan ve görsel Berk (1951)’den alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir)

Hacı Hasanlar Evi’nin semantik analizi neticesinde elde edilen grafiksel ifadede avlu mekânı diğer mekânlardan farklılık gösterdiği açıkça görünmektedir (Şekil 4.7). Derinlik parametresinde mavi tonlarında renk sergilemesi bu alanın mahremiyet

seviyesinin diğer mekânlara oranla düşük olduğu grafiksel şemadan okunabilmektedir. Ayrıca yine avlu mekânının bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinde turuncu, sarı ve kırmızı renk geçişleriyle ifade edilmesi mahremiyet seviyesinin düşük olduğunu destekleyici bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

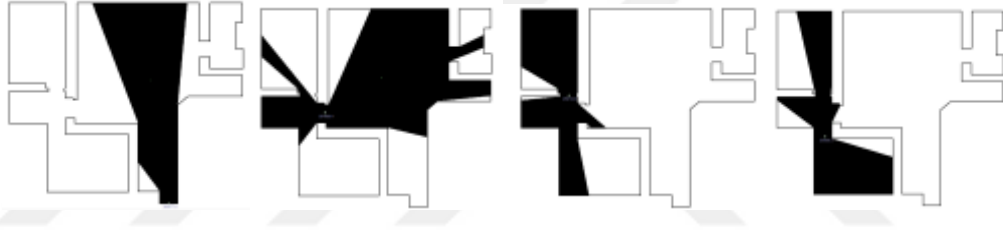
Şekil 4.7: G.K.K-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Grafiksel şemada renk skalası ile ifade edilen parametrelerin sayısal değerlerini incelediğimizde, derinlik değerinin en düşük olduğu avlu mekânı ve en yüksek olduğu mutfak mekânı açıkça görülmektedir. Bu durum mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara oranla avluda düşük olduğunu, mutfakta ise yüksek olduğunu göstermektedir. Tuvalet (hela) mekânının avlu kapısına yakın konumda olması derinlik değerinin düşürücü bir etken olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bireysel mahremiyet açısından önem arz eden bu mekânın mahremiyet seviyesinin düşük olması, derinlik değerine bağlı bir durumdur. Ayrıca oda-1 ve oda-2 mekânlarının derinlik değerinin yüksek olması mabeynden sağlanan kademeli girişten kaynaklanmaktadır. Avlunun konutun merkezinde bağlayıcı özellik göstermesi bağlantısallık değerinin en yüksek olmasına neden olmaktadır. Merkezi bir plan şeması özelliği gösteren konutta, kullanıcı yoğunluğunun avlu içerisinde toplanması avluyu en bütünleşik mekân yapmaktadır. Geleneksel konutların karakteristik özelliği olan çok işlevli odalar bu konutta da bulunmaktadır. Odalar hem kamusal hem de özel alan özelliği sergilediği için bireysel mahremiyet yeterince sağlanamamaktadır. Sentaktik parametrelerin ortalama değerlerine bakıldığında, özel alanların mahremiyet seviyesinin diğer hiyerarşik bölgelere göre fazla olduğu açıkça görülmektedir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7: G.K.K-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K- 2	Ortalama DERİNLİK	Ortalama BAĞLANTISALLIK	Ortalama BÜTÜNLEŞME
Avlu	1,54	1984	6541
Mabeyn	1,68	940	390
Oda-1	2,28	681	1239
Oda-2	2,20	690	1082
Mutfak	2,34	545	2645
Tuvalet (Hela)	1,79	1021	345
Mekânsal Eşik A.	1,54	1984	6541
Kamusal Alan	1,92	1074	2313
Mekânsal Geçiş A.	1,61	1462	3466
Özel Alan	2,15	734	1378
Servis Alanları	-	-	-

Geleneksel Konya Konut-2'nin kapıların konumundan kaynaklı olarak eş görüş analizi sonucunda avlunun varlığı konut içi mahremiyet açısından katkı sağladığı göz ardı edilemez (Şekil 4.8.).

Şekil 4.8: G.K.K.-2'nin sırayla avlu girişi, konut girişi ve oda-1 ve oda-2'ye girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Bununla birlikte, odalar arasında geçiş görevi yapan mabeynin varlığı ile odalara görsel erişim ciddi oranda kısıtlanmaktadır. Oda kapılarının karşılıklı olmasının dezavantajı belli oranda görüş alanına girmesine neden olmaktadır. Ayrıca odalar içerisinde yüklük, çiçeklik gibi elemanların bulunmaması da görüş alanının genişlemesine neden olmaktadır. Eş görüş analizi sonucu elde edilen sayısal değerler incelendiğinde, konuta girişin sağlandığı mabeyn kapısının bulunduğu nokta en büyük görüş alanına sahiptir. Avlu içerisinde görüşü engelleyici sınır elemanının olmaması alanın geniş olmasında etkilidir. Avlu giriş noktasının dar bir bölgeden yapılmasının avantajı görüş açısını daraltarak görsel erişim alanını sınırlandırmaktadır. Odaların hacimsel olarak benzer büyüklükte ve kapılarının karşılıklı konumda olması eş görüş alan ve çevre değerlerinin yakın çıkmasına neden olmaktadır (Tablo 4.8.).

Tablo 4.8: G.K.K-2 Farklı kapı girişlerinden Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Analizi (Isovist) G.K.K.-2	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,0320	0,0386
Konut Giriş Kapısı	0,0572	0,0597
Oda-1 Giriş Kapısı	0,0371	0,0290
Oda-2 Giriş Kapısı	0,0372	0,0293

Hacı Hasanlar Evi'nin mahremiyet kodları üzerinden semantik analizi yapıldığında bir önceki konuta benzer özellikler ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.9.).

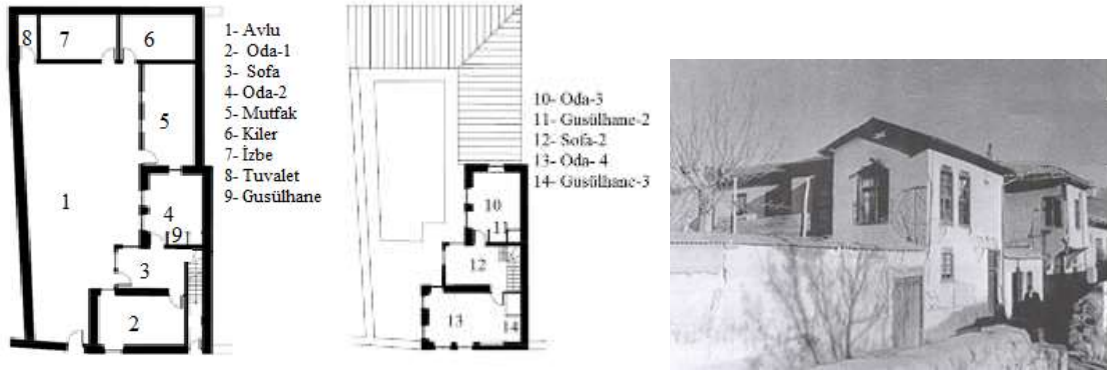
Tablo 4.9: G.K.K-2'ye yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana kütleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.			●
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.			●

Mutfak mekânının konuttan ayrı olarak konumlandırılması kadının mahremiyeti açısından olumlu bir etki sağlamaktadır. Odalar çok fonksiyonlu kullanıma sahip olmasından dolayı kamusal-özel alan ayrımı söz konusu değildir. Dönemin aile yapısında çekirdek aile yok denilecek kadar az olması ve geniş aile özelliği göstermesi konut içi kullanıcı sayısını arttırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahremiyet hiyerarşisi açısından avlu ile konuta erişimin sağlanması mahremiyet seviyesini olumlu yönde etkilemektedir. Fakat konutta kamusal ile özel alanı net bir biçimde ayıran geçiş mekânının olmaması mahremiyet kontrolünü zorlaştırmaktadır. Konutun iki odaya sahip olması kullanıcının ekonomik gücünün sınırlı olduğu düşüncesini getirmektedir. Politik kod (K4) altında incelediğimiz konutun plan şemasında mahremiyete yönelik herhangi bir yaptırım olmasa bile, kamusal mahremiyete karşı politik düzenleme ile ailenin mahremiyeti korunmaktadır. Teknolojik olanakların kısıtlı olduğu dönemde konutun tuvalet mekânı avlu içerisinde konumlanması mahremiyet açısından olumsuz bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, ısıtma teknolojisindeki imkânların kısıtlı olması da mahremiyeti olumsuz etkileyen bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

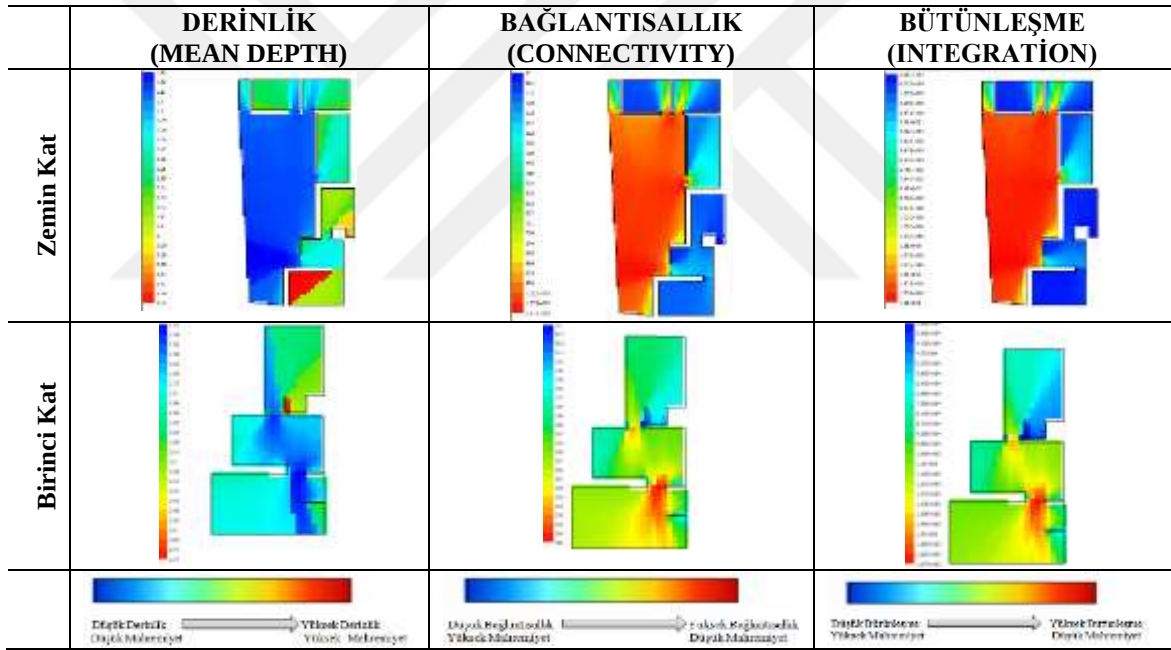
Geleneksel Konya Konutu- 3 (G.K.K.- 3)

Celal Sokak 7 numaralı kapıya sahip yapı, iki katlı ve iç sofalı konut özelliği göstermektedir (Şekil 4.9.). Sokaktan avluya ahşap kapı ile girilmektedir. Avlu içerisinde, ana kütlenin yanında sıralanmış mutfak, depo, kiler ve tuvalet (hela) gibi birimler yer almaktadır. Avludan sofaya ulaşıldığında, sofanın her iki tarafında odalar konumlanmıştır. Odalardan birinde giriş cephesinde göz seviyesinden yukarıda küçük bir pencere ile avluya bakan cephede iki adet pencere bulunmaktadır. Misafir ağırlama, günlük oturma alanı olarak kullanılan oda, geceleri de yatma eylemine cevap verebilmektedir. Zemin kattaki diğer odada ise, iki adet pencere avluya bakmakta ve oda içerisinde gusülhane ve gömme dolaplar bulunmaktadır. Yıkama eylemi bu gusülhanede gerçekleşmektedir. Üst katta ise sofanın her iki tarafına konumlanmış odalar söz konusudur. Geleneksel evlerdeki odaların çok işlevsel özelliğe sahip olması örneklem konut üzerinden de okunabilmektedir.

Şekil 4.9: G.K.K.-3 Plan Şeması ve 1986 yılı görseli (Plan ve görsel Bakır (1986)'dan alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir)

Yapılan sentaktik analizler neticesinde; avlunun derinlik değerinin en küçük değer olması mavi tonlarında gösterilmiştir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10: G.K.K.-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Derinlik değeri ile ters orantılı olan bağlantısallık ve bütünleşme değerini gösteren grafiksel şemada, avlunun kırmızı renk ile gösterilmesi en sık ve kullanıcı hareketinin diğer mekânlarına göre fazla olduğunu ifade etmektedir. Böylece derinlik değerinin düşük olduğu alanlarda mahremiyet faktörü birinci sırada öneme sahip değildir. Fakat birden çok işleve sahip odalarda derinlik değerinin yüksek çıkması sebebiyle, analiz şemasında yeşil, sarı hatta kırmızı renk ile gösterilmektedir. Derinlik değerinin mahremiyet ile doğru orantılı olarak artması mekâna kademeli şekilde

ulaşılması ile sağlanmaktadır. Mahrem olarak tanımlayabileceğimiz tuvalet mekânı doğrudan avlu ile ilişkili olması sebebiyle derinlik değeri düşüktür. Bu mekânların bütünleşme ve bağlantısallık değerlerini ifade eden şemalarda ise mavi rengin hâkim olduğu görülmektedir.

Ayrıca, Tablo 4.10’da verilmiş sentaktik veriler incelendiğinde, ortalama derinlik, bütünleşme ve bağlantısallık parametrelerinin sayısal değerleri her mekân için ayrı ayrı ifade edilmekle birlikte, mahremiyet hiyerarşine göre oluşturulmuş bölgelerin değerleri de sunulmaktadır (Tablo 4.10).

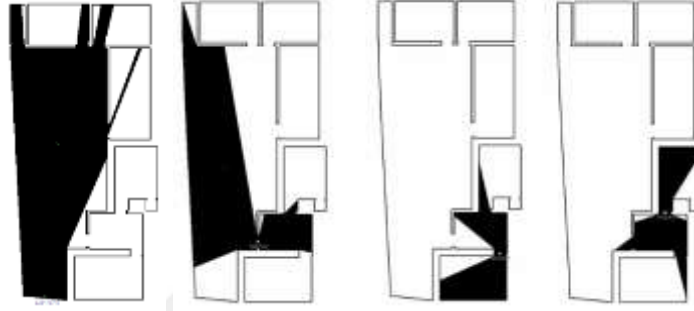
Tablo 4.10: G.K.K-3, Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K- 3	Ortalama DERİNLİK	Ortalama BAĞLANTISALLIK	Ortalama BÜTÜNLEŞME
Avlu	1,58	1029	3011
Mutfak	2,21	280	350
Oda-1	3,40	154	131
Oda-2	2,85	115	144
Gusülhane	3,30	63	30
Sofa	2,02	53	225
Tuvalet	1,99	502	1751
İzbe	2,24	263	446
Kiler	2,23	268	704
Oda- 3	2,01	198	738
Gusülhane-2	2,28	145	44
Sofa-2	1,67	255	115
Oda- 4	1,78	281	131
Gusülhane-3	1,61	231	65
Mekânsal Eşik A.	1,58	1029	3011
Kamusal Alan	2,18	297	642
Mekânsal Geçiş A.	1,84	154	1117
Özel Alan	2,38	219	376
Servis Alanları	2,23	266	575

Tablo 4.10’daki sayısal değerlere baktığımızda, en düşük derinlik değerinin avluya, en yüksek derinlik değerinin ise oda-1 mekânına ait olduğu görülmektedir. Avlunun bütünleşme ve bağlantısallık değerinin diğer mekânlara oranla fazla olmasının nedeni hem boyutsal olarak en geniş alana sahip olması hem de birden fazla mekânla doğrudan bağlantısının bulunmasıdır. Mahremiyete yönelik bölgesel değerler incelendiğinde, derinlik değerinin en düşük olduğu bölge olan mekânsal eşik alanı, mahremiyet seviyesinin en düşük olduğu alanı göstermektedir. Bununla birlikte, eşikin bütünleşme değerinin yüksek çıkması da kullanıcı yoğunluğunun fazla olduğunu ifade

etmektedir. Tam tersi olarak özel alanların derinlik değerinin yüksek olması mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip olduğunu ve mahremiyet seviyesinin diğer bölgelere göre fazla olduğunu desteklemektedir. Bütünleşme ve bağlantısallık değerinin düşük çıkmasının nedeni ise, bu alanlara erişimin zor olmasından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte kapının konumuna bağlı olarak avlu giriş kapısı, konut giriş kapısı ve farklı odaların giriş kapılarının bulunduğu noktalarından yapılan analizler sonucu, görsel erişim alanı grafiksel olarak gösterilmektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11: G.K.K.-3'ün sırayla avlu girişi, konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.11'de avlu giriş kapısından yapılan eş görüş analizi neticesinde en geniş görüş alanı bu noktada elde edilmektedir. Bu alan üzerinde görüşü engelleyici herhangi bir sınırın olmaması alanın geniş olmasında etkilidir. Konut girişinin olduğu noktadan bakıldığında ise, avlunun bir bölümü ve sofanın tamamı görüş alanı kapsamına girmektedir. Oda-1 kapısından yapılan eş görüş analizde, oda-1'in karşısında yer alan oda-2'nin kapısının karşılıklı konumlanmamasından dolayı görüş alanı sınırlanmaktadır. Böylece kapının konumu görüş açısını da etkilediği ortaya çıkmaktadır. Oda-2 kapısının bulunduğu noktadan bakıldığında, oda içerisinde yer alan yüklük elemanının odanın görüş alanını daralttığı anlaşılmaktadır. Aşağıda Tablo 4.11'de kapıların konumlarından dolayı ortaya çıkan görüş alan ve çevresi verilmektedir. Avlu kapısından görsel erişimin diğerlerin fazla olduğu net bir şekilde okunurken, odalarda yüklük elemanın olması görüş alanını kısıtladığı görülmektedir (Tablo 4.11).

Tablo 4.11: G.K.K-3 Farklı kapı girişlerinden Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Analizi (Isovist) G.K.K.-3	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,0125	0,0984
Konut Giriş Kapısı	0,0061	0,0838
Oda-1 Kapısı	0,0034	0,0241
Oda-2 Kapısı	0,0036	0,0242

G.K.K.-3'ün sentaktik açıdan mahremiyet seviyesine yönelik değerlendirme ile birlikte sosyal paradigmalara bağlı semantik boyutunu da ele almak mahremiyeti hem dizimsel hem de anlamsal olarak mekân içerisindeki varlığı hakkında yorum yapabilmemize yardımcı olacaktır. Mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaya yönelik tablo oluşturulmaktadır (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: G.K.K-3'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

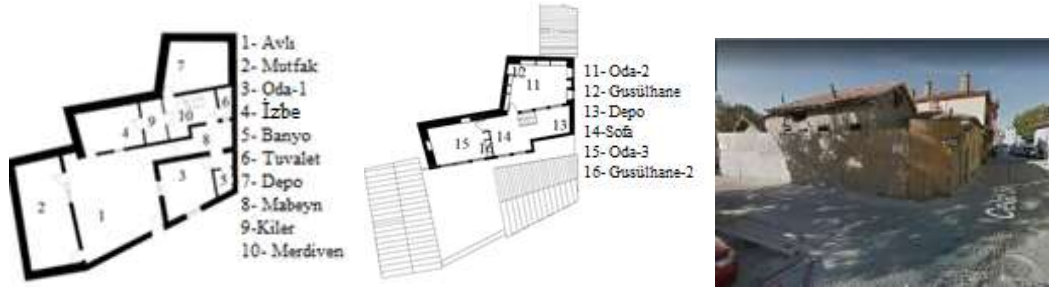
	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana kütleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Sofa geçiş alanı özelliği göstermiş olsa da günlük yaşamda odalar, gece ve gündüz birlikte kullanıldığı için ara geçiş alanı olan koridor bulunmamaktadır.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.			●

Sosyal paradigmlar çerçevesinde incelediğimizde, konutta kadın ve erkeğe özel ayrı bir mekân çözümlemesi olmasa da döneme ait mutfak mekânı kadın ile cinsiyetlendirilmiştir. Günlük yaşamda odaların çok fonksiyonlu olması nedeniyle kamusal alan-özel alan ayrımı bulunmamaktadır. Aile yapısının o dönemin şartları

neticesinde geniş aile özelliği göstermesi, konutta kullanıcı sayısını arttıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşik ve geçiş kodu altında ele aldığımız G.K.K.-3'de avlunun bulunması konuta doğrudan giriş yapılmamasına ve kademe oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Kamusal alan ile özel alanın olmaması gece holünün de plan şemasında yer almadığını göstermektedir. Zemin katta iki oda, üst katta iki odanın bulunması ailenin ekonomik durumunun var olduğu izlemine sunmaktadır. Böylece odaların gerek zemin katta gerekse de ikinci katta olması mahremiyet açısından önemlidir. Mahremiyeti etkileyen bir diğer unsur olan politik düzenlemeler ile o dönemde aile içi mahremiyete yönelik bir yaptırım olmasa bile komşular arası oluşabilecek mahremiyet savunmasına karşı dönemin medeni kanunu yerine geçen Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'de yasal düzenlemeler söz konusudur. Son olarak dönemin ısıtma ve tesisat teknolojisinin kısıtlı olması nedeniyle tuvalet avlu içerisinde konumlanmış, yıkanma eylemi oda içerisindeki gusülhanede gerçekleşmesi bireysel mahremiyet açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır.

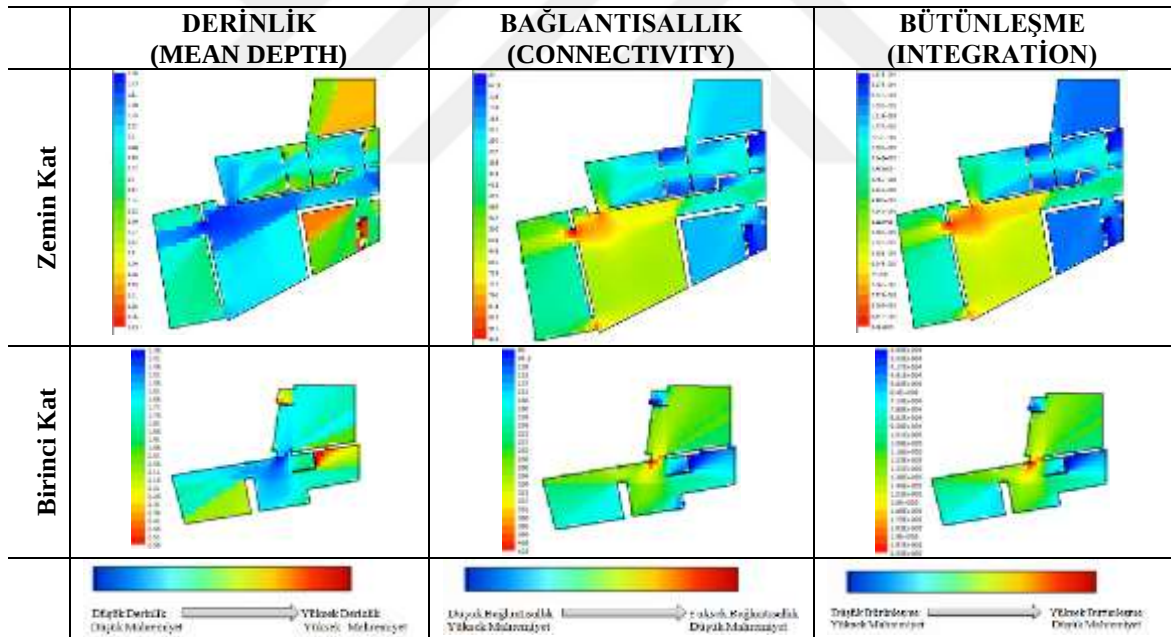
Geleneksel Konya Konut- 4 (G.K.K.-4)

Dördüncü örneklem konut 10 Nolu kapı numarasıyla Celal Sokak ve Ulu Arif Çelebi Sokağın kesiştiği noktada konumlanmaktadır. Konut günümüzde herhangi bir işleve sahip olmayıp, atıl vaziyettedir. Yapı, 20. yüzyıl başında şebeke suyunun konutlara geldiği dönemde yapılmıştır. Bu sebeple; banyo ve tuvalet mekânı konut içerisinde çözümlenmiştir. İç sofalı ve iki katlı olan yapıya Ulu Arif Çelebi sokaktan avluya giriş yapılmaktadır. Avluya girildikten sonra sol tarafta pişirme, yemek hazırlama eylemlerinin yapıldığı büyük bir mutfak yer almaktadır. Servis birimleri avlunun çevresinde konumlanan konutta, binaya giriş taşlık tarafındadır. Celal Sokak tarafına bakan cephesinin zemin katı sağır olup üst katta pencere bulunmaktadır. Konya geleneksel evlerinin karakteristik özelliği olan yalın ve sadelik bu konut için de geçerlidir. Teknolojik gelişmeler nedeni ile banyo mekânı konut içerisinde çözümlenmiş olsa da bazı odalarda gusülhanelerin var olması, konutun geleneksel çizgisini devam ettirdiğini göstermektedir (Şekil 4.12.).

Şekil 4.12: G.K.K.-4'ün Plan Şeması ve görseli (Plan şeması Bakır (1986)'dan alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir, Görsel Kaynak (URL-8))

Geleneksel konutun derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinden oluşan sentaktik analizde, avlu mekânı mavi ve tonlarındaki renk skalası ile derinlik değerinin en düşük olduğu mekânlar arasında ilk sırayı almaktadır. Oda-1 mekânına önce avludan mabeyne, sonra mabeynden ara bir hol ile ulaşılmaktadır. Bu ulaşımın kademeli olması oda-1 mekânının derinlik grafiği yeşilden turuncuya doğru renk skalasında görünmektedir (Şekil 4.13).

Şekil 4.13: G.K.K-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Kademe sayısının artması mekâna ulaşımı zorlaştırması nedeniyle görsel erişimi en aza indirgeyerek mahremiyet seviyesini artırmaktadır. Bununla birlikte, kullanıcı sayısının diğerlerine oranla fazla olduğu avluda, bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin yüksek olması yeşil, sarı, turuncu hatta kırmızı renge doğru renk geçişlerinden anlaşılmaktadır. Üst katta sofa alanının hem mekânsal geçiş alanı hem de

kamusal alan özelliği göstermesi nedeniyle bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin yüksekliği yeşil, sarı ve turuncu renklerden okunabilmektedir.

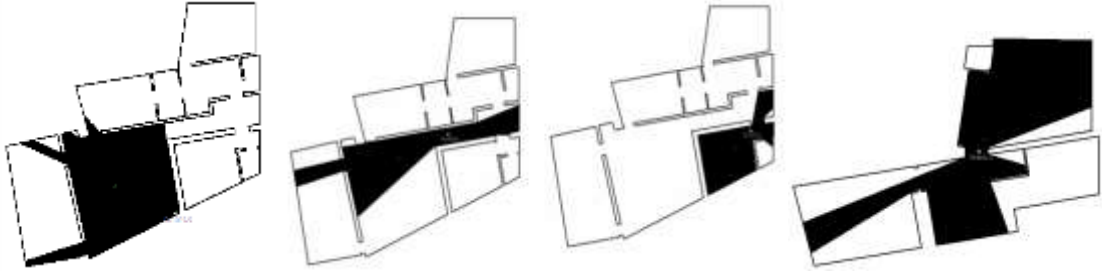
Yukarıda bahsedilen renk skalasının sayısallaştırılmış hali Tablo 4.13’de konutta yer alan her bir mekân ile bu mekânların farklı mahremiyet seviyelerine göre oluşturulmuş hiyerarşi alanlarının ortalama derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerleri verilmiştir. En derin mekânlardan biri olan banyo ve tuvalet, mahremiyet açısından birinci dereceden öneme sahiptir. Depo birimin derinlik değerinin yüksek çıkmasının nedeni konutun ulaşılması zor, arka tarafında yer almasından kaynaklanmaktadır. Hesaplamalar gösteriyor ki; özel alanlar en derin, en mahrem ve en özel kullanıma sahip alanlar olması sebebiyle derinlik değeri en yüksek bölgedir. Yine, mekânsal eşik alanın derinlik değerinin en düşük, bütünleşme ve bağlantısallık değerinin en yüksek olması bu alanda kullanıcı hareketinin diğerlerine oranla fazla olduğunu göstermektedir (Tablo 4.13).

Tablo 4.13: G.K.K.-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K-4	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Avlu	1,99	665	645
Mutfak	2,13	438	363
İzbe	2,22	294	260
Oda-1	2,71	285	129
Banyo	2,84	94	72
Mabeyn	2,06	322	324
Kiler	2,42	195	156
Tuvalet	2,55	94	75
Depo	3,00	233	118
Oda-2	1,80	255	119
Gusülhane	2,10	171	65
Depo	1,89	183	55
Sofa	1,52	267	141
Oda-3	1,86	216	84
Gusülhane-2	2,15	173	65
Mekânsal Eşik A.	1,99	665	645
Kamusal Alan	1,99	335	240
Mekânsal Geçiş A.	1,79	294	233
Özel Alanlar	2,26	272	121
Servis Alanları	2,38	226	147

Şekil 4.14’de gösterilen eş görüş şemasında avlu kapısından bakıldığında sınırlayıcı elemanların olmaması tüm avlunun görüş alanına dâhil olmasına neden olmaktadır. Kadın ile özelleşmiş mutfak alanı bu görüş alanından kısıtlı oranda etkilenmektedir. Bununla birlikte, konut ana kütleli girişinin konumu nedeniyle görsel

erişim alanının daralmasına neden olmaktadır. Konut girişinin sağ tarafında yer alan oda-1 mekânındaki eş görüş analizi ile odanın tamamına yakını görünmesi mahremiyet açısından kontrolsüz bir durumu göstermektedir. Üst kattaki oda-2 giriş kapısından bakıldığında ise yüklük gibi kapı önünde konumlanan unsurların olmaması odanın görüş alanını genişlettiği grafiksel şemadan net bir şekilde görünmektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14: G.K.K.-4'ün sırayla avlu girişi, konut girişi ve zemin ve üst katta farklı odalardan girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Görüş alanının geniş ya da dar olmasına ilişkin sayısal değerler Tablo 4.14'de belirtilmektedir. Tabloya göre görsel erişimin sınırlayıcı öğeler ile kısıtlandırılması eş görüş alan ve çevre değerlerinin diğerlerine oranla düşük çıkmasına neden olmaktadır. Böylece düşük eş görüş değerleri mahremiyet açısından olumlu etki bırakmaktadır (Tablo 4.14).

Tablo 4.14: G.K.K.-4 Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) G.K.K.-4	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,0056	0,0469
Konut Giriş Kapısı	0,0044	0,0365
Oda-1 Giriş Kapısı	0,0027	0,0213
Oda-2 Giriş Kapısı	0,0042	0,0331

Sentaktik analiz incelemesinin ardından semantik incelediğimiz G.K.K.-4'de sokaktan konuta giriş avlu ile gerçekleştirilmektedir. Tablo 4.15'teki mahremiyet kodlarına yönelik söylemlerden yola çıkarak konutta haremlik-selamlık gibi cinsiyetlere özel ayrılmış alan bulunmamakta, fakat mutfak mekânı kadının kullanımına ayrılmaktadır. Gece ve gündüz bölümleri olmadığı için bu bölümleri ayıran gece holü de bulunmamaktadır. Dönemin aile yapısı olarak çekirdek aile yok denilecek kadar az olması ve geniş aile özelliği göstermesi konutta kullanıcı sayısını arttıran bir etkidir. Oda sayısının üç olması ailenin belli oranda bile olsa ekonomik gücünün olduğunu ve bu durumda üç oda sayısı ile mahremiyetin korunmasına kısmen katkı sağlamaktadır.

Yine, konut içi mahremiyete karşı politik bir düzenleme olmasa da avludan kadının komşudan görünmemesi yönünde hükümler bulunmaktadır. Teknolojik kodu altında baktığımızda dönemin teknolojik imkânların yetersiz olması bireysel mahremiyet açısından olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

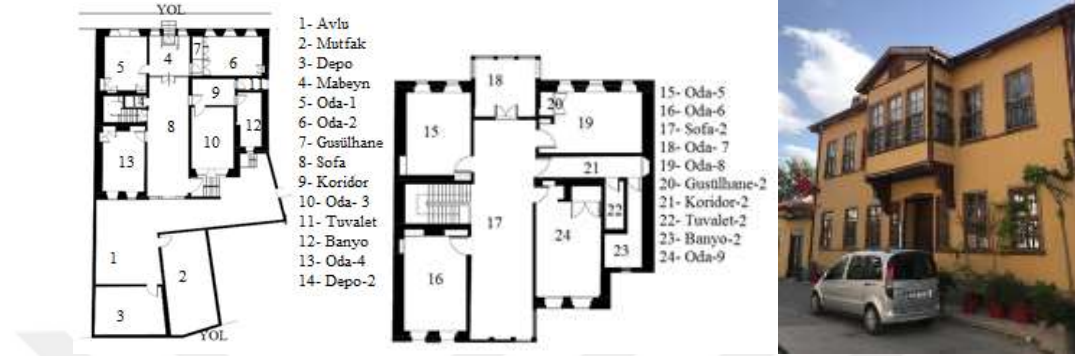
Tablo 4.15: G.K.K-4'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansımaları	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana kütleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Sofa geçiş alanı özelliği göstermiş olsa da günlük yaşamda odalar, gece ve gündüz birlikte kullanıldığı için ara geçiş alanı olan koridor bulunmamaktadır.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.		●	
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.			●

Geleneksel Konya Konut- 5 (G.K.K.-5)

İki katlı ve iç sofalı plan tipolojisine sahip olan konut Feriha Yıldırım' a ait ve 20. yüzyıl başlarında yapılmıştır (Şekil 4.15). Yapıya Celal Sokak üzerinde bulunan

dört basamaklı merdiven ile çıkılarak, çift kanatlı ahşap kapı ile girilmektedir. Konutun girişinde iki basamak ile yükseltilmiş mabeyn mekânı yer almaktadır. Eve girenlerin girişte ayakkabılarını çıkartarak mabeyne ulaşmaları için bu iki basamağın yapıldığı düşünülmektedir. Mabeynin her iki tarafında odalar konumlanmış olup odaların batı yönünde olan küçük odada iki adet pencere ihtiva etmektedir.

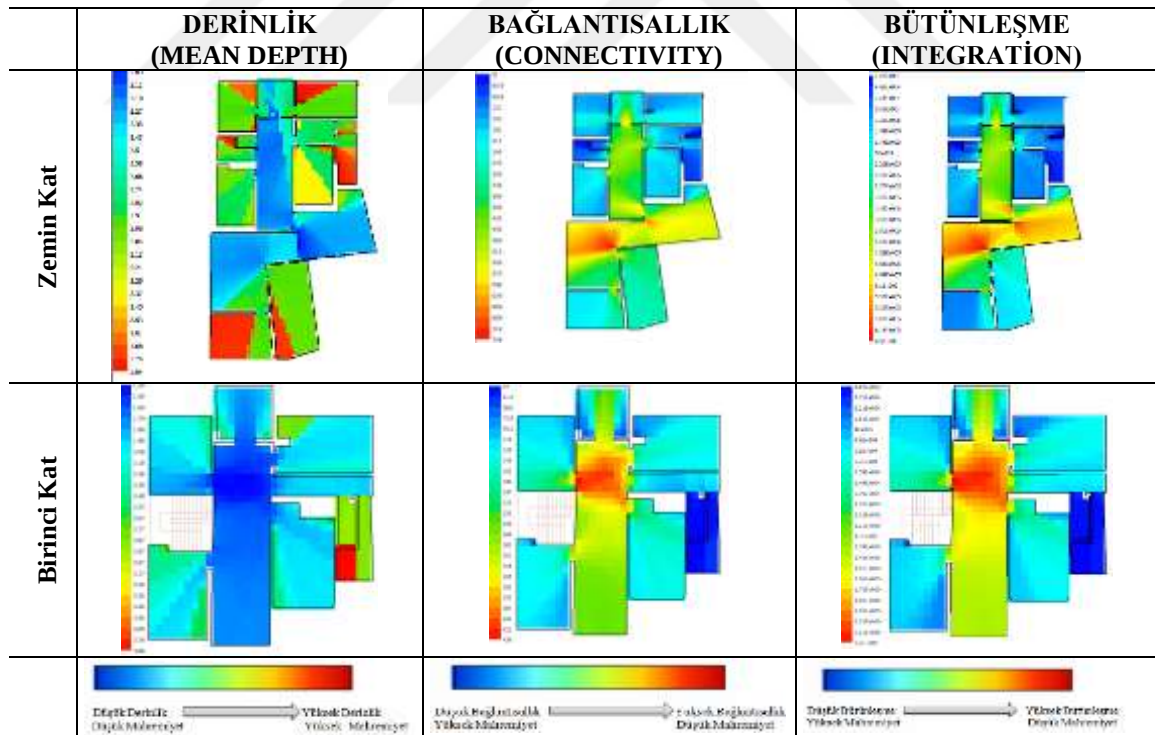

Şekil 4.15: G.K.K.-5 Plan Şeması (Tozoğlu (1995)'dan alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Karşı odanın sokağa bakan cephesinde (kuzey yönü) ise üç adet pencere yer almaktadır. Nitekim Geleneksel Türk evinde zemin katlarda mahremiyet faktörü göz önüne alınarak pencere sayısı ve boyutu sınırlandırılmıştır. Fakat Feriha Yıldırım Evi'nde sosyo-kültürel değişimin izleri zemin kata büyük boyutlu pencerelerin konumundan anlaşılmaktadır. Mabeynin her iki tarafında yer alan odaların erkek ve kadın misafirlerin birlikte geldiği zamanlarda, ayrı ayrı ağırlanması için kullanıldığı düşünülmektedir, konut içi mahremiyetin korunmasına katkı sağlamaktadır. Çünkü zemin katta mabeyn ile sofa arasında görsel erişimi engelleyici camekân bulunmaktadır. Bu camekân ile sofanın aydınlatılması sağlanmış olsa da, gelen yabancı gözlerin konut içi görsel erişimine engel oluşturmaktadır. Ayrıca zemin kattaki sofa, güney yönünde yani avlunun bulunduğu taraftan gün ışığı almaktadır. Sofanın doğu tarafından açılan bir kapı ile küçük bir hole girilerek tuvalet ve banyo mekânlarına ulaşılabilir. Yapım aşamasında tuvalet ve banyo mekânı evin içerisinde konumlandırılmasına rağmen, zemin ve üst katta olmak üzere odaların ikisinde gusülhane mevcuttur. Ayrı holden girilerek ulaşılan oda-3 mekânı diğer odalara oranla daha fazla özelleşme niteliği göstermektedir.

Geleneksel Konya Konut-5'de sentaktik analiz sonucu elde edilen grafiksel şemalar sonucu; avlu mekânının derinlik değeri incelenen diğer konutlara nazaran farklıdır. Bu farklılık temelde geleneksel evlerde sokaktan konut girişini sağlayan eşik vazifesindeki avlu, bu konutta ikincil mekânsal eşik alanı özelliği sergilemektedir. G.K.K.-5'in esas girişi

Celal Sokak üzerindeki birkaç basamakla yükseltilmiş olan mabeyn tarafından yapılmaktadır. Konutta iki girişin olması, mekânsal eşik alanının derinlik skalası avlu ve mabeyn arası hattın mavi tonlarında görünmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde, avlu ve mabeyn arasında geçişi sağlayan sofa mekânı da derinlik analizinde mavi tonlarındadır. Zemin katta ve üst katta yer alan sofa mekânlarının odalar arası bağlantıyı sağlaması ve kullanıcı yoğunluğundan kaynaklı kamusal alan özelliği göstermesi nedeniyle bağlantısallık ve bütünleşme seviyelerinin yüksek olduğu yeşilden turuncuya hatta kırmızıya doğru renk geçişlerinden anlaşılmaktadır. Sosyal paradigmalardaki evrilmeler neticesinde banyo mekânı sanılanın aksine, apartmanlarda ortaya çıkmayıp, örneklem konutta olduğu gibi, geleneksel konutların plan şemasında yavaş yavaş yerini almıştır. Bundan dolayı, banyo mekânında kişisel mahremiyet göz önünde alındığında evin en derin, en uzak noktasına konumlandırılmış olduğu derinlik değerinden tespit edilebilmektedir. Odalarda bütünleşme ve bağlantısallığın düşük olduğu ve diğerlerine oranla mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu yeşil ve mavi renk geçişlerinden okunmaktadır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16: G.K.K-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

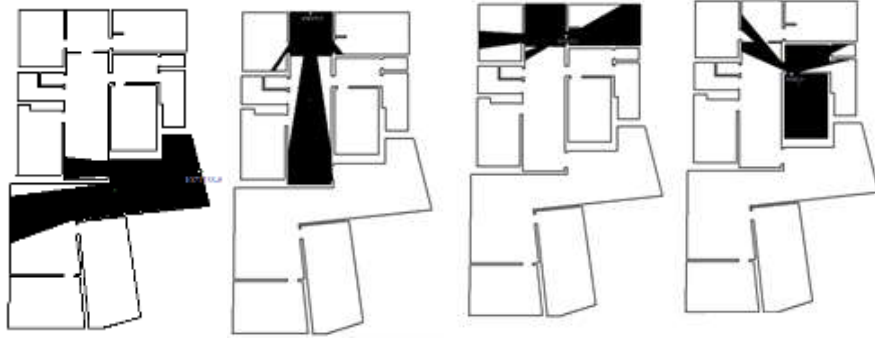
Grafiksel ifadeyle mekânların mahremiyet açısından ilişkisi okunabilmekle birlikte; sayısal olarak da Tablo 4.16'dan yorumlanabilmektedir. Avlu içerisinde yer

alan deponun derinlik değeri kademeli erişim nedeni ile en yüksek olmasına rağmen, en yüksek bütünleşme ve bağlantısallık değerleri avluya ait olduğu Tablo 4.16'dan anlaşılmaktadır. Avlunun en sığ mekân olması sofa ile doğrudan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Zemin katta yer alan sofanın bütünleşme değeri avlunun bütünleşme değerine yakın değerde olması ile sofanın ikinci sığ mekân olduğunu göstermektedir. Odaları birbirine bağlayan sofaların lineer formu, yönlendirme ve buna bağlı olarak merkezi özellik sağlamaktadır. Odaların derinlik değerleri dikkate alındığında en derin, ulaşılması en zor ve buna bağlı olarak mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu oda-3 mekânına ulaşmak için, sofadan sonra karşımıza çıkan koridor alanının da geçilmesi gerekmektedir. Böylece bir mekâna ulaşmak için kademe sayısının artması o mekânın mahremiyet seviyesini artırıcı bir etki bıraktığı anlaşılmaktadır (Tablo 4.16).

Tablo 4.16: G.K.K.-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K.-5	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Avlu	2,44	480	438
Mutfak	2,72	266	165
Depo	3,59	223	115
Mabeyn	2,53	328	262
Oda-1	3,00	204	270
Oda-2	2,91	200	125
Gusülhane	3,81	133	75
Sofa	2,27	435	397
Koridor	2,80	238	162
Oda-3	3,26	183	105
Tuvalet	2,89	168	107
Banyo	3,50	108	60
Oda-4	2,95	183	124
Depo-2	2,91	76	61
Oda-5	2,19	135	60
Oda-6	2,18	125	50
Sofa-2	1,71	315	175
Oda-7	1,95	249	131
Oda-8	2,10	142	62
Gusülhane-2	2,81	92	29
Koridor-2	2,01	109	60
Tuvalet-2	2,97	28	72
Banyo-2	3,62	25	55
Oda-9	1,96	147	64
Mekânsal Eşik A.	2,49	404	350
Kamusal Alan	2,41	220	152
Mekânsal Geçiş A.	2,26	285	211
Özel Alanlar	2,80	149	97
Servis Alanları	3,25	150	88

Kapıların konumu açısından ele aldığımız eş görüş analizlerinde avlu içerisinde yer alan mutfak duvarı görüş alanını ciddi oranda kesmektedir (Şekil 4.17).

Şekil 4.17: G.K.K.-5'in sırayla avlu girişi, konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Bununla birlikte zemin katta mabeyn ile sofa mekânı arasındaki camekân bölme, odaların görsel erişimini engellemesi hususunda büyük fayda sağlamaktadır. Mabeynde yer alan oda-2 giriş kapısından yapılan eş görüş analizi ile mabeynin tamamına yakını görüş alanına dâhil olmaktadır. Oda içerisindeki yüklük birimi görüş alanını kısıtlayıcı özellik göstermektedir. Böylece odanın köşe noktasında yer alması ve yüklük, çiçeklik gibi unsurların görüş alanını kısıtmadaki etkisi mahremiyeti kontrol etmekte fayda sağladığına dair araştırmacıların söylemi desteklenmiş olmaktadır. Oda-3 kapısının bulunduğu noktadan yapılan analiz sonucunda, ayrı holün görsel erişim alanını kısıtlandığı siyah bölgeden anlaşılmaktadır. Böylece bu bölgenin holden öteye sınırlı şekilde geçtiği grafiksel olarak görülmektedir.

Şekil 4.17'deki siyah renkli olan görsel erişim alanlarının sayısal ifadesi aşağıda verilmektedir. (Tablo 4.17).

Tablo 4.17: G.K.K.-5 Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) G.K.K.-5	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,0067	0,1072
Konut Giriş Kapısı	0,0055	0,0652
Oda-2 Giriş Kapısı	0,0051	0,0505
Oda-3 Giriş Kapısı	0,0058	0,0640

Sayısal değerlerden de anlaşılacağı üzere en geniş görsel erişim alan ve çevre avlu giriş kapısından yapılan analiz ile elde edilmektedir. Görüşü engelleyici unsurların olması eş görüş çevre ve alana kısıtlayıcı etki ettiği sayısal değerlerden anlaşılmaktadır. Böylece bu sayısal değerlerden kapının konumunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Sentaktik parametrelerine göre analiz edilen G.K.K.-5'in sosyal paradigmlar çerçevesinde oluşturulmuş olan mahremiyet kodları söylemler üzerinden mekâna yansımaları incelenmiştir (Tablo 4.18).

Tablo 4.18: G.K.K-5'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

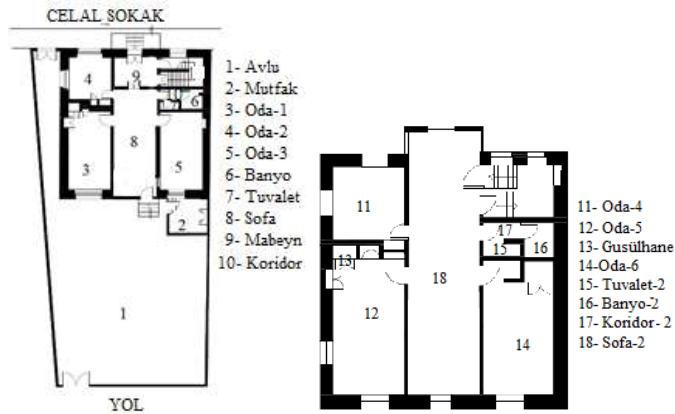
	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana kütleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.		●	
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Sofa geçiş alanı özelliği göstermiş olsa da günlük yaşamda odalar, gece ve gündüz birlikte kullanıldığı için ara geçiş alanı olan koridor bulunmamaktadır.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.		●	

Konuta giriş hem avlu tarafından hem de sokak tarafından yapılmaktadır. Böylece hiyerarşik kademelenme sokaktan doğrudan giriş olmasına rağmen sağlanmaktadır Mutfak mekânı ana kütleden ayrı, yüksek duvarlarla çevrelenmiş avlu içerisinde bulunmaktadır. Bu durum, kadın ile özdeşleştirilmiş mutfak mekânında kadının mahremiyeti dikkate alındığını göstermektedir. Odaların çok fonksiyonlu

kullanımı sebebiyle gece ve gündüz bölümlerini içeren mekânlar net bir şekilde ayrılmamış olsa da alt kattaki oda-3 ve banyo, üst kattaki tuvalet ve banyo mekânları koridor vasıtasıyla sofadan ayrılarak kısmen kademe sağlamaktadır. Oda sayısının dördün üzerinde olması kullanıcının ekonomik seviyesinin yüksek olduğu ve geniş aile özelliği gösterdiği düşüncesini getirmektedir. Islak hacimlerin konut içerisinde ayrı birim olarak plan şemasında yer alması, konutun inşa edildiği 20. yüzyıl başındaki teknolojik gelişme hakkında bilgi edinilebilmektedir. Fakat, mutfak mekânı avlu içerisinde depo ile ilişkili olarak geleneksel çizgisini sürdürmesi, konutun mahremiyet ve konfor açısından kısmen sağladığını göstermektedir. Yine, bu dönemde komşular arası yaşanılacak mahremiyet kontrolüne karşı yasal düzenleme bu konut için de geçerlidir

Geleneksel Konya Konut- 6 (G.K.K.-6)

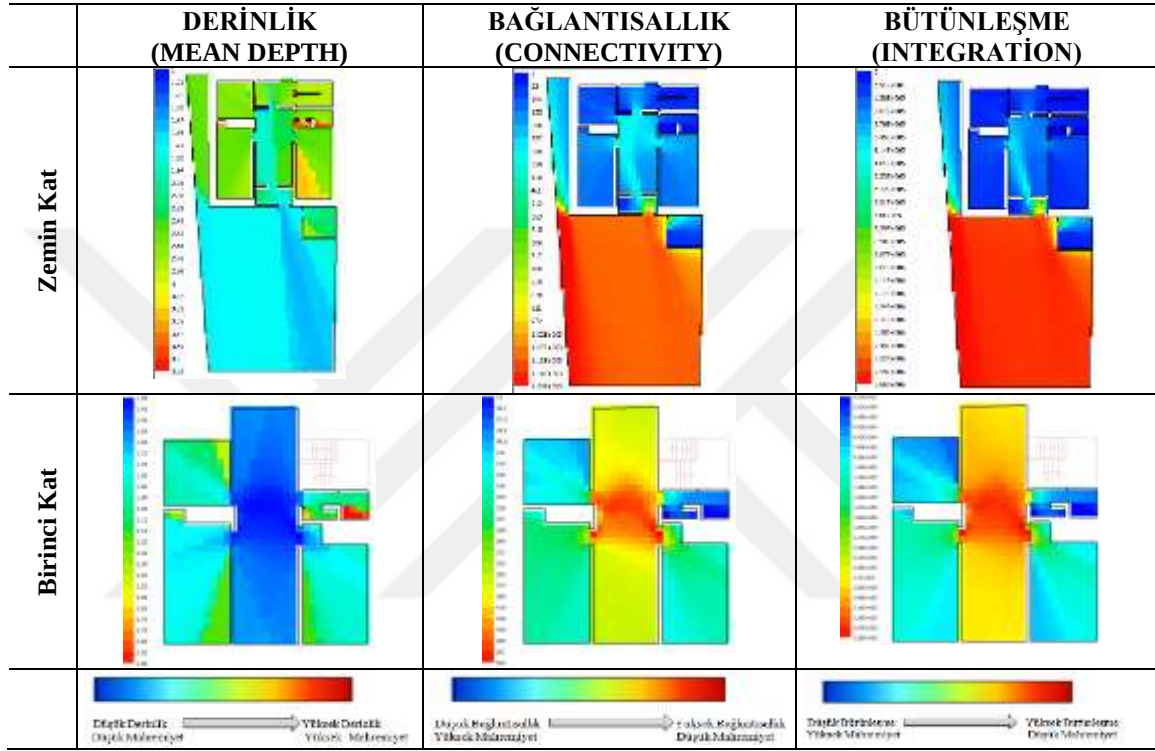
20 yy. başlarında inşa edilmiş olan konut iki katlı ve iç sofalıdır (Şekil 4.18). Yapının ikisi Celal Sokak'tan biri de Çelebi sokaktan olmak üzere üç girişi vardır. Bunlardan iki tanesi avlu girişidir. Yapının esas girişi Celal Sokak üzerindedir. Sokaktan altı basamak merdivenle çıkılarak çift kanatlı ahşap bir kapı ile içeriye girilmektedir. Girişte mabeyn mekânı ile karşılaşmaktadır. Giriş kapısının karşısındaki camekânlı kapı ile sofaya geçilmektedir. Sofanın güneyinde dört basamakla inilerek ulaşılan avlu bulunmaktadır. Avluda yer alan servis mekânları günümüze ulaşmamıştır.

Şekil 4.18: G.K.K.-6'nın Plan Şeması (Tozoğlu (1995)'dan alıntı olup, plan yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Syntax 2D yazılımı ile elde edilen grafiksel şemalarda avlunun en yüksek bütünleşme ve bağlantısallık değerine bağlı olarak kırmızıya yakın renk skalası ile diğer mekânlardan ayrılmaktadır. Derinlik değerinin düşüklüğü mavi ve yeşil renk

tonlarından anlaşılmaktadır. Bu durum mahremiyet seviyesinin bu alanda düşük olduğu ve kullanıcı sayısının fazla olduğu yönünde yorumlanmaktadır. Sofanın hem kamusal olma ve hem de geçiş özelliği sergilemesi ile avludan sonra bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek olduğu ikinci birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle üst kattaki plan şemasında odaların bağlantı sağladığı merkez bölge turuncu ve kırmızı renk ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19: G.K.K-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

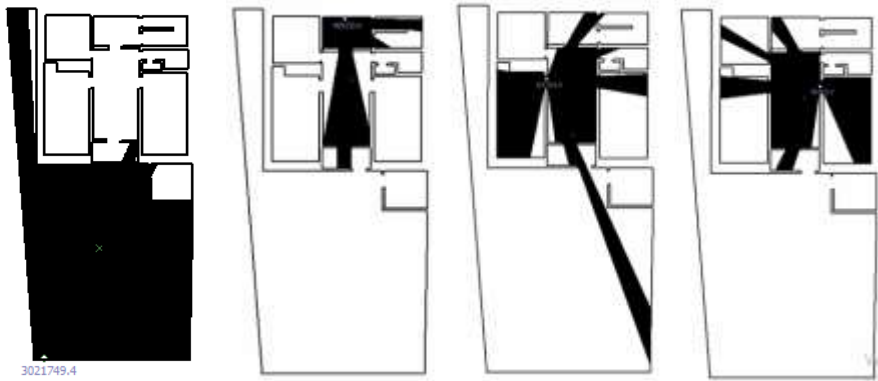
Renk skalası ile ifade edilen analizler Tablo 4.19’da her bir mekânın derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin sayısal karşılığı verilmektedir. Mutfak mekânın sahip olduğu derinlik değeri geleneksel konutlarda kadının mahremiyetine verilen önemi göstermektedir. Mahremiyet seviyesinin düşük olduğu rakamlarla desteklenen avlunun içerisindeki mutfağın tam tersi özellik göstererek, bütünleşme ve bağlantısallık değerleri ile kullanıcı sayısının az olduğu ve kullanıcı hareketinin yoğun olmadığını ifade etmektedir. Derinlik değeriyle doğru orantılı olarak mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu mekânlar tuvalet ve banyo olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişisel mahremiyet açısından olumlu bir tespit olan bu analiz sonucunda, konutta mekânlar derinlik kazandıkça ve uzak noktalara doğru konumlandıkça mahremiyet seviyesi artmaktadır. Ayrıca mekânsal eşik alan özelliği gösteren mabeyn ve sofanın

derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerini farklılaştıran en önemli etkenlerden biri bu mekânlara açılan kapı sayısıdır. Mekânların çeperleri ne kadar çok yırtılırsa derinlik değeri aynı oranda azalmakta ve mahremiyet seviyesi düşmektedir (Tablo 4.19).

Tablo 4.19: G.K.K.-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

G.K.K-6	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Avlu	1,90	860	1480
Mutfak	2,34	136	150
Oda-1	2,59	162	103
Oda-2	2,64	124	79
Oda-3	3,00	157	88
Banyo	3,25	24	13
Tuvalet	3,50	12	5
Sofa	2,20	270	236
Mabeyn	2,42	176	129
Koridor	2,51	100	72
Oda-4	1,97	162	74
Oda-5	1,86	209	121
Gusülhane	2,35	171	82
Oda-6	1,91	183	124
Tuvalet-2	2,25	52	35
Banyo-2	2,65	60	61
Koridor-2	1,98	102	101
Sofa-2	1,57	435	319
Mekânsal Eşik A.	2,16	518	804
Kamusal Alan	2,24	208	141
Mekânsal Geçiş A.	2,06	226	182
Özel Alanlar	2,52	121	97
Servis Alanları	-	-	-

Eş görüş analizinde ortaya çıkan görüş alanları arasında en geniş siyah renkli alana sahip bölge avlu giriş kapısından yapılan görsel analiz ile sağlanmaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: G.K.K.-6'nın sırayla avlu girişi, konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Celal sokakta yer alan avlu giriş kapısından gerçekleştirilmiş olan görsel erişim daha kısıtlı olması nedeniyle konutun güneyinde yer alan avlu giriş kapısından hesaplanmıştır. Esas girişin yapıldığı noktadan eş görüş analizlerinde ise mabeyn ve sofa arasında bulunan camekânlı kapının açık/kapalı olma durumu eş görüş alanını etkilemektedir. Bu nedenle ev sahibi gelen misafir karşısında camekânlı kapıyı kapatması ile konut içi mahremiyeti kontrol altına alabilmektedir.

Oda-1 ve oda-3 mekânlarının kapıları karşılıklı konumlanmış olması sebebiyle kısıtlı olsa da karşılıklı olarak görünme ihtimali bulunmaktadır. Bununla birlikte odaların içerisinde görsel erişimi sınırlayıcı elemanların (yükseklik, çitliklik) olmaması, içerisinde tamamina yakınının görünmesi mahremiyet açısından olumsuz etki sağladığı sayısal olarak da tespit edilmektedir (Tablo 4.20.).

Tablo 4.20: G.K.K.-6 Eş Görüş Değerlerinin dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) G.K.K.-6	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Avlu Giriş Kapısı	0,1035	0,3021
Konut Giriş Kapısı	0,0052	0,0465
Oda- 1 Giriş Kapısı	0,0111	0,1021
Oda- 3 Giriş Kapısı	0,0077	0,0787

Sentaktik analiz ile birlikte mahremiyetin anlamsal boyutunun ele alındığı semantik boyutta ise; mutfağın avlu içerisinde ana kütlede ayrı olarak çözümlenmesi kadının mahremiyetinin korunması açısından katkı sağlamaktadır. Kamusal ve özel alanlar net bir biçimde ayrılmasa da banyo ve tuvalet gibi mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip mekânların ana holden ayrı bir hol ile ayrılması mahremiyet seviyesine kısmen olumlu etki bırakmaktadır. Konuta ikisi avludan biri sokaktan olmak üzere üç farklı noktadan giriş yapılması mahremiyetin korunmasında önemli paya sahiptir. Gece holünün bulunmadığı konutta, oda sayısının dörtten fazla olması kullanıcının ekonomik gücünü göstermektedir. Ayrıca oda sayısının fazla olması o dönemde konut kullanıcısının geniş aile özelliği gösterdiği düşüncesini getirmektedir. Son olarak diğer konutlarda olduğu gibi avluda çalışan kadının dışarıdan algılanmamasına yönelik o dönemde politik düzenleme mevcuttur (Tablo 4.21).

Tablo 4.21: G.K.K-6'a yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana kütleden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.		●	
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	Bu dönem geniş aile özelliğine sahip konutlarda çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır.			●
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Sokaktan konuta girişin avlu ile kademe verilmesi mahremiyet açısından olumludur.	●		
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Sofa geçiş alanı özelliği göstermiş olsa da günlük yaşamda odalar, gece ve gündüz birlikte kullanıldığı için ara geçiş alanı olan koridor bulunmamaktadır.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutlarda oda sayısının iki ve ikiden az olması ekonomik gücün yetersiz olduğunu ifade ederken mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir. Üç oda sayısı kısmen mahremiyeti sağlarken dört ve üzeri oda sayısı ise bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Plan şemasına ve parsel büyüklüğüne dair politik (imar) düzenlemeler mahremiyet seviyesine etki etmektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Geleneksel konutlarda ocak/soba ile tek bir merkezden ısınan sofa ile ısıtma teknolojisinin yetersiz olması odaların bireysel kullanımına engel olmakta, mahremiyeti etkilemektedir. Ayrıca tuvalet gibi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânın doğrudan avluya açılması da mahremiyet seviyesini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.		●	

Konya ili Karatay ilçesi Mevlana Bölgesinde yer alan farklı zamanlarda inşa edilmiş geleneksel altı konutun mekân organizasyonda mahremiyetin varlığı ve seviyesi hakkında mekân sentaks yöntemi ve göstergebilim yöntemi ile tespit çalışması yapılmış olup, veriler elde edilmiştir. Farklı sonuçların çıkmasında ekonomik (oda sayısı), kültürel (aile yapısı) ve teknolojik (ıslak hacimlerin konut içerisinde çözümlenmesi) gibi etkenler ile birlikte mekânların birbiri ile ilişkisine yansıyacak mekânsal dizim de mahremiyet seviyesini etkilemektedir. Tablo 4.22'de örneklem konutların derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin ortalaması verilmiştir.

Tablo 4.22: Geleneksel Konya Konutlarının Genel Ortalama Sentaktik Analizleri

I. DÖNEM KONUTLARI	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
G.K.K.-1	1,52	892	2011
G.K.K.-2	1,80	1358	4147
G.K.K.-3	1,89	580	1416
G.K.K.-4	1,79	382	1943
G.K.K.-5	2,44	702	1730
G.K.K.-6	1,91	498	5820

Tablo 4.22'yi incelediğimizde derinlik ortalaması en yüksek mekânlara sahip konut G.K.K.-5 olurken G.K.K.-1 tek odalı konut özelliği göstermesinden dolayı en az ortalama derinlik değerine sahiptir. G.K.K.-1 ve G.K.K.-2 konutlarında tek katlı ve oda sayısının iki ve ikiden az olması avlunun bütünleşme değerinin yükselmesine neden olmaktadır. Yine, G.K.K.-1 ve G.K.K.-2 konutlarında bağlantısallık değerinin diğerlerine kıyasla yüksek çıkmasında tüm odaların avluyla doğrudan ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda bu konutlarda kullanıcı yoğunluğu diğer konutlara göre avlu mekânında toplanmaktadır. G.K.K.-5'in mekânlarının ortalama derinlik değerinin yüksek olması konutun sofa etrafında toplanan odaların geometrik formunun diğerlerine göre daha yönlendirici bir biçimde olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak G.K.K.-4'ün bağlantısallık değerinin küçük çıkmasının nedeni merkezden çeperlere doğru lineer bir şekilde uzanan mekânların konumlanmasıdır.

Mahremiyet seviyesinin belirlenmesinde mekânsal boyutta sentaktik analizler ile birlikte sosyal boyutta semantik analizler ayrılmaz bir bütün olarak çalışmanın özünü oluşturmaktadır (Tablo 4.23).

Tablo 4.23: Geleneksel Konya Konutlarının Genel Ortalama Semantik Analizleri

I. DÖNEM KONUTLARI (1839-1950)	MAHREMİYET KODLARI							
	K1			K2		K3	K4	K5
	K1-a	K1-b	K1-c	K2-a	K2-b			
G.K.K.-1	⊙	○	○	●	○	○	⊙	○
G.K.K.-2	⊙	○	○	●	○	○	⊙	○
G.K.K.-3	⊙	○	○	●	○	●	⊙	○
G.K.K.-4	⊙	○	○	●	○	⊙	⊙	○
G.K.K.-5	⊙	⊙	○	●	○	●	⊙	⊙
G.K.K.-6	⊙	⊙	○	●	○	●	⊙	⊙

● Var, ⊙ Kısmen, ○ Yok

Bunun neticesinde semantik boyutta elde edilen konutlar arasında, konut girişi tek nokta olan avludan ya da hem avlu hem de sokaktan olmak üzere iki noktadan giriş ile mahremiyet kademelenme durumu hakkında bilgiler elde edilmiştir. Tüm konutlarda mutfağın yüksek duvarlarla çevrili avlu içerisinde konumlanması, kadının mahremiyeti açısından önemini sunmaktadır. Geleneksel konutlarda geniş aile yapısının yaygın olması sebebiyle tüm konutlardaki kullanıcıların çekirdek aile olmadığı düşüncesini getirmektedir. Geleneksel konutlarda odaların birden çok işleve sahip olması, odaların hem kamusal alan hem de özel alan özelliği göstermesine neden olmaktadır. Fakat G.K.K.-5 konutunda bir odanın sofadan ayrı bir hol ile ilişkilendirilmesi ve G.K.K.-6 konutunda ise banyo ve tuvalet mekânlarının ara hol ile ayrılması nedeniyle kamusal-özel alan ayrımı kısmen bulunmaktadır. Yapılan analiz çalışmasında incelenen geleneksel evlerde gece holünün olmaması mahremiyet hiyerarşisi açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. G.K.K.-1 ve G.K.K.-2 konutlarında oda sayısının iki ve daha az olması dönemin konut sakininin ekonomik durumunun olmadığını, G.K.K.-4 konutunda ise üç oda olması kullanıcının ekonomik gücünün belli oranda olduğunu göstermektedir. G.K.K.-3, G.K.K.-5 ve G.K.K.-6 konutlarında ise oda sayısının dörtten fazla olması mahremiyetin korunmasında ciddi katkı sağlamaktadır. Dönemin teknolojik imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle tuvalet gibi bireysel mahremiyetin arandığı mekânlar, konut dışında avlu içerisinde herkesin görsel erişim sağlayabileceği alanda bulunmaktadır. Fakat G.K.K.-5 ve G.K.K.-6 konutlarında tuvalet mekânlarının konut içerisinde olması mahremiyet seviyesini olumlu derece etkilemektedir. Son olarak tüm konutlar için geçerli olan mahremiyete yönelik politik yaptırım komşu ile ilişkisi yönünde olmaktadır.

4.5. II. Dönemin (1950-1980) Yönteme Dayalı Analizi

Türkiye’de önemli politik ve ekonomik değişimlerin yaşandığı bu dönemde, Konya kentinde açılan fabrikalarla birlikte nüfus yoğunluğu görülmeye başlanmıştır. Artan nüfus beraberinde konut açığını da meydana getirmektedir. Bu dönemde, ortaya çıkan konutları 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu öncesi ve sonrası olarak değerlendirmekte fayda vardır. Zira, 1965 yılı öncesinde Konya’nın ekonomik gücü yüksek aileler tarafından yaptırılan apartmanlar, 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu ile ciddi bir kırıma yaşamışlardır. Bu kanun ile apartman ekonomik anlamda her kesime hitap edecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Böylece Konya’nın ilk apartmanlaşma sürecini

kapsayan 1950-1965 yıllarındaki apartmanlarda geleneksel izlerle birlikte modern çizgileri de barındırmaktadır. Fakat 1965 yılından sonra konutlarda kullanıcının sosyo-kültürel yaşamı tasarım sürecine dâhil edilmediği ve plan şemalarının “herkese” hitap edebilecek şekilde tektipleşme yolunda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu adımlar 1980 yılına kadar belli oranda devam etmekle birlikte, 1980 yılından sonra liberal politika yaklaşımı ile konut plan şemaları da küreselleşme sürecine girmektedir.

Bu noktada; Konya’nın geniş caddeler üzerine kurulmuş ilk apartmanlarının yer aldığı İstasyon bölgesi ve dönem sonlarına doğru Gecekondü Önleme Bölgesi olarak belirlenen Nalçacı Bölgesi dönemin iki önemli trend bölgeleri olarak seçilmiştir. Ulusoy (1999)’un 1950-1965 yılları arasındaki Konya apartman plan şemalarını belirlediği dört tipolojiye uygun İstasyon bölgesinden dört adet konut seçilmiştir. Ayrıca ön ve arka kısımlardan oluşan ve gece holü ile ayrılan tektipleşmeye başlayan iki konut örneği de Nalçacı bölgesinden seçilerek bu dönemde toplam altı konut incelenmektedir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. II. Dönem Örneklem Konutların Konumu ve Sokaktan Görünüşleri (URL-5; URL-8; Sungur, 2020)

Dönemin konutları analiz edilmeden önce mahremiyet hiyerarşisine göre oluşturulmuş beş bölge bir önceki döneme benzerlik göstermekle birlikte farklılık da sunmaktadır. Sofa, karşılama birimi ve antre mekânsal eşik alanı, tuvalet, lavabo, mutfak, banyo, yatak odası, oda birimleri özel alanı kapsarken; sofa, oda, salon, yemek odası, mutfak, oturma odası kamusal alanı temsil etmektedir. Ayrıca antre, sofa, gece holü ve hol mekânsal geçiş alanını oluşturmakta ve son olarak sandık odası ve kiler

servis alanı olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel ve modern hayatın bir arada yaşanmasından kaynaklı olarak odaların çok fonksiyonlu olma özelliği örneklem konutların bazılarında devam etmektedir. Bu nedenle odalar özel ve kamusal alan özelliğini sürdürmekle birlikte sofa da konuta giriş, toplanma ve odalara dağılma özelliğini bazı örneklem konutlarda sürdürmektedir. Benzer şekilde, mutfak alanı bir önceki dönemde özel alan kapsamına dâhil edilirken bu dönemde bazı konutlarda özel alanda bazı konutlarda ise kamusal alanda konumlanmaktadır. Ana holden bağımsız, tali bir hol ile ayrılan mutfaklar özel alan, antre ve sofa gibi kamusal alandan doğrudan giriş sağlanan mutfaklar ise kamusal alan kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak mahremiyet seviyesine göre bölgelere ayrılan mekânlar, her konutta farklı bölge içerisinde yer alması nedeniyle değişkenlik gösterebilmektedir.

Apartmanlaşma Süreci Konut-1 (A.S.K.-1)

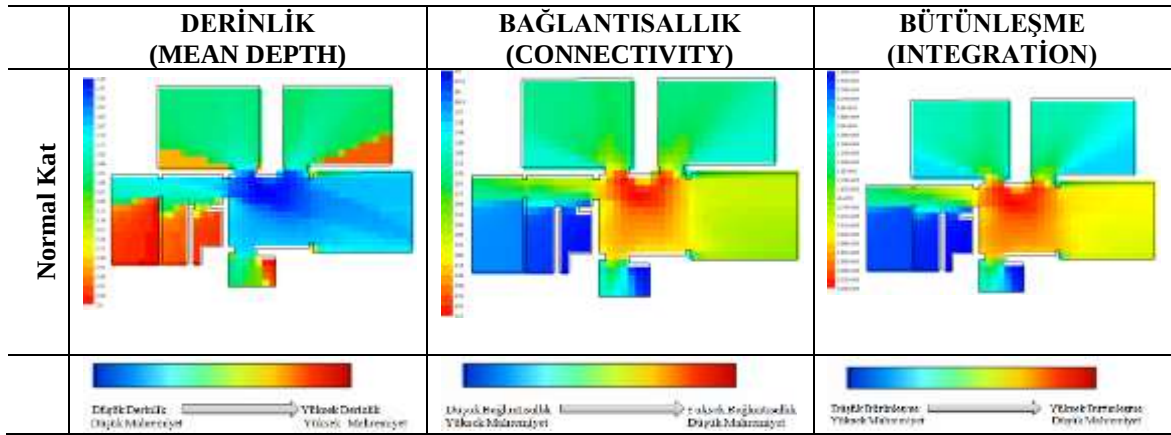
1954 yılında inşa edilmiş yapı Ahmet Haşım Sokak ile Yahya Kemal Sokak'ın kesiştiği parsel üzerinde yer almaktadır. Mehmet Gümüş tarafından yaptırılan apartman bodrum, zemin ve iki kattan oluşmaktadır. Yapı her katta iki daire olacak şekilde simetrik plan şemasına sahiptir (Ulusoy, 1999). Geleneksel Konya Evlerine alternatif olarak inşa edilen konutta, geleneksel yaşam kültürünün yansıması olan mekânsal çözümler yer yer okunmaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Gümüş Apartmanı Plan Şeması (Ulusoy, 1999'dan yeniden çizilmiştir), Görünüş (Ulusoy, 1999) ve Görseli (Sungur, 2020)

Yapılan sentaktik analiz sonucunda sofa alanının toplanma ve geçiş alanı özelliği göstermesinden dolayı derinlik değerinin en küçük olması mavi renk skalası ile ifade edilirken, bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin grafiksel olarak sarı, turuncu hatta kırmızıya yakın renk göstermesi bu değerlerin yüksekliğini yansıtmaktadır. Odalarda henüz özelleşme olmaması ve sofa ile doğrudan bağlantı sağlaması sebebiyle yeterince derinleşme söz konusu değildir. Fakat banyo, mutfak, tuvalet gibi birimlere

sofadan ayrı bir hol ile bağlantı sağlaması bu mekânların derinleşmesinde büyük katkı sağladıkları kırmızı renk skalası ile net bir biçimde okunabilmektedir (Şekil 4.23)

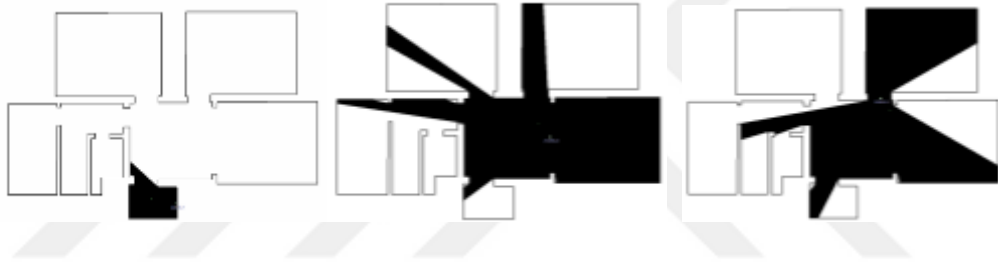
Şekil 4.23: A.S.K-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Yukarıdaki grafiksel şemanın sayısal olarak değerleri Tablo 4.24'te ifade edilmektedir. Tabloya göre konuttaki mekânların her birinin derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin yanı sıra mahremiyet seviyesine göre ayrılmış beş bölgede yer alan mekânların ortalama değerleri bulunmaktadır. Mutfak, banyo ve tuvalet mekânları sofadan ayrı bir biçimde düzenlenmesinden dolayı özel alana dâhil edilirken, odalar çok işlevsel özelliğe sahip olmasından kaynaklı olarak hem kamusal alan hem de özel alan bölgeleri içerisinde değerlendirilmektedir. Eşik alanı olarak kurgulanan karşılama alanının derinlik değerinin düşük olması mahremiyet seviyesinin düşük olduğu bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.24: A.S.K.-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-1	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Sofa	1,51	467	323
Oda-1	1,67	351	251
Oda-2	2,23	248	131
Oda-3	2,01	234	129
Mutfak	2,54	98	34
Tuvalet	2,49	56	23
Banyo	2,57	39	23
Hol	1,75	297	171
Karşılama	1,84	152	77
Mekânsal Eşik A.	1,84	152	77
Kamusal Alan	1,86	325	209
Mekânsal Geçiş A.	1,63	382	247
Özel Alanlar	2,25	171	99
Servis Alanları	-	-	-

Konutta karşılama alanının bulunması konut içi mahremiyet açısından önem taşımaktadır. Geleneksel evlerin karakteristik özelliklerinden biri olan avlu dışarı ile içerisi arasında mahremiyetin ilk kırılma alanı olarak önemli bir yere sahip olduğu daha önceki bölümlerde bahsedilmektedir. Gümüş Apartmanı'nda kat holünden sonra konuta girişi sağlayan karşılama birimi, mahremiyet açısından geleneksel konutlarda yer alan avlunun işlevini sembolük de olsa sağladığı görülmektedir (Şekil 4.24). Konut giriş kapısından yapılan görsel erişim alanının dar bir bölgeyi kapsamaması karşılama holünün olmasından kaynaklanmaktadır. Karşılama holünün plan şemasında yer alması, mahremiyet açısından fayda sağladığı net bir şekilde okunabilmektedir. Oda-1 kapısının açılması sonucu tüm sofa alanı ve oda-1 görüş alanına girmektedir. Bununla birlikte oda-2 kapısından yapılan eş görüş analizi neticesinde, oda-2'nin tamamına yakını ve tüm sofa görsel erişim alanına dâhil olduğu siyah bölgeden anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak, odalarda istenen bireysel mahremiyetin sağlanması güçleşmektedir.

Şekil 4.24. A.S.K.-1 'in sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Eş görüş analizi ile elde edilen ve siyah ile tanımlanmış bölgelerin çevre ve alan hesaplamaları tablolaştırılarak ifade edilmektedir (Tablo 4.25). Karşılama alanının bulunması neticesinde konut içi görüş alanının darlığı tablodan okunabilmektedir. Bununla birlikte, sofanın merkezi konumda dağıtıcı ve toplayıcı özellik sergilemesi görüş alanının genişlemesine neden olmaktadır. Bu nedenle en sosyal alan ve mahremiyet seviyesinin en düşük olduğu alan sofa olarak yorumlanabilmektedir.

Tablo 4.25: A.S.K.-1 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-1	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0006	0,0021
Oda- 1 Giriş Kapısı	0,0043	0,0249
Oda- 2 Giriş Kapısı	0,0031	0,0237

Konya kentinin ilk apartmanlarından birisi olan Gümüş Apartmanı'nın sentaktik analizi ile birlikte semantik açıdan değerlendirdiğimizde; mutfak mekânı geleneksel yaşam kültüründen gelen kamusal alandan uzak olma durumu, görsel erişim açısından incelenen konut için de geçerlidir (Tablo 4.26).

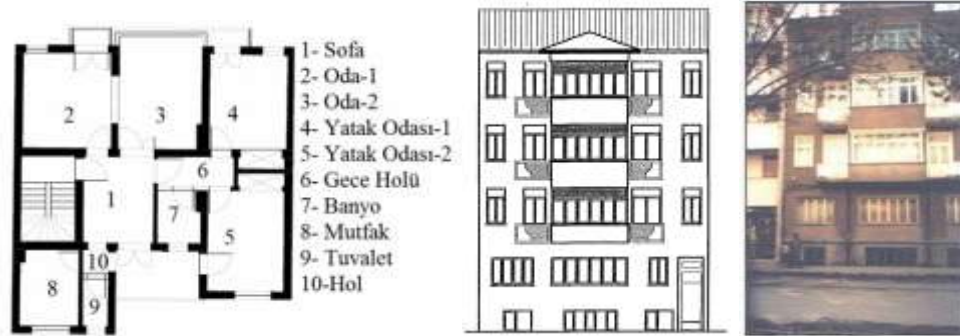
Tablo 4.26: A.S.K.-1'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	*Aile Yapısı * (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.		●	
	Sosyo-Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasına katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır		●	

Kullanıcı kodu altında yer alan cinsiyet kodunu ele aldığımızda konutta cinsiyetlere göre ayrılmış mekân bulunmasa da mutfak mekânına ana holden ayrı olarak ulaşılması kadının mahremiyetinin korunması açısından avantaj sağlamaktadır. Geleneksel konutlara alternatif olarak ortaya çıkan Gümüş Apartmanı'nda kamusal alan ve özel alan ayrımı bulunmaması geleneksel plan şemasının devamı niteliği taşımaktadır. Bu dönem aile yapısı geniş ve çekirdek olarak her ikisinin de yaygın olması konut içi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır. Konuta erişimin karşılama alanından yapılması mahremiyet mekanizmasına önemli fayda sağlamaktadır. Gece holünün plan şemasında yer almadığı konutta, oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesine kısmen etki etmektedir. Politik kodu altında konut içi mahremiyete yönelik plan şeması çözümünde herhangi bir yaptırım söz konusu olmasa da binanın çevresiyle olan ilişkisinde belirlenen mesafelerle görsel mahremiyet açısından kısmen de olsa katkı sağlamaktadır. Geçmişte avlu içerisinde çözümlenmiş olan mutfak ve ıslak hacimler teknolojik gelişmeler neticesinde konut içerisinde bir arada bulunmaktadır. Fakat odaların merkezi ısıtma sisteminden kaynaklı bireysel kullanıma olanak vermemesinden dolayı bireysel mahremiyet yeterince kontrol edilememektedir.

Apartmanlaşma Süreci Konut-2 (A.S.K.-2)

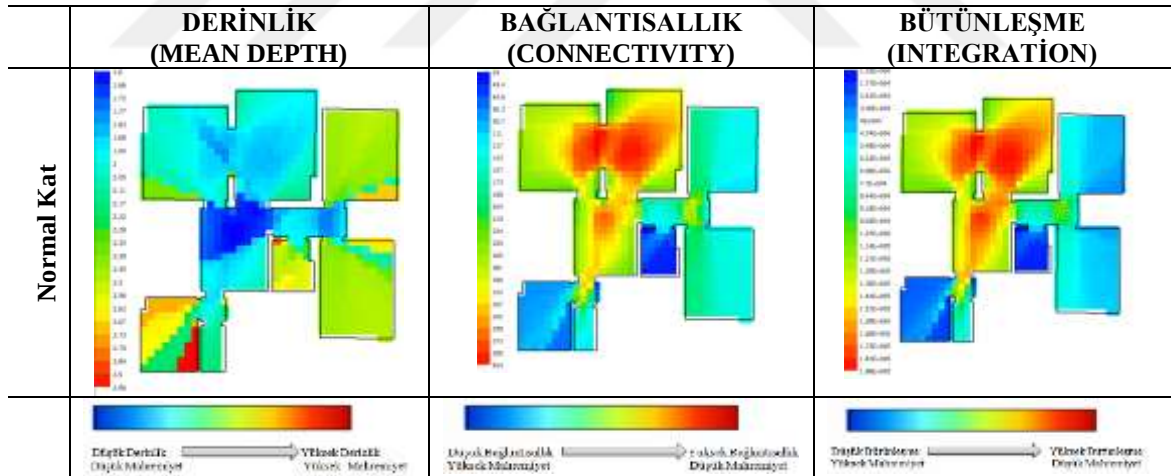
Şeyh Sadrettin mahallesi, Kazım Karabekir Caddesi üzerinde yer alan Emniyet Apartmanı 1955 yılında Yüksek Müh. Mimar Nihat Demirağ tarafından projelendirilip yaptırılmıştır. Bodrum, zemin ve üç kattan oluşan yapıda her katta bir daire bulunmaktadır. Gece ve gündüz bölümlerinin ayrıldığı plan şemasında sofa, sirkülasyon özelliği sergilemektedir (Ulusoy, 1999) (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Emniyet Apartmanı Plan Şeması (Ulusoy, 1999'dan yeniden çizilmiştir), Görünüş ve Görsel (Ulusoy, 1999)

Günümüzde mevcut olmayan Emniyet apartmanı Gümüş apartmanının (Tip-1) gece ve gündüz bölümlerini ayıran gece holünün eklenmiş tipolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Salon plan şemasında henüz adlandırılmamış olsa da oda-1 ve oda-2 arasında bulunan camekân kapı ile esnek çözüm sunulmaktadır. Böylece erkek ve kadın misafirlerin aynı anda farklı odalarda ağırılanma imkânı yakalanmaktadır.

Mekân sentaksı ile yapılan analiz neticesinde bu esnek odalarda kullanıcı hareketinin fazla olduğu grafiksel olarak görülmektedir (Şekil 4.26). Sofa, oda-1 ve oda-2'den oluşan bölgelerin derinlik değerinin mavinin tonlarında renklenmesi, bu bölgelerde düşük mahremiyet seviyesinin olduğunu ifade etmektedir. Tam tersi bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin kırmızı, sarı, turuncu renkler arasında geçiş göstermesi de bu bölgelerin yoğun kullanıcı hareketlerinin olduğu ve kamusal alan özelliği gösterdiği görülmektedir. Gece holüyle ayrılmış yatak odaları ve banyonun derinleşme değeri maviden yeşile doğru renk geçişi ile sofadan ayrıldığını belirtmektedir. Mutfak ve tuvalet mekânı da sofadan ayrı bir hol ile çözümlenerek mahremiyet açısından önemi yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı renk skalaları ile görülebilmektedir.

Şekil 4.26: A.S.K-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

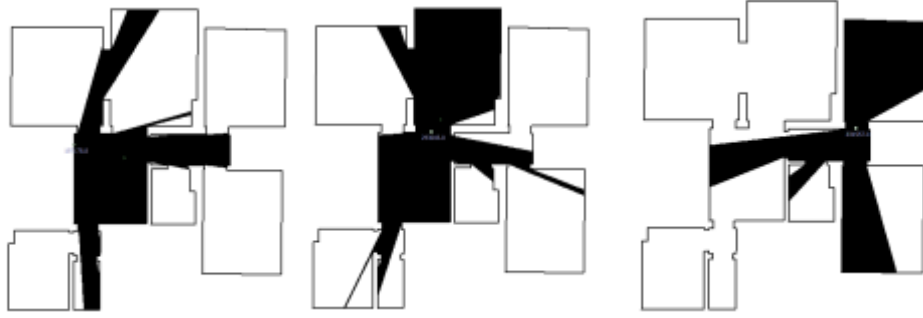
Mekân sentaksının sayısal değerlerinin ifade edildiği Tablo 4.27'de sofanın derinlik değerinin en az olduğu ve mahremiyet derecesinin en düşük seviyeye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Oda-1 ve oda-2 arasındaki esnek geçirkenlik özelliği bu mekânların bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum bu alanların diğer mekânlara oranla daha fazla sosyalleşme ve kullanıcı hareketinin olduğunu göstermektedir. Böylece kalabalıklık ile ters orantılı olan

mahremiyet seviyesinin de oda-1 ve oda-2’de düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yatak odaları, banyo, mutfak ve tuvalet mekânlarının derinlik değerlerinin yüksek olması merkezi alandan ayrı bir hol ile ayrılarak kademelenmesinden kaynaklanmaktadır. Mekânsal eşik alanı olan sofa, aynı zamanda kamusal alan ve mekânsal geçiş alanı kapsamına da girmektedir. Mahremiyet hiyerarşisine göre oluşturulmuş bölgelerdeki derinlik değerleri ile istenen mahremiyet seviyeleri doğru orantı göstermektedir (Tablo 4.27).

Tablo 4.27: A.S.K.-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-2	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Sofa	1,79	220	791
Oda-1	1,94	233	809
Oda-2	1,87	251	934
Yatak Odası-1	2,49	109	292
Yatak Odası-2	2,47	113	298
Gece Holü	1,89	147	481
Banyo	2,51	56	104
Mutfak	2,68	74	164
Tuvalet	2,19	98	336
Hol	1,93	212	648
Mekânsal Eşik A.	1,79	220	791
Kamusal Alan	1,86	235	845
Mekânsal Geçiş A.	2,17	193	640
Özel Alanlar	2,47	90	238
Servis Alanları	-	-	--

Emniyet Apartmanı’nın konut giriş kapısı, en büyük boyutlara sahip oda giriş kapısı (oda-2) ve yatak oda-2 giriş kapılarından yapılan eş görüş analizler sonucunda; konuta erişim sofa ile yapılması tüm sofanın görsel alana dâhil olmasını sağlamaktadır. Hatta gece holü kapısının açık olmasıyla gece holü de bu görüş alanına girmektedir. Oda-2 kapısındaki eş görüş analizi kamusal alanın büyük çoğunluğunun görüldüğünü siyah renkli alanlar ile ifade edilmektedir. Yatak odalarını kamusal alandan ayıran gece holünün olması görüş alanını ciddi oranda daraltmaktadır. Evin hacimsel olarak en büyük odası olan oda-2 kapısından bakıldığında odanın tamamına yakını ve sofa görüş alanına girmektedir. Yatak oda kapılarının karşılıklı olmasından kaynaklı olarak oda-2 kapısından bakıldığında karşı odanın bir bölümünün görünmesine neden olmaktadır (Şekil 4.27).

Şekil 4.27. A.S.K.-2 'nin sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Yukarıdaki eş görüş analizlerinin grafiksel ifadesinin yanında Tablo 4.28’de sayısal değerlerinden yatak odası-2 giriş kapısından yapılan görsel erişim alanın en küçük değere, oda-2 kapısından yapılan analizde ise en büyük değere sahip olduğu görülmektedir. Yatak odası kapısındaki görsel alanın en küçük değer olmasında gece holünün katkısı yadsınamaz.

Tablo 4.28: A.S.K.-2 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-2	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0041	0,0199
Oda- 2 Giriş Kapısı	0,0050	0,0287
Yatak Odası- 2 Giriş Kapısı	0,0038	0,0217

Emniyet Apartmanı’nın dizimsel ve mekânsal ilişki bağlamında incelenmesinin ardından mahremiyet söylemleri üzerinde irdelendiğinde; mutfak mekânı bu konutta da kadına özel mekân özelliğini sürdürerek, kadının mahremiyetini korumak adına ayrı bir holden verilmektedir. Konut girişinde dışarı ile içerisi arasında görsel erişimi kontrol edebilecek herhangi bir çözümleme söz konusu olmayıp doğrudan sofadan bağlantı sağlanmaktadır. Gece ve gündüz bölümlerinin ayrı olarak konumlandığı plan şemasında, gece holü iki bölümü bağlayan geçiş görevi yapmaktadır. Gelen misafirlerin ağırlandığı oda ile yatma eyleminin gerçekleştiği yatak odaları birbirinden ayrılarak çok işlevsel oda özelliği kaybolmaya başlamış ve bireysel mahremiyete yönelik olumlu etki sağlanmaktadır. Teknolojideki gelişmeler ile birlikte mutfak ve tuvalet mekânı bir holden, banyo ise gece holünden çözümlenmesi görsel erişimin daha az seviyeye ulaşmasında etkili olmaktadır. Bu dönemdeki aile yapısı hem geniş ve hem de çekirdek aile özelliği sergilemesinden dolayı mahremiyet seviyesine kısmen katkı sağlamaktadır. Oda sayısının üçden fazla olması ailenin ekonomik durumunun iyi olduğu düşüncesini

doğurmaktadır. Politik kodu altında incelediğimizde; konutun çevresiyle belirli mesafe içerisinde konumlanması gerektiğine dair yaptırımlar mahremiyet açısından kısmen katkı oluşturmaktadır (Tablo 4.29).

Tablo 4.29: A.S.K.-2'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalerifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasında katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalerifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır		●	

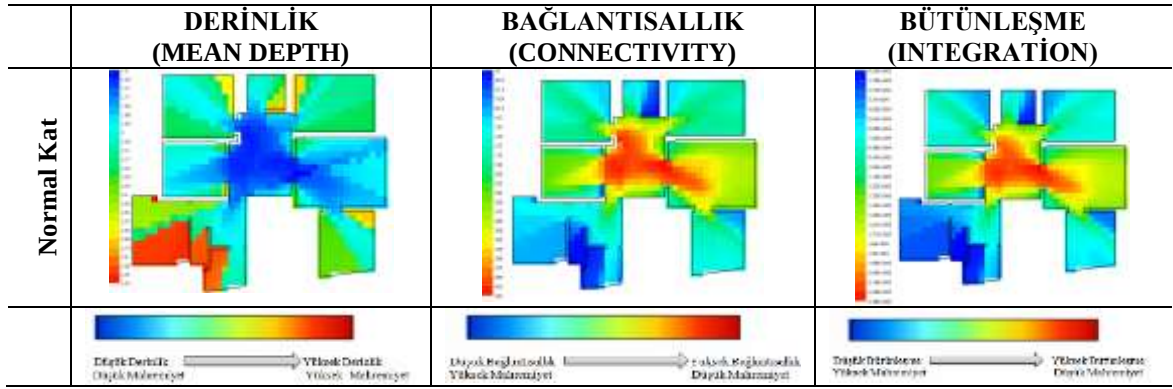
Apartmanlaşma Süreci Konut-3 (A.S.K.-3)

Şeyh Sadrettin Mahallesi Amberreis Caddesi üzerinde bulunan Uluşık apartmanı 1955 yılında üç katlı olarak yapılmıştır (Şekil 4.28). Her katta tek daire olan yapıda toplam 3 bağımsız daire bulunmaktadır. Konut girişinin sofadan (antreden) sağlandığı konutta, girişin hemen sağ ve sol tarafında bulunan odalarda kullanılan camekân bölücülerin açılması halinde sofa alanı bütünleşen bir yapı kazandığını Ulusoy (1999) dile getirmektedir. Uluşık apartmanında geleneksel yaşam kültüründen gelen sandık odasının olması, sofa etrafında odaların dizilmesi yerel çizgilerle modern çizgilerin birlikte harmanlandığını göstermektedir. Günümüzde mevcut olmayan yapı, 2010 yılında yeniden projelendirilerek zemin+5 kat olarak inşa edilmiştir.

Şekil 4.28. Uluşık Apartmanı Plan Şeması (Ulusoy, 1999'dan yeniden çizilmiştir), Görünüş ve Görsel (Ulusoy, 1999)

Sentaktik analizler ile elde edilen grafiksel şemalarda birden çok oda ile hem doğrudan bağlantılı olması hem de konut içerisindeki hareketin en yoğun yaşandığı bölge olmasından dolayı sofa derinlik parametresinde mavi ve tonlarında renklenmektedir. Ayrıca sofanın bütünleşme ve bağlantısallık değerinin yüksek olduğu turuncu, sarı kırmızı renk skalasından anlaşılmaktadır (Şekil 4.29). Grafiksel ifadede derinlik parametresinin kırmızıya yakın renk gösterdiği özellikle mutfak, banyo ve tuvalet mekânları evin derin mekânları olmakla birlikte, mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip birimleri olarak yorumlanabilmektedir. Odalarda işlevsel ayrılma olmaması mahremiyet seviyesini etkileyen bir durum olarak değerlendirilebilir.

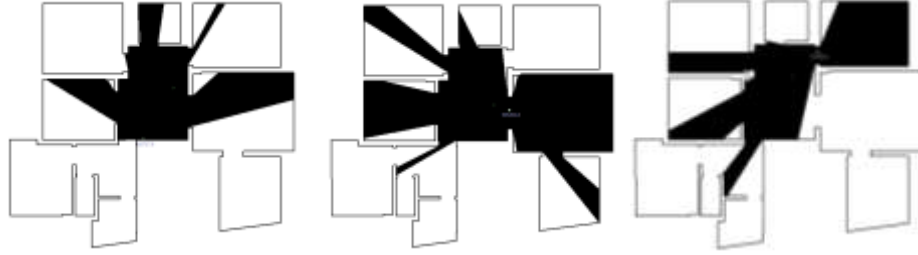
Şekil 4.29: A.S.K-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Grafiksel ifadeyle gösterilen renk skalalarının sayısallaştırılmış hali tabloda düzenlenmiştir (Tablo 4.30). Konutta kademelenme sonucu ulaşılması en zor olarak tanımlayabileceğimiz mutfak, banyo ve tuvalet mekânlarının sofadan (antre) ayrı bir hol ile ayrılması bu mekânların derinlik değerlerini 2,40'ların üzerine çıkarmaktadır. Mahremiyet hiyerarşisine göre bölgelere ayrılan konutlarda odalar hem kamusal alan özelliği gösterirken hem de özel alan özelliği de sunmaktadır. Buna rağmen özel alanların derinlik değerinin en yüksek sayıya sahip olması bu bölgenin diğerlerine göre daha fazla oranda mahremiyet ihtiyacı olduğunu göstermektedir. En az mahremiyet ihtiyacı ise mekânsal eşik alanı olan sofaya (antreye) aittir.

Tablo 4.30: A.S.K.-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-3	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Sofa (Antre)	1,63	383	229
Oda-1	1,79	319	173
Oda-2	2,31	144	65
Oda-3	2,17	179	76
Oda-4	2,01	158	81
Oda-5	1,86	276	141
Sandık Odası	2,10	91	65
Mutfak	2,68	99	33
Tuvalet	2,81	38	11
Banyo	2,47	75	48
Hol	2,03	153	81
Mekânsal Eşik A.	1,63	383	229
Kamusal Alan	1,96	243	128
Mekânsal Geçiş A.	1,83	268	155
Özel Alanlar	2,26	161	79
Servis Alanları	2,10	91	65

Uluşık apartmanı'nda kapıların konumundan kaynaklı olarak ortaya çıkan eş görüş analizi ile görsel erişim alanları hem grafiksel hem de sayısal ifade ile tanımlanmıştır (Şekil 4.30 ve Tablo 4.31).

Şekil 4.30. A.S.K.-3 'ün sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.31: A.S.K.-3 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-3	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0043	0,0417
Oda-1 Giriş Kapısı	0,0065	0,0505
Oda-3 Giriş Kapısı	0,0049	0,0362

Şekil 4.30 ve Tablo 4.31'deki değerler incelendiğinde, konut giriş kapısı noktasından yapılan eş görsel analiz ile sofanın tamamı ve girişin sağ ve solundaki odaların belirli bölümü görünmektedir. Bu odalar ile sofa arasındaki bölücü camekânın açılması ile görüş alanı daha da genişlemektedir. Yaşam kültürüne bağlı bu cemaân bölmeler erkek ve kadın misafirlerin ayrı olarak ağırılanması durumunda kapatılabilme özelliğiyle konuta esnek çözüm sağlamaktadır. Bununla birlikte, oda-1 kapısının bulunduğu noktadan yapılan eş görsel analiz ile karşı oda büyük bir oranla görsel erişime açıktır. Bu nedenle oda kapılarının karşılıklı olarak konumlandırılmasında mahremiyet açısından sakıncası bu analiz ile net bir şekilde görünmektedir. Son olarak odalarda henüz özelleşmenin olmadığı Uluşık Apartmanı'nda, oda-3 kapısından 360 derecelik açıyla bakıldığında oda içerisinde yüklük gibi elemanların olmaması odanın tamamına yakınına görünmesine neden olmaktadır. Oda dışında ise sofanın tümü görüş alanına dâhil olmaktadır. Bu durumda özel alan ile kamusal alan birbiri içerisine girerek mahremiyetin zedelenmesine neden olabilecek bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluşık Apartmanı plan şemasını mahremiyet söylemleri üzerinden semantik olarak incelediğimizde, kadın-erkek (K1-a) kodu altında mutfakın ayrı hol içerisinde çözümlenmesi ile buranın kadına özgü mekân olduğu okunabilmektedir (Tablo 4.32). Sofa (antre) eşik alanı olmakla birlikte geçiş alanı özelliğini sürdürmektedir. Odaların

özelleşme göstermemesi sebebiyle odalar geleneksel evlerdeki gibi çok işlevseldir. Bu nedenle gece ile gündüz bölümlerini ayıran gece holü gibi mekânsal geçiş alanı bulunmamaktadır. Dönemin teknolojik gelişmeleri ile mutfak, banyo ve tuvalet ana holden ayrılarak çözümlenmesi mahremiyet açısından olumlu etki sağlamaktadır. Oda sayısının dörtten fazla olmasından dolayı konut sahibinin ekonomik gücü yüksek olduğu düşünülmektedir. Politik kodu altında konut içi mahremiyete yönelik herhangi bir imar uygulaması olmasa da yoldan ve komşudan çekme mesafesi ile görsel erişim alanının boyutlarına etki etmektedir.

Tablo 4.32: A.S.K.-3'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.			●
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.			●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasında katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır		●	

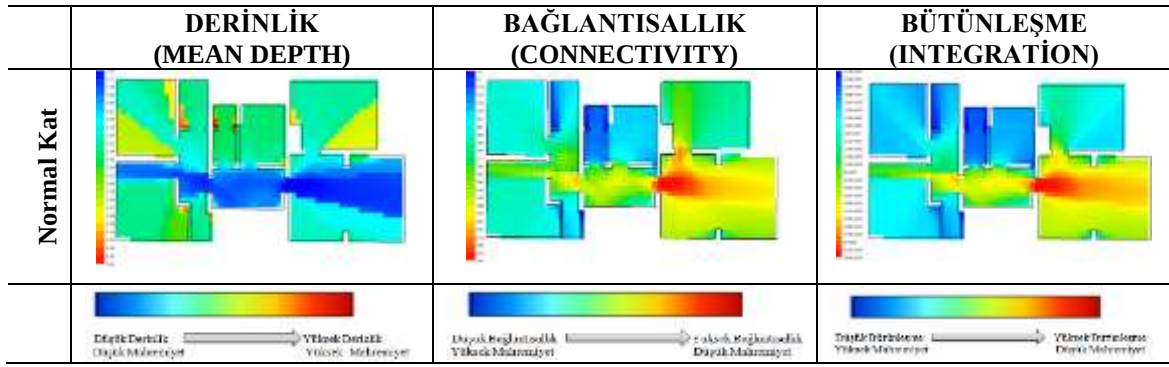
Apartmanlaşma Süreci Konut-4

Şeyh Sadrettin Mahallesi, Amberreis caddesi üzerinde bulunan Anıt Apartmanı 1964 yılında Yük. Müh. Mimar İbrahim Aşçıgil tarafından projelendirilmiştir. Bodrum, zemin +4 kattan oluşan apartmanda her katta iki daire bulunmaktadır. Simetrik bir plan şemasına sahip olan yapıda, geleneksel Konya evi plan şemasındaki sofa yerini antre mekânına bırakmaktadır. Geleneksel evlerde mevcut olan sandık odası ve yüklük Anıt Apartmanı'nda da yer almaktadır. Yapıda gece ve gündüz bölümleri birbirlerinden ayrılarak plan şemasının modern mimari tarza doğru kayma gösterdiği görülmektedir (Ulusoy, 1999) (Şekil 4.31).

Şekil 4.31. Anıt Apartmanı Plan Şeması (Ulusoy, 1999'dan yeniden çizilmiştir), Görünüş (Ulusoy, 1999) ve Görseli (Sungur, 2020)

Mekân sentaksı yöntemi ile analiz edilen konutun derinlik değerinin en düşük olduğu mekânlar mavi renk ile ifadelendirilmiş olan antre ve salondur. Kullanımı en fazla ve ulaşımı en kolay olmasından dolayı derinlik göstermeyen bu birimlerin odalarla doğrudan bağlantı kurabilmesi nedeniyle bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek olduğu sarı, turuncu ve kırmızıya doğru renk geçişiyle net bir biçimde okunmaktadır. Bu alanlarda mahremiyet seviyesi düşüktür. Bu dönem konutlarında rastlanılan mutfakın ayrı bir holden çözümlenmesi Anıt Apartmanı için geçerli değildir. Sosyo-kültürel yaşamın değişim gösterdiği mutfakın konumunun özel alandan kamusal alana doğru geçişiyle görülebilmektedir. Gece ve gündüz bölümünün ayrılması ile yatak odalar ve banyo daha da derinlik kazanarak mahremiyet seviyesinin arttığı yeşil, sarı renk skalasından anlaşılmaktadır (Şekil 4.32).

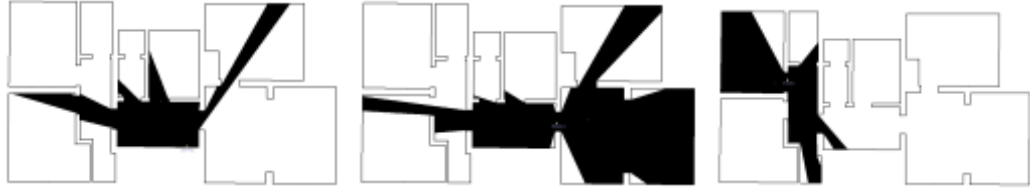
Şekil 4.32: A.S.K-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Sayısal değerler bazında ele aldığımız sentaktik analizlerde evin en derin mekânının banyo, en sığ mekânının antre olduğu Tablo 4.33'te açıkça görülmektedir. İkinci sığ mekân olan salon mekânı kullanıcıların yoğunlaştığı ve sosyalleştiği alan olma özelliği taşımasından dolayı bağlantısallık ve bütünleşme değerleri en yüksek sayısal değerlere sahiptir. Evin en mahrem alanları olan yatak odaları ve banyonun ayrı bir hol ile ana holden ayrılması mahremiyet seviyesinin yükselmesinde katkı sağlamaktadır. Böylece kademe sayısının artması ile mahremiyet seviyesi doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Kamusal alan içerisinde salondan girilerek ulaşılan odanın yer alması kamusal alanın derinlik değeri olan 2,15 sayısına ulaşmasında önemli derecede payı bulunmaktadır.

Tablo 4.33: A.S.K.-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-4	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,83	451	412
Salon	1,91	495	429
Oda	2,49	280	161
Mutfak	2,37	162	101
Lavabo	2,41	101	70
Tuvalet	2,43	89	59
Gece Holü	2,09	390	89
Banyo	2,68	151	270
Yatak Odası-1	2,62	229	121
Yatak Odası-2	2,48	217	159
Sandık Odası	2,34	175	115
Mekânsal Eşik A.	1,83	451	412
Kamusal Alan	2,15	347	276
Mekânsal Geçiş A.	1,96	420	251
Özel Alanlar	2,52	157	136
Servis Alanları	2,34	175	115

Konut içi mahremiyetin değerlendirilmesi hususunda bir diğer önemli unsur, kapının konumundan kaynaklı ortaya çıkan görüş alanıdır. Eş görüş analizi ile elde edilen bu tespit, konuta antre ile girilmesinde tüm antre alanının görüş alanına dâhil olduğu net bir biçimde okunmaktadır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33. A.S.K.-4 'ün sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Bununla birlikte salon giriş kapısından antrenin tamamı ve salonunun büyük bir bölümü görünmektedir. Yatak odası-1 kapısından bakıldığında ise gece holünün kamusal alanının görünmesine engel olması mahremiyet açısından olumlu bir etki bırakmaktadır.

Yukarıda eş görüş analizi ile kapıların bulunduğu noktadan sağlanan görüş alanının ve çevresinin sayısal değerleri Tablo 4.34'de verilmektedir. Bu tabloya göre salon giriş kapısından sağlanan görüş alanı en büyük değere sahipken, konut giriş kapısından sağlanan görüş alanı en küçük değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.34: A.S.K.-4 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-4	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0039	0,0155
Salon Giriş Kapısı	0,0052	0,0395
Yatak Odası- 1 Giriş Kapısı	0,0029	0,0173

Mahremiyetin konut içerisindeki anlamını tespit etmek için kullanılan semantik yaklaşımla mahremiyetin geçmiş konut örneklerine göre farklılık kazanmaya başladığı görülmektedir. (Tablo 4.35). Mutfak artık kadına özel mekân özelliğini kaybetmeye başlayarak kamusal alanda yer alma hususunda ilk adımlar atılmaktadır. Eşik alanı olarak kullanılan antreden önce mahremiyetin kademelenme sağlayabileceği karşılama alanı gibi herhangi bir alan bulunmamaktadır. Konutta gece ve gündüz bölümlerini ayıran gece holünün varlığı ile mahremiyet hiyerarşisi açısından olumlu bir etki sağlamaktadır. Teknolojik gelişmelerin her geçen gün artması ile bir arada çözümlenen mutfak ve ıslak hacimler Anıt Apartmanı'nda ayrı olarak konumlandırılmıştır. Isınma

sistemindeki teknolojik gelişme ile merkezi ısıtma sistemi kullanılarak odaların özelleşmesinde katkısı bulunmaktadır. Anıt Apartmanının dönemin “üç oda bir salon” anlayışına göre düzenlenmesi mahremiyeti kısmen de olsa karşılayabilmektedir. Konutta üç odanın olması konutun o dönemki konut sahibinin ekonomik gücünün kısmen iyi olduğunu göstermektedir. Politik düzenleme bu dönem konutlarında olduğu gibi sadece yapının çevresiyle mesafe koyması açısından mahremiyet kısmen sağlanabilmektedir.

Tablo 4.35: A.S.K.-4’e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansımaları	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.		●	
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasında katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır	●		

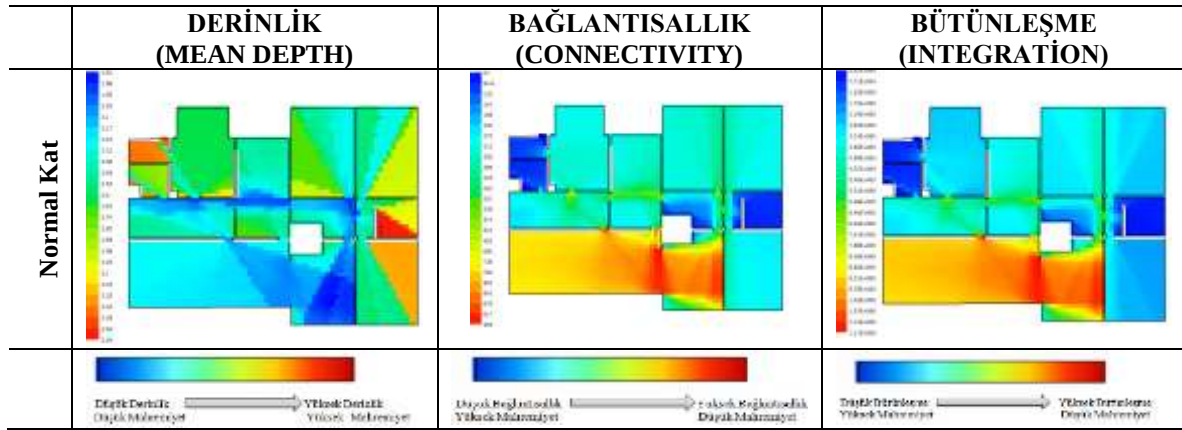
Apartmanlaşma Süreci Konut-5 (A.S.K-5)

1950-1964 yıllarını kapsayan Konya'nın ilk apartmanlarının ardından ülke genelinde olduğu gibi Konya kentinde de 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu apartmanlaşma sürecine yeni bir boyut kazandırarak konutun anlam kaymasına neden olmuştur. Dönemin prestij bölgelerinden biri olan İstasyon bölgesine alternatif gözde semt olarak 1967 yılında 2 Numaralı Gecekondü Önleme Bölgesi olarak Nalçacı bölgesi oluşturulmaktadır. Nalçacı bölgesindeki ilk yapı örneklerinden biri olan Acentacılar Sitesi mimar Ali Cenap Özkaşıkçı tarafından projelendirilerek 1970 yılında hizmete girmektedir. Yapının zemin katı ticari kullanıma özgü olup üst kattaki konut bloğu beş katlıdır. İki kollu merdiven ve asansörün bulunduğu Acentacılar sitesi, geleneksel izlerin kaybolduğu modern çizgilerin hâkim olmaya başladığı bu dönem sonu için doğru bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Daireye antre ile giriş yapılmakta, salon, mutfak, tuvalet ve yemek odasına yine antre ile bağlantı sağlanmaktadır. Oturma odası ile salon arasında birlikte ya da ayrı kullanım olanağı sağlayan esnek çözüm bulunmaktadır. Modern yaşam kültüründen gelen yemek odası biriminin plan şemasında yer alması sosyo-kültürel değişimin bir diğer örneği olarak değerlendirilmektedir (Şekil 4.34)

Şekil 4.34. Acentacılar Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp,yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Acentacılar Sitesine yapılan sentaktik analiz neticesinde kamusal alanlar mavi ve yeşil tonlarında özel alanlar ise sarı, turuncu ve kırmızı renk tonlarında geçiş sağlayarak derinlik değerlerini grafiksel olarak yansıtmaktadırlar (Şekil 4.35).

Şekil 4.35: A.S.K-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Derinlik değeri ile tam tersi özellik gösteren bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin yüksek olduğu salon ve oturma odasının turuncu, sarı ve kırmızı renk skalasından net bir şekilde okunmaktadır. Bu alanların sosyalleşme ve kullanım yoğunluğunun fazla olmasından kaynaklı olarak mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara oranla düşük olduğu sayısal olarak da Tablo 4.36 ile de desteklenmektedir (Tablo 4.36).

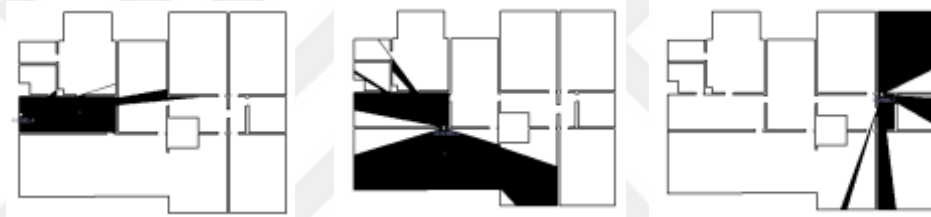
Tablo 4.36: A.S.K.-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-5	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,29	331	351
Salon	2,15	849	1020
Oturma Odası	2,03	813	995
Kiler	3,35	115	91
Tuvalet	2,81	95	83
Mutfak	2,66	321	275
Yemek Odası	2,39	339	362
Gece Holü	2,30	148	204
Yatak Odası-1	2,69	317	223
Yatak Odası-2	2,78	312	275
Yatak Odası-3	2,83	309	261
Banyo	3,27	83	59
Mekânsal Eşik A.	2,29	331	351
Kamusal Alan	2,30	531	601
Mekânsal Geçiş A.	2,30	240	278
Özel Alanlar	2,88	223	180
Servis Alanları	3,35	115	91

Tabloya göre, derinlik değerinin en yüksek olduğu mekânlar banyo ve yatak odalarının olduğu mekânları göstermektedir. Gece holü ile kademe kazanarak derinleşen bu mekânlarda, mahremiyet seviyesi diğer mekânlara oranla fazladır.

Bununla birlikte salon ve oturma odası arasındaki doğrudan bağlantıyı sağlayan esnek çözüm ile bu mekânların bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin artmasına neden olmaktadır. En bütünleşik mekânların salon ve oturma odası olduğu tablodan net bir şekilde okunmaktadır. Mahremiyet hiyerarşi bölgeleri arasında derinlik değerinin en düşük olduğu mekânsal eşik alanı, mahremiyet seviyesinin en düşük olduğu bölgeyi gösterirken özel alanların 2,88 derinlik değeri mahremiyet seviyesinin diğer bölgelere göre fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Eş görüş analizi ile kapıların konumuna bağlı olarak yapılan görsel erişim alanı siyah renk ile ifade edilmektedir (Şekil 4.36). Bu ifade ile konut giriş kapısından bakıldığında görüş alanı sadece antre ile sınırlı kalmaktadır. Salon kapısından bakıldığında ise camekân bölücünün açık olması halinde salon, oturma odası ve antre büyük oranda görüş alanı içerisine girmektedir. Kamusal alan ile özel alan arasındaki mekânsal geçiş alanı mahremiyet açısından önemli katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.36. A.S.K.-5 'in sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Eş görsel alan ve çevre hesaplamalarının verildiği Tablo 4.37'de en geniş görüş alanına sahip salon giriş kapısı noktası ve en dar görüş alanına sahip konut giriş kapısı noktası olduğu sayısal değerlerden anlaşılmaktadır (Tablo 4.37)

Tablo 4.37: A.S.K.-5 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-5	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0051	0,0397
Salon Giriş Kapısı	0,0093	0,1270
Yatak Odası-2 Giriş Kapısı	0,0083	0,0685

Acentacılar sitesinin bu dönem konutlarından farklılık göstermeye başlamasındaki temel nedenlerden biri sosyal paradigma evrilmeleridir. Bu evrilmeler ile konut mekânlarındaki mahremiyete yönelik yansımalar değişim sürecine

girmektedir. Mahremiyet kodları üzerinden incelediğimiz konutta, mutfak kamusal alan içerisinde konumlanarak kadına özgü niteliğini yitirmeye başlamıştır (Tablo 4.38).

Tablo 4.38: A.S.K.-5'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

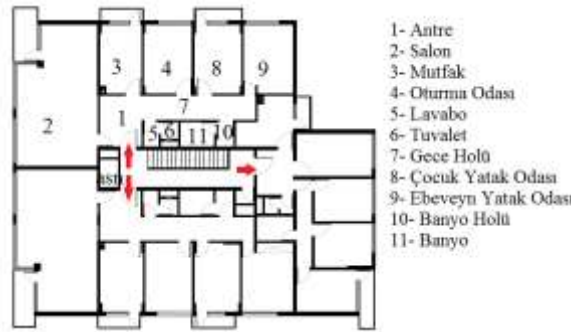
	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasında katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır	●		

Konut girişinde karşılama alanı bulunmaması ve antre ile doğrudan konuta erişim sağlanması, mahremiyet seviyesini kısmen korumaktadır. Gece holü artık günümüze kadar gelen tüm apartmanların plan şemalarında yerini almaktadır. Böylece kamusal alan ile özel alan ayrımı net bir biçimde oluşturularak, kullanıcılara özel oda (ebeveyn ayakkah odası, çocuk yatak odası) yaklaşımı kabul edilme sürecine girmektedir. Tesisat ve

ısıtma teknolojisindeki gelişmeler banyonun gece holünde çözümlenmesine ve odaların bireysel kullanılmasına izin vermesi mahremiyet açısından olumlu etki oluşturmaktadır. Dönemin statü göstergesi olan yemek odasının varlığı kullanıcının ekonomik gücünü yansıtmaktadır. Ayrıca dönemin politik (imar) düzenlemesi sonucu, parsellerdeki taban alanı kullanım alanının değişmesi ile plan şema boyutlarında büyüme söz konusudur. Bu büyüme ile mekânlar daha da derinlik kazanarak mahremiyet seviyesine kısmen de olsa katkı sağlamaktadır.

Apartmanlaşma Süreci Konut-6 (A.S.K-6)

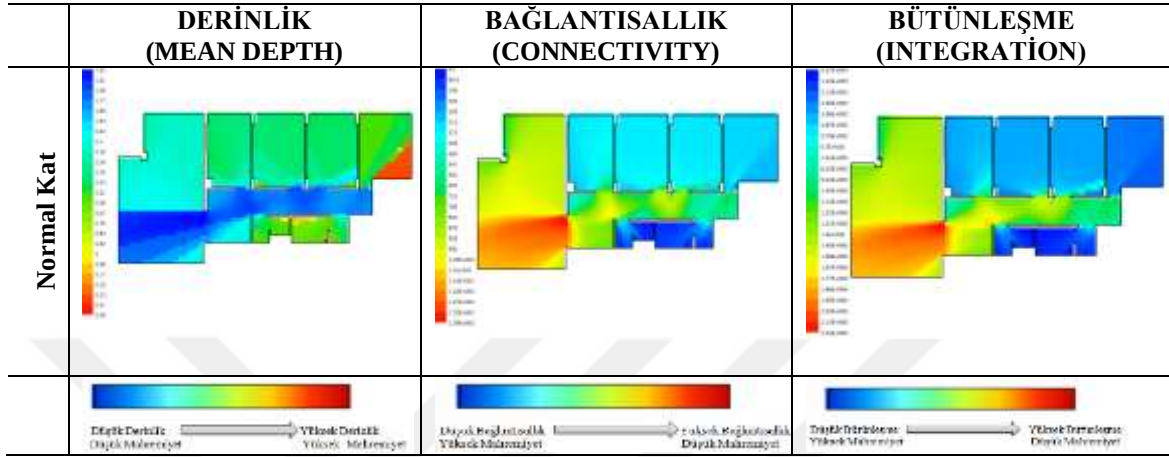
Nalçacı Caddesi üzerinde yer alan diğer konut olan Evren Sitesi, 1976 yılında yapılmıştır. Bodrum+zemin+ 11 kata sahip yapının zemin katı ticaret olarak faaliyet göstermektedir. Her katta üç dairenin bulunduğu sitede düşey bağlantı asansör ile sağlanmaktadır. Asansörlü ve kaloriferli konutta oturma statü göstergesi olduğu dönemde Evren sitesi bulunduğu konum itibarıyla da döneminin lüks konutları arasında yer almaktadır (Şekil 4.37)

Şekil 4.37. Evren Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp,yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Sentaktik analizi yapılan A.S.K.-6'nın lineer plan şemasına sahip olması grafiksel ifadeyi etkilemektedir. Erişimin antreden sağlandığı konutta antre ve gece holü mavi renk tonlarıyla derinlik değerinin en düşük olduğu alanı işaret etmektedir (Şekil 4.38). Salon ile antre arasındaki sınırlayıcı yüzeyin camekân gibi şeffaf yüzeyle oluşturulması, salonun antre ile bütünlük kazanmasına neden olmaktadır. Bu bütünlüğü bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerindeki sarı, turuncu ve kırmızı renk geçişleriyle rahatlıkla görünmektedir. Antre ile gece holü arasında gerektiğinde sınırlayıcı kapı gibi mimari elemanın bulunmaması mahremiyet kontrolünü kısmen etkilemektedir. Mutfak ve odaların ince uzun hol üzerinde yan yana dizilerek

oluşturdukları plan şemasında mekânlar derinlik kazandıkça derinlik değerleri artmakta, bağlantısallık ve bütünleşme değerleri azalmaktadır. Konutta banyo mekânına gece holünden ayrı bir hol ile ulaşım sağlanması banyonun derinlik değerinin dolayısıyla mahremiyet seviyesini arttırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.38: A.S.K-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Sentaktik analizlerin sayısal değerlerinin ifade edildiği Tablo 4.39’da konutun en derin, en uzak noktasında yer alan ebeveyn yatak odası konutta en yüksek mahremiyet seviyesine sahip olduğu net bir şekilde okunmaktadır (Tablo 4.39).

Tablo 4.39: A.S.K.-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

A.S.K-6	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,87	923	1492
Salon	2,08	1188	1875
Mutfak	2,38	341	425
Oturma Odası	2,40	357	413
Lavabo	2,48	153	220
Tuvalet	2,54	83	116
Gece Holü	1,79	696	1318
Çocuk Yatak Odası	2,42	346	408
Ebeveyn Yatak Odası	2,69	289	267
Banyo Holü	2,51	173	180
Banyo	2,59	123	138
Mekânsal Eşik A.	1,87	923	1492
Kamusal Alan	2,10	701	1104
Mekânsal Geçiş A.	1,83	810	1405
Özel Alanlar	2,53	195	222
Servis Alanları	-	-	-

Bununla birlikte kullanıcı hareketinin yoğun olduğu antre ve gece holü gibi eşik/geçiş alanlarında bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek değerleri dikkat çekmektedir. Bu alanlarda mahremiyet seviyesi diğer alanlara oranla düşüktür. Mahremiyet hiyerarşine göre oluşturulan bölgeleri incelediğimizde, mahremiyetin ilk kırılma yaşandığı mekânsal eşik alanında mahremiyet seviyesi en düşük olarak değerlendirilirken özel alanların derinlik değerinin yüksek olması mahremiyet seviyesini ciddi oranda arttırmaktadır. Evren Sitesi'nde farklı konumlarda bulunan kapılardan yapılan eş görüş analizi sonucunda farklı boyutlarda erişim alanları elde edilmektedir (Şekil 4.39). Bu alanlar içerisinde salon kapısından yapılan analiz en büyük görsel erişim alanını oluşturmaktadır. Salon kapısından bakıldığında antrenin tamamı ve gece holünün belli bir bölümü görüş alanına dâhil olmaktadır. Konut giriş kapısından yapılan eş görüş analizi sonucunda kamusal alan olan mutfak ve salon kısmen görüş alanına girmektedir. Ebeveyn yatak odası kapısından bakıldığında ise görüş alanı lineer olarak uzanan gece holünden başlayarak salona kadar devam etmektedir.

Şekil 4.39. A.S.K.-6'nın sırayla konut girişi ve farklı odalardan girişi sağlayan kapılardan görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Eş görüş analizi ile elde edilen verilerin sayısal değeri karşılaştırıldığında, salon giriş kapısından yapılan analiz en büyük alanı oluşturmaktadır. Ebeveyn giriş kapısından yapılan analizde ortaya çıkan siyah bölgenin çevresi salon giriş kapısındaki analiz çevresi ile aynı olmasının nedenlerinden biri, lineer şekilde uzararak hiçbir sınırlayıcı elemanla karşılaşmamış olmasıdır (Tablo 4.40).

Tablo 4.40: A.S.K.-6 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) A.S.K.-6	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0035	0,0317
Salon Giriş Kapısı	0,0049	0,0503
Ebeveyn Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0049	0,0243

A.S.K.-6’da yapılan sentaktik analiz ile birlikte semantik analizi incelediğimizde mahremiyetin konut içerisindeki anlamsal boyutu ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.41).

Tablo 4.41: A.S.K.-6’a yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	II. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan sofa, veya antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik		Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.		●
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.		●	
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Bu dönem konutlarında parsel boyutlarına göre oluşturulmuş çekme mesafesi yaptırımına bağlı olarak konut büyüklüğü farklılaşarak mahremiyet seviyesini etkilemektedir.		●	
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ve odaların özelleşerek mahremiyet seviyesinin artmasında katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin bu dönemde yaygın olmamasından kaynaklı olarak odalar bireysel kullanılamasa da, banyo, tuvalet, mutfak mekânının bir arada konut içerisinde ayrı holden çözümlenmesi mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır	●		

Kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânı günümüze kadar devam edecek şekilde kamusal alan içerisinde konumlanması kadının toplum içerisindeki görünürlüğünün arttığının da bir göstergesidir. Mutfağın kadın ile cinsiyetlendirilme düşüncesi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayarak tüm aile sakinlerinin kullanımına

açık kamusal bir alana dönüşmektedir. Gelen misafirlere ve aile içi ortak kullanıma ait kamusal alanın özel alandan ayrılması, mahremiyet hiyerarşisi açısından katkı sağlamaktadır. Fakat bu iki alan arasında yer alan gece holünün kapı ile sınırlandırılmaması mahremiyetin korunmasını kısmen zedelemektedir. Konuttaki oda sayısının üç olması ailenin ekonomik durumunun belli seviyede olduğunun bir göstergesidir. Konutta kalorifer kullanımı ve banyo gibi ıslak hacimlerin herhangi bir alanda konumlandırabilecek teknolojinin olması bireysel mahremiyet seviyesini arttırıcı bir etken olarak karşımıza çıkarmaktadır.

1950-1980 yıllarını kapsayan II. Dönem içerisinde incelenen altı konutun dördü İstasyon Bölgesinde yer alan dört farklı tipoloji üzerinden incelenmiş, son iki örnek konutlar ise apartman anlayışının yeni boyut kazanmaya başladığı 1965 yılı sonrası Nalçacı bölgesinden seçilmiştir. İncelenen altı konutun mahremiyet açısından mekânsal dizilimleri ve anlamları hakkında tespitler elde edilmektedir. Sentaktik olarak konutları irdelediğimizde en az derinliğe sahip A.S.K.-1 (Gümüş Apt.) konut girişinde karşılama alanı dışarı ve içerisi arasında keskin bir mahremiyet çizgisi oluşturmaktadır. Fakat konut içerisinde kamusal-özel ayrımı olmadan sofanın tüm odalara dağılma özelliği göstermesi, özellikle bireysel mahremiyet açısından olumsuz etki bırakmaktadır. Bununla birlikte özel alanlara ulaşma noktasında en çok kademeye sahip olan A.S.K.-5 (Acentacılar Sitesi) ortalama derinlik değeri en yüksek olarak Tablo 4.42’de görülmektedir. A.S.K.-6 (Evren Sitesi)’nin lineer bir plan şemasına sahip olması ve kamusal alan büyüklüğünün diğerlerinden fazla olması bağlantısallık ve bütünleşme değerinin artmasına neden olan faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda sosyalleşme alanı en geniş olan A.S.K.-6 (Evren Sitesi) ve ikinci sırada ise A.S.K.-2 (Emniyet Apartmanı)’nin olduğu ortalama bütünleşme değerlerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 4.42: Apartmanlaşma Süreci Konutlarının Genel Ortalama Sentaktik Analizleri

II. DÖNEM KONUTLARI	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
A.S.K.-1	1,92	259	160
A.S.K. 2	2,18	158	491
A.S.K-3	2,10	201	103
A.S.K.-4	2,23	310	230
A.S.K.-5	2,46	438	487
A.S.K.-6	2,18	642	948

Mahremiyetin mekânlar içerisindeki anlamı yönünden konutları karşılaştırdığımızda mutfak mekânı 1950 yılından 1964 yılına kadar kadın ile

özelleşerek ana holden ayrı bir şekilde plan şemasında yerini almaktadır. Fakat A.S.K.-4, A.S.K.-5 ve A.S.K.-6 konutlarında kamusal alanda yer alması sosyo-kültürel yaşamdaki kadına özgü değişimin mekâna yansımalarının bir göstergesidir. Ayrıca geleneksel konutlarda avlunun mahremiyet kademelenmesi için sağlamış olduğu katkı göz önüne alındığında, yalnızca A.S.K.-1’de dışarı ile içerisi arasında karşılama biriminin olması konut içi görsel erişimi ciddi oranda kısıtlamaktadır. Konutlarda gece holünün olması mahremiyet hiyerarşisi açısından faydası göz önünde alındığında A.S.K.-2, A.S.K.-4 ve A.S.K.-5 konutlarında antreden kapı ile ayrılmış gece holü bulunmakta olup A.S.K.-6 konutunun gece holünde kapı bulunmamaktadır. Odaların özelleşme göstermesi ile farklı mahremiyet ihtiyacına göre kamusal ve mahrem alanlar oluşturulmaktadır. A.S.K.-4, A.S.K.-5 ve A.S.K.-6 konutlarında odaların kullanıma göre özelleşmesi, bireysel mahremiyet kontrolü açısından katkı sağlamaktadır. Banyo, tuvalet gibi mahremiyet ihtiyacının yoğun olduğu mekânların tesisat teknolojisi ile ana holden ayrı olarak bir arada çözümlenmesi konut içi mahremiyete kısmen etki ederken, bu mekânların plan şemasında farklı noktalarda konumlanması tesisat teknolojisindeki imkânlar ile sağlanabilmektedir. Bu dönemde hem çekirdek ailenin hemde büyük ailenin konutlarda yaygın olarak görülmesi tüm konutların mahremiyetini kısmen etkilemiştir. Oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini belli oranda korurken dört ve üzeri olması bireysel mahremiyet seviyesini arttırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca konutlarda mahremiyet hususunda plan şemasında politik (imar) bir yaptırım olmasa da yapının çevre ile koyması gereken mesafeye yönelik imar yaptırımları söz konudur (Tablo 4.43).

Tablo 4.43: Apartmanlaşma Süreci Konutlarının Genel Ortalama Semantik Analizleri

II. DÖNEM KONUTLARI (1950-1980)	MAHREMİYET KODLARI							
	K1			K2		K3	K4	K5
	K1-a	K1-b	K1-c	K2-a	K2-b			
A.S.K.-1	⊙	○	⊙	●	○	⊙	⊙	⊙
A.S.K.-2	⊙	●	⊙	⊙	●	●	⊙	⊙
A.S.K.-3	⊙	○	⊙	⊙	○	●	⊙	⊙
A.S.K.-4	○	●	⊙	⊙	●	⊙	⊙	●
A.S.K.-5	○	●	⊙	⊙	●	●	⊙	●
A.S.K.-6	○	●	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	●

● Var, ⊙ Kısmen, ○ Yok

4.6. III. Dönemin (1980-2000) Yönteme Dayalı Analizi

1980 sonrası değişen konut örüntülerinde mahremiyeti tespit etmek için öncelikle bu dönemin kırılma noktalarını irdelemek gerekmektedir. Türkiye’de 1980 sonrası liberal politika yaklaşımı ile küreselleşme sürecine girilmektedir. Yerelliğin göz ardı edildiği, evrenselliğin yaygınlaşmaya başladığı bu dönemde, konutlar da bu süreçten payını almaktadır. Ayrıca 1987 yılında Konya kentinin “büyükşehir belediyesi” olmasıyla konutlar yeni bir anlam kazanmaktadır. 1994 yılına kadar Konya’da konut sektöründe ciddi bir patlama yaşanırken 1994 yılındaki ekonomik kriz ile bu dönem sonuna kadar durağanlığını sürdürmektedir.

Kooperatifçilik ve yap-sat modelinin öne çıktığı bu dönemde; çok-katlı tekil bloklardan oluşan, birbirine yakın mesafede konumlandırılmış, plan şemasının çeşitlilik göstermesine rağmen benzer şemaların tekrarlandığı, asansör ve kaloriferin konut için artık lüks bir özellik olmadığı apartmanlara/sitelere rastlanılmaktadır. Bir önceki dönemde yer alan Nalçacı bölgesi bu dönemde de prestij bölge özelliğini sürdürmektedir. Ayrıca, dönemin diğer favori alanları içerisinde yer alan Ankara Caddesi; döneme ait otogar alanına yakın olması, kentin tarihi merkez alanı olan Alaeddin Tepesine lineer aks ile bağlantılı olması ve Nalçacı Caddesi’nin paralelinde yer almasıyla önem taşımaktadır. Nalçacı Bölgesi’nden ve Ankara Caddesi’nden seçilen altı örnek konutlar üzerinden mahremiyet hem semantik hem de sentaktik açıdan sorgulanmaktadır (Şekil 4.40).

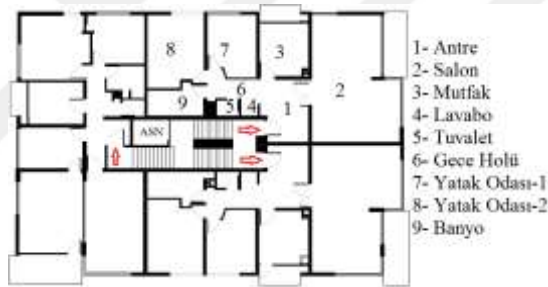
Şekil 4.40. III. Dönem Örneklem Konutların Konumu ve Caddeden Görünüşleri (URL-5; Sungur, 2020)

Dönemin sentaktik analizi öncesinde mahremiyet hiyerarşisine göre bölgeleşmiş alanları kapsayan mekânları sıraladığımızda; mekânsal eşik alanı; karşılama alanı ve antre, özel alanlar; yatak odası, çocuk odası, ebeveyn duş alanı, günlük oda, mutfak, banyo, tuvalet ve lavabo alanları içermektedir. Ayrıca mekânsal geçiş alanı olan gece holü ile birlikte antre de dâhil edilmiş olup, kamusal alan salon, misafir odası, oturma

odası, antre ve mutfak mekânlarını kapsamaktadır. Mutfak mekânı ve oturma odası (günlük oda) bu dönemde özel alan ile kamusal alan arasında değişkenlik gösteren bir konum sergilemektedir.

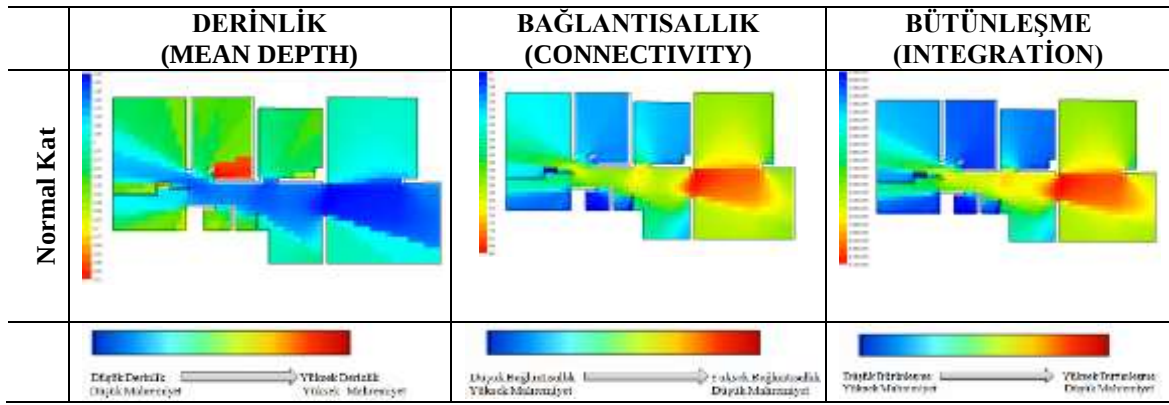
Çok-katlı Tekil Konut-1 (Ç.T.K.-1)

Nalçacı Caddesi üzerinde yer alan Nokta Sitesi 1980 yılında yapılmıştır. Zemin katının ticaret amaçlı kullanıldığı yapı, bodrum+zemin+11 katlı olup, her katta üç daire bulunmaktadır. Bir önceki dönem sonundaki örnek konutlarda rastlanılan geleneksel izlerin kaybolması, Nokta Sitesi'nde de görülmekte ve plan şeması modern yaşam kültürünü yansıtmaktadır. Küreselleşmenin getirmiş olduğu tektipleşmenin görüldüğü konutta, sosyo-kültürel hayat tasarım sürecinde geri planda bırakılmıştır. Standart konut plan şemasındaki salon ve mutfak konutun ön kısmında yer alırken, banyo ve yatak odaları gibi mahrem alanlar arka tarafta bulunmaktadır. Dönemin “L” tipi salon modeli tüm Türkiye de olduğu gibi Nokta sitesinde de görülmektedir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41. Nokta Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Dizimsel olarak konut incelendiğinde, kamusal alan ve özel alan ayrımı grafiksel ifadede renk skalasından okunabilmektedir (Şekil 4.42). Derinlik parametresinde kademelenmenin az olduğu salon, antre ve gece holü gibi alanlar mavi tonlarında sunulurken, kademelenmenin dolayısıyla derinliğin arttığı banyo, yatak odası gibi mekânlar çoğunlukla yeşil olmakla birlikte kısmen turuncu renk tonları ile gösterilmektedir. Bütünleşme ve bağlantısallık parametrelerinde ise salon, antre ve gece holündeki yeşil, sarı, turuncu renkler bu alanlarda kullanıcı hareketinin fazla olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 4.42. Ç.T.K-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Sentaktik analizlerin sayısal değerlerini ele aldığımızda, derinlik değeri en düşük değer antre, ikinci en düşük değer ise, gece holü mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekânların bütünleşme değeri derinlik değeri ile ters orantılı olarak yüksek çıkmaktadır. Fakat salonun hacimsel olarak diğer mekânlardan büyük olması nedeniyle en yüksek bütünleşme ve bağlantısallık değerlerine sahiptir. Mutfak mekânı her ne kadar antre ile ilişkili olsa da yatak odası ve banyoya yakın konumda olmasından dolayı derinlik değerini arttıran bir etkidir (Tablo 4.44).

Tablo 4.44: Ç.T.K.-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-1	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,68	467	686
Salon	1,83	739	796
Mutfak	2,18	193	140
Lavabo	2,20	141	123
Tuvalet	2,39	53	58
Gece Holü	1,65	554	643
Yatak Odası-1	2,41	168	112
Yatak Odası-2	2,23	239	187
Banyo	2,09	233	250
Mekânsal Eşik A.	1,68	467	686
Kamusal Alan	1,90	466	541
Mekânsal Geçiş A.	1,89	511	665
Özel Alanlar	2,26	167	146
Servis Alanları	-	-	-

En derin mekânlar arasında yer alan yatak odaları mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu birimlerdenidir. Antre ile gece holü arasında ayırıcı kapı olmamasından dolayı bu aksın doğrudan banyoya kadar uzanması sebebiyle, banyonun derinlik değerini azaltmaktadır. Hiyerarşik bölgeler üzerindeki sayısal okumalardan en yüksek derinlik

değeri sahip özel alanların mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu tespit edilmektedir. En düşük derinlik değerinin mahremiyetin ilk kırılma noktası olan mekânsal eşik alanında olması, bu alanın mahremiyet seviyesinin de diğer alanlara oranla düşük olduğunu göstermektedir.

Nokta Sitesi'nde kapıların konumundan dolayı ortaya çıkan görüş alanlarında konut girişinden yapılan eşgörsel analizle antrenin tamamı görüş alanına girmektedir. Mutfak ve salon kapısının kapalı olması durumunda bu alanlara görüş erişimi engellenebilmektedir. Salon kapısından baktığımız zaman ise antre ve salonun büyük bir bölümü ile gece holünün tümü görünmektedir. Antre ile gece holü arasında sınırlayıcı bir elemanın olmaması görüş alanının genişlemesine neden olmaktadır. Öyle ki, yatak odası kapısının bulunduğu noktadan eş görüş analizi yapıldığında görüş alanı antre hatta salona kadar uzanabilmektedir (Şekil 4.43).

Şekil 4.43. Ç.T.K-1'in sırayla konut giriş, salon giriş ve yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Yukarıda eş görüş analizlerinin sayısal olarak sahip olduğu değerler tablosunda en büyük görüş alan ve çevreye sahip salon kapı giriş noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 4.45). Salonun hacimsel olarak diğer mekânlardan büyük olması bu değerlerin yüksek çıkmasında katkı sağlamaktadır. Konut giriş kapısındaki analiz sonucu antre alanının görsel erişimi kısıtlama konusundaki olumlu etkisi görülmektedir. Bununla birlikte, yatak odası-1 kapısının köşe noktası kırılarak oluşturulan duvar yüzeyi sayesinde, yan tarafındaki oda kapısından yatak odası-1 mekânı belli oranda görüş alanına girmektedir.

Tablo 4.45: Ç.T.K-1 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-1	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0033	0,0224
Salon Giriş Kapısı	0,0059	0,0544
Yatak Odası-2 Giriş Kapısı	0,0053	0,0380

Nokta Sitesi'nin sentaktik analizinden sonra, mahremiyet kodlarına bağlı mekânsal yansımalar sorgulanarak tablolaştırılmıştır (Tablo 4.46).

Tablo 4.46: Ç.T.K.-1'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

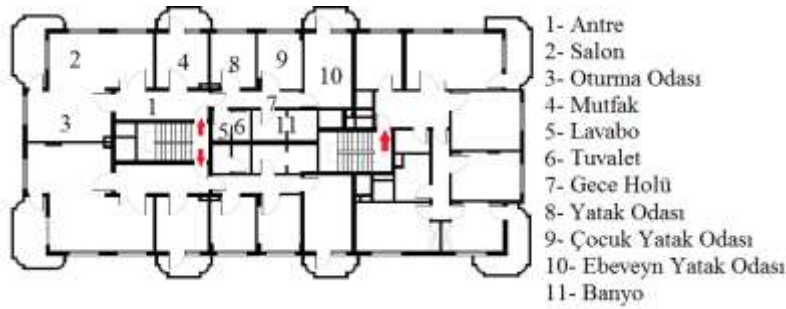
	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.		●	
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Konutta erkek ve kadına özel ayrılmış alan bulunmamakla birlikte, kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânı da kamusal alanda çözümlenmiştir. Kamusal alan ile özel alan arasında yer alan gece holü antreden kapı ile ayrılmamaktadır. II. dönemde olduğu gibi III. dönem konutlarında da yaşayan aile tipi çekirdek yapıya doğru giden bir ara geçiş dönemi sergilemektedir. Bu nedenle bu dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti

kısmen karşılayabilmektedir. Konut erişiminin antreden sağlandığı Nokta Sitesi'nde, karşılama alanının olmaması mahremiyet seviyesini belli oranda tutmaktadır. Dönemin prestij bölgelerinden biri olan Nalçacı caddesinde konutun yer alması kullanıcının ekonomik gücü ile ilgili bir durumdur. Konuta yönelik uygulanan politik düzenlemeler neticesinde parsel alanının büyümesi ile plan şemasının genişlemesine neden olmaktadır. Bu durum, bireysel mahremiyet yönünden önemli katkı sağlamaktadır. Sitede merkezi ısıtma sisteminin kullanılması ve banyo gibi mahrem mekânın özel alanda çözümlenmesine imkân veren teknolojik imkânlar, bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır. Bir diğer mahrem alan olan tuvalet mekânı kamusal alan içerisinde yer almış olsa bile lavabo alanı antre ve tuvalet mekânı arasında mahremiyet açısından tampon vazifesi yapmaktadır.

Çok-katlı Tekil Konut-2 (Ç.T.K.-2)

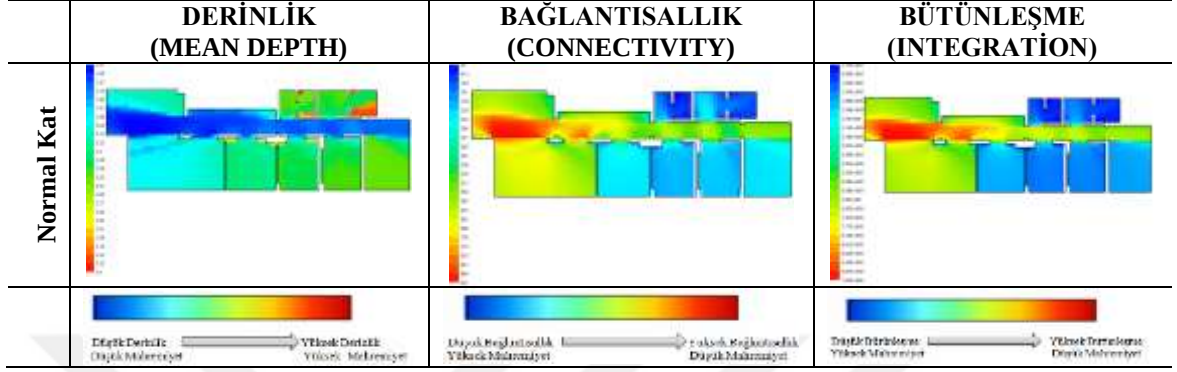
Nalçacı Caddesi üzerinde yer alan 29 Mayıs Sitesi 1988 yılında yapılmıştır. Bodrum+zemin+11 kata sahip yapının zemin katı ticaret alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.44). Konut iki bitişik bloktan oluşmaktadır. Bloğun birinde her katta iki daire bulunurken diğer blokta ise her katta tek daire yer almaktadır. Kamusal ve özel alanın ayrıldığı sitede dönemin karakteristik mekânlarından olan “L tipi” salon bulunmaktadır.

Şekil 4.44. 29 Mayıs Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Ç.T.K.-2 konutunun mekân konfigürasyonuna bağlı sentaktik analizinde derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerindeki değerler farklı renkler ile ifade edilmektedir. Konut plan şemasında lineer bir doğrultuda odalar dizilmektedir. Bu durum, derinlik parametresindeki grafiksel şema üzerinden salondan başlayarak antre, gece holü ve ebeveyn yatak odasına kadar uzanan mavi renkli bir aks ile rahatlıkla algılanmaktadır. Bu aks kullanıcı hareketinin fazla olduğu ve mekânlar arası bağlantının

sağlandığı güzergah olması sebebiyle mahremiyet seviyesi bu bölgede düşüktür. Salonun “L” tipi formu ile konutun en geniş metrekareli mekânı olması bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinde yeşilden kırmızı doğru renk geçişinin olmasına neden olmaktadır (Şekil 4.45).

Şekil 4.45. Ç.T.K-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Kamusal alanda yer alan mutfak mekânı dizilimsel olarak özel alanlardaki mekânlarla yakın konumda olması derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin yakın olduğunu benzer renk skalasından rahatlıkla okunabilmektedir.

Sentaktik değerlerin sayısal olarak aktarılmış tablosunu incelediğimizde, derinlik değerinin en düşük olduğu mekânlar antre, gece holü ve salonun bir bölümünü oluşturan oturma odası olarak karşımıza çıkmaktadır. Oturma odasının derinlik değerinin düşük çıkması konutun lineer plan şemasından kaynaklanmaktadır. Aynı mekânların bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek çıkması, bu alanlarda kullanıcı hareketinin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Salon ile oturma odasının bütünleşik bir yapı özelliği göstermesinden dolayı konutun en sosyal alanı bu odalar olarak değerlendirilmektedir. En derin mekânlar olarak banyo, tuvalet, lavabo ve yatak odaları sıralanmaktadır. Ebeveyn yatak odası konutun en uzak noktasında yer almasına rağmen konutun lineer şeması ebeveyn yatak odasına kadar uzaması sonucu, bu mekânın derinlik değerinin düşmesine neden olmaktadır. Yine de, mahremiyet hiyerarşisi açısından en derin ve en mahrem mekânlar özel alanda toplanırken en sık, ulaşılması ve görülmesi en rahat alan olan eşik alanında mahremiyet seviyesi diğerlerine nazaran düşüktür (Tablo 4.47).

Tablo 4.47: Ç.T.K.-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-2	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,64	682	793
Salon	2,07	667	659
Oturma Odası	1,72	783	941
Mutfak	2,28	245	192
Lavabo	2,47	123	90
Tuvalet	2,56	63	59
Gece Holü	1,67	544	666
Yatak Odası	2,41	193	138
Çocuk Yatak Odası	2,46	187	153
Ebeveyn Yatak Odası	2,38	395	169
Banyo	2,51	135	112
Mekânsal Eşik A.	1,64	682	793
Kamusal Alan	1,87	584	650
Mekânsal Geçiş A.	1,65	613	730
Özel Alanlar	2,46	182	120
Servis Alanları	-	-	-

Eş görüş analizleri neticesinde elde edilen siyah ile ifade edilmiş alanlar görsel erişim bölgelerini göstermektedir (Şekil 4.46). Konut giriş noktasından yapılan eş görüş analizi neticesinde, salon ve mutfak kısmen görünürken antrenin tamamı görsel erişim alanına dâhil olmaktadır. Bu nedenle konut içerisinde antrenin varlığı mahremiyet seviyesine kısmen katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, salon kapısından yapılan analizde ise kamusal alanlar büyük oranda görünebilmektedir. Gece holünü antreden ayıran kapının olmaması neticesinde ebeveyn yatak odasından bakıldığı zaman, oturma odasına kadar uzanan ince uzun bir görsel erişim alanı elde edilmektedir.

Şekil 4.46. Ç.T.K-2'nin sırayla konut giriş, salon giriş ve yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Bu alanların sayısallaştırılmış hâli Tablo 4.48'de gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında konutun lineer özellik gösteren plan şeması görsel erişim alanlarının kısıtlanması hususunda katkı sağlarken gece holünü antreden ayıran kapının olmaması mahremiyet seviyesinin korunmasını zorlaştırmaktadır (Tablo 4.48).

Tablo 4.48: Ç.T.K-2 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-2	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0036	0,0156
Salon Giriş Kapısı	0,0050	0,0294
Ebeveyn Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0043	0,0221

29 Mayıs Sitesi'nin sentaktik analizi ile birlikte sosyal paradigmlar çerçevesindeki semantik analizi tablo üzerinden aktarılmaktadır (Tablo 4.49).

Tablo 4.49: Ç.T.K.-2'ye yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir..		●	
Sosyo-Ekonomik	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Bu paradigmalara baktığımızda, kullanıcı kodu altında kadına ve erkeğe özel mekân ayrılmamış olup, aile içi ve misafir kullanımına göre odalar kamusal alan ve özel alan özelliği sergilemektedirler. Aile yapısının çekirdeğe yöneldiği ara geçiş döneminde mahremiyet seviyesi kısmen korunabilmektedir. Antreden konut erişiminin sağlandığı yapıda, gece holünde kapının olmaması mahremiyetin korunmasını kısmen etkilemektedir. Konut dönemin prestij bölgelerinden birisi üzerinde konumlanması nedeniyle konut kullanıcısının ekonomik statünün yeterli olduğunun bir göstergesidir. Konuta yönelik yapılan politik (imar) düzenleme, konuttaki mekânların hacimsel olarak büyümesine neden olarak bireysel mahremiyet açısından olumlu etki bırakmaktadır. Isıtma ve tesisat teknolojisindeki gelişmeler de konuttaki bireysel mahremiyete etki eden bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok-katlı Tekil Konut-3 (Ç.T.K.-3)

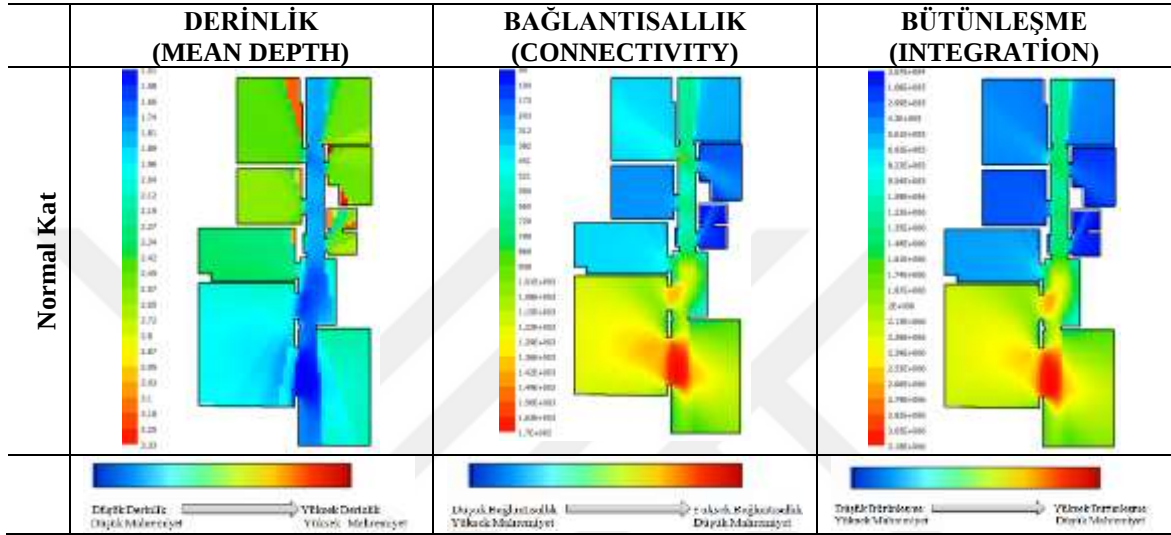
Nalçacı Caddesi üzerinde, Musalla Mezarlığı karşısında yer alan Altan Apartmanı 1993 yılında Altan Ünlüer tarafından yaptırılmıştır. Bodrum+zemin+ 11 kata sahip yapı bitişik iki bloktan oluşmaktadır (Şekil 4.47). Her katta iki dairenin bulunduğu blokların zemin katı ticarete ayrılmaktadır. Daire plan şemasında odalar lineer bir doğrultuda sıralanmıştır. Antre ile konut erişiminin sağlandığı apartmanda, oturma odası ve misafir odası arasında doğrudan bağlantıyı sağlayacak esnek çözüm söz konudur. Ayrıca misafir odası ile mutfak arasındaki duvar yüzeyinde servis penceresi bulunmaktadır. Bu pencere yemek servisinde kolaylık sağlayabilmektedir.

Şekil 4.47. Altan Apartmanı Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Syntax 2D ile yapılan sentaktik analizler neticesinde derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme parametreleri elde edilmektedir. Bu doğrultuda, Altan Apartmanı'nın lineer plan şeması parametrik değerlere de yansımaktadır. Derinlik parametresinin mavi ve maviye yakın renk tonlarında ifade edildiği grafiksel anlatımda, mahremiyet seviyesinin

diğer mekânlara oranla düşük olduğu misafir odası, oturma odası, antre ve gece holü üzerinden net bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte bu mekânların bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinin sarı, turuncu ve kırmızı renk skalasında değişkenlik göstermesi, bu alanlarda kullanıcı hareketinin yoğun olduğu ve birbiri ile doğrudan ilişkili mekânlar olduğunu belirtmektedir. Bağlantısallık ve bütünleşme parametresinin tam tersi olarak, konutun arka kısmında yer alan odaların derinleşerek daha fazla mahremiyet ihtiyacı olduğu görülmektedir (Şekil 4.48).

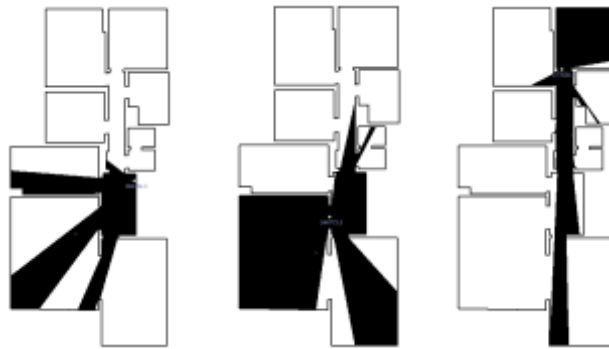
Şekil 4.48. Ç.T.K-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Yukarıda renk skalası ile gösterilen parametrelerin sayısal değerleri Tablo 4.50’de sunulmaktadır. En düşük derinlik değeri antre mekânına, ikinci düşük derinlik değeri ise gece holüne aittir. Bu durum, bu mekânlarda mahremiyet seviyesinin diğerlerine oranla düşük olduğunu göstermektedir. Oturma odası ve misafir odasının bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin yüksek çıkmasının nedeni bu alanlarda kullanım sıklığının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu mekânlar derinlik değerinin yüksek olduğu birimleri kapsamaktadır. Bu durumda en mahrem alanlar ulaşılması zor, kullanıcı sayısının en az olduğu alanlar olan banyo ve yatak odalarıdır. Mahremiyet hiyerarşisinde özel alanları içeren birimlerin ortama derinlik değerinin (2,54) yüksek olması mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte mahremiyetin ilk kırılma noktası olan mekânsal eşik alanının derinlik değeri (1,76) diğer bölümlere oranla daha düşük mahremiyet seviyesine sahip olduğunu ifade etmektedir (Tablo 4.50).

Tablo 4.50: Ç.T.K.-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-3	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,76	1211	2186
Oturma Odası	1,89	1396	2560
Misafir Odası	1,92	1309	2361
Mutfak	2,29	412	562
Tuvalet	2,54	109	131
Lavabo	2,52	116	139
Gece Holü	1,81	740	1380
Yatak Odası-1	2,59	281	322
Yatak Odası-2	2,60	444	486
Yatak Odası-3	2,44	380	436
Banyo	2,53	259	289
Mekânsal Eşik A.	1,76	1211	2186
Kamusal Alan	1,97	1082	1917
Mekânsal Geçiş A.	1,78	976	1783
Özel Alanlar	2,54	222	301
Servis Alanları	-	-	-

Konut girişi, misafir odası girişi ve ebeveyn yatak odası girişi kapılarının bulunduğu noktalardan yapılan eş görüş analizi ile görsel erişim alanları siyah renk ile ifade edilmektedir. Konut girişinin antreden yapıldığı Altan Apartmanı'nda giriş kapısından bakıldığında antrenin tamamı görüş alanına dâhil olmaktadır. Eğer mutfak, salon ve oturma odasının kapılarının kapalı olması durumunda, bu görüş alanını daha da daralacaktır. Ebeveyn yatak odası kapısı noktasından yapılan eş görüş analiz ile gece holü ile birlikte antre ve hatta oturma odasının bir bölümü görülebilmektedir. Antre ile gece holü arasındaki kapının kapatılması neticesinde görsel erişim alanı gece holü ile sınırlı kalmaktadır (Şekil 4.49).

Şekil 4.49. Ç.T.K-3'ün sırayla konut giriş, misafir odası giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Eş görsel analizin sayısal değerler tablosundan anlaşılabacağı üzere, evin en büyük boyutlarına sahip misafir odası kapısından bakıldığında, hem odanın içerisi hem de

doğrudan ilişkili olduğu oturma odası ve antrenin bir bölümünün görüş alanına girmiştir. Böylece bu noktadan yapılan analiz en büyük eşgörüş alan ve çevre değerine sahiptir. Oda kapılarının kapalı olması sınırlayıcı etki yapması nedeniyle görsel erişim alanının daralmasında önemli katkı sağlamaktadır (Tablo 4.51).

Tablo 4.51: Ç.T.K-3 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-3	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0047	0,0284
Misafir Odası Giriş Kapısı	0,0057	0,0544
Yatak Odası-3 Giriş Kapısı	0,0053	0,0277

Mahremiyetin doğru bir şekilde analiz edilmesinde sentaktik yaklaşımla birlikte semantik yaklaşımla bir bütün olarak ele alınmasında fayda vardır. Altan Apartmanı için yapılan semantik analiz ile mekân içerisinde görünmeyen mahremiyet ipuçları bulunmaktadır. Öncelikle küreselleşme dönemi olarak adlandırdığımız bu döneme Altan Apartmanı da ayak uydurarak konutta kadına ve erkeğe özel alan düzenlemesi bulunmamaktadır. Kadın ile cinsiyetlendirilmiş mutfak mekânı herkese açık olan kamusal alanda yer almaktadır. Antre ile konuta erişim sağlanırken karşılama gibi bir birimin olmaması mahremiyetin korunmasında kısmen katkı sağlamaktadır. Gece ve gündüz yapılan eylemlere göre özel ve kamusal alan olarak bölümlenen konutta, gece holünün antreden kapı ile ayrılabilmesi mahremiyet hiyerarşisi açısından önemi büyüktür. Bu dönemde incelenen diğer konutlardaki gibi aile tipinin hem çekirdek hem de geniş aile özelliği göstermesi mahremiyete kısmen etki etmektedir. Isıtma ve tesisat teknolojindeki gelişmeler konuta yansiyarak odaların kullanımı özelleşmekte ve ebeveyn özel duşun plan şemasında yer alması aile içi bireysel mahremiyet seviyesini arttırıcı ciddi katkı sağlamaktadır. Konutun dört oda bir salon olması kullanıcının ekonomik durumunun iyi olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte konuta yönelik politik uygulamalar neticesinde parsel alanının genişlemesi ile konut plan şeması da büyüme göstermektedir. Bu durum bireysel mahremiyet yönünden olumlu olarak değerlendirilmektedir (Tablo 4.52).

Tablo 4.52: Ç.T.K.-3'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı * (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Çok-katlı Tekil Konut-4 (Ç.T.K.-4)

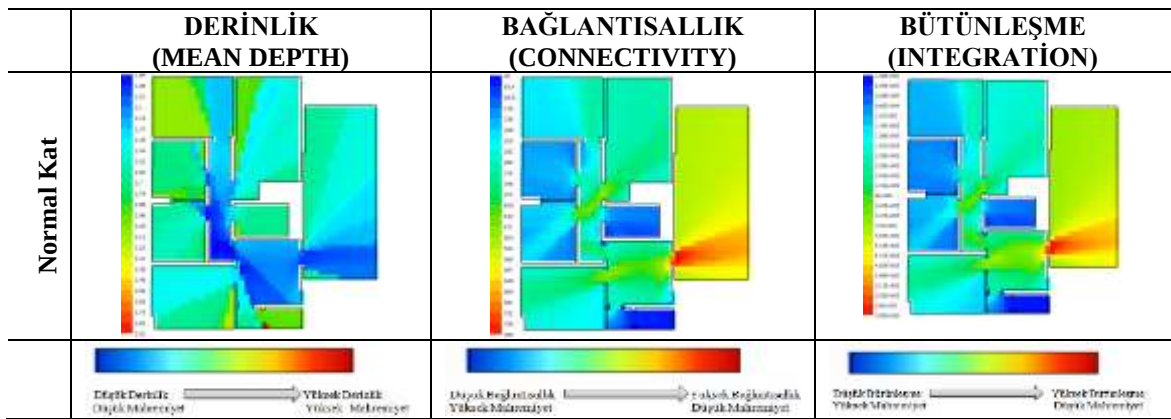
Yapım yılı 1987 olan Gülbeyaz Sitesi Ankara Caddesi Kalenderhane Mahallesi 64 nolu kapı numarasına sahip olup, bodrum+zemin+ 9 katlıdır. Zemin katı ticaret olarak faaliyet gösteren yapının, merkezinde düşey sirkülasyon elemanlarının bulunduğu her kattında dört daire yer almaktadır. Konuta erişimin sağlandığı antreye salon, misafir odası, gece holü ve lavabo mekânları doğrudan bağlanmaktadır (mekân isimleri orjinal plan üzerinden ifade edilmektedir). Mutfak, banyo, günlük oda, yatak odası ve çocuk odası ise gece holüyle bağlantı sağlamaktadır. Günlük odanın gece holünde çözümlenmesi ve oda içerisinde yüklük elemanın yer alması geleneksel

yaşamdan izler taşıdığını göstermektedir. Yine, mutfak mekânının da özel alan içerisinde konumlanması sosyo-kültürel yaşam izlerinden başka bir örnek olarak verilmektedir (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. Gülbeyaz Sitesi Plan Şeması (Karatay Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme analizlerinin yapıldığı sentaktik yöntem ile mahremiyet seviyeleri hakkında veriler elde edilmektedir. Konutta mahremiyet seviyesinin diğerlerine oranla daha düşük olduğu salon, misafir odası ve gece holü maviye yakın renk tonlarıyla derinlik parametresinden net bir şekilde okunabilmektedir. Aynı şekilde konutun sosyalleşme ve kullanıcı sayısının yoğun olduğu bu mekânlardaki bütünleşme ve bağlantısallığın yüksek olduğu sarı, yeşil ve turuncu renkleriyle vurgulanmaktadır. Gece holünde yer alan mekânların kademelenme göstermesi nedeniyle, mekânlar derinleşerek mahremiyet seviyesi artış göstermektedir (Şekil 4.51).

Şekil 4.51. Ç.T.K-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

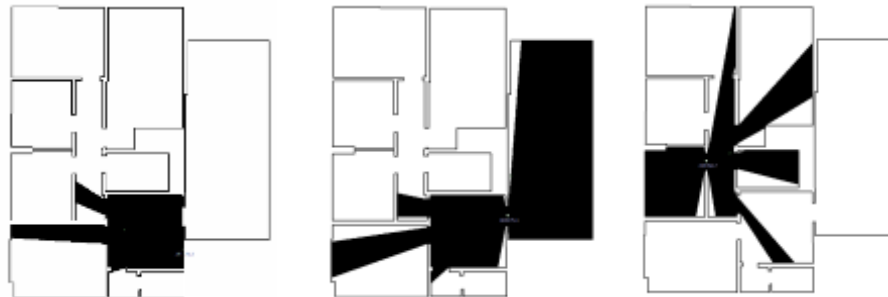
Tablo 4.53’de yer alan derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerleri açısından çocuk odası evin en uzak noktasında ve ulaşılması diğerlerine göre daha zor olması nedeniyle en yüksek derinlik değerlerinden birine sahiptir. Tam tersi olarak, evin

merkezi konumunda yer alan antrenin derinlik değeri en düşüktür. İkinci düşük değer ise kullanıcı geçişinin yoğun olduğu gece holü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutfak alanının özel alan içerisinde yer alması ile bu mekânın derinlik değerinin yükselmesine neden olmaktadır. Lavabo ve tuvalet mekânları her ne kadar kamusal alan içerisinde konumlanmış olsa bile mahremiyet açısından yüksek derinlik değerine sahiptir. Bu durum, bu alanların yüksek mahremiyet seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Özel alanların ortalama derinlik değerinin 2,70 olması mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu bölgeyi ifade etmektedir. Bütünleşme değerinin en yüksek olduğu kamusal alan sosyalleşmenin salon mekânında yoğun yaşandığını ifade etmektedir (Tablo 4.53).

Tablo 4.53: Ç.T.K.-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-4	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,13	421	326
Salon	2,41	569	411
Misafir Odası	2,51	257	177
Lavabo	2,62	134	84
Tuvalet	2,94	55	31
Gece Holü	2,19	336	186
Mutfak	2,70	158	101
Günlük Oda	2,59	328	201
Yatak Odası	2,61	181	123
Çocuk Odası	2,81	222	129
Banyo	2,66	99	70
Mekânsal Eşik A.	2,13	421	326
Kamusal Alan	2,35	482	305
Mekânsal Geçiş A.	2,16	379	256
Özel Alanlar	2,70	168	106
Servis Alanları	-	-	-

Bununla birlikte, mahremiyet seviyesini etkileyen bir diğer unsur kapıların konumudur (Şekil 4.52).

Şekil 4.52. Ç.T.K-4'ün sırayla konut giriş, salon giriş ve yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Gülbeyaz Sitesi'nin konut girişinden yapılan eş görsel analiz ile görüş alanı antre ile sınırlı kalmaktadır. Salon girişinden bakıldığı zaman ise salon ve antrenin büyük oranda görüş alanına girdiği tespit edilmektedir. Yatak odası kapısının bulunduğu noktadan yapılan analiz sonucunda; gece holü, günlük oda ve banyo belli oranda görsel erişim sağlanmaktadır. Yatak odası kapısı ile banyo kapısının karşılıklı olması banyonun görüş alanına girmesinde etkili olmuştur. Ayrıca günlük oda kapısı karşısında yer alan yüklük, görüş alanını kısmen kısıtlayıcı bir eleman özelliği göstermektedir. Eşgörüş analizlerin grafiksel ifadesiyle birlikte sayısal değerleri Tablo 4.54'de verilmektedir.

Tablo 4.54: Ç.T.K-4 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-4	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0025	0,0147
Salon Giriş Kapısı	0,0049	0,0469
Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0054	0,0259

Gülbeyaz Sitesi'nin plan şemasında mahremiyete yönelik semantik çözümleme ile mahremiyetin konut içerisindeki anlamı tespit edilebilmektedir. Mutfak mekânının kamusal alanda çözümlenmeye başladığı bu dönemde, incelenen konutta mutfak gece holü içerisinde planlanmıştır. Böylece, kadının toplum içerisindeki görünürlüğü bu dönemde artış sergilemesine rağmen sosyo-kültürel yaşamdan kaynaklanan mutfak göz önünde olmaması durumu Gülbeyaz Sitesi için geçerlidir. Konut girişinin antre ile yapılması konut içi mahremiyetin korunmasını kısmen katkı sağlarken, kamusal alan ile özel alanın gece holü ile ayrılması özel alanlar için kademe oluşturmaktadır. Kamusal alan içerisinde yer alan salon ve misafir odası kullanıcının sosyo-kültürel yaşamına göre erkek ve kadın misafirlerin aynı zamanda ayrı mekânlarda ağırlanmasına katkıda bulunan esnek bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile tipinin hem çekirdek hem de geniş aile gösterdiği bu dönemde, konut içi mahremiyeti kısmen etkilemektedir. Konutun 4+1 oda özelliği göstermesi dönemin kullanıcısının ekonomik durumunun yeterli olduğunu göstermektedir. Politik düzenlemeler dâhilinde parsele yönelik uygulamalar neticesinde mahremiyete katkısı yadsınamaz. Ayrıca teknolojik gelişmelerin Ç.T.K-4'e sağlamış olduğu imkânlar da bireysel mahremiyet açısından önemli bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 4.55).

Tablo 4.55: Ç.T.K.-4'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
Sosyo-Ekonomik	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalerifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Çok-katlı Tekil Konut-5 (Ç.T.K.-5)

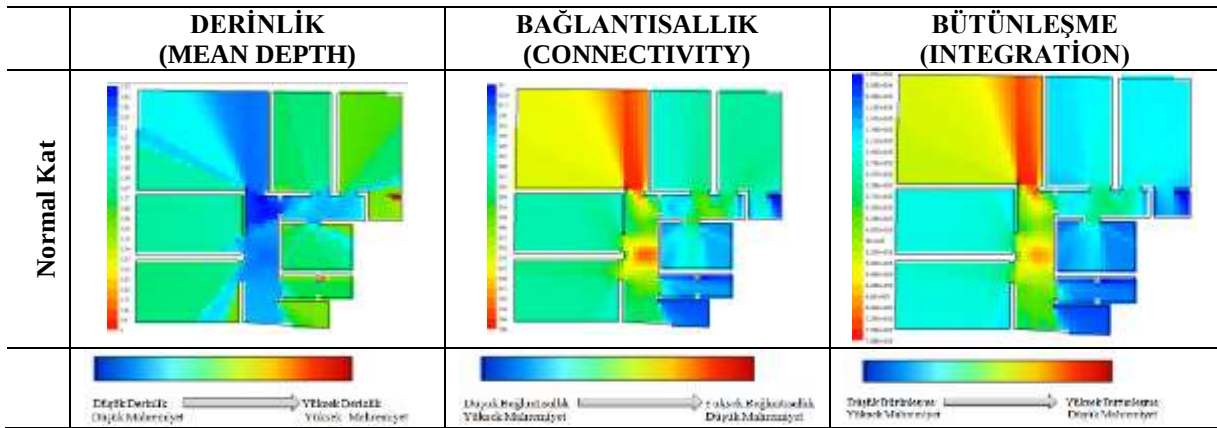
Ankara Caddesi Kalenderhane mahallesinde yer alan Derya Sitesi Gülbeyaz sitesinin komşuluğunda yer almaktadır. 1993 yılında bodrum+ zemin+ 9 kat olarak inşa edilen konuttun her katında altı daire bulunmaktadır. Hem yatay hem de düşey düzlemde yoğunluğun yaşandığı konutta zemin katı ticaret amaçlı kullanılmaktadır. Her katta yer alan altı dairenin dördünde konut girişi kırıklı yüzey oluşturarak karşılama alanı oluşturulmaktadır. Karşılama alanı konut içi mahremiyet seviyesinin yükselmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Oturma odasının (günlük oda) yaygınlaşmaya başladığı bu dönemde, Derya Sitesi'nde de bu birim plan şemasında

yerini almaktadır. Mutfak mekânı kamusal alan içerisinde çözümlenirken yatak odaları ve banyo konutun arka kısmında bulunmaktadır (Şekil 4.53).

Şekil 4.53. Derya Sitesi Plan Şeması (Karatay Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Sentaktik analizler neticesinde konutun mahremiyet seviyesine yönelik çıkarımlar elde edilmektedir. Buna göre, salon, antre ve gece holünde derinlik değerinin düşüklüğü mavi renk tonlarıyla ifade edilirken mahremiyet ihtiyacının yüksek olduğu alanlar açık yeşilden koyu yeşile doğru renk geçişi ile gösterilmektedir. Bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek olduğu mekânlar sarı, turuncu, kırmızı renk geçişleriyle ifade edilmektedir. Tanımlanan renkler bu bölgelerde kullanıcı hareketinin fazla olduğu ve mahremiyetin birinci derecede öneme sahip olmadığını belirtmektedir (Şekil 4.54).

Şekil 4.54. Ç.T.K-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

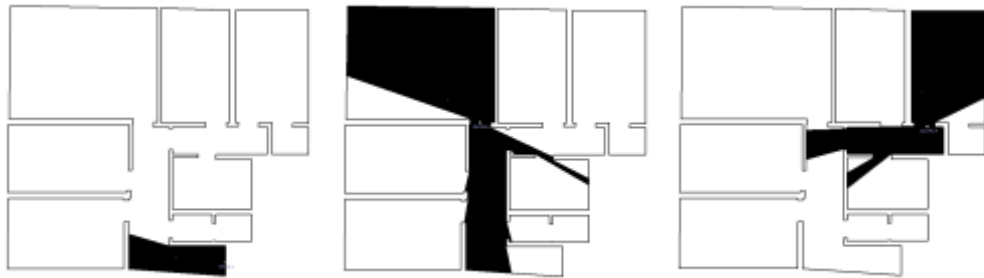
Derya Sitesi'ne ait sentaktik değerler Tablo 4.56'de verilmektedir. Tabloya göre derinlik değeri en yüksek olan, evin en uzak noktasında yer alan ve ulaşılması en zor alanlar yatak odası-2 ve ebeveyn duş alanlarıdır. Banyo ve yatak odası-1 mekânları da derinlik değerleri yüksek diğer mekânlardandır. Tam tersi olarak, antre, salon ve gece

holü mekânlarının derinlik değerinin en düşük olması mahremiyet seviyesinin diğerlerine göre daha az olduğunu göstermektedir. Karşılama alanının dar ve küçük geometrik formundan dolayı derinlik değerinin yükselmesine neden olmasına rağmen evin özel alanlarından oluşan mekânlar en mahrem bölgeleri oluşturmaktadır. Yine, bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin en yüksek olduğu kamusal alan ise konutun en sosyal bölgesi olduğu ve mahremiyet seviyesinin diğerlerine göre düşük olduğunu göstermektedir (Tablo 4.56).

Tablo 4.56: Ç.T.K.-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-5	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,03	538	492
Oturma Odası	2,58	320	249
Mutfak	2,53	326	251
Salon	2,20	632	728
Lavabo	2,81	163	129
Tuvalet	2,82	155	112
Gece Holü	2,15	365	261
Yatak Odası-1	2,78	289	229
Yatak Odası-2	2,83	330	212
Ebeveyn Duş	3,00	191	110
Banyo	2,75	186	191
Karşılama	2,82	103	75
Mekânsal Eşik A.	2,82	103	75
Kamusal Alan	2,43	384	359
Mekânsal Geçiş A.	2,33	335	276
Özel Alanlar	2,83	219	197
Servis Alanları	-	-	-

Eş görüş analizi sonucunda karşılama alanının konut içerisinde çözülmesi mahremiyet açısından önemli katkı sağladığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.55). Yine, gece holünün mahremiyet hiyerarşisi açısından önemi hem salon kapısı girişinden hem de yatak odası-2 kapısı girişinden net bir şekilde okunmaktadır. Böylece gece holünün görsel erişimi sınırlama hususundaki katkısı yadsınamaz.

Şekil 4.55. Ç.T.K-5'in sırayla konut giriş, salon giriş ve yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Eş görüş analizinin grafiksel gösterimi ile birlikte Tablo 4.57’de sayısal ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre konut girişinden yapılan görsel erişim neticesinde ortaya çıkan siyah bölge eşgörüþ çevre ve alan olarak en küçük değere sahiptir. Salon giriş kapısından yapılan görsel analizin diğer noktalardan fazla çıkmasında salonun hacimsel boyutu da etkili olmaktadır (Tablo 4.57).

Tablo 4.57: Ç.T.K-5 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-5	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0009	0,0038
Salon Giriş Kapısı	0,0038	0,0283
Yatak Odası-2 Giriş Kapısı	0,0027	0,0162

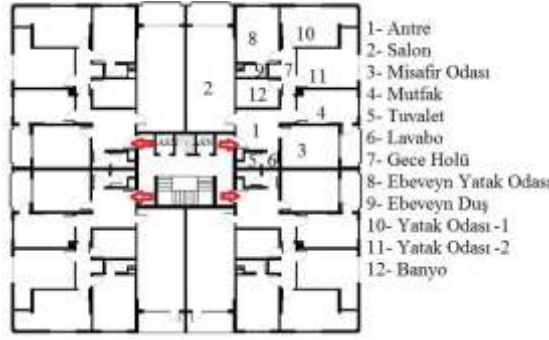
Mahremiyet kodları üzerinden yapılan analiz sonucunda mahremiyetin mekâna yansıması ile ilgili veriler Tablo 4.58’de verilmektedir. Derya Sitesi’nde mutfak mekânı kamusal alan içerisinde çözümlenmiş olup ana holden ayrı olma durumu söz konusu değildir. Konut girişinin karşılama alanı vasıtasıyla yapılması mahremiyet kontrolü açısından önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca gece holünün olması özel ve kamusal alan arasında yumuşak geçiş oluşturmaktadır. Aile yapısı yine bu dönem konutlarında olduğu gibi hem çekirdek hem de geniş aile özelliği göstermesi mahremiyete kısmen etki etmektedir. Isıtma ve tesisat teknolojisindeki gelişmeler konuta yansiyarak odaların kullanımı özelleşmekte ve ebeveyne özel düşün plan şemasında yer alması aile içi bireysel mahremiyet seviyesini arttırıcı ciddi katkı sağlamaktadır. Asansörlü ve kaloriferli konutların yaygın olduğu dönemde, konut kullanıcısının ekonomik durumunun dönem şartları içerisinde iyi olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte konuta yönelik politik uygulamalar neticesinde parsel alanının genişlemesi ile konut plan şeması da büyüme göstermektedir. Bu durum bireysel mahremiyet yönünden olumlu olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu sosyal paradigmalara bağlı söylemlerin mekâna yansıması tablo ile var, kısmen veya yok şeklinde ifade edilmektedir (Tablo 4.58).

Tablo 4.58: Ç.T.K.-5'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısını yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
	Sosyo-Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik (K5)	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

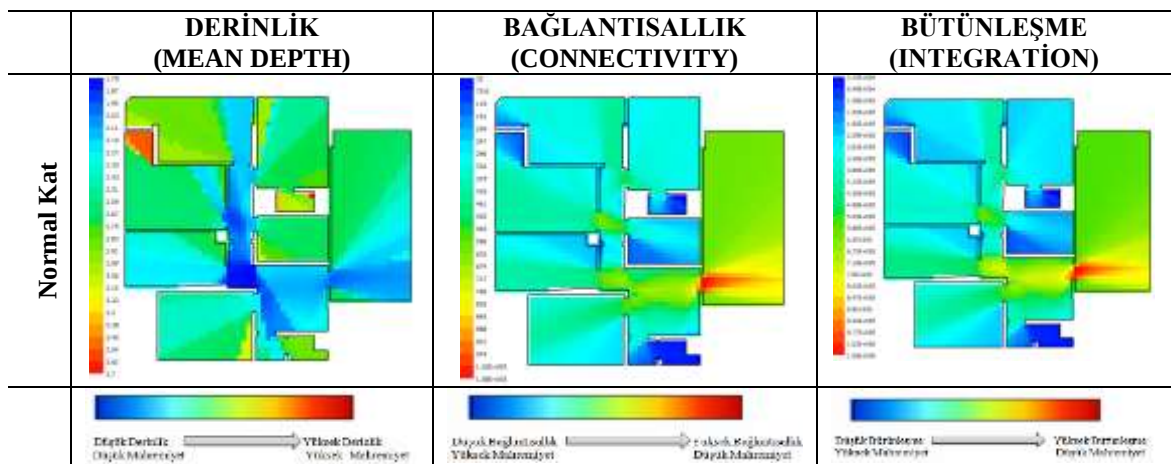
Çok-katlı Tekil Konut-6 (Ç.T.K.-6)

Ankara Caddesi, Kalenderhane mahallesi ve Musalla Mezarlığı karşısında yer alan Nurbeyaz Sitesi bodrum+zemin+ 9 kattan oluşmaktadır. Çift asansör ve merdiven yapının merkezinde konumlanırken, her katta bulunan dört daire bu düşey sirkülasyonlar çevresinde sıralanmaktadır. Girişin antreden yapıldığı konutta salon, misafir odası, mutfak, lavabo ve tuvalet mekânları ön kısımda yer alırken, banyo ve yatak odaları arka kısımda çözümlenmiştir. Mutfak, antre ile doğrudan bağlantılı olmasına rağmen gece holü ile antrenin kesiştiği noktada, kamusal alanın gerisinde konumlanmaktadır (Şekil 4.56).

Şekil 4.56. Nurbeyaz Sitesi Plan Şeması (Karatay Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Sentaktik açıdan incelediğimiz Nurbeyaz Sitesi'nde kullanıcı hareketinin yoğun olduğu sirkülasyon alanlarının derinlik parametresi mavi ve tonlarında gösterilmektedir (Şekil 4.57). Bununla birlikte mekânlar derinleşmeye başladıkça yeşil, sarı ve turuncu renklere doğru geçiş sergilemektedir. Bu geçiş, mahremiyet seviyesinin artışı da beraberinde getirmektedir. Salon mekânının ince, uzun bir geometrik forma sahip olmasından dolayı derinleşme değerini etkilemektedir. Bütünleşme ve bağlantısallık parametresi açısından incelediğimizde, salon mekânındaki yeşil, sarı ve turuncu renk skalasından oluşan grafiksel ifade, konutun kullanıcı sayısından kaynaklı kalabalıklık durumunu göstermektedir. Kalabalıklık durumu mahremiyet seviyesini olumsuz etkileyen bir unsurdur. Ayrıca özel alanların konut ana holünden (antreden) uzaklaşarak derinleşmesi ile mahremiyet seviyesinin farklılaştığı net bir biçimde okunmaktadır.

Şekil 4.57. Ç.T.K-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Renk skalası ile grafiksel olarak ifade edilen sentaktik analizlerin sayısal verileri Tablo 4.59'da yer almaktadır. Antre ve gece holü derinlik değerinin en düşük olduğu

mekânları kapsarken, ebeveyn odası ve duşu en yüksek derinliğe sahiptir. Bu durumda mahremiyet seviyesinin düşük ve yüksek olduğu mekânlar derinlik değeri ile anlaşılmaktadır. Salon mekânın derinlik değerini arttıran en önemli etken, derinleşen geometrik formundan kaynaklanmaktadır. Yine, salon mekânı diğer odalara oranla daha fazla sosyalleşmenin sağlandığı alan olma özelliğini bütünleşme değerinden (572) anlaşılmaktadır. Özel alanlardaki mekânların ortalama derinlik değerinin yüksek olduğu ve dolayısıyla mahremiyet seviyesinin diğer bölgelere göre fazla olduğu tablodan tespit edilebilmektedir (Tablo 4.59).

Tablo 4.59: Ç.T.K.-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

Ç.T.K-6	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,08	602	572
Salon	2,39	724	611
Misafir Odası	2,48	401	259
Mutfak	2,32	384	350
Tuvalet	2,83	67	56
Lavabo	2,35	140	152
Gece Holü	2,17	386	443
Ebeveyn Yatak Odası	2,86	321	269
Ebeveyn Duş	2,92	139	91
Yatak Odası-1	2,71	326	279
Yatak Odası-2	2,68	398	329
Banyo	2,67	264	215
Mekânsal Eşik A.	2,08	602	572
Kamusal Alan	2,32	528	448
Mekânsal Geçiş A.	2,13	494	508
Özel Alanlar	2,72	236	199
Servis Alanları	-	-	-

Ayrıca konutun belirli noktalarında bulunan kapıların konumundan kaynaklı olarak yapılan eş görüş analizi Şekil 4.58’de ifade edilmektedir. Konut girişinden yapılan görsel analiz sonucunda antrenin diğer mekânlara görsel erişimi büyük oranda kestiği belirlenmektedir. Salon giriş kapısının bulunduğu noktadan bakıldığı zaman kamusal alan içerisinde bulunan mekânlar görüş alanına dâhil olmaktadır. Ebeveyn yatak odası kapısındaki eş görsel analiz ile de gece holünün mahremiyet hiyerarşisi açısından sağlamış olduğu katkı net bir şekilde okunabilmektedir. Şekil 4.58’de siyah renk ile belirlenen görsel erişim bölgelerinin alansal ve çevresel ifadeleri sonucunda en büyük görsel alana sahip salon giriş kapısından yapılan analiz olurken, en küçük alan ise konut giriş noktasından yapılan analiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum,

görüş alan büyüklüğü ne kadar artarsa mahremiyet seviyesi o denli olumsuz etkileneceği varsayımını desteklemektedir (Şekil 4.58) (Tablo 4.60).

Şekil 4.58. Ç.T.K-6'nın sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.60: Ç.T.K-6 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) Ç.T.K.-6	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0029	0,00124
Salon Giriş Kapısı	0,0051	0,00382
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0038	0,00203

Nurbeyaz Sitesi için yapılan sentaktik analiz ile birlikte semantik analiz Tablo 4.61'de verilmiştir. Tabloyu değerlendirdiğimizde kadın ile özdeşleştirilmiş olan mutfak mekânının kamusal alan içerisinde konumlandırılması kadının toplum içerisindeki görünürlüğü ile doğru orantılıdır. Konut girişi için ayrı bir karşılama alanı bulunmayan yapıda, erişim antreden sağlanmaktadır. Antreden kapı ile ayrılan gece holü, özel ve kamusal alanı ayırarak mahremiyet hiyerarşisinde kademelenme oluşturmaktadır. Aile yapısının çekirdeğe yöneldiği ara geçiş döneminde hem geniş ailenin hem de çekirdek ailenin yaygın olması mahremiyet seviyesini kısmen etkilemektedir. Konutta salon dâhil beş odanın olması dönemin kullanıcılarının ekonomik durumunun iyi olduğunun bir göstergesidir. Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. Merkezi ısıtma sistemi ve tesisat teknolojisinin sağlamış olduğu imkânlar bireysel mahremiyeti olumlu yönde etkilemektedir (Tablo 4.61).

Tablo 4.61: Ç.T.K.-6'ya yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konutta kadına ve erkeğe özel mekânın olmamasına rağmen, bazı mekânların (mutfak) cinsiyete göre özdeşleştirilerek görsel erişimi kontrol etmek için ana holden/antreden ayrı çözümlenmiştir.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	III. Dönem konutlarındaki aileler hem geniş hem de çekirdek aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı olarak mahremiyeti belli oranda karşılayabilmektedir		●	
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Konutun dönemin prestij bölgelerinden birinde konumlanması ve oda sayısının üçten fazla olması, o dönemki kullanıcının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir.	●		
	Sosyo-Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Teknolojik (K5)	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Konya kentinin III. dönem (1980-2000) olarak incelenen altı konut üzerinden hem mekânsal hem de sosyal boyutta mahremiyet ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, sentaktik olarak incelenen konutlar arasında ortalama derinlik değerinin en düşük olduğu Ç.T.K-1 (Nokta Sitesi)'in dışarı ile içerisi arasında görüşü engelleyecek hem karşılama biriminin olmaması hem de oda sayısının diğer III. dönem konutlarına göre az olması nedeniyle mahremiyet seviyesi kendi dönemi içerisinde en düşüktür. Bununla birlikte Ç.T.K.- 5 (Derya Sitesi) ve Ç.T.K.- 6 (Nurbeyaz Sitesi)'nin derinlik değerlerinin eşit çıkması konut içi mahremiyet seviyelerinin yakın olduğunu göstermektedir. Fakat bu konutlar arasında Ç.T.K.-3 (Altan Apartmanı)'ün bağlantısallık ve bütünleşme

değerlerinin diğerlerine oranla yüksek çıkmasının nedeni kamusal alanların diziliminin sosyalleşmeye daha kolay imkân sağlaması olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu konutta oturma odası ve salon arasında doğrudan bağlantının olması bağlantısallık değerinin artmasına katkı sağlamaktadır (Tablo 4.62).

Tablo 4.62: Çok-katlı Tekil Konutların Genel Ortalama Sentaktik Analizleri

III. DÖNEM KONUTLARI	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Ç.T.K.-1	1,97	430	426
Ç.T.K.-2	2,13	434	450
Ç.T.K.-3	2,17	771	1341
Ç.T.K.-4	2,49	344	240
Ç.T.K.-5	2,50	390	333
Ç.T.K.-6	2,50	425	401

Sosyal yaşamın mekâna yansıması bağlamında konut içi mekânlardaki mahremiyetin anlamı irdelendiğinde, III. dönem yerellik ile evrensillik arasında geçişin olduğu ara bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönem sonunda konutlar yerel çizgilerini tamamen kayderek, dünya konutlarına (herhangi bir yerdeki konut) benzer plan şemaları ile standartlaşma sürecine girmektedir. Mahremiyetin konutlarda kaybolmadığı fakat boyut değiştirdiği yapılan semantik analiz sonucu tespit edilmektedir. Konut içerisi ile dışarı arasında mahremiyetin ilk kırıldığı eşik bölgesinde antre mahremiyeti kısmen sağlamış olsa da Ç.T.K.-5'in girişinde kırıklı yüzey oluşturulması mahremiyet seviyesine ciddi katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte bir önceki dönem konutlarının çoğunda rastlanılan mutfak ana holde ayrılma durumu sadece Ç.T.K.-4 (Gülbeyaz Sitesi)'de görülmüştür. Böylece dönemin sosyo-kültürel yaşamında kadının görünürlüğünün artması ile kadın ile cinsiyetlendirilmiş mutfak mekânı da kamusal alana taşınmaktadır. Tüm konutlarda gece holünün bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından olumlu bir durum iken, Ç.T.K.-1 ve Ç.T.K.-2'de gece holü ile antre arasında kapı bulunmamaktadır. Bu durum görsel erişimi olumsuz etkilemektedir. Dönemin plan şemalarına eklenen ebeveyn duşu sadece Ç.T.K.-5 ve Ç.T.K.-6 konutlarında görülmektedir. Bireysel mahremiyet açısından katkı sağlayan ebeveyn duşu mahremiyet seviyesini arttırıcı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçilen konutlar Konya'nın o döneme ait prestij ve gözde iki bölgesinden olması, konut kullanıcılarının ekonomik gücünün iyi olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca yapıldığı dönemdeki konut kullanıcılarının çekirdek aile olması ya da geniş aile olması mahremiyet seviyesine kısmen etki etmektedir. İncelenen konutların konumlandığı parsel düzenlemesindeki

politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüterek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. Son olarak, merkezi ısıtma sistemi teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn duşu) konutta bulunması bireysel mahremiyet için olumlu etki bırakmaktadır (Tablo 4.63).

Tablo 4.63: Çok-katlı Tekil Konutların Genel Ortalama Semantik Analizleri

III. DÖNEM KONUTLARI (1980-2000)	MAHREMİYET KODLARI							
	K1			K2		K3	K4	K5
	K1-a	K1-b	K1-c	K2-a	K2-b			
Ç.T.K.-1	○	●	⊙	⊙	⊙	●	●	●
Ç.T.K.-2	○	●	⊙	⊙	⊙	●	●	●
Ç.T.K.-3	○	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K.-4	⊙	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K.-5	○	●	⊙	●	●	●	●	●
Ç.T.K.-6	○	●	⊙	⊙	●	●	●	●

● Var, ⊙ Kısmen, ○ Yok

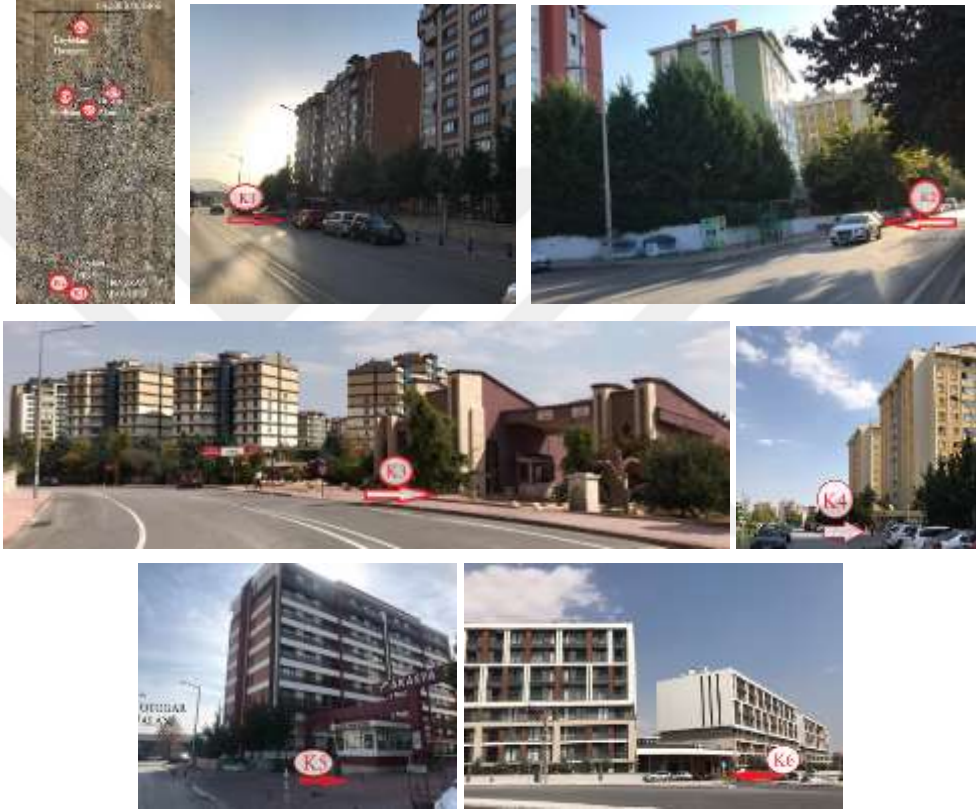
4.7. IV. Dönemin (2000 ve Sonrası) Yönteme Dayalı Analizi

Milenyum yılı olarak adlandırılan 2000 yılı ve sonrası her alanda olduğu gibi konut alanında da büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemi kapsamaktadır. Konut, inşaat ve yapı sektörüyle birlikte, ekonomik, finans ve bankacılık sektörlerinin de ilgi alanı olmaya başlamıştır. Özellikle finansal anlamda hızlı likite dönüşebilen yapıda, sosyo-kültürel değerler geri planda kalmaktadır. Böylece temel amacı barınma ve güvenlik olan konut, bu dönemde anlam kayması yaşayarak prestij, tüketim ve yatırım nesnesi olarak metalaşmaktadır. Bir önceki dönemde var olan çok-katlı tekil bloklar bu dönemde yerini, kentsel dönüşüm ve yenileme adı altında büyük sermaye grupları tarafından çok-katlı blokların tekrarı ile meydana gelen ve kentsel alandan ayrılan site gruplarına bırakmaktadır.

Kapalı güvenli site olarak adlandırılan yerleşim birimleri hem kent merkezinde hem de kent çeperlerinde görülmesi neticesinde kentsel anlamda geniş bir ölçeğe sahiptirler. Kentsel alandan ayrılarak sosyo-ekonomik açıdan homojen kullanıcı grubuna sahip sitelerde, sosyalleşmeye yönelik her türlü ihtiyacı karşılanabilecek niteliktedir. Konutların plan şemasında konfor şartlarına dair birimlerin eklenerek çeşitlilik göstermelerine rağmen, mekân dizilimi ve konumları itibarıyla standartlaşma

devam etmektedir. Bu standartlaşma ile geçmişte sosyal yaşama göre biçimlenen konut dolayısıyla mahremiyet yeni bir boyut kazanmaktadır.

Bu dönem içerisinde ortaya çıkan kapalı güvenli sitelerdeki mahremiyetin boyutuna ve anlamına yönelik sorgulama altı konut üzerinden gerçekleştirilmektedir. Örneklem konutlar arasında Konya'nın ilk kapalı güvenli sitelerinden olan ve Havzan Bölgesinde yer alan Beyzade Sitesi ve Sertler Sitesi ele alınmaktadır. Bununla birlikte kapalı güvenli sitelerin diğer semtlere oranla yoğun görüldüğü Yazır Bölgesi'nden dört örnek ile konut içi mahremiyet değişimi/dönüşümü irdelenmektedir (Şekil 4.59).

Şekil 4.59. IV.Dönem Örneklem Konutların Konumu ve Caddeden Görünüşleri (URL-5; Sungur, 2020)

Dönemin mahremiyet hiyerarşisine göre bölgenmiş alanları bir önceki döneme benzerlik göstermektedir. Mekânsal eşik alanı; karşılama birimi ve antre, kamusal alan; salon, oturma odası, mutfak, kat bahçesi (yemek odası), mekânsal geçiş alanı ise antre ve gece holünden oluşmaktadır. Ayrıca ebeveyn yatak odası, çocuk odası, ebeveyn banyo, çalışma odası, giyinme odası, tuvalet, lavabo ve banyo özel alan kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Kapalı güvenli sitelerin plan şemaları hem mekân bazında hem de hiyerarşi bölgeleri bazında mahremiyet seviyesi önce sentaktik sonra semantik boyutta incelenmektedir.

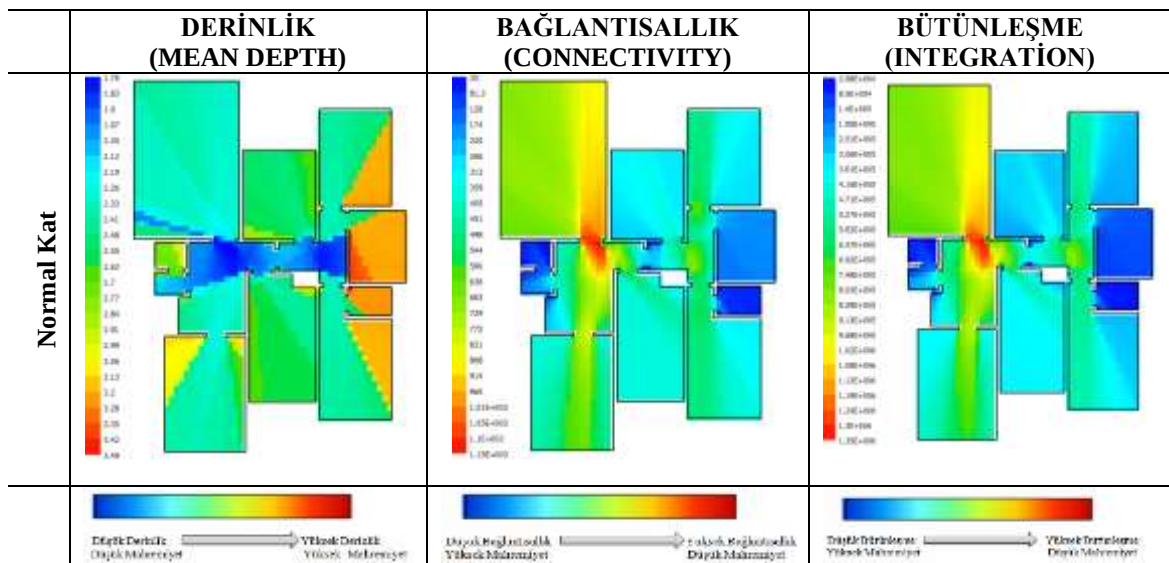
Kapalı Güvenlikli Site-1 (K.G.S.-1)

Havzan bölgesinde yer alan Beyzade Sitesi 2002 yılında yapılmıştır. Konya'nın ilk kapalı güvenlikli site yerleşimlerinden birisi olan sitede, sosyal ihtiyaca cevap verebilen alanlar bulunmaktadır. Bodrum+9 kattan oluşan Beyzade Sitesi plan şemasının tekrar edildiği ve iki bloğun bitişik olarak konumlandırıldığı 6 ikiz bloktan oluşmaktadır. Sitede zemin katlar 3+1 daire tipi, üst katlarda ise 4+1 ara daire ve 4+1 köşe daire tipi olmak üzere benzer plan şemasına sahip 3 plan tipi bulunmaktadır. Antre ile konuta erişim sağlanırken salon, oturma odası, lavabo ve gece holü antreye bağlanarak konutun ön kısmını oluşturmaktadır. Yatak odaları ve banyodan oluşan arka kısım ise mahrem alanı temsil etmektedir (Şekil 4.60).

Şekil 4.60. Beyzade Sitesi Plan Şeması (Meram Belediyesi Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Sitesinin sentaktik incelemesi sonucunda derinlik değerinin düşük olduğu antre ve gece holü mekânları mavi tonlarda ifade edilirken salon, oturma odası ise maviden yeşile doğru renk geçişiyle ikinci düşük değer olduğu ortaya çıkmıştır (Şekil 4.61).

Şekil 4.61. K.G.S-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Yatak odaları ve banyolardaki turuncu renk skalası ile bu bölgelerin derinlik değerinin diğerlerinden yüksek olduğu görünmektedir. Dolayısıyla bu bölgelerdeki mahremiyet seviyesinin de yüksek olduğu net bir şekilde okunmaktadır. Bağlantısallık ve bütünleşme değerleri açısından baktığımızda ön kısımdaki alanların sarı, turuncu, kırmızı renk geçişleriyle yüksek olduğu ve kullanıcı hareketinin bu alanlarda fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin yüksek olduğu alanlar mahremiyet seviyesinin düşük olduğu sosyal alanları kapsarken tam tersi durumda ise bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin düşük olduğu alanlar mahrem alanları temsil etmektedir.

Yukarıda renk skalası üzerinden yorumlanan Beyzade Sitesi'nin sayısallaştırılmış değerleri tabloya yansıtılmaktadır (Tablo 4.64). Tablodan da anlaşılacağı üzere antre ve gece holünün derinliği en az mekânlar olduğu görülmektedir. Mutfak mekânının derinlik değerinin ön kısımdaki diğer mekânlardan fazla olmasının nedeni antre ile gece holü arasında bir bölgede özel alana daha yakın bir noktada konumlanmasından kaynaklanmaktadır.

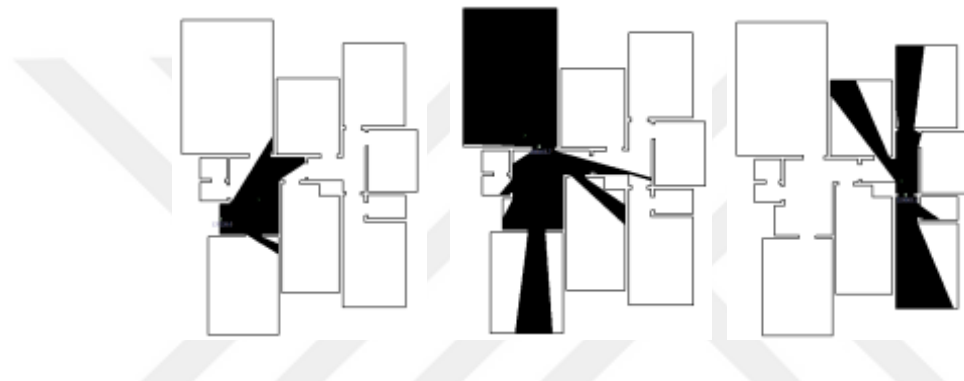
Tablo 4.64: K.G.S.-1 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-1	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,04	756	924
Salon	2,38	845	886
Oturma Odası	2,49	528	441
Mutfak	2,59	373	357
Tuvalet	2,76	102	99
Lavabo	2,15	179	251
Gece Holü	1,87	540	662
Ebeveyn Yatak Odası	2,76	423	297
Ebeveyn Duş	3,25	79	60
Çocuk Yatak Odası	2,78	331	275
Çalışma Odası	2,61	311	342
Banyo	3,35	181	131
Mekânsal Eşik A.	2,04	756	924
Kamusal Alan	2,38	626	652
Mekânsal Geçiş A.	1,96	648	793
Özel Alanlar	2,81	229	208
Servis Alanları	-	-	-

Bununla birlikte yatak odaları ve banyolardaki bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinin düşük olması bu alanların kalabalıktan uzak, diğer mekânlarla minimum bağlantı sağlanmasından dolayıdır. Bu nedenle mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu banyo ve yatak odalarının derinlik göstermesi diğer mekânlara göre ulaşılması zor

olduğunu göstermektedir. Mahremiyet hiyerarşi bölgeleri arasında derinlik değerinin en yüksek, bağılatisallık ve bütünleşme değerinin en düşük olduğu özel alanlar, mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip alanları ifade etmektedir.

Beyzade Sitesi'nde konut girişi, salon girişi ve ebeveyn yatak odası girişi noktasından yapılan eşgörü analiz ile mahremiyet seviyesi açısından görüş alanları tespit edilmektedir. Konut giriş noktasında antrenin görüş alanına girmesi ile diğer mekânların görünmemesi mahremiyet seviyesine olumlu katkı sağlamaktadır. Salon giriş kapısından bakıldığında, salon ve antrenin tamamına yakını görüş alan kapsamına dâhil olurken, oturma odasının kapısı ile salon kapısının karşılıklı olmasından dolayı, oturma odası kısmen görünmektedir (Şekil 4.62).

Şekil 4.62. K.G.S.-1'in sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Ebeveyn yatak odası kapısından yapılan eşgörü analiz ile gece holü büyük oranda görüş alanına girmektedir. Ebeveyn duşun kapı girişine yakın noktada konumlanması ile görsel erişim alanını belli oranda daraltmakta fayda sağlamaktadır. Ayrıca yatak odaları kapısının karşılıklı olmasından kaynaklı çocuk yatak odası kısmen görünmektedir. Bu görüş alanlarının sayısal ifadesi Tablo 4.65'de sunularak en küçük görüş alanı ve en büyük görüş alanı net bir şekilde okunmaktadır.

Tablo 4.65: K.G.S.-1 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-1	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0022	0,0139
Salon Giriş Kapısı	0,0070	0,0688
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0053	0,0329

Beyzade Sitesi'nde mahremiyetin mekânlara yansması hususunda yapılan semantik analiz ile konuta dair veriler elde edilerek tablolaştırılmıştır (Tablo 4.66).

Tablo 4.66: K.G.S.-1'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kılınma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

2000 yılı sonrası yapılan yapıda cinsiyetlere göre ayrılmış bir mekân düzenlemesi bulunmamaktadır. Antre kısmen konut girişindeki mahremiyeti sağlarken karşılama holünün olmaması mahremiyet hiyerarşisi açısından olumsuz bir durumdur. Konutun ön kısmı ile arka kısmı farklı mahremiyet seviyesine sahip olup, bu alanlar arasında gece holünün bulunması yumuşak geçişi sağlamaktadır. 2000 yılı sonrası konut kullanıcılarının diğer dönemlere nazaran yaygın olarak çekirdek aile yapısı göstermesi nedeniyle, geniş aile sayısı yok denilecek kadar azdır. Beyzade Sitesi'nin 4+1 konut özelliği göstermesi kullanıcının ekonomik gücünün yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte yapılan politik (imar) uygulamalarda birden fazla bloğun sosyal tesis ve otopark alanlarının konumlandırılabilmesi için parsellerin birleştirilmesi ve çekme

mesafelerinin buna göre değerlendirilmesi sonucunda konutlar büyüme göstermiş ve konut içi bireysel mahremiyet açısından olumlu bir durum oluşturmuştur. Teknolojik açıdan değerlendirdiğimiz konutta, tesisat ve ısıtma sistemlerindeki son yenilikler konut mekânlarına yansıtılmakta ve mahremiyet seviyesine katkı sağlamaktadır.

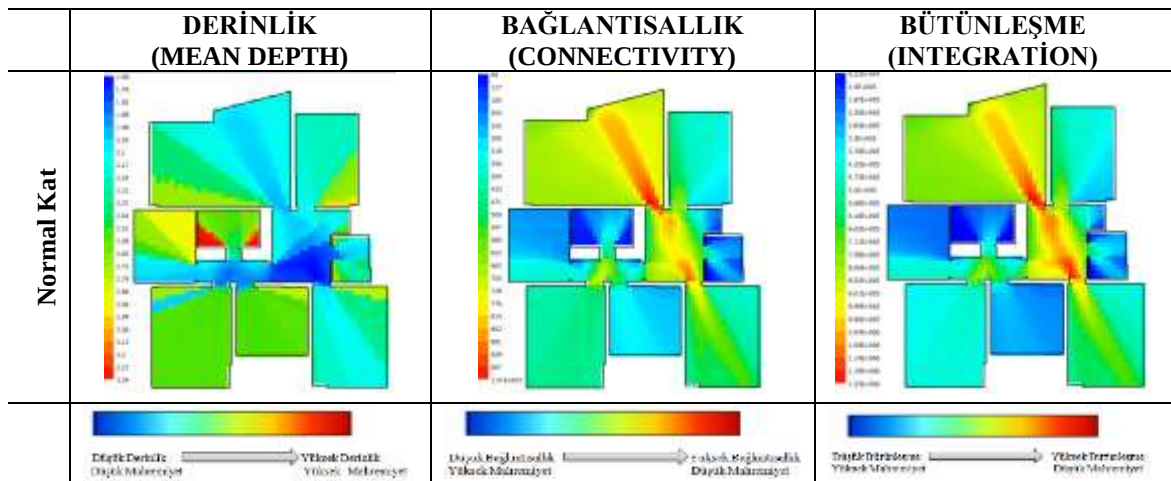
Kapalı Güvenlikli Site-2 (K.G.S.-2)

Havzan bölgesinde yer alan ikinci örnek Sertler Sitesi'dir. 2003-2007 yılları arasında inşaatı yapılan site, 4+1 daire tipinden oluşan 7 bloğa sahiptir. Bodrum+9 katlı blokların arasında kullanıcıların ihtiyacına yönelik sosyal alanlar bulunmaktadır. Konut daire plan şeması dönemin standart plan şema özelliği göstererek kamusal alanlar ön tarafta, mahrem alanlar ise arka tarafta sıralanmaktadır (Şekil 4.63).

Şekil 4.63. Sertler Sitesi Plan Şeması (Meram Belediyesi Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (URL-9)

Sentaktik analiz sonucunda derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme parametreleri ile mahremiyet seviyesi hakkında verilere ulaşılmaktadır (Şekil 4.64).

Şekil 4.64. K.G.S-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

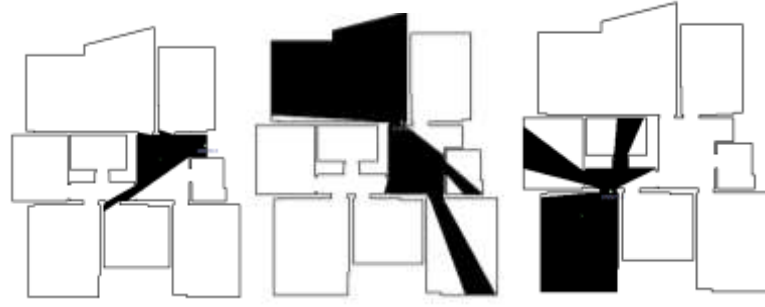
Bu noktada, bağlantısallık ve bütünleşme değerinin yüksek olduğu, kalabalıklığın ve sosyalleşmenin de yoğun yaşandığı salon, antre, oturma odası ve mutfak yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı renk geçişleriyle net bir şekilde ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu bölgelerdeki mahremiyet seviyesi diğer bölgelere göre düşüktür. Tam tersi şekilde banyo ve yatak odalarının derinlik kazanması bu mekânlara ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bu durum sonucu derinlik artışına bağlı olarak mahremiyet seviyesi de artış göstermektedir.

Sertler Sitesi'ne yapılan sentaktik analizin sayısal değerleri tabloda verilmektedir (Tablo 4.67). Tabloda antre ve gece holü mekânlarının derinlik değerlerinin düşük olmasından dolayı ulaşılması kolay ve mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara oranla düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, derinlik değerinin yüksek olduğu yatak odaları ve banyo gibi mekânların derinlik kazanarak, yüksek mahremiyet seviyesine sahip özel alanları içermektedir. Böylece, derinlikle mahremiyet seviyesinin doğru orantılı olduğu, bütünleşme ve bağlantısallık değeri ile ters orantılı olduğu sayısal olarak da desteklenmektedir.

Tablo 4.67: K.G.S.-2 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-2	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,83	678	1034
Salon	2,23	819	949
Oturma Odası	2,36	341	392
Mutfak	2,26	472	629
Tuvalet	2,39	237	243
Gece Holü	1,89	612	387
Ebeveyn Yatak Odası	2,55	458	412
Çocuk Yatak Odası	2,53	287	270
Yatak Odası	2,44	290	228
Banyo	2,80	256	149
Mekânsal Eşik A.	1,83	678	1034
Kamusal Alan	2,17	578	751
Mekânsal Geçiş A.	1,86	645	711
Özel Alanlar	2,30	306	260
Servis Alanları	-	-	-

Eş görsel analizleri yapılan Sertler Sitesi'nde konut giriş alanı kapısından bakıldığında, antre eşik görevi yaparak konut içi mahremiyetin korunmasında katkı sağlamaktadır (Şekil 4.65).

Şekil 4.65. K.G.S.-2'nin sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Ayrıca salon kapısından yapılan analiz ile en büyük eşgörsel alan ve çevre elde edilmesinde, salonun boyut olarak evin en büyük mekânı olmasının etkisi bulunmaktadır. Ebeveyn yatak odası kapısından yapılan eş görüş analizde ise gece holünün görsel erişime dolayısıyla mahremiyete sağlamış olduğu olumlu katkı net bir şekilde okunmaktadır (Tablo 4.68).

Tablo 4.68: K.G.S.-2 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-2	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0019	0,0108
Salon Giriş Kapısı	0,0058	0,0621
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0044	0,0372

Sosyal yaşama bağlı olarak mekânlardaki mahremiyet kodları üzerinden semantik incelediğimiz Sertler Sitesi'nde; cinsiyetlere göre ayrılmış herhangi bir mekân bulunmamaktadır. Karşılama holünün plan şemasında yer almadığı yapıda, antre kısmen mahremiyetin korunmasında katkı sağlamaktadır. Kamusal alan ile özel alan arasındaki gece holü mahremiyeti ciddi seviyede korumaktadır. Aile tipinin çekirdek yapı özelliği sergilediği bu dönemde, mahremiyet seviyesine olumlu etki bırakmaktadır. Konutta oda sayısının üçün üzerinde olması, kullanıcının sosyo-ekonomik gücünün yüksek olduğu düşüncesini getirmektedir. Politik yaptırımlar neticesinde parsel alanların birleşerek büyümesi konutun da büyümesinde neden olmaktadır. Mekânsal büyüklük, odaların derinlik kazanmasında katkı sağlayarak konut içi mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir. Günümüz teknolojisinin konutlar üzerindeki etkisi özellikle kapalı güvenli sitelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu etki mahremiyet seviyesine de yansımaktadır (Tablo 4.69).

Tablo 4.69: K.G.S.-2'ye yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Kapalı Güvenlikli Site-3 (K.G.S.-3)

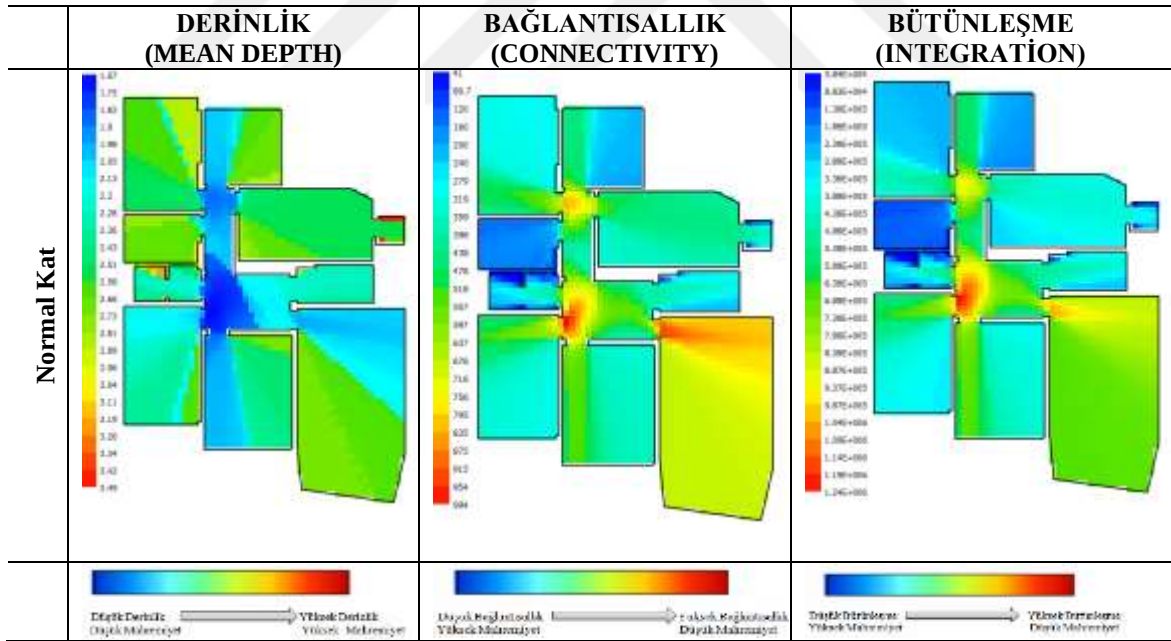
Konya'nın kuzey yönündeki gelişme aksı üzerinde yer alan ve otogar alanının bulunduğu Yazır Bölgesindeki ilk kapalı güvenlikli site özelliği taşıyan Azra Sitesi, 35 bloktan oluşmaktadır. Bu bloklar Merih, Venüs I ve Venüs II olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadırlar. Her grubun merkezinde yer alan geniş sosyal alanlar ve blokların çevresinde açık otopark alanları bulunmaktadır. Her katta iki dairenin bulunduğu bloklar 9 veya 11 kattan oluşmaktadır. 3+1 (150 m² ve 165 m²), 4+1 (200 m² ve 220 m²) ve 5+1 (290 m²) olmak üzere farklı büyüklükte 5 ayrı tipolojiye sahiptir. Fakat her ne kadar 5 ayrı tipolojisi ile çeşitlilik göstermiş olsa bile plan şemalarında özel ve kamusal alanların gece holü ile ayrıldığı benzer şemalar bulunmaktadır. Alan çalışmasında diğer kapalı

güvenlikli sitelerin plan şemalarının 4+1 özellik göstermesi nedeniyle Azra Sitesi'nin de 4+1 plan şeması analiz için değerlendirilmektedir (Şekil 4.66).

Şekil 4.66. Azra Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediyesi Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Azra Sitesi'nde mahremiyet seviyesinin tespit edilmesi için sentaktik ve semantik yaklaşım ile veriler elde edilmiştir. Bu doğrultuda sentaktik yaklaşım neticesinde aşağıdaki grafiksel ifade ortaya çıkmaktadır (Şekil 4.67).

Şekil 4.67. K.G.S-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Bu grafiksel ifadede konuta erişimin sağlandığı karşılama alanı ve ona bağlı olan antre alanındaki derinliğin mavi renk olması dikkat çekmektedir. Antreden salon ve yatak odasına kadar uzanan aksın sık mekân özelliği göstermesi bütünleşme ve bağlantısallık grafiğinde sarı, turuncu kırmızı renk geçişleriyle görünmektedir. Özellikle

bağlantı noktalarında renk tonlarındaki değişim, mekânlar arası ilişki hakkında ipuçları vermektedir. Konutun en bütünleşik mekânının salon olduğu grafiksel ifadeden rahatlıkla okunabilmektedir. Bu durum salonun diğer mekânlara oranla daha aktif kullanıldığı ve mahremiyet seviyesinin düşük olduğu anlamına gelmektedir

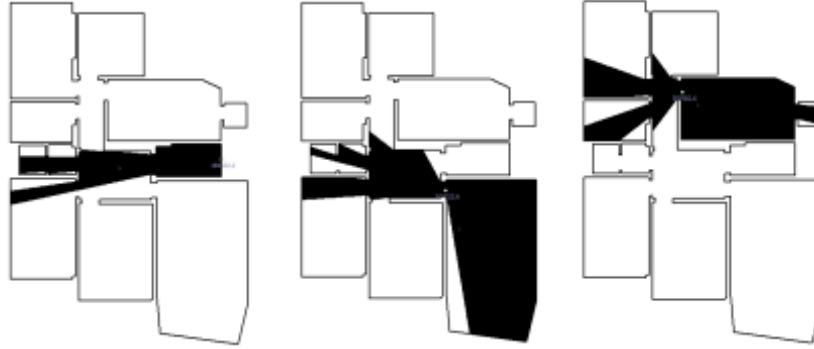
Sentaktik analiz verilerini incelediğimizde derinlik değerinin en düşük olduğu birimler antre ve gece holü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu birimler diğer mekânlarla doğrudan ilişkili olması ve geçiş aksı üzerinde yer almasından kaynaklı olarak, mahremiyet seviyesi diğerlerine göre daha düşüktür. Yatak odalarının derinleşerek mahremiyet kontrolünün sağlanmasında gece holünün katkısı göz ardı edilemez. Bununla birlikte gece holü aksının lineer şekilde devam etmesi yatak odasının derinlik değerinin düşmesine neden olmaktadır. Mahremiyet hiyerarşi bölgelerini incelediğimizde karşılama birimi mekânsal eşik değerinin artmasına neden olmaktadır. Özel alanların derinlik değerinin diğer bölgelere göre fazla çıkması bu bölgenin mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu alanı işaret etmektedir (Tablo 4.70).

Tablo 4.70: K.G.S.-3 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-3	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Karşılama Holü	2,25	325	417
Antre	1,95	621	777
Salon	2,49	753	743
Oturma Odası	2,28	478	521
Mutfak	2,31	359	378
Lavabo	2,30	296	390
Tuvalet	2,41	187	312
Gece Holü	1,99	457	629
Ebeveyn Yatak Odası	2,59	436	385
Ebeveyn Duş	2,62	329	336
Çocuk Yatak Odası	2,74	359	274
Yatak Odası	2,33	236	253
Banyo	2,69	164	149
Mekânsal Eşik A.	2,25	325	417
Kamusal Alan	2,26	553	605
Mekânsal Geçiş A.	1,97	539	703
Özel Alanlar	2,53	287	300
Servis Alanları	-	-	-

Kapıların bulunduğu noktadan yapılan eşgörü analizler siyah renk ile belirtilmiş olup, giriş kapısı noktasından yapılan analiz ile en dar alan elde edilmektedir (Şekil 4.68). Karşılama holünün olması antrenin görüş alanını daraltarak konut içi mahremiyet açısından ciddi katkı sağlamaktadır. Salon kapısının bulunduğu noktadan bakıldığında ise salon ve antrenin büyük bir bölümü görüş alanı içerisine girmektedir. Ebeveyn yatak

odası kapısından yapılan eş görüş analizi neticesinde, komşuluğundaki mekânların içerisi belli oranda görüş alanına girmektedir.

Şekil 4.68. K.G.S.-3'ün sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Bu analizlerin sayısal değerleri Tablo 4.71'de verilmiş olup en geniş görüş alan ve çevresine sahip nokta, salon kapısının olduğu yeri işaret ederken en dar alan ise konut girişinin yapıldığı karşılama alanını göstermektedir. Alanların daralmasında duvar gibi sınırlayıcı öğelerin etkisinin olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.71: K.G.S.-3 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-3	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0034	0,0184
Salon Giriş Kapısı	0,0053	0,0544
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0047	0,0350

Azra Sitesi'ni semantik açıdan değerlendirdiğimiz zaman konut içerisinde cinsiyetlere göre ayrılmış mekân yoktur. Antreden önce konuta erişimin karşılama holüyle sağlanması mahremiyetin korunmasında dikkate değer fayda sağlamaktadır. Ön kısmının kamusal alanı temsil ettiği, arka kısmının da özel alanı temsil ettiği konutta, bu alanlar arasında gece holünün kapıyla antreden ayrılmaması mahremiyet seviyesini kısmen etkilemektedir. Aile yapısı olarak çekirdek aile yapısı bu dönemde yaygın olarak görülmektedir. Ekonomik güce bağlı olarak oda sayının üçden fazla olması bireysel mahremiyet seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. Teknolojinin konut üzerindeki etkisi ile konfor ve özelleşme imkânı artmış dolayısıyla mahremiyet seviyesi de buna bağlı olarak artış göstermektedir (Tablo 4.72).

Tablo 4.72: K.G.S.-3'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.		●	
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

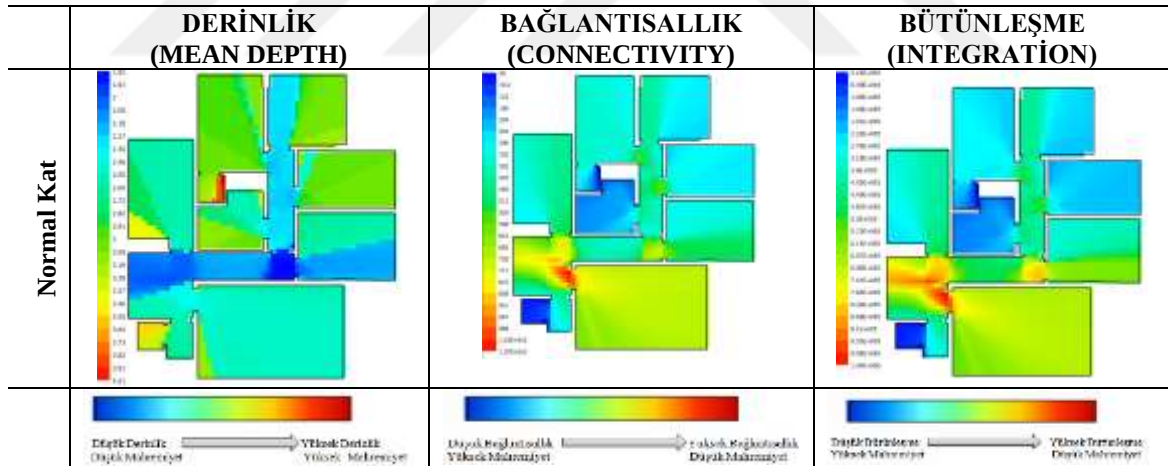
Kapalı Güvenlikli Site-4 (K.G.S.-4)

Yazır bölgesinde yer alan bir diğer kapalı güvenlikli site olan Yenikent Kardelen Sitesi 13 bloktan oluşmaktadır. Her katında 4 dairenin bulunduğu bloklar, bodrum+ 12 katlıdır. Tüm dairelerde 4+1 plan şemasının olduğu yapı tek tipolojiye sahiptir. Daireler salon, antre, oturma odası ve mutfakın bulunduğu ön kısım ile banyo ve yatak odalarından oluşan arka kısım olarak ayrılmaktadır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69. Yeni Kent Kardelen Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinin gösterildiği grafiksel ifadede mahremiyet seviyesi hakkında bilgi verilmektedir. Derinlik parametresi irdelendiğinde mavi ve tonlarında gösterilen alanlar sığ mekân özelliği sergileyerek mahremiyet seviyesinin bu noktalarda düşük olduğunu bildirmektedir. Yine, aynı parametre üzerinde yeşil, sarı ve kırmızı renklerin giderek derinlik kazanması, mahremiyet seviyesinin yükseldiğini işaret etmektedir. Bağlantısallık ve bütünleşme parametrelerinde mavi ve tonları ise tam tersi mahremiyet seviyesinin yüksek olduğu mekânları temsil etmektedir (Şekil 4.70).

Şekil 4.70. K.G.S-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

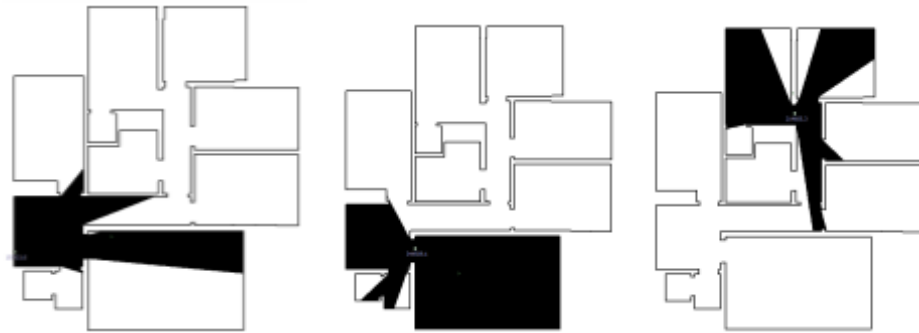
Renk skalası ile mahremiyet seviyelerinin tespit edildiği sentaktik analizlerin sayısal olarak değerlendirilmesi Tablo 4.73’de yer almaktadır. Tabloya göre en düşük derinlik değerine sahip olan antre ile evin en uzak noktasında konumlanan ve ulaşımı diğer mekânlara oranla zor olan en yüksek derinlik değerine sahip ebeveyn duşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekânda kalabalıklık ve hareket durumu arttıkça buna bağlı olarak bütünleşme ve bağlantısallık değeri de artış göstermektedir. Bu değerlerin

artması mahremiyet kontrolünü olumsuz etkilemesinden dolayı mahremiyet seviyesi bu alanlarda diğerlerine oranla düşük seviyededir. Konutta mahremiyetin ilk kırılma noktası olan eşik alanı ile mahremiyetin birinci dereceden öneme sahip özel alanlardaki ortalama derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerleri mahremiyet seviyesi hakkında net olarak bilgi sunmaktadır (Tablo 4.73).

Tablo 4.73: K.G.S.-4 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-4	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	2,14	742	813
Salon	2,58	728	673
Oturma Odası	2,69	392	339
Tuvalet	3,32	81	62
Lavabo	2,63	331	311
Mutfak	2,41	429	428
Gece Holü	2,29	463	449
Ebeveyn Yatak Odası	2,92	332	261
Ebeveyn Duş	3,38	216	142
Çocuk Yatak Odası	2,84	313	267
Yatak Odası	2,99	282	231
Banyo	2,83	192	180
Mekânsal Eşik A.	2,14	742	813
Kamusal Alan	2,46	573	563
Mekânsal Geçiş A.	2,22	603	631
Özel Alanlar	2,99	250	208
Servis Alanları	-	-	-

Yapılan eşgörüş analiz incelendiğinde, konut girişinin en küçük alana ve çevreye sahip olduğu, salon girişinin ise en büyük görsel erişim alan ve çevresine sahip olduğu hem grafiksel hem de sayısal verilerden okunmaktadır. (Şekil 4.71) (Tablo 4.74).

Şekil 4.71. K.G.S.-4'ün sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.74: K.G.S.-4 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-4	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0032	0,0193
Salon Giriş Kapısı	0,0035	0,0344
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0034	0,0214

Semantik inceleme neticesinde mahremiyet kodları ile elde edilen veriler tablolaştırılmıştır (Tablo 4.75).

Tablo 4.75: K.G.S.-4'e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.		●	
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.		●	
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlenmesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik (K5)	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Tabloya göre geleneksel konutlarda mahremiyet için önem arz eden cinsiyetlere göre ayrılmış mekânlar Yenikent Kardelen Sitesinde bulunmamaktadır. Fakat mutfak

mekânının antreden uzak, gece holüne yakın bir şekilde konumlanması mahremiyet açısından belli oranda da olsa fayda sağlamaktadır. Karşılama biriminin olmadığı plan şemasında, girişin antreden yapılması, mahremiyet kontrolünde kısmen etkilemektedir. Ön kısım ile arka kısım arasında her ne kadar gece holü olsa da antreden gerektiğinde ayrılmasını sağlayan kapı gibi sınırlayıcı eleman bulunmamaktadır. Bu durum mahremiyet seviyesinin belli oranda kalmasına neden olmaktadır. Sosyo-ekonomik güce bağlı olarak konutun 4+1 tipolojisi göstermesi bireysel mahremiyete önemli katkısı olmaktadır. Aile yapısının çekirdek aile ile birlikte nadir de olsa büyük olması da mahremiyet seviyesini farklılaştıran diğer bir unsurdur. Teknolojik gelişmelerin ve politik yaptırımların diğer konutlarda olduğu gibi Yenikent Kardelen sitesinde de mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir.

Kapalı Güvenlikli Site-5 (K.G.S.-5)

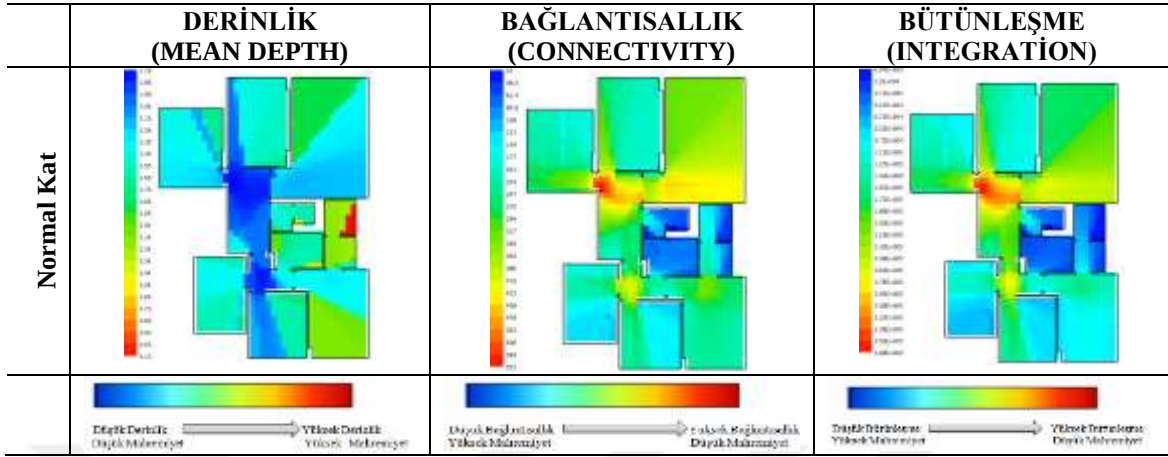
Yazır bölgesinde yer alan konut, otogarın komşuluğunda konumlanmaktadır. İkiz bloklardan oluşan üç yapı grubuna sahip Akasya Park Sitesi 2012 yılında yapılmaktadır. Bodrum+ zemin + 8 katlı sitede her katta iki daire bulunmaktadır (Şekil 4.72). Konutun ön kısmında salon, oturma odası, mutfak ve lavabo yer alırken arka kısımda banyo ve yatak odaları bulunmaktadır. Parsel çevresine yerleşen konutların merkezinde rekreasyon alanı mevcuttur. Zemin katları 3+1 daire olan Akasya Park Sitesi'nde üst katlar 4+1 daire tipine sahiptir.

Şekil 4.72. Akasya Park Sitesi Plan Şeması (Selçuklu Belediye Arşivinden alınıp, yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Sitenin sentaktik analizi neticesinde derinlik parametresinde antre alanının mavi tonlarında renk göstermesi bu alanın sık mekân özelliği sunduğunu ve kullanıcı hareketinin yoğun olduğunu ifade etmektedir. Gece holüyle kademe sağlayan yatak odaları ve banyonun maviden yeşile doğru renk göstermesi ise, bu alanların derinleşerek ulaşılması zor mekânlar olarak yorumlanmaktadır. Derinlik parametresinde ebeveyn

duşun kırmızı ile ifade edilmesi konuttaki en derin ve en mahrem alanı temsil etmektedir (Şekil 4.73).

Şekil 4.73. K.G.S-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Sentaktik analizin sayısallaştırılmış ifadesi Tablo 4.76’da yer almaktadır. Tabloyu incelediğimizde konutun derinlik değeri en küçük mekânların antre ve gece holü olduğu net bir şekilde okunmaktadır (Tablo 4.76).

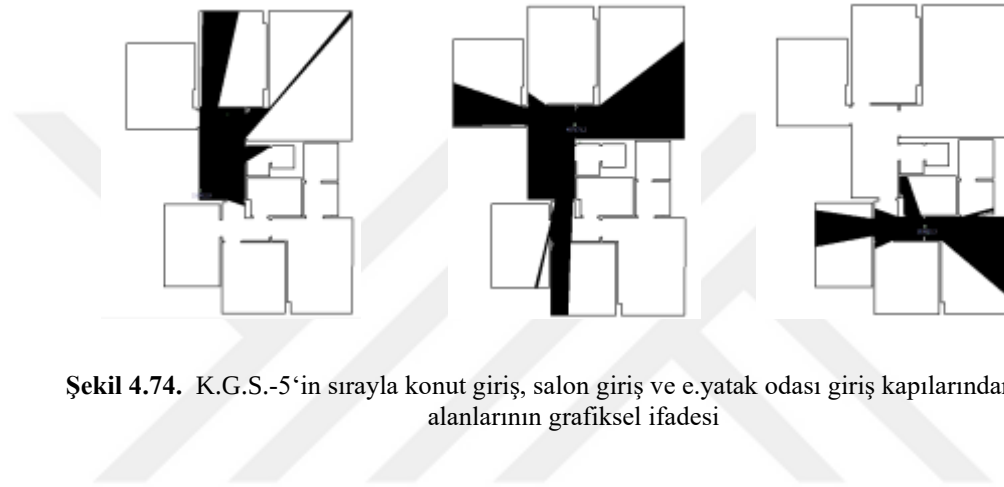
Tablo 4.76: K.G.S.-5 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-5	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Antre	1,91	332	245
Salon	2,48	386	249
Oturma Odası	2,51	217	121
Lavabo	2,49	93	79
Tuvalet	2,61	62	44
Mutfak	2,41	245	149
Gece Holü	1,93	324	180
Ebeveyn Yatak Odası	2,80	249	107
Ebeveyn Giyinme Odası	3,18	185	73
Ebeveyn Banyo	3,29	127	52
Çocuk Yatak Odası	2,59	173	122
Çocuk Yatak Odası-2	2,53	181	83
Banyo	2,61	79	42
Mekânsal Eşik A.	1,91	332	245
Kamusal Alan	2,24	300	189
Mekânsal Geçiş A.	1,92	328	425
Özel Alanlar	2,76	144	75
Servis Alanları	-	-	-

En derin mekânlar ise kademe sayısına bağlı olarak ebeveyn odası ve içerisindeki giyinme odası ve banyoya aittir. Bu durum derinlik değerinin artması ile

mahremiyet seviyesinin yükseliş gösterdiğini desteklemektedir. Salon mekânı konutun boyutsal olarak en büyük alanı olmasından dolayı en sosyal alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahremiyet hiyerarşisi açısından değerlendirdiğimizde, özel alanın derinlik değerinin diğer bölgelere oranla ciddi fark oluşturduğunu açıkça söylemek gerekmektedir. Eşik bölgesinin derinlik değerinin düşük olması mahremiyetin ilk kırılma yaşanan alanı olduğunu ispatlamaktadır.

Akasya Park Sitesi'nin farklı noktalarda yer alan kapılarından yapılan eşgörüş analizi sonucunda, antre ve gece holünün görsel erişime katkısı net bir şekilde görünmektedir (Şekil 4.74).

Şekil 4.74. K.G.S.-5'in sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.77: K.G.S.-5 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-5	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0044	0,0216
Salon Giriş Kapısı	0,0058	0,0407
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0034	0,0193

Konut giriş kapısının konumu nedeniyle antrenin tamamı görüş alanına girerken gece holünde yer alan kapının açık olma durumunda yatak odalardan biri de kısmen görülebilmektedir. Salon girişinin dar bir alandan gerçekleşmesi salonun içerisinde kısmen görünmesine neden olmaktadır. Ebeveyn yatak odası kapısından yapılan eşgörüş analizde ise gece holünün varlığı görsel erişimi ciddi oranda daraltmaktadır. Konutun merkezi plan şema özelliği göstermesi de görsel erişim alanlarının boyutlarını etkilemektedir. Eşgörüş analizinin tablolaştırılmış hâli Tablo 4.77'de gösterilerek farklı noktalardaki görsel erişim alan ve çevresi açıkça okunabilmektedir. En geniş alan salon kapısından yapılan analiz iken en dar görüş alanı ise ebeveyn yatak odası kapısından yapılan analizdir.

Mekân konfigürasyonundan yapılan sentaktik inceleme ile birlikte mahremiyetin sosyal boyuttaki anlamının da irdelenmesi adına yapılan semantik analiz Tablo 4.78’de sunulmaktadır.

Tablo 4.78: K.G.S.-5’e yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansımaları

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır		●	
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
	Sosyo-Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlemesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		
Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Tabloda konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekânın varlığı hakkındaki söyleme yönelik olarak Akasya Park Sitesi’nde bu durum söz konusu değildir. Konuta erişimin antre ile sağlandığı sitede, kamusal alan ile özel alan arasında gece holü mahremiyet hiyerarşisi açısından katkı sağlamaktadır. Aile tipinin yaygın olarak

çekirdek yapı gösterdiği 2000 yılı ve sonrası dönemde, oda sayısının dört ve üzerinde olması ekonomik gücü yansıtmaktadır. Politik yaptırımlar ve teknolojik gelişmeler konut içi mahremiyete önemli fayda sağlamaktadırlar.

Kapalı Güvenlikli Site-6 (K.G.S.-6)

Yazır bölgesi, Kahramanlar Caddesi, Elyesa Sokak üzerinde bulunan Mete Konakları 2018 yılında yapılmıştır. Bir tanesi 2 blok, diğerlerinin ise 3 bloğun bitişik olarak olduğu 8 adet yapı grubu bulunmaktadır. Parsel çevresine konumlanan bitişik blokların merkezinde sosyal alanlar mevcuttur. Zemin katları 3+1 daire tipi olan sitede üst katlar 4+1 daire tipine sahiptir. 8 katlı yapıda her katta 2 daire girişi söz konusudur (Şekil 4.75).

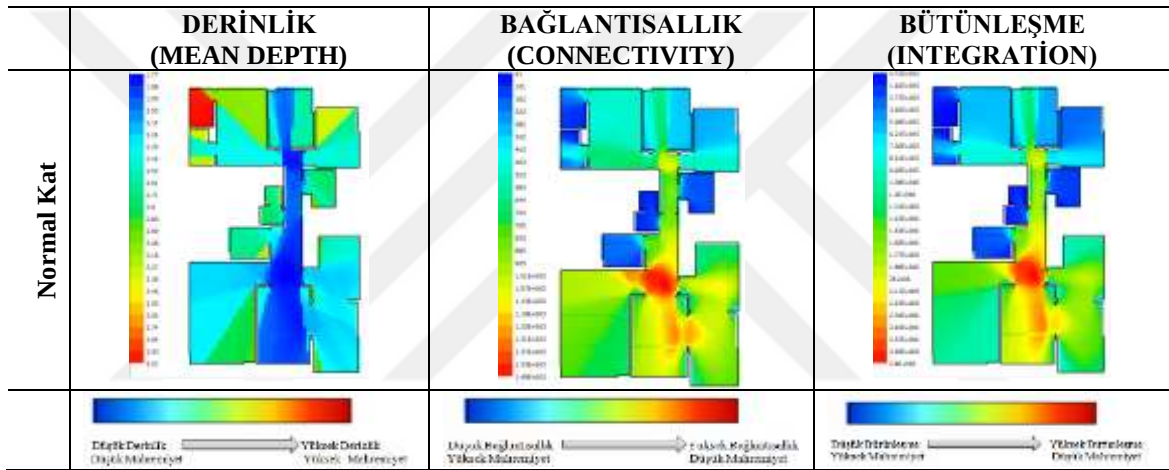
Şekil 4.75. Mete Konakları Plan Şeması (Selçuklu Belediyesi Arşivinden yeniden çizilmiştir) ve Görseli (Sungur, 2020)

Diğer sitelerin plan şemaları gibi özel ve kamusal alan bir birinden ayrılmıştır. Fakat bu sitenin plan şemasında son zamanlarda trend olan şeffaf cam kapılar ve politik düzenlemeden kaynaklı balkon alanın kat bahçesi olarak değerlendirilmesi ile incelenen diğer kapalı güvenlikli sitelerden farklılık göstermektedir. Balkonun kat bahçesi olarak tanımlandığı sitede, kat bahçesi hem mutfakla hem de oturma odası ile doğrudan ilişkisi şeffaf sürgülü kapılar aracılığıyla kurulmaktadır. Mutfaktaki yemek yeme alanı kat bahçesi içerisinde çözümlenerek mutfak-oturma odası-kat bahçesi istenildiğinde bütünleşik mekân özelliği gösterebilmektedir (Şekil 4.76)

Şekil 4.76: Mete Konakları mutfak- oturma odası- kat bahçesi ilişkisi (URL-10)

Mete Konakları'nın sentaktik analizi sonucunda kamusal alan ile özel alan ayrımı renk skalasından net bir şekilde görülmektedir (Şekil 4.77). Derinlik parametresinde kullanıcı hareketinin yoğun olduğu orta akstaki mavi renkler derinlik değerinin en düşük olduğu alanı göstermektedir. Maviden kırmızıya doğru renk geçişiyle mekânların derinlik kazanarak mahremiyet seviyesinin arttığını ifade etmektedir. Bununla beraber bağlantısallık ve bütünleşme grafiğindeki kamusal alanların yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı renkler göstermesi, o mekânların birbiriyle olan yakın ilişki ve kalabalıklık durumunu net bir biçimde vurgulamaktadır. Şeffaf cam sınırlayıcı kapıların yer aldığı kamusal alanda mahremiyet boyut değiştirerek yeni anlam kazanmaktadır.

Şekil 4.77. K.G.S-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme değerlerinin grafiksel gösterimi

Sentaktik verilerin sayısallaştırıldığı Mete Konakları'nda en sık mekân ile en derin mekânın sayısal değeri tablo üzerinden okunmaktadır (Tablo 4.79). Mekânsal geçiş alanı ile özel alanlardaki mekânların ortalama derinlik değeri karşılaştırıldığında, mahremiyet seviyesi farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kamusal alanın bütünleşme değerinin artmasındaki önemli faktörlerden biri; oturma odası, kat bahçesi ve mutfak bir arada kullanımına olanak sağlayan çözümlerdir. Bu mekânlar arasındaki ilişki yine bağlantılılık değerinin yükselmesine neden olmaktadır. Konutun lineer plan şemasına sahip olması antre-gece holü aksının yatak odasına kadar uzanmasına neden olmaktadır. Böylece yatak odasının mahremiyet seviyesini olumsuz şekilde etkilemektedir.

Tablo 4.79: K.G.S.-6 Derinlik, Bağlantısallık ve Bütünleşme ortalama değerleri

K.G.S.-6	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
Karşılama Holü	2,63	204	312
Antre	1,84	1325	2215
Salon	2,40	948	1365
Oturma Odası	1,96	1182	2100
Mutfak	2,38	996	1749
Kat Bahçesi (Yemek Odası)	2,21	979	1641
Lavabo	2,71	121	168
Tuvalet	2,72	103	163
Gece Holü	1,93	901	1944
Ebeveyn Yatak Odası	2,77	522	571
Ebeveyn Banyo	2,85	142	332
Ebeveyn Giyinme Odası	3,89	131	102
Çocuk Yatak Odası	2,28	379	486
Yatak Odası	2,75	323	391
Banyo	2,70	160	219
Mekânsal Eşik A.	2,63	204	312
Kamusal Alan	2,23	945	1564
Mekânsal Geçiş A.	1,89	1113	2080
Özel Alanlar	2,83	235	304
Servis Alanları	-	-	-

Her ne kadar şeffaf yüzeyli kapıların bulunması ve mekânlar arası doğrudan erişimin olmasından kaynaklı olarak mahremiyet farklılık göstermiş olsa da, konut girişi karşılama holüyle yapılmaktadır. Dışarıya karşı sağlanan bu mahremiyet kontrolü ile konut içi mahremiyet ciddi seviyede korunmaktadır. Salon kapısının bulunduğu noktadan bakıldığında geniş bir yüzey görüş alanına girmektedir. Antre ve oturma odası ile birlikte kat bahçesinin de belli oranda görünmesi bu alanın genişlemesinde etkili olmaktadır. Ebeveyn yatak odası kapısının bulunduğu noktadan yapılan eş görüş analiz neticesinde gece holü görüş alanını kısıtlayarak mahremiyet açısından olumlu katkı sağlamaktadır. Eş görüş analizlerin grafiksel ifadesi ve sayısal değerleri aşağıda sunulmaktadır (Şekil 4.78) (Tablo 4.80).

Şekil 4.78. K.G.S.-6'nın sırayla konut giriş, salon giriş ve e.yatak odası giriş kapılarından görüş alanlarının grafiksel ifadesi

Tablo 4.80: K.G.S.-6 Eş Görüş Değerlerinin Dağılımı

Eş Görüş Alanı (Isovist) K.G.S.-6	Çevre (Perimeter)	Alan (Area)
Konut Giriş Kapısı	0,0014	0,0081
Salon Giriş Kapısı	0,0064	0,0517
E. Yatak Odası Giriş Kapısı	0,0040	0,0185

Mete Konakları'nın yukarıda mahremiyet yönünden sentaktik analizi ile birlikte semantik analizi yapılarak mahremiyetin mekân içerisindeki anlamı hakkında ipuçları elde edilmektedir (Tablo 4.81).

Tablo 4.81: K.G.S.-6'ya yönelik mahremiyet kodlarının söylemler üzerinden mekâna yansıması

	Mahremiyet Kodu	Mahremiyet Söylemi	Mekâna Yansıması	Var (2)	Kısmen (1)	Yok (0)
Sosyo-Kültür	Kullanıcı (K1)					
	*Kadın-Erkek Cinsiyet (K1-a)	Konut mahremiyeti açısından mekânlar cinsiyetlere göre düzenlenmektedir.	Konut içerisinde erkeğe ve kadına özel mekân yoktur.			●
	*Hane Halkı (K1-b)	Aile içi üyelerin kendilerine özel ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin kullanımına ayrılmış alanlar farklı seviyelerde mahremiyete sahiptirler.	Konutta kamusal ve özel alan ayrımının olması aile içi ve aile dışı kullanıcı için farklı mahremiyet seviyeleri oluşturmaktadır.	●		
	*Aile Yapısı (K1-c)	Konutta yaşayan ailenin yapısı aile içi mahremiyeti etkilemektedir. *Aile yapısında çekirdek ailenin varlığı sorgulanmaktadır.	2000 yılı ve sonrası konutlarda çekirdek aile yapısının yaygın olması mahremiyet seviyesini artırmaktadır	●		
	Eşik-Geçiş (K2)					
	Eşik (K2-a)	Mahremiyetin ilk kırılma noktası olan konut girişinde kontrollü görsel erişiminin sağlanabilmesi mahremiyet açısından önem arz eder.	Konuta erişim karşılama holüyle olması mahremiyet kademelenmesi açısından güçlü bir eşik alanı kurmaktadır. Fakat erişimin doğrudan antreden sağlanması mahremiyet seviyesini belli oranda korumaktadır	●		
Sosyo-Ekonomik						
	Geçiş (K2-b)	Günlük yaşam içerisinde gündüz ve gece yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında görsel kontrolün sağlanması için ara geçiş alanı oluşturulmaktadır.	Günlük yaşam içerisinde gece ve gündüz yapılan eylemlerdeki mekânlar arasında kapı ile ayrılmış gece holü/koridor bulunması mahremiyet hiyerarşisi açısından önem katmaktadır. Fakat kapı ile ayrılmamış gece holü/koridor bulunması da mahremiyet seviyesine de kısmen etki etmektedir.	●		
	Ekonomi-Statü (K3)	Kullanıcının ekonomik gücü konut içerisinde özel kullanım alanını artırarak mekânsal mahremiyeti etkilemektedir.	Ekonomik güce bağlı olarak oda sayısının üç olması mahremiyet seviyesini kısmen katkı sağlarken, oda sayısının dört ve üzeri olması bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.	●		
Sosyo-Politik	Politik (K4)	Politik düzenlemeler kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmekle birlikte imar politikalarındaki yaptırımlar konut sunum biçimini farklılaştırmış, dolayısıyla mekânsal mahremiyet etkilenmiştir.	Konutun konumlandığı parsel düzenlenmesindeki politik (imar) yaptırımlarla parsel alanı büyüyerek konut boyutları da genişlemiş, dolayısıyla bireysel mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır. .	●		

Sosyo-Teknolojik	Teknoloji (K5)	Isıtma ve tesisat sistemi teknolojisindeki gelişmeler konut mekân organizasyonu etkilenmiştir. Teknolojinin etkisiyle yeni mekânlar konut içerisinde yer almakla birlikte, mevcut mekânların konumu değişkenlik göstermiş, mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır.	Merkezi ısıtma sistemi (kalorifer/yerden ısıtma) teknolojisinin olması ve tesisat sistemi teknolojisiyle birlikte ıslak hacimlerin istenilen her noktada konumlanmasına ek olarak yeni birimlerin (ebeveyn banyosu) konutta bulunması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.	●		

Buna göre, sitenin plan şemasında cinsiyetlere özel bir düzenleme söz konusu değildir. Fakat mahremiyet hiyerarşi açısından karşılama holünün bulunması mahremiyete önemli derecede etki sağlamaktadır. Kamusal alan ve özel alanın ayrıldığı konutta bu iki alan arasında gece holü geçiş görevini üstlenmektedir. Konutların giderek daha da özelleştiği ve konfor şartlarının arttığı günümüzde, ebeveyn yatak odalarına ebeveyn banyosu ile birlikte giyinme odası da eklenmektedir. Oda sayısının üçten fazla olması aile içi mahremiyetin düzenlenmesinde olumlu katkı sağlamaktadır. Aile yapısı bu dönemde çekirdek aile olarak yaygın özellik göstermektedir. Politik (imar) düzenleme ile konutların büyümesi ve son teknolojinin konutlar üzerinde kullanılması bireysel mahremiyet açısından fayda sağlamaktadır.

IV.dönem konutlarını içeren kapalı güvenli sitelere yapılan sentaktik analiz neticesinde en derin mekân özelliğine sahip konut K.G.S.-2 (Sertler Sitesi), en sık mekân özelliği gösteren K.G.S-4 (Yenikent Kardelen Sitesi) olduğu tespit edilmiştir. Konutların lineer plan şeması ya da merkezi plan şema özelliği göstermesi, sentaktik değerleri etkilemektedir. Lineer plan şemasına yakın konutların derinlik değeri merkezi plan şemasına sahip konutlara göre yüksektir. Konutları bağlantısallık ve bütünleşme değeri açısından incelediğimizde ise K.G.S-5 ve K.G.S-6 diğerlerine oranla ciddi farklılık sunmaktadır. Özellikle K.G.S-6'da kamusal alanda yer alan mekânlar arasında birbirine geçiş sağlanması bu farklılığın önemli nedenlerindendir. Böylece konutlar arasında sosyalleşme olanağını en iyi sağlayan K.G.S-6 olduğu net bir şekilde görülmektedir (Tablo 4.82).

Tablo 4.82: Kapalı Güvenlikli Sitelerin Genel Ortalama Sentaktik Analizleri

IV. DÖNEM KONUTLARI	O. DERİNLİK	O. BAĞLANTISALLIK	O. BÜTÜNLEŞME
K.G.S.-1	2,51	483	522
K.G.S.-2	2,34	489	556
K.G.S.-3	2,40	468	500
K.G.S.-4	2,64	460	439
K.G.S.-5	2,49	711	1160
K.G.S.-6	2,44	2529	1456

Semantik olarak incelediğimiz IV. dönem konutlarında cinsiyetlere özel mekân düzenlemesi hiç bir örnekte bulunmazken, K.G.S-3 (Azra Sitesi)'de ve K.G.S-6 (Mete Konakaları)'da karşılama holünün bulunması mahremiyet seviyesine olumlu katkı sağlamaktadırlar. Konutlar özel ve kamusal alan olarak net bir biçimde ayrılmış ve gece holü de bu alanlar arasında mahremiyet kademelenmesinde önemli bir basamak görevi üstlenmektedir. Konutların giderek özelleşmesinde katkı sağlayan teknolojik gelişmeler ile bireysel mahremiyeti olumlu bir biçimde etkilemektedir. Bireysel mahremiyete etki eden bir diğer unsur oda sayılarının incelenen tüm konutlarda dördün üzerinde olmasıdır. Aile tipinin çekirdek yapı olarak değerlendirildiği bu dönemde mahremiyet seviyesi kalabalıklık durumundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Son olarak politik (imar) düzenlemeler neticesinde gerek parsel boyutlarının büyümesi gerekse de balkon alanlarının konut içi kullanıma dâhil edilmesi ile konutta mekânsal bir genişleme söz konusudur. Bu genişleme mahremiyet seviyesine olumlu yönde etki etmektedir (Tablo 4.83).

Tablo 4.83: Kapalı Güvenlikli Sitelerin Genel Ortalama Semantik Analizleri

IV. DÖNEM KONUTLARI (2000 ve Sonrası)	MAHREMİYET KODLARI							
	K1			K2		K3	K4	K5
	K1-a	K1-b	K1-c	K2-a	K2-b			
K.G.S.-1	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S.-2	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S.-3	○	●	●	●	⊙	●	●	●
K.G.S.-4	⊙	●	●	⊙	⊙	●	●	●
K.G.S.-5	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S.-6	○	●	●	●	●	●	●	●

● Var, ⊙ Kısmen, ○ Yok

4.8. Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde elde edilen verilerin dört dönem üzerinden SPSS 15 programı ile bir takım ilişkiler istatistiksel olarak test edilerek değerlendirme yapılmaktadır. Mahremiyetin geçmişten günümüze evrilme sürecini hem semantik hem de sentaktik olarak irdelenmektedir. Mekânların konfigürasyonlarına bağlı mekânsal dizim analizinde Kruskal-Wallis testi kullanılarak dönemler arasındaki mahremiyet ilişkisinin anlamlı olup olmadığına yönelik istatistiksel karşılaştırma yapılmaktadır. Sentaktik analiz ile birlikte semantik analizden elde edilen veriler ise ki-kare testi ile dönemler arası anlamsallığı sınanmış ve karşılaştırma yapılmaktadır. Böylece tezin sonucuna ulaşmaya bir adım kala yapılan tüm testlerin sonuçları değerlendirilmektedir.

4.8.1. Konya Konutları'nın mekân dizim analizine (sentaktik analizine) dayalı bulguların karşılaştırılması

Daha önceki bölümlerde yapılan sentaktik analizler neticesinde ortaya çıkan veriler hem dönem içi hem de dönemler arası ortalama derinlik, ortalama bağlantısallık ve ortalama bütünleşme değerleri tablolastırılarak sentaktik parametrelerdeki değişim sayısal olarak net bir şekilde görünmektedir (Tablo 4.84).

Tablo 4.84: Örnek konutların hem dönem içi hem de dönemler arası ortalama derinlik, ortalama bağlantısallık ve ortalama bütünleşme değerleri

KONUTLAR	ORTALAMA DERİNLİK	ORTALAMA BAĞLANTISALLIK	ORTALAMA BÜTÜNLEŞME
G.K.K.-1	1,52	892	2011
G.K.K.-2	1,80	1358	4147
G.K.K.-3	1,89	580	1416
G.K.K.-4	1,79	382	1943
G.K.K.-5	2,44	702	1730
G.K.K.-6	1,91	498	5820
G.K.K. ORTALAMA	1,89	735	2844
A.S.K.-1	1,92	259	160
A.S.K. 2	2,18	158	491
A.S.K.-3	2,10	201	103
A.S.K.-4	2,23	310	230
A.S.K.-5	2,46	438	487
A.S.K.-6	2,18	642	948
A.S.K. ORTALAMA	2,17	335	403
Ç.T.K.-1	1,97	430	426
Ç.T.K.-2	2,13	434	450
Ç.T.K.-3	2,17	771	1341
Ç.T.K.-4	2,49	344	240
Ç.T.K.-5	2,50	390	333
Ç.T.K.-6	2,50	425	401
Ç.T.K. ORTALAMA	2,29	466	532
K.G.S.-1	2,51	483	522
K.G.S.-2	2,34	489	556
K.G.S.-3	2,40	468	500
K.G.S.-4	2,64	460	439
K.G.S.-5	2,49	711	1160
K.G.S.-6	2,44	2529	1456
K.G.S. ORTALAMA	2,47	856	772

G.K.K. Geleneksel Konya Konutları, A.S.K. Apartmanlaşma Sonrası Konutlar, Ç.T.K. Çok-katlı Tekil Konutlar, K.G.S Kapalı Güvenlikli Siteler

İstatiksel olarak incelediğimizde, ortalama derinlik değeri ile dönem konutları arasında anlamlı ilişkinin varlığı kruskal-wallis testi ile analiz edilmiştir. Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) satırındaki değerin 0,009 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,05'den küçük olduğu için, konut dönemi ile ortalama derinlik arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söyleyemek mümkündür. Bu

bulgularından hareketle örneğimizde farklı dönemlere sahip konutların ortalama derinlikleri arasında anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.85). Tabloyu incelediğimizde ortalama derinlik değerinin günümüze kadar artış göstermesi mekânların derinleştiğini ispatlamaktadır. Bu testin anlamlı hale gelmesinde oda sayısının artmasına bağlı olarak konutlarda yer alan mekânların geçmişten günümüze bireyselleşme içgüdüleriyle özelleşmesi etkili olmuştur. Bu etki ile bireysel mahremiyet seviyesine olumlu bir şekilde yansımaktadır.

Tablo 4.85: Dönemler arasındaki ortalama derinlik değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Ortalama Derinlik				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Ort. Derinlik
Ort. Derinlik	G.K.K.	6	5,25	Chi-Square	11,662
	A.S.K.	6	11,33	df	3
	Ç.T.K.	6	14,75	Asymp. Sig.	,009
	K.G.S.	6	18,67	a. Kruskal Wallis Test	
	Total	24		b. Grouping Variable: konutdönem	

Dönemler arası ortalama bağlantısallık değerleri arasında yapılan kruskal-wallis testi Tablo 4.86’da gösterilmektedir. Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) satırındaki değer 0,024 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,05’den küçük olduğu için, konut dönemi ile ortalama bağlantısallık değeri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgulardan hareketle örneğimizde farklı dönemlere sahip konutların ortalama bağlantısallıkları arasında anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.86).

Tablo 4.86: Dönemler arasındaki ortalama bağlantısallık değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Ortalama Bağlantısallık				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Ort. Bağlantısallık
Ort. Bağlantısallık	G.K.K.	6	17,17	Chi-Square	9,447
	A.S.K.	6	6,50	df	3
	Ç.T.K.	6	10,00	Asymp. Sig.	,024
	K.G.S.	6	16,33	a. Kruskal Wallis Test	
	Total	24		b. Grouping Variable: konut dönem	

Bağlantısallık değeri bir mekânın başka mekânlarla olan bağlantı sayısını ifade etmesi nedeniyle, yapılan analizin anlamlı çıkmasında etkili olmuştur. Konutlar arasında ortalama bağlantısallık değeri (856) en yüksek olan K.G.S., ikinci yüksek değere (735)

ise G.K.K. sahiptir. K.G.S.'nin olduğu dönemde konutlarda oda sayısının artışına bağlı olarak antreye ve gece holüne doğrudan bağlı mekân sayısı diğerler dönemlere göre fazladır. Oda sayısının artması mahremiyet seviyesi açısından olumlu bir etki sağlamaktadır. Ayrıca G.K.K'nda ortalama bağlantısallık değerinin yüksek çıkmasındaki en önemli nedenlerden biri avludur. Gerek hacimsel olarak geniş olması gerekse de konuttaki bir çok mekân ile doğrudan bağlantılı olması ortalama bağlantısallık değerini yükseltmektedir.

Dönemler arası ortalama bütünleşme değerleri arasında yapılan kruskal-wallis testinde ortaya çıkan Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) satırındaki değerin 0,001 olduğu görülmektedir (Tablo 4.87).

Tablo 4.87: Dönemler arasındaki ortalama bütünleşme değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Ortalama Bütünleşme				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Ort. Bütünleşme
Ort.	G.K.K.	6	21,33	Chi-Square	15,587
Bütünleşme	A.S.K.	6	7,00	df	3
	Ç.T.K.	6	8,00	Asymp. Sig.	,001
	K.G.S.	6	13,67	a Kruskal Wallis Test	
	Total	24		b Grouping Variable: konut dönem	

Söz konusu değer 0,05'den küçük olduğu için, konut dönemi ile ortalama bütünleşme arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulardan hareketle farklı dönemlere ait konutların ortalama bütünleşme değerleri arasında anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır

Mekân kullanım yoğunluğunu sayısal olarak belirten bütünleşme değeri mekân içerisindeki hareketliliği ve kalabalıklığı temsil etmektedir. Bu durum sosyalleşme eylemi ile doğrudan ilişkilidir. Ortalama bütünleşme değerinin en yüksek olduğu (2844) dönem G.K.K.'nın olduğu I. Dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerin yüksek çıkmasının temel nedeni avlu mekânının boyutsal olarak diğer dönem mekânlarından büyük olması ve aile üyelerinin en sosyal alanı olmasından kaynaklanmaktadır. Kalabalıklık durumu mahremiyet seviyesini olumsuz yönde etkilediği daha önceki bölümlerde vurgulanmıştır.

Mekânsal dizim analizinde bir diğer önemli parametre olan eşgörüş analiz, mahremiyet seviyesinin belirlenmesinde ciddi katkı sağlamaktadır. Her döneme ait konutların farklı noktalarından yapılan eşgörüş analiz sonucu ile birlikte dönemler arası

ortalama değerler Tablo 4.88’de yer almaktadır. Mekân konfigürasyonu içerisinde seçilen noktalarda görünebilirlik durumu, mahremiyet seviyesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle kapının konumu açısından değerlendirdiğimizde; mekânın görünebilirliği mahremiyeti ciddi oranda etkilemektedir. Eşgörüş alanın büyüklüğü görsel erişim boyutlarına yansiyarak mahremiyet seviyesi ile ters orantı göstermektedir. Bununla birlikte, aynı görsel erişim alanına sahip durumlarda ise eş görüş çevre verisine bakılarak plan şemasında tekil mekân boyutlarının (en-boy) giderek farklılaştığı düşünülmektedir. Eşgörüş analizinde bakış noktasının sınırlayıcılara (duvar, yüklük- çiçeklik..v.b.) çarparak oluşturduğu kırıkly yüzeyler, ortalama eşgörüş çevresinin değişmesinde önemli bir husustur (Tablo 4.88).

Tablo 4.88: Dönem içi farklı noktalardan yapılan eşgörüş analiz değerleri ve dönemler arası ortalama değerler

Eş Görüş Analiz	Avlu /Konut Giriş Kapısı		Oda/Salon Giriş Kapısı		Oda/E.Yatak Odası Giriş Kapısı	
	ORTALAMA ÇEVRE	ORTALAMA ALAN	ORTALAMA ÇEVRE	ORTALAMA ALAN	ORTALAMA ÇEVRE	ORTALAMA ALAN
KONUTLAR						
G.K.K.-1	0,0268	0,0299	0,0492	0,0269	0,0465	0,0486
G.K.K.-2	0,0320	0,0386	0,0371	0,0290	0,0372	0,0293
G.K.K.-3	0,0125	0,0984	0,0034	0,0241	0,0036	0,0242
G.K.K.-4	0,0056	0,0469	0,0027	0,0213	0,0042	0,0331
G.K.K.-5	0,0067	0,1072	0,0051	0,0505	0,0058	0,0640
G.K.K.-6	0,1035	0,3021	0,0111	0,1021	0,0077	0,0787
ORTALAMA	0,0311	0,1038	0,0181	0,0423	0,0175	0,0463
A.S.K.-1	0,0006	0,0021	0,0043	0,0249	0,0031	0,0237
A.S.K.-2	0,0041	0,0199	0,0050	0,0287	0,0038	0,0217
A.S.K.-3	0,0043	0,0417	0,0065	0,0505	0,0049	0,0362
A.S.K.-4	0,0039	0,0155	0,0052	0,0395	0,0029	0,0173
A.S.K.-5	0,0051	0,0397	0,0093	0,1270	0,0083	0,0685
A.S.K.-6	0,0035	0,0317	0,0049	0,0503	0,0049	0,0243
ORTALAMA	0,0035	0,0251	0,0058	0,0534	0,0046	0,0319
Ç.T.K.-1	0,0033	0,0224	0,0059	0,0544	0,0053	0,0380
Ç.T.K.-2	0,0036	0,0156	0,0050	0,0294	0,0043	0,0221
Ç.T.K.-3	0,0047	0,0284	0,0057	0,0544	0,0053	0,0277
Ç.T.K.-4	0,0025	0,0147	0,0049	0,0469	0,0054	0,0259
Ç.T.K.-5	0,0009	0,0038	0,0038	0,0283	0,0027	0,0162
Ç.T.K.-6	0,0029	0,0124	0,0051	0,0382	0,0038	0,0203
ORTALAMA	0,0029	0,0162	0,0050	0,0419	0,0044	0,0250
K.G.S.-1	0,0022	0,0013	0,0070	0,0688	0,0053	0,0329
K.G.S.-2	0,0019	0,0108	0,0058	0,0621	0,0044	0,0372
K.G.S.-3	0,0034	0,0184	0,0053	0,0544	0,0047	0,0350
K.G.S.-4	0,0032	0,0193	0,0035	0,0344	0,0034	0,0214
K.G.S.-5	0,0044	0,0216	0,0058	0,0407	0,0034	0,0193
K.G.S.-6	0,0014	0,0081	0,0064	0,0517	0,0040	0,0185
ORTALAMA	0,0027	0,0132	0,0056	0,0520	0,0042	0,0273

G.K.K. Geleneksel Konya Konutlar, A.S.K. Apartmanlaşma Sonrası Konutlar, Ç.T.K. Çok-katlı Tekil Konutlar, K.G.S Kapalı Güvenlikli Siteler

Dört döneme uygulanan eşgörüş analizler, istatistiksel testler ile anlamlılık düzeyi aranmaktadır. Konuta erişimin sağlandığı avlu/sofa/antre/karşılama alanı kapılarının

olduğu noktadan yapılan analizde, istatistiksel olarak $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı, konut dönem ile konut giriş kapılarından yapılan eşgörü analiz arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu desteklenmiştir (Tablo 4.89-90). Fakat avlunun en ve boy oranı diğer dönem konut girişlerinden (sofa, antre, karşılama) geniş olması, en yüksek eşgörü değerinin G.K.K. döneminde çıkmasında etkili olmuştur. Yüksek duvarlarla çevrili avlu sayesinde, sokak ile konut arasında görsel erişim minimum düzeydedir. Bu durumdan yola çıkarak avlu kamusal mahremiyetin korunmasında göstermiş olduğu eşik vazifesiyle diğer dönem konutlarına göre daha fazla katkısının bulunduğu gözardı edilemez bir gerçektir.

Tablo 4.89: Dönemler arasındaki avlu/konut giriş kapısı ortalama eş görüş çevre değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Avlu/Konut Girişi Ort. Eşgörü Çevresi				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Avlu/Konut O. Eşgörü Çevre
Avlu/Konut Giriş	G.K.K.	6	21,50	Chi-Square	14,167
Kapısı Ort.	A.S.K.	6	12,00	df	3
Eşgörü Çevre	Ç.T.K.	6	8,83	Asymp. Sig.	,003
	K.G.S.	6	7,67		
	Total	24			

a Kruskal Wallis Test
b Grouping Variable: konut dönem

Tablo 4.90: Dönemler arasındaki avlu/konut giriş kapısı ortalama eş görüş alan değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Avlu/Konut Girişi Ort. Eşgörü Alanı				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Avlu/Konut O. Eşgörü Alan
Avlu/Konut Giriş	G.K.K.	6	20,67	Chi-Square	12,707
Kapısı Ort.	A.S.K.	6	13,00	df	3
Eşgörü Alan	Ç.T.K.	6	9,00	Asymp. Sig.	,004
	K.G.S.	6	7,33		
	Total	24			

a Kruskal Wallis Test
b Grouping Variable: konut dönem

Bir diğer eş görüş analizinin yapıldığı nokta eve gelen misafirin/ziyertçinin ağırlandığı oda/salon mekânının kapısından yapılan analizdir. Yapılan analiz sonucu elde edilen eşgörü alan ve çevre değerlerinin istatistiksel olarak $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönem ile oda/salon kapılarından elde edilen eşgörü çevre ile eşgörü alan arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söyleyebiliriz (Tablo 4.91-4.92). Geleneksel konutlar ile daha sonraki konutlar arasındaki eşgörü çevresinin ciddi oranda farklı çıkmasının nedeni, misafirlerin ağırlandığı odanın hem kamusal alan hem

de özel alan özelliği göstermesinden kaynaklanmaktadır. Eşgörüş ortalama alan değeri açısından baktığımızda ise gece holünün konutlarda yer almasıyla birlikte kamusal alan ile özel alanın ayrılması görsel erişim alanını daha da kısıtlamış olarak değerlendirebiliriz.

Tablo 4.91: Dönemler arasındaki salon/oda giriş kapısı ortalama eş görüş çevre değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Salon/oda Girişi Ort. Eşgörüş Çevresi				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Salon/oda O. Eşgörüş Çevre
Salon/oda	G.K.K.	6	13,75	Chi-Square	1,254
Ort. Eş Görüş	A.S.K.	6	12,00	df	3
Çevre	Ç.T.K.	6	10,08	Asymp. Sig.	,002
	K.G.S.	6	14,17		
	Total	24			

a Kruskal Wallis Test
b Grouping Variable: konut dönem

Tablo 4.92: Dönemler arasındaki salon/oda giriş kapısı ortalama eş görüş alan değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre Salon/oda Girişi Ort. Eşgörüş Alanı				Test Statistics (a,b)	
	Konut dönem	N	Mean Rank		Salon/oda O. Eşgörüş Alan
Salon/oda	G.K.K.	6	8,75	Chi-Square	3,790
O.Eşgörüş	A.S.K.	6	12,25	df	3
Alan	Ç.T.K.	6	12,33	Asymp. Sig.	,002
	K.G.S.	6	16,67		
	Total	24			

a Kruskal Wallis Test
b Grouping Variable: konut dönem

Benzer şekilde, bireysel mahremiyet açısından mahremiyetin en fazla istendiği oda/ebeveyn yatak odası kapısından yapılan eşgörüş analizinde istatistiksel olarak $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönem ile oda/salon kapılarından elde edilen eşgörüş analiz arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Eşgörüş ortalama çevrenin geleneksel konutlarda yüksek çıkmasının nedenlerinden biri, odaların çok foksiyonlu karaktere sahip olmasıdır. Hem kamusal alan hem de özel alan özelliği göstermesi, eşgörüş ortalama çevre değerinin yüksek çıkmasında etkili olmuştur. Eşgörüş ortalama alan değeri açısından baktığımızda, gece holünün konut plan şemalarında yer almasıyla özel alan ve kamusal alan arasında net bir ayrım ortaya çıkarak görsel erişimin kısıtlanmasında fayda sağlamaktadır (4.93-4.94).

Tablo 4.93: Dönemler arasındaki ebeveyn yatak odası/oda giriş kapısı ortalama eş görüş çevre değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre E.yatak odası/Oda Girişi Ort. Eşgörü Çevre

	Konut dönem	N	Mean Rank
E.Yatak	G.K.K.	6	17,33
Odası/oda	A.S.K.	6	10,58
O.Eşgörü	Ç.T.K.	6	12,08
Çevre	K.G.S.	6	10,00
Total		24	

Test Statistics (a,b)

	E. Yatak Odası /oda O. Eşgörü Çevre
Chi-Square	4,027
df	3
Asymp. Sig.	,002

a Kruskal Wallis Test

b Grouping Variable: konut dönem

Tablo 4.94: Dönemler arasındaki ebeveyn yatak odası/oda giriş kapısı ortalama eş görüş alan değerinin karşılaştırıldığı kruskal-wallis testi

Dönemlere Göre E.yatak odası/Oda Girişi Ort. Eşgörü Alanı

	Konut dönem	N	Mean Rank
E.Yatak	G.K.K.	6	17,83
Odası/oda	A.S.K.	6	11,67
O.Eşgörü	Ç.T.K.	6	9,83
Alanı	K.G.S.	6	10,67
Total		24	

Test Statistics (a,b)

	E. Yatak Odası /oda O. Eşgörü Alanı
Chi-Square	4,753
df	3
Asymp. Sig.	,001

a Kruskal Wallis Test

b Grouping Variable: konut dönem

Mahremiyet mekanizmasının doğru kurulması için etkili olan mahremiyet hiyerarşisindeki kademelenme mahremiyet seviyesi ile doğrudan ilişkilidir. Mekânsal eşik alanı, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı ve özel alan mahremiyet seviyesinin kırılma gösterdiği bölgelerdir. İlk kırılma konutun dışarısı ile içerisi arasındaki konut girişinin olduğu eşik alanda mahremiyet seviyesi 1 olarak düşünülmektedir. Konut girişinden sonra, aile üyeleri dışında, gelen misafirin kabul edildiği salon gibi alanlar kamusal alanı temsil etmektedir ve 2. derece mahremiyet seviyesine sahiptir. Kamusal alandan sonra özel alana yumuşak geçişi sağlayan gece holü adındaki mekânsal eşik alanı 3. derece mahremiyet seviyesine sahiptir. Son olarak mahremiyetin en çok arandığı ve kişinin diğerleriyle en az temas kurduğu banyo ve yatak odaları gibi mekânlar özel alan kapsamına dâhil olmaktadır (Tablo 4.95).

Tablo 4.95: Dönem içi konutların mahremiyet hiyerarşisine göre sayısal değerleri ile dönemler arası sayısal değerleri

DÖNEM KONUTLARI	Mahremiyet Hiyerarşi Bölgeleri											
	Mekânsal Eşik Alanı			Kamusal Alan			Mekânsal Geçiş Alanı			Özel Alan		
	Ortalama Derinlik	Ortalama Bağlantısallık	Ortalama Bütünleşme	Ortalama Derinlik	Ortalama Bağlantısallık	Ortalama Bütünleşme	Ortalama Derinlik	Ortalama Bağlantısallık	Ortalama Bütünleşme	Ortalama Derinlik	Ortalama Bağlantısallık	Ortalama Bütünleşme
G.K.K.-1	1,33	1284	2684	1,52	911	1941	1,33	1284	2684	1,76	539	1319
G.K.K.-2	1,54	1984	6541	1,92	1074	2313	1,61	1462	3466	2,15	734	1378
G.K.K.-3	1,58	1029	152	2,18	297	212	1,84	154	170	2,38	219	245
G.K.K.-4	1,99	665	645	1,99	335	240	1,79	294	233	2,26	272	121
G.K.K.-5	2,49	404	350	2,41	220	152	2,26	285	211	2,80	149	97
G.K.K.-6	2,16	518	804	2,24	208	141	2,06	226	182	2,52	121	97
ORTALAMA	1,84	980	1862	2,04	508	833	1,81	618	1157	2,31	339	542
A.S.K.-1	1,84	152	77	1,86	325	209	1,63	382	247	2,25	171	99
A.S.K.-2	1,79	220	791	1,86	235	845	2,17	193	640	2,47	90	238
A.S.K.-3	1,63	383	229	1,96	243	128	1,83	268	155	2,26	161	79
A.S.K.-4	1,83	451	412	2,15	347	276	1,96	420	251	2,52	157	136
A.S.K.-5	2,29	331	351	2,30	531	601	2,30	240	278	2,88	223	180
A.S.K.-6	1,87	923	1492	2,10	701	1104	1,83	810	1405	2,53	195	222
ORTALAMA	1,87	410	558	2,03	397	527	1,95	386	496	2,48	166	159
Ç.T.K.-1	1,68	467	686	1,90	466	541	1,89	511	665	2,26	167	146
Ç.T.K.-2	1,64	682	793	1,87	584	650	1,65	613	730	2,46	182	120
Ç.T.K.-3	1,76	1211	2186	1,97	1082	1917	1,78	976	1783	2,54	222	301
Ç.T.K.-4	2,13	421	326	2,35	482	305	2,16	379	256	2,70	168	106
Ç.T.K.-5	2,82	103	75	2,43	384	359	2,33	335	276	2,83	219	197
Ç.T.K.-6	2,08	602	572	2,32	528	448	2,13	494	508	2,72	236	199
ORTALAMA	2,01	581	773	2,14	587	703	1,99	551	703	2,58	199	178
K.G.S.-1	2,04	756	924	2,38	626	652	1,96	648	793	2,81	229	208
K.G.S.-2	1,83	678	1034	2,17	578	751	1,86	645	711	2,30	306	260
K.G.S.-3	2,25	325	417	2,26	553	605	1,97	539	703	2,53	287	300
K.G.S.-4	2,14	742	813	2,46	573	563	2,22	603	631	2,99	250	208
K.G.S.-5	1,91	332	245	2,24	300	189	1,92	328	425	2,76	144	75
K.G.S.-6	2,63	204	312	2,23	945	1564	1,89	1113	2080	2,83	235	304
ORTALAMA	2,13	506	624	2,29	595	720	1,97	646	890	2,70	241	225

G.K.K. Geleneksel Konya Konutlar, A.S.K. Apartmanlaşma Sonrası Konutlar,
Ç.T.K. Çok-katlı Tekil Konutlar, K.G.S Kapalı Güvenlikli Siteler

Mahremiyetin diğer bölgelere göre daha fazla istenildiği özel alanda mahremiyet seviyesi 4. derece olarak belirlenmiştir. Birden dörde kadar yükselen seviyede mahremiyet giderek önem kazanmaktadır. Bu durumda mahremiyet hiyerarşisine göre kademelenme sağlayan bu bölümlerde farklı seviyelerde mahremiyet ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaç Konya'nın geçmişten günümüze kadar sosyal paradigmalara bağlı olarak değişkenlik gösteren konut tipolojilerine yansımaktadır.

4.8.2. Konya Konutları'nın göstergebilim analizine (semantik analiz) dayalı bulguların karşılaştırılması

Sosyal paradigmalara bağlı yaşam toplumun ve toplumun barındığı konut kültürünü etkilemektedir. Sosyal paradigmalardaki evrilmeler yaşam kültürüne dolayısıyla konut plan şemalarına mahremiyet kodları olarak yansımaktadır. (Tablo 4.96).

Tablo 4.96: Mahremiyet Kodlarının dönem içi konutlarında varlığı ve dönemler arası kodlardan elde edilen sayısal veriler

KONUTLAR	MAHREMİYET KODLARI							
	K1			K2		K3	K4	K5
	K1-a	K1-b	K1-c	K2-a	K2-b			
G.K.K.-1	⊙	○	○	●	○	○	⊙	○
G.K.K.-2	⊙	○	○	●	○	○	⊙	○
G.K.K.-3	⊙	○	○	●	○	●	⊙	○
G.K.K.-4	⊙	○	○	●	○	⊙	⊙	○
G.K.K.-5	⊙	⊙	○	●	○	●	⊙	⊙
G.K.K.-6	⊙	⊙	○	●	○	●	⊙	⊙
G.K.K. ORTALAMA	1	0,33	0	2	0	0,83	1	0,33
A.S.K.-1	⊙	○	⊙	●	○	⊙	⊙	⊙
A.S.K.-2	⊙	●	⊙	⊙	●	●	⊙	⊙
A.S.K.-3	⊙	○	⊙	⊙	○	●	⊙	⊙
A.S.K.-4	○	●	⊙	⊙	●	⊙	⊙	●
A.S.K.-5	○	●	⊙	⊙	●	●	⊙	●
A.S.K.-6	○	●	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	●
A.S.K. ORTALAMA	0,5	1,33	1	1,16	1,16	1,5	1	1,5
Ç.T.K.-1	○	●	⊙	⊙	⊙	●	●	●
Ç.T.K.-2	○	●	⊙	⊙	⊙	●	●	●
Ç.T.K.-3	○	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K.-4	⊙	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K.-5	○	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K.-6	○	●	⊙	⊙	●	●	●	●
Ç.T.K. ORTALAMA	0,16	2	1	1	1,66	2	2	2
K.G.S-1	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S-2	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S-3	○	●	●	●	⊙	●	●	●
K.G.S-4	⊙	●	●	⊙	⊙	●	●	●
K.G.S-5	○	●	●	⊙	●	●	●	●
K.G.S-6	○	●	●	●	●	●	●	●
K.G.S. ORTALAMA	0,16	2	2	1,33	1,66	2	2	2

● Var (2 puan) ⊙ Kısmen (1 puan), ○ Yok (0 puan)

Bilimsel çalışmlardan referans alınarak oluşturulmuş mahremiyet kodlarının konut mekânlarındaki varlığı sorgulanarak mahremiyetin anlamı hakkında veriler elde edilmektedir. Cinsiyete (K1-a), hane halkına (K1-b) ve aile yapısına (K1-c) karşılık gelen kullanıcı kodu (K1), eşik (K2-a) ve geçiş (K2-b) kavramlarına karşılık gelen eşik-geçiş

kodu (K2), ekonomik statü kodu (K3), politik kodu (K4) ve teknoloji kodu (K5) mahremiyet seviyesiyle doğrudan ya da dolaylı ilişkili kodlardır. Bu ilişkilerin konut mekânlarında olup olmadığı ya da kısmen olduğu hakkında araştırmacıların söylemlerinden yola çıkarak tespitler yapılarak tabloleştirilmiştir. Puan sistemine bağlı olarak kodların varlığı hakkında sayısallaştırma (Var 2 puan, Kısmen 1 puan, Yok 0 puan) yapılmaktadır. Bu sayısal veriler ki-kare analiz testi ile anlamlı olup olmadığı sorgulanmaktadır. Ki-kare testinin temel amaçlarından birisi gözlenen değerlerin teorik (beklenen) değerlere yansıyor yansımadığını tespit etmektir.

İlk mahremiyet kodu olan kullanıcı kodu (K1) altında yer alan cinsiyete (K1-a) yapılan ki-kare testi ile $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 4.97).

Tablo 4.97: Cinsiyet (K1-a) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab				
Count				
		K1-a Kodu Cinsiyet		Total
		Yok	Kısmen	
Konut dönem	G.K.K.	0	6	6
	A.S.K.	3	3	6
	Ç.T.K.	5	1	6
	K.G.S.	5	1	6
Total		13	11	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,245(a)	3	,010
Likelihood Ratio	13,973	3	,003
Linear-by-Linear Association	9,297	1	,002
N of Valid Cases	24		

Bu bulgulardan yola çıkarak Konya geleneksel konutlarında kadına ve erkeğe özel ayrılmış alan olmasa da kadının mahremiyeti açısından mutfak mekânı genel görüş alanından uzak bir noktada konumlandırılmıştır. Geçmişten günümüze kadar geçen süreçte, cinsiyet kodunun varlığı giderek azalma seyretmektedir. Özellikle 1980 sonrası dönemden günümüze uzanan süreçte mutfağın kadına ait olma düşüncesi giderek kaybolmaktadır.

Kullanıcı kodu (K1) altında yer alan diğer alt kod hane halkıdır (K1-b). Yapılan ki-kare testi ile $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile hane halkı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 4.98).

Tablo 4.98: Hane halkı (K1-b) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab

Count

		K1-b Kodu Hane Halkı			Total
		Yok	Kısmen	Var	
Konut dönemi	G.K.K.	4	2	0	6
	A.S.K.	2	0	4	6
	Ç.T.K.	0	0	6	6
	K.G.S.	0	0	6	6
Total			2	16	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,333(a)	6	,004
Likelihood Ratio	24,274	6	,000
Linear-by-Linear Association	12,424	1	,000
N of Valid Cases	24		

Hane halkı ve hane halkı dışından oluşan konut kullanıcı grubuna ayrılmış alanların olup olmadığı sorgulanmıştır. Odaların çok fonksiyonlu özellik göstermesi nedeniyle geleneksel konutlarda kamusal alan ile özel alan ayrımı yoktur. I. dönem konutlarının ikisinde (G.K.K.-5 ve G.K.K.-6) kamusal alan ile özel alan net olmayan bir biçimde ayrılma göstermesi, kamusal/özel alan ayrımı için ilk adımların atıldığını sergilemektedir. II. dönem konutlarının yarısında kamusal/özel alan ayrımının olması, I. dönem ile III. dönem arasında yumuşak geçişi sağlamaktadır. Son iki dönemde kamusal alan ve özel alanın plan şemasında yerini alması mahremiyet açısından olumlu bir etki bırakmaktadır.

Kullanıcı kodu altında yer alan son kod aile yapısı (K1-c) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan ki-kare testi ile $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile hane halkı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir (Tablo 4.99). Aile yapısı olarak çekirdek ailenin varlığı hakkında tespitlerde bulunmaktadır. Bilimsel çalışmalardan elde edilen bilgiler neticesinde geleneksel konutların olduğu dönemdeki konutlarda yaygın olarak geniş aile yapısının mevcut olduğu düşüncesinden yola çıkarak, bu dönem çekirdek aile yapısı yok denilecek kadar azdır. II. ve III. dönem konutlarında ise her iki aile yapısının da yaygın olduğu ve son dönem konutlarında ise çekirdek aile yapısının baskın olduğu yapılan bilimsel çalışmalarla desteklenmiştir.

Tablo 4.99: Aile Yapısı (K1-c) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab

Count

		K1-c Kodu Aile Yapısı			Total
		Yok	Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	6	0	0	6
	A.S.K.	0	6	0	6
	Ç.T.K.	0	6	0	6
	K.G.S.	0	0	6	6
Total			12	6	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,000(a)	6	,000
Likelihood Ratio	49,907	6	,000
Linear-by-Linear Association	20,700	1	,000
N of Valid Cases	24		

Konuta erişimin sağlandığı eşik, sosyo-kültürel yaşama bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Konut dönemleri ile eşik arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığı ki-kare testi ile sorgulanmaktadır. Yapılan ki-kare testi ile $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile eşik arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 4.100).

Tablo 4.100: Eşik (K2-a) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab

Count

		K2-a Kodu Eşik		Total
		Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	0	6	6
	A.S.K.	5	1	6
	Ç.T.K.	6	0	6
	K.G.S.	4	2	6
Total			9	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,756(a)	3	,002
Likelihood Ratio	18,710	3	,000
Linear-by-Linear Association	5,759	1	,016
N of Valid Cases	24		

Geleneksel konutlarda sosyo-kültürel yaşam ile şekillenen avlu güçlü bir eşik görevi yapmaktadır. Modernleşme ile birlikte apartmanlaşma sonrası konutlarda avlunun yerini sembolik de olsa karşılama biriminin alması, mahremiyet seviyesine olumlu katkısı devam etmektedir. Fakat karşılama biriminin olmadığı, sofa ile erişimin sağlandığı II. dönem konutlarında sofa da mahremiyete kısmen katkı sağlamaktadır. Diğer dönemlerde sofanın yerini alan antre konuta mahremiyet yönünden belli oranda da olsa katkısı bulunmaktadır.

Eşik ile benzer şekilde konutta gece holünün bulunması, sosyo-kültürel yaşamın bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Konut dönemi ile geçiş arasındaki anlamlı ilişkinin olup olmadığı ki-kare testi ile sorgulanmaktadır. Yapılan test neticesinde $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile geçiş arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 4.101).

Tablo 4.101: Geçiş (K2-b) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab					
Count					
		K2-b Kodu Geçiş			Total
		Yok	Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	6	0	0	6
	A.S.K.	2	1	3	6
	Ç.T.K.	0	2	4	6
	K.G.S.	0	2	4	6
Total			5	11	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,109(a)	6	,006
Likelihood Ratio	23,014	6	,001
Linear-by-Linear Association	11,207	1	,001
N of Valid Cases	24		

Özel alan ile kamusal alan arasında gece holünün kapı ile ayrılması iki bölge arasında istenildiğinde görsel erişim minimuma indirgenebilmektedir. Gece holü ile antre arasında gece holü kapısının olmaması mahremiyet seviyesini gece hol kapısı olana göre daha az oranda tutabilmektedir. Geleneksel konutlarda gece holünün olmamasındaki temel nedenlerden biri odaların çok fonksiyonlu özelliğinden kaynaklanmaktadır. II.dönem konutlarının bir kısmında (A.S.K.-1 ve A.S.K.-3) gece

holü bulunmamaktadır. III. ve IV. dönem konutlarında ise antreden kapı ile ayrılmış ya da ayrılmamış gece holü tüm plan şemalarında bulunmaktadır.

K3 kodu ile ekonomik statünün mahremiyet seviyesi ile ilişkili olup olmadığına dair yapılan ki-kare testi $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile ekonomik statü arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 4.102). Bu durum neticesinde elde edilen bilgiler yüksek ekonomik statü mahremiyete katkı sağlamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir; ekonomik statüsü yüksek olmayan kullanıcının mahremiyeti yoktur düşüncesi olamaz. Ekonomik seviyesi düşük konut kullanıcısı konutun sağlamış olduğu imkânlar dâhilinde mahremiyetini korumaktadır.

Tablo 4.102: Ekonomik Statü (K3) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Count		K3 Kodu Ekonomik Statü			Total
		Yok	Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	2	1	3	6
	A.S.K.	0	3	3	6
	Ç.T.K.	0	0	6	6
	K.G.S.	0	0	6	6
Total		2	4	18	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,000(a)	6	,030
Likelihood Ratio	14,176	6	,028
Linear-by-Linear Association	6,654	1	,010
N of Valid Cases	24		

Politik (K4) düzenlemeler konutların konumlanmasında ve boyut (en/boy) kazanmasında etkilidir. Yapılan ki-kare testi ile $p < 0,05$ şartını karşıladığından konut dönemi ile politik arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 4.103).

Tablo 4.103: Politik (K4) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab

Count

		K4 Kodu Politik		Total
		Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	6	0	6
	A.S.K.	6	0	6
	Ç.T.K.	0	6	6
	K.G.S.	0	6	6
Total			12	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,000(a)	3	,000
Likelihood Ratio	33,271	3	,000
Linear-by-Linear Association	18,400	1	,000
N of Valid Cases	24		

Geleneksel konutların yapıldığı dönemde plan şemasına yönelik bir politik yaptırım söz konusu olmayıp sadece komşulardan gelebilecek görsel erişimin kontrol altında tutulmasına yönelik politik (imar) hüküm bulunmaktadır. III. ve IV. dönem konutlarında parsel büyüklüğüne yönelik uygulamada, konut boyutlarının büyümesine dolayısıyla odaların daha da özelleşme göstererek bireysel mahremiyet seviyesine katkı sağlamaktadır.

K5 kodu adı altında bulunan teknolojik özellikler mahremiyet seviyesini etkileyen bir diğer sosyal paradigma olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan ki-kare testi ile Assymp.Sig. sütunun en üstündeki anlamlılık değerinin $p=0,001$ olduğu görülmektedir. Bu değer $p < 0,05$ şartını karşıladığından dolayı konut dönemi ile teknoloji arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 4.104).

Tablo 4.104: Teknoloji (K5) kodu ile konut dönemleri arasındaki Ki-Kare analiz testi

Crosstab

Count

		K5 Kodu Teknoloji			Total
		Yok	Kısmen	Var	
Konut dönem	G.K.K.	4	2	0	6
	A.S.K.	0	3	3	6
	Ç.T.K.	0	0	6	6
	K.G.S.	0	0	6	6
Total			5	15	24

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,000(a)	6	,001
Likelihood Ratio	28,164	6	,000
Linear-by-Linear Association	14,953	1	,000
N of Valid Cases	24		

Geleneksel konutlarda bireysel mahremiyetin yüksek olduğu tuvalet (hela) biriminin avlu içerisinde çözülmesi mahremiyet kontrolünü zedelemektedir. Ayrıca gusülhanelerin oda içerisinde yer alması yıkanma eyleminin gerçekleştiği alanı özelleştirmemektedir. II. dönem konutlarında tesisat sistemindeki teknolojik imkânlar ile yıkanma eylemi banyo alanında tuvalet ile yan yana, ana holden ayrı bir hol ile çözülmesi mahremiyet açısından önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca ısıtma sisteminde sobanın kullanılması odaların özelleşmesini güçleştirmektedir. 1970’li yıllardan günümüze kadar geçen süre içerisinde kalorifer/yerden ısıtma gibi ısıtma teknolojisindeki gelişme ve ıslak hacimlerin plan şemasında herhangi bir noktada çözülmesine imkân veren tesisat teknolojisi, mahremiyet seviyesine ciddi oranda katkı sağlamaktadır. Ayrıca belirtmekte fayda var; günümüzde kamusal alan içerisinde yer alan bireysel mahremiyetin arandığı tuvalet mekânı, kamusal alandan lavabo alanı ile ayrılarak kademe kazanmış ve dolayısıyla görsel erişim kısıtlanmıştır.

4.8.2. Konya Konutları’nın analizler sonucu değerlendirilmesi

Araştırma problemine yönelik uygulanan yöntemler neticesinde; mahremiyetin evrilme süreci dönemlere göre farklılık göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, mahremiyetin kaybolmadığı fakat boyut değiştirdiği anlaşılmaktadır. Geleneksel konutlarda konutun içerisi ile dışı arasındaki mahremiyet kontrolü yüksek avlu duvarlarıyla çok net bir şekilde sağlanırken, odaların birden çok işleve sahip olma karakteri bireysel mahremiyeti korumaya yönelik yetersiz kalmaktadır. Tam tersi bir bakış açısıyla IV. dönem konutlarında kentsel ayrışma ile kendi içerisinde kamusal alan oluşturma yaklaşımı söz konusudur. Bununla birlikte, konut içi mahremiyet seviyesini etkileyen en önemli etkenlerden biri kademelenme dediğimiz hiyerarşinin doğru kurulmasıdır.

Mahremiyetin mekân içerisindeki anlamına yönelik olarak kurulan semantik yöntem ile mahremiyet kodlarının varlığı dönemsel olarak karşılaştırılmıştır. Mahremiyet

kodları arasında cinsiyet kodunda geçmişten günümüze kadar geçen süreçte kadın ve erkeğe özel mekân oluşturulmasa da kadın ile özdeşleştirilmiş mutfak mekânının konumu plan şemasında değişkenlik göstermektedir. Özel alan içerisinde görsel erişimden uzak, ana küttleden, ana holden koparılan mutfak mekânı günümüzde konutların merkezinde yer almaktadır. Cinsiyet kodu ile ilişkili olan *“Kadın ile konutlardaki mahremiyet ilişkisi günümüze kadar devam etmekle birlikte ilişki sınırları değişmiştir”* H1 hipotezinin doğruluğu kanıtlanmıştır. Hane halkı kodu altında konuttaki hane halkının mahremiyetinin korunmasına yönelik konutun kamusal ve özel alan olarak ayrılması, eve gelen misafirin özel alanı görmesine engel olmaktadır. Dolayısıyla *“Konutun sosyo-kültürel yaşam gereği kamusal ve özel alana ayrılması mahremiyet seviyesini etkilemektedir”* H2 hipotezinin doğruluğu kanıtlanmaktadır. Geçmişten günümüze sosyal paradigma evrilmeleri neticesinde toplum ile birlikte aile yapısı da değişim sürecine girmiştir. Geleneksel konutların olduğu dönemde, her oda bir evi temsil eden çekirdek ailelerden oluşan geniş aile yapısı yaygındı. Günümüze kadar geçen süreç içerisinde geniş aile yapısının giderek dağılması sonucu çekirdek aile yapısına dönüşmektedir. Bu dönüşüm ile konut içerisindeki kullanıcı sayısı ve kalabalıklık durumu değişim göstermektedir. Bu bağlamda, *“Toplum ve aile yapısındaki değişim konutların mekânsal mahremiyetini etkilemektedir”* H3 hipotezinin doğruluğunu destekleyen sonucu ortaya koymaktadır. Konut içi mahremiyetin korunmasına yönelik farklı kültürlerde farklı çözümler sunulmaktadır. Sosyo-kültürel yaşamda mahremiyetin birinci derecede öneme sahip toplumlarda avlulu konut çözümleri kamusal mahremiyetin önemini ispatlamaktadır. Apartman ya da sitelerde avlu olmasa da Konya toplumunun sosyo-kültürel yaşamından gelen avlu yaklaşımı, karşılama holü ile sembolik de olsa karşılanmaya çalışılmıştır. Karşılama holünün konut girişine kademe oluşturarak kamusal mahremiyete sağlamış olduğu katkı yadsınamaz. Dolayısıyla, *“Konuta erişimin kademeli olarak sağlanması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir”* H4 hipotezinin doğruluğu ispatlanmıştır. Yine sosyo-kültürel değişime rağmen mahrem alanın konuta gelen misafir tarafından görünmemesine yönelik oluşturulan gece holü, III. ve IV. dönem konutlarında mahremiyetin korunmasında önemli katkı sağlamaktadır. Böylece *“Özel alan ile kamusal alan arasında yumuşak geçişin olması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir”* H5 hipotezi ile gece holünün mahremiyet seviyesini koruduğu doğrulanmaktadır. Geleneksel konutların inşa edildiği dönemde üç oda, iki oda hatta bir odadan oluşan evlerdeki mahremiyet seviyesi konutun sunduğu imkânlar dâhilinde sınırlı düzeyde kalabilmektedir. Konut sakininin sahip olduğu yüksek ekonomik statü boyutsal

olarak konutun büyümesine ve oda sayının artmasına neden olmaktadır. Oda sayının artması ile bireysel mahremiyetin korunmasına daha fazla imkân sağlaması “*Sosyo-ekonomik statü konutun mekânsal mahremiyetini değiştirmektedir*” H6 hipotezini doğrulamaktadır. Ayrıca 1980 sonrası ortaya çıkan küreselleşme ile konutun barınma gereksinimi ile birlikte dönemin konfor şartları artırılarak bireysel kullanıma yönelik çözümler sunulmaktadır. Bu durumda, “*Küreselleşme ile ortaya çıkan bireyselleşme mekânsal mahremiyet sınırını değiştirmektedir*” H7 hipotezi doğrulanmaktadır. Sosyo-politik boyutu açısından mahremiyeti incelediğimizde geleneksel konutlarda komşu ile görsel erişim yönünden bir politik düzenleme söz konusu olup kamusal mahremiyetin önemi vurgulanmaktadır. Cumhuriyet’in kurulması ile başlayan modernizm hareketi gerek toplum, aile, kadın üzerinde gerekse de kentleşmeye dolayısıyla konuta yönelik politik düzenlemeler mahremiyetin anlam kaymasına neden olmaktadır. Medeni kanun ile kadının eğitimden sanayiye kadar farklı dallarda yer alması sonucu kadının toplum içerisindeki görünürlüğü artmaktadır. Dolayısıyla, geçmişte kadın ile özelleşmiş olan mutfak mekânı, görsel erişimden uzak yerlere konumlandırılırken kadının toplum içerisindeki görünürlüğünün artması ile günümüze kadar ki süreçte konutta kolay ulaşılabilen ve göz önünde bir noktada yer almaktadır. Bu durumda, “*Kadına yönelik politik düzenlemeler konut içi mahremiyeti etkilemektedir*” H8 hipotezinin doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca politik (imar) düzenlemeler doğrultusunda ilk yükselen apartmanlar aile apartmanı olarak değerlendirilirken 1965 yılı Kat Mülkiyeti Kanunu ile apartmanlar her kesime hitap edecek şekilde oluşturulmuştur. İlk apartmanlarda geleneksel izlerin rastlanıldığı plan şemalarının yerini, kamusal alan ile özel alanın ayrıldığı standart plan şemaları olarak konut değişim sürecine girilmiştir. 2000 yılı sonrasında kentsel dönüşüm ve yenileme yaklaşımının benimsendiği kapalı güvenli sitelerde, konutun anlamı boyut değiştirmektedir. Tüm bunlar ışığında uygulanan politik düzenlemeler ile konutlar gerek boyutsal olarak gerekse de parsel seviyesinde ciddi değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Değişen konutlarla birlikte mahremiyetin de değiştiği “*Kentleşme politikaları ile ortaya çıkan konut tipolojisindeki mekânlarda mahremiyet farklılık göstermektedir*” H9 hipotezi ile doğrulanmaktadır. Konutların geçmişten günümüze boyutsal olarak büyüme göstermesi özel alan ile kamusal alan boyutlarını da etkileyerek bireysel mahremiyete doğru yönelim göstermektedir. Geçmişten günümüze kadar gerek tesisat gerekse de ısıtma sistemlerindeki teknolojik gelişme konutlara yansımaktadır. Geleneksel konutlarda tuvalet mekânının avlu içerisinde konumlanması mahremiyet açısından olumsuz bir durum sağlarken apartmanlaşma süreci

ile konut içerisinde ana holden ayrı bir hol ile yerini almıştır. Günümüzde kamusal alanda konumlanan tuvalet mekânı lavabo alanı ile kademe kazandırılarak kamusal alandan belli oranda da olsa ayrılmaktadır. Yıkanma eyleminin oda içerisinde gerçekleştiği gusülhanelerden banyo mekânına geçiş tesisat sistemindeki gelişmelerle ilgilidir. Ayrıca ocak/soba kullanımının gerçekleştiği dönemlerde odalarda özelleşme söz konusu değildir. Merkezi ısıtma sistemi teknolojisinin konutlarda yaygınlaşması ile odaların özelleşmesi dolayısıyla bireysel mahremiyet seviyesinin artmasına vesile olmaktadır. Böylece “*Teknolojik gelişmeler mekânsal mahremiyetin sağlanmasını olumlu etkilemektedir*” H10 hipotezinin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Yukarıdaki semantik alt hipotezlerin doğruluğu neticesinde modernizm ile birlikte konutun anlamının değiştiği süreçte mahremiyet de etkilenecek farklı bir boyut kazanmıştır. Bu doğrultuda “*Modernizm ile birlikte yaşanan sosyal paradigmalar konut tipolojisini etkilemiş ve mahremiyet seviyelerini farklılaştırmıştır*” ana hipotezi doğrulanarak sosyal paradigmaların mahremiyet üzerindeki etkisine yönelik sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-teknolojik alt hipotezlerin doğruluğu sınanmıştır.

Anlamsal (semantik) hipotezlerin doğruluğunun göstergebilim yöntemi ile kanıtlanmasının yanı sıra dizimsel (sentaktik) hipotezlerin doğruluğu da mekân dizim yöntemi ile sınanarak mahremiyet bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda sentaktik analizlerde elde edilen verilere göre dört dönem arasındaki dizimsel parametrelerin ortalama değerleri karşılaştırılarak mahremiyetin değişim eğilimleri hakkında fikirler ortaya çıkmaktadır.

Ortalama derinlik değeri açısından karşılaştırılan dört dönemde, mekânların kademelenme göstererek derinleşmesi ile mekâna erişim zorlaşmaktadır. Bu nedenle derinlik değerinin artışı mahremiyet seviyesine katkı sağlamaktadır. Böylece “*Mekân konfigürasyonunda mekânların derinliğinin artması mahremiyet seviyesini olumlu etkilemektedir*” H11 hipotezinin doğruluğunu ispatlamaktadır. Ayrıca özel alan ile kamusal alan arasındaki derinlik değerlerinin değişkenlik göstermesi kimi dönemde (I.Dönem) kamusal mahremiyet seviyesini yüksek tutarken kimi dönemde (III. ve IV. Dönem) ise odaların özelleşme göstermesine bağlı olarak bireysel mahremiyet seviyesini yükseltmiştir. Böylece derinlik parametresi ile doğruluğu sınanan “*Özel alan ve kamusal alan büyüklüğü dönemler arası farklılık göstererek bireysel/kamusal mahremiyeti etkilemektedir*” H12 hipotezi doğrulanmıştır.

Ortalama bağlantısallık parametresi açısından karşılaştırdığımız dönemlerde, konutların plan şemasında yer alan mekânların birden çok mekânla doğrudan ilişkili olması o mekânlarda kullanıcı hareketinin ve kullanıcı sayısının fazla olduğunu göstermektedir. Bu durumda *“Mekâna birden fazla erişim noktasının oluşturulması mahremiyeti olumsuz etkilemektedir”* H13 hipotezinin doğruluğunu desteklemektedir.

Ortalama bütünleşme parametre değerlerinin dört dönem içerisinde karşılaştırıldığında konutlarda en sosyal alanları ifade ederek kalabalıklık ve kolay erişim durumunu göstermektedir. Ortalama bağlantısallık parametresi ile doğru orantılı olan ortalama bütünleşme parametresi mahremiyet seviyesi ile ters orantılıdır. *“Mekân konfigürasyonunda bütünleşik mekânlar mahremiyet seviyesinin düşük olduğu mekânlardır”* H14 hipotezinin doğruluğu bu parametre ile ispatlanmaktadır. Ayrıca dönemler arasında farklı boyutlara sahip özel ve kamusal alan plan şemasında yer almasına rağmen, geleneksel konutların olduğu dönemde kamusal alan baskın rol oynamaktadır. Günümüze kadar geçen sürece baktığımızda ise, odaların özelleşmesi ile bu rol kamusal alandan özel alana doğru kaymaktadır. Böylece *“Konutlarda kamusal alan ile özel alan kaybolmamış ama birbirine doğru kayma eğilimi göstermektedir”* H15 hipotezinin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Sentaktik parametrelerden son olarak eşgörü analiz ile görsel erişim alanları oluşturularak bakılan noktadan ortaya çıkan görüş alanı tespit edilebilmektedir. Yapılan eşgörü analizi sonucu en büyük görüş alanı avlu kapısının olduğu nokta olmasına rağmen, konut içi mekânların görünmemesine ve mahremiyetin korunmasına ciddi katkı sağlamaktadır. Gerek konut girişinden, gerek kamusal alan girişinden, gerekse de özel alan girişinden baktığımız noktalarda görsel erişim alan boyutu değişkenlik göstermektedir. Alanın büyümesi mahremiyet açısından olumsuz bir durum iken alanın daralması mahremiyet açısından olumlu olmaktadır. Bu yüzden *“Konut içerisinde kapıların konumu görsel alan büyüklüğünü dolayısıyla mahremiyeti etkilemektedir”* H16 hipotezinin doğruluğu kanıtlanmıştır. Ayrıca gece holünün plan şemasında yer alması ile özel alanın kamusal alandan gözetlenmesine engel olarak görsel erişimi kısıtlamaktadır. Böylece *“Konutlarda mekânsal geçiş alanının varlığı özel ile kamusal alan arasındaki görsel erişimi azaltmaktadır.”* H17 hipotezinin doğruluğu ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki sentaktik alt hipotezlerin doğruluğu neticesinde, mahremiyet seviyesini mekânların dizilimi, mekâna birden fazla noktadan erişimi, mekânların kademelenmesi, gece holünün varlığı, kapının konumu gibi belirleyiciler etkilemektedir.

Ayrıca, özel alan, kamusal alan, mekânsal geçiş alanı ve mekânsal eşik alanı boyutları dönem konutlarına göre değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenlik mahremiyet seviyelerine yansiyarak konut girişinden mahremiyet isteğinin en yoğun olduğu birimlere kadar yükselen bir hiyerarşide devam etmektedir. Bu durumda “*Farklılaşan konut tipolojilerinde mahremiyet hiyerarşisi mahremiyet seviyesini etkilemektedir*” dizimsel ana hipotezi doğrulanmaktadır. Yapılan değerlendirmelerin özetlenmiş hali Tablo 4.105’de ve Şekil 79’da verilmiştir.

Tablo 4.105: Göstergebilim ve Sentaktik Analiz bulgularının değerlendirme tablosu

SEMANTİK BELİRLEYİCİLER	MAHREMİYET SEVİYESİ
Kullanıcı	
Cinsiyet (Kadına ve erkeğe özel mekân oluşturulması)	Yüksek Mahremiyet
Hane Halkı (Gelen misafir ile aile içi özel kullanım alanını ayırmak)	Yüksek Mahremiyet
Aile Yapısı (Konut kullanıcılarını çekirdek aile olması)	Yüksek Mahremiyet
Eşik-Geçiş	
Eşik (Konut girişinin kademelenmesi)	Yüksek Mahremiyet
Geçiş (Gece holünün olması)	Yüksek Mahremiyet
Ekonomik statü (Düşük Ekonomik durum)	Düşük Mahremiyet
Politik (Politik düzenlemeler)	Yüksek Mahremiyet
Teknoloji (Mekânların özelleşmesi)	Yüksek Mahremiyet
SENTAKTİK BELİRLEYİCİLER	
Düşük Derinlik (Doğrudan erişilebilir olma ve yaya aksı üzerinde olma)	Düşük Mahremiyet
Yüksek Bağlantısallık (Bir mekânın birden fazla bağlantılı olması)	Düşük Mahremiyet
Yüksek Bütünleşme (Kolay erişilebilir ve kalabalık olma)	Düşük Mahremiyet
Yüksek Eşgörsel Alan ve Eşgörsel Çevre (kesintisiz ve geniş görüş alanı)	Düşük Mahremiyet

Sosyal Boyut

* Dönemin Sosyo-ekonomik statüsü konut boyutunu ve oda sayısını etkileyerek mahremiyet seviyesinin farklılık göstermesine neden olmaktadır.

*Dışarıdan gelebilecek görsel erişme karşı politik yaptırım söz konudur.

*Dönemin teknolojik imkânlarının kısıtlı olması mutfak ve hela gibi birimlerin avlu içerisinde çözülmesine neden olmaktadır.

*Kadına, aileye ve topluma yönelik politik yaptırımlar ile sosyo-kültürel kayma söz konudur.

*Kadının çalışma hayatında çeşitli pozisyonlarda yer alması ile mahremiyet farklı bir anlam kazanmaktadır.

1965 Kat Mülkiyeti Kanunu çıkarılması ile konutlarda geleneksel izler kaybolarak standart plan şemasına doğru bir yönelim söz konusudur.

*Teknolojik imkânlar ile mutfak, tuvalet ve banyo konut içerisine alınmasına rağmen ayrı bir hol aile ana holden ayrılması mahremiyete önemli katkı sağlamaktadır..

1980 Liberal politika yaklaşımı ile küreselleşme süreci başlamıştır.

*Yap-sat ve kooperatifçilik yoluyla konut sektörü ivme kazanması mahremiyet gibi sosyo-kültürel değerlerin geri planda kalmasına neden olmaktadır.

2000 yılında kentsel dönüşüm ve yenileme hareketi başladı.

*Büyük ölçekli finans kuruluşları konut üretimine el koyması ile "konfor ve lüks" kavramı konut biçimlenmesinde etkili olmuştur.

*Son teknoloji ile yapılan konutlarda bireyselleşme diğer dönemlere göre fazladır.

Mekânsal Boyut

Geleneksel Konya Konutları (G.K.K)

* Geleneksel konutlarda sosyo-kültürel yaşamdan gelen mahremiyet yaklaşımı konut biçimlenmesinde etkili olmuştur.

*Yüksek avlu duvarları ile çevrili konutta, dışarıya karşı kamusal mahremiyet net bir biçimde ortaya konulmaktadır.

*Odalarda çok fonksiyonlu özellik göstermesi konut içi mahremiyet kontrolünü güçlendirmektedir.

*Kamusal mahremiyete karşı oluşturulmuş mahremiyete mekanizması bireysel mahremiyet yönünden zayıf kalmıştır.

Apartmanlaşma Sonrası Konutlar (A.S.K)

*Yüksek avlu duvarlar kaybolarak yerini sofa veya antreye bırakması kamusal mahremiyetin gücünü zayıflatmıştır.

*Sofa etrafında odaların dizilmesi bireysel mahremiyet kontrolünü güçlendirmektedir.

*Konutlarda kamusal ile özel alan ayrılarak gece holü mekânsal geçiş alanı özelliği kazanmaktadır.

*Odalarda çok fonksiyonlu kullanım özelliği kaybolarak bireysel mahremiyet açısından olumlu etki sağlamaktadır.

*Dönem sonunda banyo mekânı gece holüne bağlanarak özel alanda kalmıştır.

Çok-katlı Tekil Konutlar (Ç.T.K)

*Konutlarda hem yatayda hem de düşeyde yoğunlaşma kamusal mahremiyet açısından olumsuz bir durumdur.

*Sofa mekânı bu dönemde tamamen kaybolarak bireysel mahremiyetin güçlenmesine doğru bir yönelme söz konudur.

*Ebeveyn banyosunun bu dönemde ortaya çıkması aile içi mahremiyete katkı sağlamaktadır.

Kapalı Güvenlikli Site (K.G.S)

*Konutlarda bireysel kullanıma yönelik oda sayısının artması bireysel mahremiyete katkı sağlamaktadır.

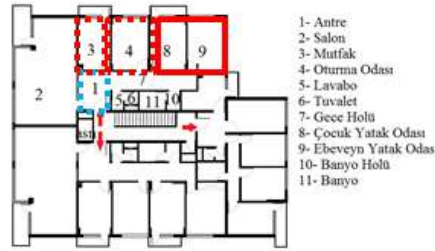
*Karşılama birimin olduğu evlerde kamusal mahremiyet güçlü iken olmadığı evlerde kamusal mahremiyet zayıflık göstermektedir.

1.Dönem (1839-1950)

1965 Kat Mülkiyeti Kanunu Sonrası

2.Dönem (1950-1980)

3.Dönem (1980-2000)

4.Dönem (2000 yılı sonrası)

— Yüksek Kamusal Mahremiyet — Düşük Kamusal Mah. — Yüksek Bireysel Mahremiyet — Düşük Bireysel Mah.

Şekil 4.79. Konya kentindeki konutlarda mahremiyetin değişim süreci

5. SONUÇ

En basit anlamıyla “yaşam biçimi” olarak tanımlayabileceğimiz sosyal paradigmalar, toplumların yemek, giyim ve barınma biçimine kadar geniş bir yelpazede etki alanına sahiptir. Sosyal paradigmalar sahip olduğu norm ve kurallar aracılığıyla toplumların politik, ekonomik ve kültürel yaşamında hayati rol oynamaktadırlar. Temelde barınma ihtiyacına cevap vermek amacıyla şekillenmiş olan konutun, sosyal paradigmalar ile ilişkisi geçmişten günümüze kadar farklı izler taşımaktadır. Toplum ve insan etkileşimi üzerine kurulu bir kavram olan sosyal paradigmaların, konutların biçimlenmesindeki etkisi göz ardı edilemez. Sosyo-kültür, sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-teknolojik faktörlerden oluşan sosyal paradigmaların konut üzerindeki etkisi modernizm ile birlikte farklı bir boyuta doğru evrilmektedir. İnsanın fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimine bağlı olarak oluşturulmuş ihtiyaç hiyerarşisini konut açısından değerlendirdiğimizde, barınmadan sonra gelen temel ihtiyaç, güvenlik ve mahremiyettir. Paradigma evrilmeleri sürecinde, mekânsal mahremiyet değişiminin konuta yansımalarının araştırılması tez konusu olarak belirlenmiştir.

Genel anlamıyla mahremiyet, kişinin diğerleriyle sınır oluşturma ve ilişki durumunu yöneten kontrol mekanizmasıdır. Bu ilişki durumu iletişim ve etkileşim haline göre samimiyetten resmiyete kadar farklı kademelerde derecelenmektedir. Mahremiyet hiyerarşisi olarak tanımlayabileceğimiz bu derecelenmeyi, kişinin mahremiyet ihtiyacını en çok talep ettiği konut içerisinde sorgulamak önemlidir. Çünkü sosyal paradigmalara bağlı olarak şekillenen konutta mahremiyet hiyerarşisi kültürlere göre farklılık sunabilmektedir. Öyle ki, aynı toplum içerisinde kronolojik olarak mahremiyetin konut içerisinde anlamsal ve mekânsal olarak boyut değiştirebildiğini görebilmekteyiz.

Yapılan araştırma neticesinde ortaya çıkan sonuçlar mahremiyetin mekânsal ve anlamsal boyutunun güncellenmesinde fayda sağlamaktadır. Geleneksel toplumlarda kamusal alanın ön plana çıktığı sosyo-kültürel yaşamda zaman içerisinde bireysellik trend haline gelmiştir. Yüksek, katı ve sert sınırlarla tanımlanan mahremiyet mekanizması, günümüzde bulanıklaşarak alçak, esnek ve yumuşak sınırlarla yeniden tariflenmiştir. Geçmişte “dışarı kapalı” ve “içe dönük olma” yaklaşımı, modern dünyanın genel alışkanlıklarına göre yeniden biçim kazanmıştır. Dolayısıyla içe dönük olma düşüncesi günümüzde dışı açılım halini almıştır. Avlu, geleneksel yaşam kültüründe hane halkının egemenlik alanını temsil etmektedir. Bu alan katı ve net sınırlar ile kamusal alandan

ayrılmaktadır. Apartmanlaşma süreci ile birlikte avlunun plan şemasından kaybolması konutun egemenlik alanı için önemli bir kırılma yaşanmasına neden olmaktadır. Sınırların sosyal paradigmalara bağlı evrilme geçirdiği bu süreçte, kullanıcıların özellikle kadınların egemenlik alanı yeniden tanımlanmıştır.

Araştırmalar konut içi mahremiyeti, ister yabancılarla (komşu/misafir) isterse de aile üyelerinin kendi içerisindeki görsel etkileşim olarak ifade etmişlerdir. Aslında konut içi mahremiyetten kast edilen, konut içerisinde hangi mekânların aile üyeleri ve gelen misafirlerin (aile dışı) ortak kullanımına izin verme, hangi mekânların ise, bireye kendine ait alan oluşturarak diğerleri ile görsel teması minimuma indirme durumudur. Bu noktada, yapılan bilimsel çalışmalarda mahremiyetin geleneksel konutta sokak ile ilişkisi üzerine çalışmalar söz konusu iken, “oda” temelinde sorgulanması geri planda bırakılmıştır. Ayrıca, geleneksel konutlardan günümüze uzanan kronolojik aralıkta “konut içi mahremiyet”i araştırma konusu olarak ele alan çalışmanın yetersiz olması bu çalışmayı bilimsel platformda öne çıkarmaktadır.

Alan çalışması mahremiyetin evrilme sürecinde hem mekânsal hem de sosyal boyutta olmak üzere çift yönlü bir süreç izlemektedir.

- Araştırmada kullanılan yöntemlere dayalı sonuçlara baktığımızda; göstergebilim ve mekân dizim yöntemleri mahremiyetin değişimi/dönüşümü hakkında çıkarımlar sunmaktadır.
- ❖ Göstergebilim yöntemi ile elde edilen sonuçlarda, Konya kentinde geleneksel yaşamdan günümüz modern yaşama kadar uzanan süreç içerisindeki konutun ve mekânsal mahremiyetin farklılaştığı tespit edilmiştir. Kentte, yer alan konut kültüründe kadına ve erkeğe özel bir alan ayrılmasa da kadının mahremiyeti geçmiş dönemlerde sosyo-kültürel yaşama bağlı olarak önem arz etmektedir. Geleneksel yaşam kültüründe kadın ile özdeşleştirilmiş mutfak, apartmanlaşma sürecinde bu düşünce ile devam ettirilmeye çalışılsa da, günümüzde konutun merkezinde olması ile görsel erişime açık kamusal alan haline bürünmüştür. Bu durumda, toplumda kadının görünürlüğüne dair algıya bağlı olarak mutfaklar, özel alan ile kamusal alan arasında devingen bir süreç yaşamıştır. Kadının toplum içerisindeki görünürlüğünün artmasında politik düzenlemelerin (medeni kanun, iş kanunu) etkisi yadsınamaz. Eğitim eşitliği ile eğitim serüveni hız kazanan kadın, eğitimden sanayiye kadar farklı dallarda farklı pozisyonlarda çalışma hayatına girmiştir. Böylece toplum içerisinde kadının görünürlüğü artarak mahremiyet yeni bir boyut kazanmıştır. Ayrıca geleneksel konutların inşa edildiği dönemlerde her odanın bir aileyi temsil ettiği geniş aile yapısı,

günümüze kadar ciddi daralma göstererek çekirdek aileye doğru geçiş söz konusudur. Bu durumda konut içi kullanıcı sayısının düşmesi ve kalabalıklığın azalması konut mahremiyetini olumlu etkilemektedir. Geleneksel konut kültüründe her odanın birden çok işleve sahip olması odanın hem özel hem de kamusal alan özelliği göstermesine neden olmaktadır. Bu durum, eve gelen misafir ile aile üyelerinin karşılaşma ihtimalini arttırmaktadır. Bu kesişmeyi en aza indirmek için apartmanlaşma sürecinde ortaya çıkan gece holü, özel alan ile kamusal alan arasında tampon vazifesi yaptığı standart konut tipolojisi günümüze kadar uzanmaktadır. Konuta erişimin kademelenme ile sağlanmasını mahremiyet seviyesini artırıcı bir durum olarak değerlendirdiğimizde, avlulu konutların ve karşılama alanı bulunan apartman ve sitelerin, mahremiyet yönünden güçlü eşik alanlarına sahip olduğu söylenebilmektedir. Oda sayısı ve konutun büyüklüğü kullanıcının ekonomik statüsünü belli oranda yansıtarak konut içi mahremiyeti de etkilemektedir. Oda sayısındaki artış bireyselleşmeye doğru bir eğilim sağlamakta ve mahremiyete katkı oluşturmaktadır. Fakat ekonomik statü mahremiyet kontrol mekanizmasının kurulmasında etken olmasına rağmen düşük ekonomik güce sahip kullanıcının konutunda mahremiyetin olmadığı düşüncesine varılamaz. Kullanıcı konutun tanımladığı olanaklar dâhilinde mahremiyet yaşamını biçimlendirmektedir. Geleneksel konutlarda her ne kadar aile içi mahremiyete karşı bir politik düzenleme söz konusu olmasa da, konuta komşu çevrelerden gelebilecek mahremiyet tehditlerine karşı yaptırımlar (komşunun avlunun içerisini görmemesi) ile kamusal mahremiyetin önemi net bir şekilde vurgulanmaktadır. Geçmişten günümüze kadarki geçen süreç değerlendirildiğinde, yapılan politik düzenlemeler konut içi mahremiyeti doğrudan etkilememiş olsa da, konutun çevresiyle olması gereken mesafe ve parsel boyutlarına bağlı konut boyutunu etkileyen politik düzenlemeler (Emsal-TAKS-KAKS) konut mahremiyeti için önem arz etmektedir. Özellikle son dönem konutlarındaki parsel boyutlarının diğer dönemlere göre artma yönünde değişim göstermesine paralel olarak konut büyüklükleri de artmıştır. Bu artış konutta özel alan kullanımını ve bireysel mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır.

- ❖ Mahremiyetin sorgulanmasında kullanılan diğer yöntem olan mekân dizim yöntemi ile mahremiyetin mekân konfigürasyonundaki yeri hakkında veriler elde edilmektedir. Bu durumda derinlik kazanarak ulaşılması zor mekânlar konutun arka kısmında, özel alan içerisinde konumlanarak mahremiyet seviyesinin diğer mekânlara oranla fazla olduğunu desteklemektedir. Konut

mekân konfigürasyonunda hareketlilik ve ulaşılabilirliğin fazla olduğu bütünleşik mekânlar kalabalıklığı ve sosyalleşmeyi temsil edip mahremiyet seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Geleneksel konutlarda en bütünleşik mekân avlu iken, apartmanlaşma sürecinde camekân bölme/akordeon kapı ile esnek kullanıma imkân veren sofa ve oda gelmektedir. Çok-katlı tekil konutlarda bu esneklik bozularak oturma odası ve salon şeklinde net bir ayrılma süreci günümüze kadar devam etmektedir. Bir mekânın çeperlerinin birden fazla yırtılması, o mekânda hareketi ve dinamizmi yansıtmamasından dolayı mahremiyet açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel yaşam kültüründe kabul edilmeyen bu durum, modernleşme süreci ile apartmanlaşma süreci konutları ve çok-katlı tekil konutların bulunduğu dönemdeki konutların birkaçında rastlanmaktadır. Mekânın diğer mekânlar ile doğrudan bağlantı sayısının artması bağlantısallık değerinin yükselmesine dolayısıyla, mahremiyet seviyesinin düşmesine neden olmaktadır. Son olarak mahremiyet seviyesine etki eden bir diğer unsur kapının konumudur. Farklı noktalarda bulunan kapılardan yapılan görsel analizler kapının konumunun mahremiyet üzerindeki etkisini net bir şekilde göstermektedir. Avlu girişi ile konut içi görsel erişim minimuma inerken, konuta antre ile giriş yapmak, mahremiyet seviyesini avlu girişine nazaran düşürmektedir. Yine, geleneksel odalarda kapı girişine yakın yüklük, çiçeklik gibi mimari elemanlar görsel erişimi kısıtlaması açısından fayda sağlamaktadır. Ancak günümüzdeki odalarda bu tarz mimari elemanlar olmasa da özel ve kamusal alan arasında gece holünün olması yabancı gözlerin görsel erişimini kısıtlayarak mahremiyete olumlu katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte özel oda kapılarının karşılıklı olması aile içi mahremiyet açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma boyunca yapılan tanımlar, uygulanan yöntemler neticesinde elde edilen sonuçları özetlemek gerekirse;

- I. Mahremiyet geçmişten günümüze kadar geçen süreçte kaybolmasa da mekânların sahip olduğu mahremiyet sınırları sosyal paradigmlar neticesinde eriyerek kamusal alan ve özel alan arasında birbirlerine doğru kayma göstermiştir.
- II. Geleneksel yaşam kültüründeki konutun kamusal alana karşı oluşturmuş olduğu sert kabuk, modernist zaman sarmalı içerisinde kırılarak konut, alışlagelenden (kodlanmış olandan) ve yaşanılacaklardan daha farklı, daha rafine, daha rahat ve daha konfor içerikli yaşam kılıfına

bürünmüştür. Konfor ve rahat yaşam kültürüne katkı sağlayan günümüz teknolojisindeki olanaklar iletişim ve etkileşim bağlamında insanları daha da yakınlaştırırken mekânsal anlamda bireyselleştiren bir yola sürüklemektedir. Böylece konut geçmişte sahip olduğu devingen, heyecanlı ve şaşırtıcı dönemleri geride bırakarak standart kalıplar içerisinde sıkışmış ve yeni bir boyut kazanmıştır.

III. Konya konut tipolojisindeki mahremiyet kavramı politik, ekonomik, kültürel ve teknolojik etkenleri kapsayan sosyal paradigmalara bağlı olarak bireysel ve toplumsal açıdan farklılık sunmaktadır.

IV. Geleneksel Konya konutlarında mahremiyet anlayışı dışarısı ile içerisi arasındaki kamusal mahremiyet ile öne çıkmaktadır. Kadının mahremiyet kontrolünün birinci dereceden öneme sahip olduğu bu dönemde, odaların birden çok işleve sahip olması ve geniş aile yapısına bağlı olarak konut içi kullanıcı sayısının yoğun olması bireysel mahremiyet kontrolünü zorlaştırmaktadır. Güçlü kamusal mahremiyet çözümünün yanında zayıf bireysel mahremiyet yaklaşımı söz konusudur. Bu durum için ekonomik, teknolojik, kültürel etkenler neden olarak sayılabilir.

V. Avlulu geleneksel konutların kaybolmaya başladığı, apartman tipi konutların yükseldiği apartmanlaşma sonrası konutların plan şemasında her ne kadar geleneksel izler bulunsa da, modern yaşam kültürünün içselleştirilmesi ile hem geleneksel hem de modern çizgilerin harmanlandığı bir yaklaşım söz konusudur. Özellikle geleneksel barınma kültüründe olmayan oda çeperlerinin birden çok noktadan yırtılarak mekânların bir arada kullanılması, mahremiyeti olumsuz etkilemektedir. Konuta erişimin sofadan yapıldığı konutlarla birlikte, avluyu sembolik olarak da yansıtan karşılama alanı bulunan konutlara da rastlanılmaktadır. Konut içi görsel erişimi en aza indirmekle fayda sağlayan karşılama alanının bulunduğu konutlar mahremiyet kontrolü açısından avantaja sahiptirler. Birden çok işleve sahip odaların sofanın etrafına dizilmesi bireysel mahremiyet kontrolünü zedelemektedir. Dönem sonuna doğru sofanın antre olarak evrilmesi ve konutun özel alan ve kamusal alan olarak gece holü ile ayrılması ile konut plan şemaları standartlaşma yolunda ilk adımı atmıştır.

VI. Çok-katlı tekil konutların olduğu üçüncü dönem, apartmanlaşma süreci konutlar ile günümüz kapalı güvenli siteler arasında geçiş dönemini temsil eden ara dönemi içermektedir. Sofa bu dönem plan şemasında

kaybolmuş olsa da salon ve oturma odasının istenildiğinde camekân bölmenin/akordeon kapılarının açılması ile mekânların bütünleşik olarak kullanıldığı plan şemalarına rastlanılmaktadır. Kamusal alan ile özel alanın bu dönemde net bir biçimde ayrıldığı standart konut tipi ile günümüze kadar devam eden süreç yaygınlaşmıştır. Antre ile konuta erişimin sağlandığı bu dönem konutlarında, kadın ile özelleştirilmiş mutfak mekânının konumu kamusal alan ile özel alan arasında gidip gelen bir ikilem sunmaktadır. Kamusal mahremiyetin zayıfladığı bu dönemde bireysel mahremiyet güçlenmiştir. Tek bir işleve hizmet eden odalar ve bununla beraber ebeveyne ait banyo mekânının bu dönemde plan şemasında yer alması bireysel mahremiyetin güçlenmesinde etkili olmuştur.

VII. Günümüz kapalı güvenli siteleri açısından baktığımızda; kentsel ve toplumsal ayrışmanın yaşandığı konut tipolojisi ile karşılaşılmaktadır. Sokaktan güvenlik gerekçesi ve homojen toplum yaşam kültürü anlayışı ile kamusal alandan ayrılarak o zümreye hizmet eden kamusal alan oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kamusal alan içerisinde sıralanan bloklardaki konut tipi; konforlu ve lüks yaşam standartlarına göre her ne kadar çeşitlenme gösterse de salon, mutfak, oturma odasını kapsayan kamusal alan ile yatak odaları ve banyoyu içeren özel alandan oluşan standart konut tipolojisine sahiptir. Konfor ve lüks yaşam neticesinde odaların bireysel kullanımına yönelik mekânsal çözümler bireysel mahremiyeti ön plana çıkarmıştır. Kentsel alandan ayrılarak kendi içerisinde kamusal alan oluşturan kapalı güvenli sitelerde, kamusal mahremiyete yönelik çözümlerden bahsedilemez.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak yeni konut tasarımında bütünleşme, derinlik, bağlantısallık ve eşgörü değerleri dikkate alınarak mahremiyet seviyesi yüksek tasarımlar yapmak mümkündür. Konut girişinden başlayarak kademeli eşik alanının oluşturulması, kamusal alan ile özel alan arasında görsel erişimin kesilmesine yönelik gece holünün konumlandırılması ve özel alanlarda oda kapılarının konumu birbirinin içerisini net görmeyi engelleyici kırıklı duvar yüzeyi ile sağlanması mahremiyet düzeyini artırıcı önemli kriterlerdendir. Mekânlar arası bağlantıyı sağlayan şeffaf cam bölme/kapı gibi mimari elemanların kullanımı, konut sakininin sosyo-kültürel yapısına göre değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle bu mimari elemanların istenildiğinde

görsel erişimi engelleyici olabilecek esneklikte çözüme sahip olması mahremiyet açısından önemlidir.

Seçilen konutların yer aldığı dönemlerdeki aralıklar ele alındığında, zaman dilimlerinin giderek daraldığı görülmektedir. Teknolojinin hayatımıza her geçen gün daha da yer edinmesiyle birlikte, yakın gelecekte”teknoloji dönemi” olarak beşinci bir dönemden söz etmek mümkündür. Bu yeni dönem içerisinde mimari öğeler ile sınırlandırılan mekânsal mahremiyet bilişsel şemalarla yeni bir boyut kazanacaktır.

Son söz olarak; bu tez çalışmasından hareketle, tez kapsamına dâhil edilmeyen “konutlarda mahremiyetin cephe ve sokak ile ilişkisine” yönelik araştırma konusu potansiyel çalışma alanı olarak göz önüne alınmalıdır. Ayrıca kullanılan metodoloji farklı kentlere ve bölgelere ait konutlar üzerinde denenerek Türkiye konutlarında mahremiyetin evrilmesine yönelik geniş çapta bir araştırma alanı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, E. ve Adam, M., 1978, Kapitalistleşme Sürecinde Gecekondü, *Mimarlık*, 3, 32-34.
- Aka, A. S., 2007, Konya Şehrini Kuruluş ve Gelişimini Etkileyen Coğrafi Faktörler, *Selçuk Üniversitesi*
- Akalın, M., 2016, Mekânsal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 923-956.
- Akdiş Aslanoğlu, R., 2000, Kent Kimlik ve Küreselleşme, Ezgi Yayınları, Bursa, 2. Bursa, Ezgi Yayınevi.
- Akman, B., 2011, Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını, *İstanbul*, p. 47.
- Aksoy, B. ve Bingöl, Ö., 2018, Konut İç Mekânlarında Tektipleşme, <https://xxi.com.tr/i/konut-ic-mekânlarında-tektiplesme>: [01.12.2019].
- Aksoy, E., 1963, Orta Mekân: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri, *Mimarlık ve Sanat*, 20 (7-8), 39-92.
- Aksoy, O. A., 2015, Sosyal Ve Siyasal Bağlamda Kamusal Alanın Özel Alan Ve Konutlar Üzerindeki Etkisine Avrupa-Türkiye Ekseninde Bakış, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, İstanbul, 74.
- Akyol, E., 2007, Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Kadının Değişen Rolünün Konut Kullanımına Yansıması, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Al-Homoud, M., 2009, Privacy Control as a Function of Personal Space in Single-Family Homes in Jordan, *Journal of Design and Built Environment*, 5 (1), 31-48.
- Alexander, C., Ishikawa, S. ve Silverstein, M., 1977, A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction, Oxford university press, p.
- Alga, R., 2005, Yaşam Döngüsüne Bağlı Olarak Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, polen.itu.edu.tr.
- Alkhazmi, A. M. H., 2018, The Influences of Modernity On The Architectural Features of Libyan Desert House Case Study- Ghamades City, *Okan Üniversitesi*, İstanbul.
- Allen, T. J., Gerstberger, P. G., 1973, Field Experiment to Improve Communications in a Product Engineering Department: Nonterritorial Office. *Human Factors*, 15(5), p.487-498.
- Altman, I., 1975, The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, and Crowding, *Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing*.
- Altman, I., 1976, Privacy: A conceptual Definition, *Environment and Behaviour*, 8, 7-29.

- Altman, I. ve Gauvain, M., 1981, Cross-Cultural and Dialectic Analysis of Homes, *Spatial representation and behavior across the life span: theory and application*/edited by LS Liben, AH Patterson, N. Newcombe, 283-320.
- Alver, K., 2007, Siteril hayatlar: Kentte Mekânsal Ayrışma Ve Güvenlikli Siteler, Hece Yayınevi, p.
- Amorim, L., 2001, Houses of Recife: From Diachrony to Synchrony, *Proceeding of the 3rd International Space Syntax Symposium*, 1-7.
- Arat, Ü. Y., 2018, Kaybedilmiş Bir Kültürel Miras: Saim Sakaoğlu Evi/KONYA, *Milli Folklor*, 30 (118), 77-100.
- Arcan, E. F. ve Evcı, F., 1999, Mimari Tasarıma Yaklaşım: Bina Bilgisi Çalışmaları, *İstanbul*, Tasarım Yayın Grubu, p.
- Archea, J., 1977, The Place of Architectural Factors in Behavioral Theories of Privacy, *Journal of social issues*, 33 (3), 116-137.
- Arendth, H., 2006, İnsanlık Durumu, *İstanbul*, İletişim Yayınları, p.
- Arendth, H., 2012, İnsanlık Durumu (Bahadır Siina Şener, çev.), *İstanbul*, İletişim Yayınları, p.
- Arıkan, B., 2013, Kentsel Mekânın Değişimi Ve Konut Dokusunda Katmanlaşma: Feneryolu Mahallesi Örneği, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Arlı, A., 2005, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Şehirleşme ve Gecekondu Araştırmaları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (6), 283-352.
- Arslan, H., 2014, Türkiye’nin Kentleşme Sürecinde Konut Politikalarının Evrimi, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (40).
- Asatekin, G., 1994, Anadolu’daki Geleneksel Konut Mimarisinin Biçimlenmesinde Aile-Konut Karşılıklı İlişkilerinin Rolü, *Kent Planlama, Politik, Sanat. Tarık Okyay Anısına Yazılar, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara. sf*, 79.
- Ataöv, A. ve Osmay, S., 2007, Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, *Metu Jfa*, 2, 57-82.
- Atmaca, E. ve Adzhumerova, R., 2010, Kapı ve Eşik Kelimeleri Üzerine, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi (II)*, 2 (12), 23-45.
- Atmaca, H., 2013, Patient Centered Approaches in Labor and Delivery Room Design in Hospitals: Case Study in Dokuz Eylül University Hospital, Master Thesis, The Graduate School of Social Sciences of İzmir University of Economics, İzmir.
- Attfield, J., 2007, Bringing Modernity Home: Writings on Popular Design and Material Culture, Manchester University Press, p.
- Ayata, S., 1988, Kentsel Orta Sınıf Ailelerde Statü Yarışması ve Salon Kullanımı, *Toplum ve Bilim*, 42, 9.

- Aydın, D., 2009, Hastane Mimarisi, İlkeler ve Ölçütler. Konya: TMMOB Mimarlar Odası Konya Şubesi Yayını.
- Aydın, S., 2012, İstanbul’da “Orta Sınıf” ve Kapalı Siteler, *İdeal Kent*, 3 (6), 96-124.
- Aydınlı, S., 1993, Mimarlıkta Estetik Değerler, *İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi*, 1.
- Aygör, E., 2015, 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Konya Evlerinin Mimari Gelişimi ve Değişimi, *Selçuk Üniversitesi Konya*.
- Aytıs, S., 1991, Yüksek Yapılarda Yaşam, *III.Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi*, Bursa, 65-86.
- Bahammam, A., 1987, Architectural Patterns of Privacy in Saudi Arabian Housing (Master of Architecture/Thesis), *McGill University*, Montreal.
- Bahammam, O. S., 2006, The Role of Privacy in the Design of the Saudi Arabian Courtyard House, *Courtyard housing. Past, present & future*. Abingdon: Taylor & Francis, 77-82.
- Bakan, K. ve Konuk, G., 1987, Türkiye’de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi, TÜBİTAK Yapı Araş, *Mrk. Yayını*, U5.
- Bakır, D. ve Alkan Bala, H., 1998, Konya’da Ev Mimarisinin Değişimi, *Yeni Dpeç Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, *Konya-I, Özel sayı*, ss, 245-264.
- Bakır, İ., 1986, Sosyal Değişim Sürecinde Konut Planları Farklılaşması; Konya Örneği, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Bala, A. H. ve Çağlar, N., 2004, Kentsel Arayüzlerin Düzenlenmesine Yönelik Analitik Bir Çerçeve, *Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18 (2).
- Balamir, M., 1994, Kira Evi’nden Kat Evleri’ne Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler, *Mimarlık dergisi*, 260 (5), 32.
- Bates, A. P., 1964, Privacy—A Useful Concept?, *Social forces*, 42 (4), 429-434.
- Baudrillard, J., Deliceçaylı, H. ve Keskin, F., 2010, Tüketim Toplumu, (Hazal Deliceçaylı-Ferda Keskin, çev.), *İstanbul*, Ayrıntı Yayınları, p.
- Bauman, Z., 2006, Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları,(A. Yılmaz. Çev.), *Ayrıntı Yayınları*.
- Bayazıt, N., Yönder, A. ve Özsoy, A., 1976, Türk Evinde Mekânların Kullanıma Ayrılmasında Üç Düzeyde Mahremiyet Davranışı, *Yapı Araştırma Kurumu Bülteni*, *İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi*, 4, 53-63.
- Bayazıt, N., Dülgeroğlu, Y., Yılmaz, Z. ve Çıracı, M., 1992, Toplu Konut Standartları-Mekân, *Fiziksel Çevre, Bina Ekonomisi, Toplu Konut Yatırımcıları Derneği, İTÜ Mimarlık Fakültesi*, *İstanbul*.

- Bayer, A. ve Solmaz, B., 2013, Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Eşler Arası Şiddet ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*, Konya.
- Baytın, N., 1980, Konut Islak Mekânları, *Ankara*, Tübitak Yayınları, p.
- Bektaş, C., 1996, Türk Evi, *İstanbul*, Yapı Kredi Yayınları p.
- Berk, C., 1951, Konya Evleri, *İstanbul Matbaacılık T.A.O. İstanbul*.
- Berköz, L., 2012, Güvenlikli Yerleşimler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim, *İdeal Kent* (6), 172-189.
- Bilget, N. B., 1993, Sivas Evleri, *Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara*.
- Bilgin, İ., 1998, Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet'in İmarı. Sey (ed). 75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık *İstanbul*, Tarih Vakfı Yayınları, p.
- Bilgin, İ., 2005, Türkiye'de Barınma Kültürü ve Konut Mimarisinde Yeni Eğilimler (Ed.Cengizkan, N.M.). Gelenek, İşlev ve Moda Arasında Günümüz Konut Kültürü, *Mimarlar Odası Yayınları*, 11-21.
- Bilgin, İ., 2010, İstanbul 1910–2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul*.
- Bocock, R., 1997, Tüketim (İrem Kutluk, çev.), *Dost Kitabevi Yayınları, Ankara*, 36-41.
- Bougey, H. N., 1970, Blueprints For Behavior: The Intentions of Architects to Influence Social Action Through Design, *Princeton University*.
- Bozdoğan, Ö., 2019, İstanbul Anadolu Yakası'ndaki Sosyal Konut Uygulamalarına Coğrafi Bir Bakış: Tuzla Örneği, *İstanbul Üniversitesi*, İstanbul.
- Bozdoğan, S., 2002, Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, *İstanbul*, Metis Yayıncılık, p.
- Bozdoğan, S., 2015, Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, *İstanbul*, Metis Yayıncılık, p.
- Briggs, J. L., 1970, Never in Anger: Portrait of an Eskimo Family, Harvard University Press, p.
- Broady, M., 1966, Social Theory in Architectural Design, *People and buildings*, 81, 149-154.
- Brolin, B., 1976, The Failure of Modern Architecture, *New York*, Van Nostrand Remhold, p.
- Brookes, M. J., Kaplan, A., 1972, The Office Environment: Space Planning and Affective Behavior. *Human Factors*, 14(5), p.373-391.

- Bryson, B., 2010, *At Home: A Short History of Private Life*, Doubleday Canada, p.
- Can, İ., 2019, Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını, *Sistematik Aile Sosyolojisi Çizgi Kitabevi* p. 65-91.
- Cansever, T., 1996, Habitat II vesilesiyle İnsan Konut ve Şehirleşme, *Yeni Türkiye Dergisi*, Habitat Özel, 89-96.
- Cantemir, B., 2013, Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İstanbul'un Mekân ve Sosyal Yapı Dönüşümü (1946–1960), *Marmara Üniversitesi*, İstanbul.
- Castells, M., 1997, Kent, Sınıf, İktidar (Çev. Asuman Erendil), *Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara.
- Ceyhan, G., 2002, Türkiye'de Konut İç Mekân Ve Donatılarında Değişim Ve Süreklilik, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Chapin, F. S., 1951, Some Housing Factors Related to Mental Hygiene, *American Journal of Public Health and the Nations Health*, 41 (7), 164-171.
- Chaudhury, H., Mahmood, A., Valente, M., 2004, The Use of Single Patient Rooms versus Multiple Occupancy Rooms in Acute Care Environments, Coalition for Health Environments Research (CHER), Simon Fraser University.
- Chermayeff, S. ve Alexander, C., 1963, *Community and Privacy: Toward a New Architecture of Humanism*, Garden City, NJ: Anchor Books, Doubleday, p.
- Chermayeff, S. ve Alexander, C., 1971, *Gemeinschaft und Privatbereich im neuen Bauen. Auf dem Wege zu einer humanen Architektur*, Berlin, Germany, Gebr. Mann Verlag, p.
- Cooper, C., 1974, *The House As a Symbol For The Self*, Lang, Burnette, PA; Dowden, Hutchinson and Ross, Designing for Human Behaviour, p.
- Coşkun Müştekin, N., 2018, 2000-2017 Yılları Arasında Konut Bağlamında Türkiye'nin Değişimi Vve Mimarlık Programlarında Üretilmiş Konut Konulu Doktora Tezleri, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Coşkunoglu Mete, H., 2009, 1950'ler İzmir Mimarlığında Apartman Olgusu ve Melih Pekel, *Ege Mimarlık*, 71, 28-32.
- Cuceloglu, D., 1993, İyi düşün doğru karar Ver, *İstanbul: Sistem Yayıncılık*.
- Çağlayan, N., 2010, Kooperatifçilik Yolu ile Konut Üretimimin Konya Örneğinde İrdelenmesi, *Selçuk Üniversitesi* Konya.
- Çakmak Yılmaz, B., 2011, Kırsaldan Kente Göç ile Kent Çeperlerinde Oluşan Konutların Mekânsal Dizim Yöntemiyle Analizi, Konya Örneği, *Selçuk Üniversitesi* Konya.
- Çapoğlu, N., 2008, Home as a 'Place': The Making of Domestic Space at Yeşiltepe Blocks, Ankara, *Middle East Technical University*.

- Çıkış, Ş. ve Ek, F. İ., 2009, Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar, *Mimarlık Dergisi*. Temmuz–Ağustos, 348.
- Çil, E., 2006, Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekân Dizim Analizinin Kuramsal Ve Yöntemsel Tartışması, *MEGARON/Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 1 (4), 218-233.
- Çimen, T., 2008, Teknolojik Gelişmelerin Sonucunda Değişen Üretim İlişkilerinin, ofis Yapılarına Etkisi Ve Ofis Mekânları, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Çoban, A. N., 2012, Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3 (67), 75-108.
- Davidson, W. A., 1994, Banking on the Environment to Promote Human Well-Being. 25th Annual Conference of the Environmental Design Research Association, Oklahoma City, EDRA.
- Davis, A. ve Olesen, V., 1971, Communal Work and Living-Notes on Dynamics of Social Distance and Social Space, *Sociology and Social Research*, 55 (2), 191-202.
- De Saussure, F., 1966, Course in General Linguistics, *New York, Toronto, London*, McGraw-Hill Book Company, p.
- Demirarslan, D., 2011, Osmanlı Barınma Kültüründe Harem Olgusu ve Mekân Tasarımına Etkileri, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni*, 1 (1), 209-220.
- Dener, A., 1994, Sosyal ve Mekânsal Değişmenin Etkileşimi Cumhuriyet Sonrası İstanbul Konutları, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Després, C., 1991, The Meaning of Home: Literature Review and Directions for Future Research and Theoretical Development, *Journal of architectural and Planning Research*, 8 (2), 96-115.
- Devlin, A. S., Arneill, A. B., 2003, Health Care Environment and Patient Outcomes - A Review of the Literature. *Environment and Behaviour*, 35(5), p.665 - 694.
- Dikici, S., 2019, Teknolojinin Konut Tasarımına Etkisi; Konya Kenti Alan Çalışması, *Konya Teknik Üniversitesi*, Konya.
- Dikilitaş, Y., 2003, Konya'nın Evleri ve Konya'nın İnsanları, In: Konya Kitabı VI, Eds: İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi, p. 399-405.
- Doğan, A. E., 1999, Küreselleşme ve Kentlerin Dönüşümü-Mersin Örneği, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 51-52.
- Dostoglu, N. T., 1986, Architectural Deterministic Thinking in the Development of Urban Utopias, 1848-1947, *The University of Pennsylvania*.
- Dovey, K., 1985, Home and Homelessness, Altman, I., C., Werner (Der.). Home Environments. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research, *New York: Plenum Press*, 8, 33-65.

- Downs, R. M. ve Stea, D., 1973, Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior, Transaction Publishers, p.
- Dönmez Karagözler, D., 2011, Modernleşen Türkiye'de konut mutfağının değişimi: 1950-1965, *Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Dönmez, M. A., 2017, Konya Evlerinde Mahremiyet ve Tevazunun Mekâna Yansıması, *Selçuk Üniversitesi, Konya*.
- Duben, A. ve Behar, C., 1991, Istanbul households: marriage, family and fertility, 1880-1940, Cambridge University Press, p.
- Dursun, P., 2007, Space Syntax in Architectural Design, *6th International Space Syntax Symposium*, 01-56.
- Eco, U., 1980, Semiotics and the Philosophy of Language, Indiana University Press, p.
- Ediz, Z., 1995, Kadınların Tarihine Giriş: Hititlerden Günümüze, Adım Yayıncılık, p.
- Eldem, S. H., 1954, Türk Evi Plan Tipleri, *İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*, p.
- Eldem, S. H., 1968, Türk Evi Plan Tipleri, *İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*, p.
- Eldem, S. H., 1984, Türk Evi/Osmanlı Dönemi, *İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı*, p.
- Erdaş, G., 2018, Toplumsal Cinsiyet Kavramının Konut Mekân Organizasyonu Üzerine Etkileri, *Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Erdaş, G. ve Özmen, E. F., 2019, Toplumsal Cinsiyet Kavramının Konut Mekân Organizasyonu ve Konut Reklamları Üzerine Etkisi, *Megaron*, 14, 11-28.
- Erkman, F., 1987, Göstergebilime Giriş, *İstanbul, Alan yayıncılık*, p.
- Erman, O., 2017, Mekânsal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekânın Analizi, *Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 165-176.
- Faiz, S., 2012, Cumhuriyet Modernizmi Bağlamında, 1960-1979 Dönemi Apartman Tipi Konutlardaki Mekânsal Değişimler: Trabzon Örneği, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon*.
- Fischer, C. T., 1971, Toward the Structure of Privacy: Implications for Psychological Assessment, *Pittsburgh, PA, Duquesne University Press*, p.
- Fiske, J., 1990, İletişim Çalışmalarına Giriş (çev. Süleyman İrvan), *Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara*.

- Foddy, W. H. ve Finighan, W. R., 1980, The Concept of Privacy From a Symbolic Interaction Perspective, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 10 (1), 1-18.
- Gehl, J., 1977, The Interface Between Public and Private Territories in Residential Areas, *Melbourne University*, Australia.
- Geray, C., 1996, Konut ve Arsa Politikalarına İlişkin Görüş ve Öneriler, *Konut Kooperatifçiliği Dergisi*, 71-72-73.
- Gerber, H., 1980, Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700, *International Journal of Middle East Studies*, 12 (3), 233.
- Gezgin, S. ve İralı, A. E., 2017, Gelişen Teknoloji Değişen Mekân, 1, Eğitim Yayınevi, p.
- Goodrich, R., 1982, Seven Office Evaluations: A review. *Environment and Behavior*, 14(3), p.353-378.
- Gottlieb, L. D., 1968, *Environment and Design in Housing*, 1, New York, Macmillan [1965], p. 258.
- Göçmen, T. L., 2018, Toplumsal Yaşamda Bireylerin Mahremiyet Yönelimleri: Sosyal Ağ Kullanıcıları Üzerine Bir Saha Araştırması, *Selçuk Üniversitesi Konya*.
- Gökçe, A., 2016, Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Konya'da Eğitim-Öğretim-3, <http://www.konyayenigun.com/kultur-sanat/cumhuriyetin-ilk-donemlerinde-konyada-egitim-ogretim-3-h124842.html> [01.01].
- Gökçen, A., 2019, Eşik: Olgular ve İmgeler Bağlamında Bir Mekân Analizi, *İçtimaiyat*, 3 (2), 129-137.
- Gökgür, P., 2008, Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri, Bağlam Yayıncılık, p.
- Göregenli, M., 2015, Çevre Psikolojisi: İnsan-Mekân İlişkileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, p.
- Görgülü, T., 2016, Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından "Rezidans'a" Geçiş, *TÜBA-KED*, 14, 165-178.
- Gurel, M. H., 2007, Domestic Space, Modernity, and Identity: The Apartment in mid-20th Century Turkey, *University of Illinois at Urbana-Champaign*, <http://ir.library.oregonstate.edu/>.
- Gümüş, İ., 2007, Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Sosyo-Ekonomik Dönüşümü: 1980'den sonra Konya, *Selçuk Üniversitesi Konya*.
- Günay, G. ve Bener, Ö., 2011, Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3.
- Günay, R., 1998, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri [Turkish House Tradition and Safranbolu Houses], İstanbul: YEM Press.

- Gündoğdu, M., 2014, Mekân Dizimi Analiz Yöntemi ve Araştırma Konuları, *Art-Sanat*, 2, 251-275.
- Gür, Ş. Ö., 1993, Konut Sorunu Ders Notları, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon*, 36.
- Gür, Ş. Ö., 1996, Mekân Örgütlenmesi, *Trabzon*, Gür Yayıncılık, p. 95-110.
- Gür, Ş. Ö., 2000, Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, *İstanbul*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, p. 63-115.
- Güven, S., 1995, Türkiye’de Sosyal Planlama, *Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa*, 1.
- Güvenç, B., 1973, İnsan ve Kültür, *İstanbul*, Remzi Kitabevi, p.
- Hall, E. T., 1966, The Hidden Dimension, *Garden City: New York*, Doubleday Press, p.
- Hall, E. T., 1969, The Silent Language, *Greenwich: Fawcett Publications*, p.
- Hall, E. T., 1974, Handbook for Proxemic Research, Washington;D.C. Society, for the Anthropology of Visual Communication, p.
- Harries, L., 1996, Health Information Privacy Survey, *New York*.
- Harris, P. B., McBride, G., Ross, C., Curtis, L., 2002, A Place to Heal: Environmental Sources of Satisfaction Among Hospital Patients. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(6), p.1276-1299.
- Hartigan, L., Cussen, L., Meaney, S., O’Donoghue, K., 2018, Patients’ Perception of Privacy And Confidentiality In The Emergency Department of a Busy Obstetric Unit, *BMC Health Serv Res.* 18, p.978.
- Harvey, D., 1990, The Condition of Postmodernity. *Cambridge, MA and Blackwell, Oxford, UK*.
- Harvey, D. ve Moralı, M., 2009, Sosyal Adalet ve Şehir (M. Moralı, çev.), *İstanbul*, Metis Yayınları, p.
- Hedge, A., 1982, The Open-Plan Office: A Systematic Investigation of Employee Reactions to Their Work-Environment. *Environment and Behavior*, 14(5), p.519-542.
- Hediger, H., 1950, Wild Animals in Captivity, *London*, Butterworths Scientific Publications, p.
- Hill, A. R., 1970, “Visibility and Privacy”, in D.V.Canter (Ed.), *Architectural Psychology, London, UK*, RIBA Publications, p.
- Hillier, B. ve Hanson, J., 1984, Hanson The Social Logic of Space. *Cambridge (UK)*, Cambridge University Press.
- Hillier, B., Burdett, R., Peponis, J. ve Penn, A., 1987, Creating Life: Or, Does Architecture Determine Anything?, *Architecture & Comportement/Architecture & Behaviour*, 3 (3), 233-250.

- Hillier, B., 2007, *Space is the Machine: a Configurational Theory of Architecture*, London, Space Syntax, p.
- Inamizu, N., 2013, Positive Effect of Nonterritorial Office on Privacy: Allen's Experiment Secret, *Annals of Business Administrative Science* 12, p.111-121.
- İnam, A., 2018, Eşik: Olgular ve İmgeler Bağlamında Bir Mekân, *Ege Mimarlık*, 3 (100), 40-43.
- İnceoğlu, A. A., 1999, Evin Anlamı ve Kentlileşme Süreçleri, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Ittelson, W. H., Proshansky, H. M. ve Rivlin, L. G., 1972, Bedroom Size and Social Interaction of the Psychiatric Ward, *Environment and Behavior*, 2, 255-270.
- Ittelson, W. H., 1974, *An Introduction to Environmental Psychology*, 4, Holt, Rinehart and Winston, p.
- Jourard, S. M., 1959, Healthy Personality and Self-Disclosure, *Mental Hygiene. New York*, 43, 499-507.
- Kaitilla, S., 1998, Privacy and Crowding Concepts in Melanesia: The Case of Papua New Guinea, *Habitat International*, 22 (3), 281-298.
- Kalpıklı, Ü., 1998, Mimarlık Göstergesi-Nesne İlişkileri (işaret-belirti-simge) Üzerine Bir İnceleme, *Yıldız Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Karagenc, O., 2002, Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Karasözen, R., 1993, "Kültürel Değişim Süreci İçinde Türk Konutlarının Mahremiyet Açısından İncelenmesi", *Anadolu Üniversitesi*, Eskişehir.
- Karasu, M. A., 2009, Devletin Değişim Sürecinde Belediyelerin Konut Politikalarında Farklılaşan Rolü, *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 2, 93-101.
- Karpuz, H., Kuş, A., Divarçı, İ. ve Şimşek, F., 2007, Bir Zamanlar Konya Fotoğraf Albümü, *T.C. Konya Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*, 162.
- Karro J., Dent A., Farish S., 2005, Patient Perceptions of Privacy Infringements in an Emergency Department, *Emergency Medicine Australasia*; 17, p.117-123.
- Kasaba, R. ve Bozdoğan, S., 1998, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, *İstanbul, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları*, p.
- Katz, D., 1937, *Animals and Men; Studies in Comparative Psychology*, London, New York Longmans, Green and Co., p.
- Kaygusuz, İ., 2011, Küreselleşme Sürecinin Yerel Kültürler Üzerindeki Etkisi: Konya Örneği, *Sakarya Üniversitesi Sakarya*.

- Kazgan, G., 1979, Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü, Türk Toplumunda Kadın, Nermin Abadan-Unat, (der), *Türk Sosyal Bilimler Dergisi Yayını, Ankara*.
- Kazgan, G., 2004, Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul*, 2.
- Keleş, R., 1983, 100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu, *Gerçek Yayınevi, Ankara*, 156.
- Keleş, R., 1982, Nüfus, Kentleşme, Konut ve Konut Tipleri, Konut '81, Kent-Koop Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, *Kent-Koop Yayınları, Ankara*, 1 (37-40).
- Keleş, R., 2008, Kentleşme politikası (10. baskı), *Ankara: İmge Yayınları*, 680.
- Keleş, R., 2013, Kentleşme politikası, *Ankara, İmge Kitabevi*, p.
- Keleş, U., 2011, İmar Kanun Ve Yönetmeliklerinin Mimari Tasarım Oluşumuna Ve Uygulanmasına Etkileri Üzerine Bir İnceleme, *Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul*.
- Keleş Usta, G., 1994, Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekân Analizi: Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon*.
- Kılan, B., 2019, Mekân Ve Yeni Orta Sınıf Kadınlığının İnşası: Çekmeköy Örneği, *Marmara Üniversitesi, İstanbul*.
- Kim, Y. O., 1999, Spatial Configuration, Spatial Cognition and Spatial Behaviour: the Role of Architectural Intelligibility in Shaping Spatial Experience, *University of London*.
- Kira, A., 1970, The bathroom. In, H.M. Proshansky, W.H. Ittelson, & L.G. Rivlin (Eds.), *Environmental Psychology*, Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Kızıl, F., 1978, Toplumsal Geleneklerin Konut İç Mekân Tasarımına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İç Fiziksel Koşullarının Belirlenmesi, *İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi*, 81.
- Koca, D., 2015a, 2000 Sonrası Konut Üretim Sürecindeki Değişimler ve Kentleşme Üzerine Etkisi, *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi*, 590-605.
- Koca, D., 2015b, Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması, *Tasarım+Kuram*, 11 (19), 19-36.
- Koç, İ., 2000, Konut Kooperatif Yapılarında Görülen Hasar ve Kusurların Kooperatiflerin Yapısal Özellikleri Bakımından İrdelenmesine İlişkin Bir Model Önerisi 1980 Sonrası Konya Örneği, *Selçuk Üniversitesi, Konya*.
- Koç Şahinler, İ., 2019, Konya Havzan Bölgesindeki Güvenlikli Sitelerde Cephe Algısının Araştırılması, *Konya Teknik Üniversitesi, Konya*.

- Koçak, Ş. D., 1996, Konutlarda Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Mekân Oluşumuna Etkisi, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Kongar, E., 1981, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, *İstanbul*, Remzi Kitabevi, p.
- Kongar, E., 2010, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, *İstanbul*, Remzi Kitabevi Yayınları, p.
- Koyuncu, A., 2013, Kimliğin İnşasında Kent: Konya Örneği, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (2), 155-179.
- Köknar, A., 2001, Mekânsal Arayüzlerin Kente ve Yaşama Katılımları Üzerine Bir İnceleme, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Kömürcüoğlu, A., 1946, Konya İmar Planı İzah Raporu.
- Köse, S., 2014, Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu, *Konya: Mehir Vakfı Yayınları*.
- Kuban, D., 1994, Mahalleler/Osmanlı Dönemi, *İstanbul Ansiklopedisi, C:5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları*, 242-246.
- Kuban, D., 2018, Türk Ahşap Konut Mimarisi, 17.-19. Yüzyıllar, *İstanbul*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, p.
- Kuhn, T., 1995, Bilimsel Devrimlerin Yapısı (Nilüfer Kuyaş, çev.), *İstanbul: Alan Yayıncılık*, 4.
- Kurtuluş, Ö., 2019, Konuttaki Mekânsal Değişimin Kooperatif Yapıları Üzerinden Mekân Dizim Yöntemi İle İncelenmesi : 1970-2000 Dönemi Afyonkarahisar, *Süleyman Demirel Üniversitesi*, Isparta.
- Küçükerman, Ö., 1973, Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar, *İstanbul: T.T.O.K. Yayını*, p.
- Küçükerman, Ö., 1978, Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi, *İstanbul*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, p. 32.
- Küçükerman, Ö., 1985, Cam Sanatı ve Türk Camcılığından Örnekler, *Ankara*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, p.
- Küçükerman, Ö., 1996, Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi, 3, *İstanbul*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, p.
- Lang, J., 1987, Privacy, Territoriality and Personal Space-Proxemic Theory, Creating Architectural Theory, the Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, New York, *Leino-Kilpi H, Valimaki M, Dasen T & et al. Privacy: A Review of the Literature. Int. J. Nurs. Stud* 2001, 38, 663-671.

- Laufer, R. S. ve Wolfe, M., 1977, Privacy as a cConcept and a Social Issue: A Multidimensional Developmental Theory, *Journal of social issues*, 33 (3), 22-42.
- Lawrence, R. J., 1987, Housing, Dwellings and Homes: Design Theory, Research and Practice, *London*, John Wiley & Sons, p.
- Le Goix, R., 2003, Gated communities sprawl in Southern California and social segregation, *Ponencia presentada en la Conferencia Gated Communities: Building Social Divisions or Safer Communities*, Glasgow.
- Lee, W. E., 1978, The Supreme Court on Privacy and the Press, *Georgia Law Review*, 12 (2), 215.
- Lefebvre, H., 2014, Mekânın üretimi (I. Ergüden, çev.), 2, *İstanbul*, Sel Yayıncılık, p.
- Leino-Kilpi, H., 2001, Privacy: A Review of The Literature, *International Journal of Nursing Studies*, 38 (6), 663-671.
- Levend, S., 2015, Kente İlişkin Plan Kararlarının Üretilmesine Yön Veren Güç İlişkilerinin İrdelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Konya*.
- Lozano, E. E., 1990, Community Design and the Culture of Cities: the Crossroad and the Wall, *Cambridge*, Cambridge University Press, p.
- Madigan, R. ve Munro, M., 1999, 'The More We are Together': Domestic Space, Gender and Privacy, In: Ideal Homes, Social Change and Domestic Life, Eds: Chapman, T. ve Hockey, J., *London*: Routledge Publications, p. 61-72.
- Mansouri, A., 2018, İran Tebriz Konutlarında Ana Yaşam Mekânındaki Değişimin Sentaktik İrdelenmesi, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Marberry, S., 2004, Designing Better Buildings: What Can Be Learned from Offices, Factories and Schools, American Society of Interior Designers, Washington, DC.
- Marcuse, P., 1997, Walls of Fear and Walls of Support, In: Architecture of fear, Eds: Ellin, N: New York: Princeton architectural Press, p. 101-114.
- Margulis, S. T., 1977, Conceptions of Privacy: Current Status and Next Steps, *Journal of social issues*, 33 (3), 5-21.
- Marshall, N. J., 1972, Privacy and Environment, *Human ecology*, 1 (2), 93-110.
- Maslow, A. H., 1943, A Dynamic Theory of Human Motivation, *Psychological Review*, 4 (50), 370-396.
- Mc Andrew, F. T., 1993, Environmental Psychology, Pasific, Grove, CA:Brooks/Cole, p.
- Mellors, C., 1978, Governments and the Individual-their Secrecy and his Privacy, *Privacy*, 87-112.

- Memmott, P., 1991, Humpy, House and Tin Shed: Aboriginal Settlement History on the Darling River, *Ian Buchan Fell Research Centre, University of Sydney*, Ian Buchan Fell Housing Research Centre Faculty of, p.
- Meriç, Ü., Sözen, E. ve Özsoy, O., 2006, Türkiye’de Konya İmajı, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-1, *Konya Büyükşehir Belediyesi SAMM Yayınları*.
- Merleau-Ponty, M., 2008, Algılanan Dünya Sohbetler (Causeries 1948) (Aygün, Ö. çev.), *Metis Yayınları*.
- Michelson, W. M., 1976, Man and his Urban Environment: A Sociological Approach, with Revisions, Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Co., p.
- Milgram, S., 1970, The Experience of Living in Cities, 167 (3924), 1461-1468.
- Moore, G. T., 1984, New Directions For Environmental Behavior Research In Architecture, *New York*, Von Nostrand Reinhold Company, p.
- Morley, D. ve Robins, K., 2011, Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar (E. Zeybekoğlu, çev.), *İstanbul*, Ayrıntı Yayınları, p.
- Muşmal, H., 2008, Tanzimat Reformlarının Uygulanması Hakkında Konya Valisi Selim Paşa’ya Verilen Talimat-ı Seniyye, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (19), 105-116.
- Mutdoğan, S., 2014, Türkiye’de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-27.
- Nalkaya, S., 1980, The Personalization of a Housing Environment: a Study of Levittown, Pennsylvania, *Universty of Pennsylvania*.
- Nasır, E., 2016, Salon Mobilyalarının Dönüşümünün İncelenmesi: Gündelik Yaşamda Salon Fikri, Mobilya Edinme Dinamikleri Ve Kullanım Pratikleri, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Nemecek, J., Grandjean, E., 1973, Noise in Landscaped Offices. *Applied Ergonomics*, 4(1), p.19-22.
- Newell, P. B., 1995, Perspectives on Privacy, *Journal of environmental psychology*, 15 (2), 87-104.
- Newman, O., 1972, Defensible Space, *New York*; Collier Books, p.
- Newman, O., 1996, Creating Defensible Space, *Washington, D.C.: U.S. Department of Housing and Urban Development. Office of Policy Development and Research*, Diane Publishing, p.
- NHS Estates, 1994, Better by Design - Pursuit of Excellence in Health Care Building. UK, HMSO.

- NHS Estates, 1997, HBN4(1) - Inpatient accommodation options for choice. London, HMSO.
- Nizamlioğlu, N., 2005, Konya İlinin Demografik Yapısı, *Selçuk Üniversitesi Konya*.
- Norberg-Schulz, C., 1963, Intention in Architecture, *Oslo and London*, p.
- Norberg-Schulz, C., 1985, The Concept of Dwelling on the Way to Figurative Architecture, *New York*, Electa/Rizzoli, p.
- Olsen, J. C., Cutcliffe, B., O'brien, B. C., 2008, Emergency Department Design and Patient Perceptions of Privacy and Confidentiality. *The Journal of Emergency Medicine*, 35(3), p.317- 320.
- Orhun, D., Hillier, B. ve Hanson, J., 1995, Spatial Types in Traditional Turkish Houses, *Environment and planning B: Planning and design*, 22 (4), 475-498.
- Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, C., 2011, Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin yürürlüğe girişi ve Türk hukuk tarihi bakımından önemi, *Otam*, 29/Bahar, p.
- Öğrenci, P., 1998, 19. Yüzyıl Özgün Konut Tipleri Bağlamında Sarıca Ailesi Yapıları Mimar C. Pappas ve Arif Paşa Apartmanı, *Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul*.
- Öktem, B., 2011, İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekânsal İzdüşümleri, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (44), 23-40.
- Öncel, A. D., 2010, Apartman: Galatada Yeni Bir Konut Tipi, *İstanbul*, Kitap Yayınevi, p.
- Önver, M., 2016, Konut ve Konut Politikası *İstanbul*, IJOPEC, p.
- Örer, G., 2002, Konut-Kimlik Ev-Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kenti'nde Uygulanması, *İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul*.
- Özaktan, S. G., 2018, Normatif Bir Mekân Modeli Olarak Geleneksel Türk Evi Üzerinden Cinsiyet Kodlarının Analizi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya*.
- Özaydın, G., 1993, Kentsel Tasarım Kapsamında Tarihi Kentsel Mekânlarda Arayüzlerin Düzenlenmesine Sistemli Bir Yaklaşım, *MSÜ*, İstanbul.
- Özbay, F., 1990, "Evler, Kadınlar ve Ev Kadınları; Değişme, (der) Tekeli, Şirin;Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, İletişim Yayınları, p.
- Özbek, M., 2004, Kamusal Alan, *İstanbul*, Hil Yayın, p.
- Özcan, K., 2006, Tanzimatın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Planlama Deneyimleri (1839 1908), *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 7 (2), 149-180.
- Özdemir, E., 2018, Özel Alanlarda Kullanıcı Müdahalesinin Kamusal Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi Etiler, Nispetiye Caddesi Örneği, *İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul*.

- Özek, V., 1980, Mimarlıkta Gösterge ve Simge-Eşik Aşamasının Belirlenmesi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi*, Trabzon.
- Özgen, E., 2014, Sağlık Yapılarının Genel Mekân Tasarımlarının Kullanıcılar Üzerindeki Etkisi ile Hacettepe Tıp Fakültesi Hastanesi 7 No'lu Kapı Girişinin Düzenlenmesine Bir Öneri, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara.
- Özsoy, A. M., 2006, Konut Mekân Kurgusunun İstanbul ve Gaziantep'te Kültürlerarası Karşılaştırma Yöntemi İle Değerlendirilmesi, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Öztekin, H. ve Öztekin, A., 2010, Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi Ve Siber Mekânda Mahremiyetin Aleniyete Dönüşmesi, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (4), 526-540.
- Öztürk, R. H., 2015, 1923-1938 Yılları Arasında Yerel Basında Konya Ekonomisi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (33), 97-105.
- Özyörük, İ., 1995, The Interface of Architectural Built Form and Urban Outdoor Space, *Middle East Technical University*.
- Pamuk, O., 2006, İstanbul: Hatıralar ve Şehir, *İstanbul*, İletişim Yayınları, p.
- Pastalan, L. A., 1970, Privacy as an Expression of Human Territoriality, *Michigan: University of Michigan Press*, 88-101.
- Patterson, M. L., Mullens, S. ve Romano, J., 1970, Compensatory Reactions to Spatial Intrusion, *Sociometry*, 34, 114-121.
- Pedersen, D. M., 1979, “ Dimensions of Privacy. Perceptual and Motor Skills”, 48, 1291-1297.
- Pekel, E., 2019, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 30-39.
- Penn, A., 2003, Space Syntax and Spatial Cognition: or Why the Axial Line?, *Environment and Behavior*, 35 (1), 30-65.
- Perinçek, V. S., 2003, Kamusal Alan-Kamuya Açık Özel Mekân İlişkisinde Geçiş Bölgeleri, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Pollowy, A. M., 1977, The Urban Nest, *Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson and Ross*.
- Porteus, D., 1976, Home; The Territorial Core, *Geographical Review* (66), 383-390.
- Proshansky, H., M., Ittelson, W., H., ve Rivlin, L., G., 1976, Environmental Psychology: A Methodological Orientation, *New York, Holt, Rinehart, Winston*, 59-69.

- Proshansky, H. M., Ittelson, W. H. ve Rivlin, L. G., 1970, Environmental psychology: Man and his physical setting, *New York: Holt, Rinehart and Winston*.
- Pulat Gökmen, G., 2011, Türkiye'de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü, *Güney Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi*, 5, 12-17.
- Rapoport, A., 1969, "House and Culture", *N. J., London*, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, p.
- Rapoport, A., 1977, Human Aspects of Urban Form: Towards a man—Environment Approach to Urban Form and Design, *Oxford*, Pergamon Press, p.
- Rapoport, A., 1990, Meaning of the Built Environment, The University of Arizona Press, p.
- Rapoport, A., 1992, On Cultural Landscapes, *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 3 (2), 33-47.
- Rapoport, A., 1997, Theory in Environment Behavior Studies Transcending Times, Settings and Groups, *Handbook of Japan-United States Environment-Behavior Research*, 399-421.
- Rebousheh, D., 2016, "İran Geleneksel Konutlarında Mahremiyet Olgusu ve Çağdaş Açık Mutfaklar Üzerinden Değerlendirilmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul*.
- Rifat, M., 2000, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler, *İstanbul*, Om Yayınevi, p.
- Rıfat, M., 2009, Gösterge Bilimin ABC'si *İstanbul*, Say Yayınları, p.
- Sahil, S. ve Kurt, S., 1996, Mekânın Sosyal Karakterinin Apartman Daireleri ve Ankara Yüksel Caddelerinde İncelenmesi, *VIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Fuar & Kongre*, Bursa, 169-182.
- Sailer, U., Hassenzahl, M., 2000, Assessing Noise Annoyance: An Improvement-Oriented Approach. *Ergonomics*, 43(11), p.1920-1938.
- Sanli, S., 2009, Bir Mimara Ait Konut Tasarımlarının Mekân Sentaksı Yöntemiyle Analizi, *İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul*.
- Sayın, Ö., 1990, Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi, *Ankara*, AAK Yayınları, p. 531-548.
- Schwartz, B., 1968, The Social Psychology of Privacy, *American Journal of Sociology*, 73 (6), 741-752.
- Seamon, D. ve Buttner, A., 1980, The Human Experience of Space and Place, *Croom Helm, London*, 14865, 169.
- Sebba, R. ve Churchman, A., 1986, The Uniqueness of the Home, *Architecture and Behavior*, 3 (1), 7-24.

- Senneth, R., 2010, Kamusal İnsanın Çöküşü, (S. Durak, A. Yılmaz, çev.), *İstanbul*, Ayrıntı Yayınları, p.
- Sennett, R., 1999, Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam (S. Sertabiboğlu, C. Kurultay, çev.), *İstanbul*, Ayrıntı Yayınları, p.
- Sey, Y., 1998, Cumhuriyet Döneminde Konut, *İstanbul*, Tarih Vakfı Yayınları, p.
- Sey, Y., 2007, Yeni Vatandaşların Barındırılması: Konut Politikaları ve Toplu Konut”, *Modern Türk Mimarlığı 1900-1980*, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, p. 157-181.
- Seyyar, A., 2007, Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü, Değişim Yayınları, p.
- Shawesh, A. M., 1996, Housing Design and Socio-Cultural Values in Libya: an Investigation of Traditional and Contemporary Housing, *Newcastle University*, UK.
- Simmel, G., 1956, Sociological theory: Present-day sociology from the past New York: Knopf p.
- Sipahi, E. B. Y., 2011, 1980 Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği, *Ankara Üniversitesi*, Ankara.
- Soezen, M. ve Duclerler, O. N., 1979, Konya Evlerinden Örnekler, *ODT Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5 (1).
- Solak, İ. ve Uysal, Z., 2016, Osmanlı Toplumunda Kadın (Konya Örneği 1670-1680) *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, 991-1004.
- Somerville, P., 1997, The Social Construction of Home, *Journal of architectural and Planning Research*, 3 (14), 226-245.
- Sommer, R., 1969, Personal Space. The Behavioral Basis of Design, NJ: Prentice-Hall, p.
- Sözen, M. ve Eruzun, C., 1992, Anadolu’ da Ev ve İnsan, *İstanbul*, Emlak Bankası, p.
- Spence, J. T., 1985, Gender Identity and Its Implications for the Concepts of Masculinity and Femininity *Psychology and gender*, 32 (5), 9-95.
- Subaşı, N., 2007, Konya’da Modernleşme ve Gündelik Hayatın Yeniden Üretimi, *Şehir araştırmaları dergisi* (1), 15-27.
- Sundstrom, E., Burt, R. E., Kamp, D., 1980, Privacy at Work: Architectural Correlates of Job Satisfaction and Job Performance. *Academy of Management Journal*, 23(1), p.101–117.
- Sundstrom, E., Herbert, R. K., Brown, D. W., 1982, Privacy and Communication in an Open-Plan Office: A case-study. *Environment and Behavior*, 14(3), p.379–392.
- Sungur, M., 2020, Kişisel Fotoğraf Arşivi.

- Sungur, M. ve Aydın, D., 2020, Mekânsal Mahremiyetin Kamusal Yapılarda İncelenmesi: Sağlık ve Ofis Yapıları. *IDA: International Design and Art Journal*, 2(2), s.193-212.
- Süher, H., 1989, Gecekondu Yerleşmeleri Plan Dışı Yerleşme Alanları-Sağlıklı Sağıklaştırıyor muyuz?, *Mimarlık dergisi* (6), 42-43.
- Sweeney, B., 2008, The Ecology of the Patient Experience: Physical Environments, Patient-Staff Interactions, Staff Behaviors, and Quality of Care , Master's thesis, Cornell University, New York, USA.
- Şalgamcıoğlu, M. E., 2013, İstanbul'da Çoklu Konut Gelişiminin Semantik ve Sentaktik Olarak İrdelenmesi: 1930-1980 Dönemi, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Şallı, A., 2017, Modernlik, Gelenek ve Din İlişkisi: Bir Modernleşme Kuramı Eleştirisi, *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 55-82.
- Şıkoğlu, E. ve Arslan, H., 2015, Mekân Dizim Analizi Yöntemi ve Bunun Coğrafi Çalışmalarda Kullanılabilirliği, *Türk Coğrafya Dergisi* (65), 11-22.
- T.D.K., 2019, Türk Dil Kurumu [01.12.2019].
- Tansuğ, S., 1992, Türk Ev Mimarisinin Değişme ve Gelişme Çizgisi, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları* (71), 756-769.
- Tanyeli, U., 1998, 1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve 'Reel' Mimarlık, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 235-254.
- Tanyeli, U., 2001, Mahremiyet ve Konforun Tarihi; Türkiye'de Oda (15.-20. Yüzyıllar), *Sanat Dünyamız* (81), 157-167.
- Tanyeli, U., 2004, İstanbul 1900-2000: Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Garanti Galerı Yayınevi, p.
- Tanyeli, U., 2005, İstanbul 1900-2000: Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Ofset Yayınevi Yayınları, p.
- Tanyeli, U., 2007, Güvenlikli Site'ler korku mimarisidir, <http://mimdap.org/2007/12/guvenlikli-siteler-korku-mimarisidir/> [25.06.].
- Tanyeli, U., 2012, "İstanbul'da Mekân Mahremiyetinin İhlali ve Teşhiri: Gerilimli Bir Tarihçe ve 41 Fotoğraf", *İstanbul*, Ofset Yayıncılık, p. 7-74.
- Tekeli, İ., 1969, Sosyal Sistemler, Sosyal değişme ve Yerleşme Yapısı, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Tekeli, İ., 1996, Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut sorununun Gelişimi, *Ankara, Konut sorunları Dizisi*, p.
- Tekeli, İ., 2005, An Exploratory Approach to Urban Historiography. Through a New Paradigm: The Case of Turkey. Boston, Harvard Üniversitesi.

- Tekeli, İ., 2009, Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek, *İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, p.
- Tekeli, İ., 2012, Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980), *İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, p.
- Tekeli, Ş., 1982, Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, *İstanbul*, Birikim Yayınları, p.
- Thorns, D., 2002, The Transformation of Cities: Urban Theory and Urban Cities. USA, Palgrave Macmillan.
- Timor, A., 1997, Orta Büyüklükteki Şehirler ve Taşıdıkları Önem, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölüm Dergisi* (5), 83-103.
- Tomah, A. N., Ismail, H. B. ve Abed, A., 2016, The Concept of Privacy and its Effects on Residential Layout and Design: Amman as a Case Study, *Habitat International*, 53, 1-7.
- Topçu, K., 2011, Kent Kimliği Üzerine bir Araştırma: Konya Örneği, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 1048-1072.
- Tozoğlu, D. D., 1995, Konya'da Mimari Özelliği Olan Bazı Geleneksel Evlere Yeni Fonksiyon Verilmesi Üzerine Bir Deneme, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Turgut, H., 1990, Kültür-Davranış-Mekân Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Türkün, A., 2011, Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler. Konut sempozyumu. İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları: 339-381.
- Türkyılmaz, H., 2016, Konyada Dini Hayat, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*, Konya.
- Ulrich, R., 1984, View through a Window May Influence Recovery from Surgery. *Science*, 224, p.420-421.
- Ulrich, R., Quan, X., Zimring, C., Joseph, A. and Choudhary, R., 2004, The Role of the Physical Environment in the Hospital of the 21st Century: A Once-in-a- Lifetime Opportunity. Report to The Centre for Health Design for the Designing the 21st Century Hospital Project.
- Uluengin, M. B., 2004, Preservation Under the Crescent and Star: Using New Sources for Examining the Historic Development of the Balat District in Istanbul and its Meanings for Historic Preservation, *Tekins Üniversitesi*, 42.
- Ulusoy, H. E., 2015, Sanayi Yapıları Plan Şemalarının Değişim Süreci-Konya Örneği, *Selçuk Üniversitesi* Konya.
- Ulusoy, M., 1999, Konya'da Apartman Yapılarının Tarihsel Gelişimi, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Ulusoy, M., 2009, Geleneksel Türk Evinden Apartmana: Tarihi Süreç İçinde Konya'da Değişen Konut, *İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, 175-181.

- Ulver, S., 2008, Status Spotting-A Consumer Cultural Exploration into Ordinary Status Consumption of " Home" and Home Aesthetics, *Lund University*.
- URL-1, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/Maslow%27un_ihtiya [19.03.2020].
- URL-2, <http://geziyorumturkiye1.blogspot.com/2011/05/safranbolu.html>: [19.03.2020].
- URL-3, <https://m.yeniakit.com.tr/haber/eskiden-kapi-tokmaklari-bile-farkliydi-512805.html> [14.04.2020].
- URL-4, <https://www.nufusu.com/il/konya-nufusu>: [21.06.2020].
- URL-5, <https://kentrehberi.konya.bel.tr/#/rehber/> [09.08.2019].
- URL-6, <https://twitter.com/muammeruluturk> [03.08.2019].
- URL-8, <https://www.google.com/maps/place/Aziziye,+Celal+Sk>: [24.07.2019].
- URL-9, <http://www.sertler.com.tr/sertler-sitesi> [03.09.2020].
- URL-10, <http://metekonaklari.com> [11.09.2020].
- Urry, J., 1973, Towards a Structural Theory of the Middle Class, *Acta Sociologica*, 16 (3), 175-187.
- Ustalar Uyan, Ö., 2018, Günümüz Konut Tasarımında Mutfak Mekânının Değişim ve Dönüşümünün İncelenmesi, *İstanbul Kültür Üniversitesi*, İstanbul.
- Uysal, Z., 2014, Osmanlı Toplumunda Kadın (Konya örneği 1670-1680), *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Uzunarslan, H. Ş., 2002, Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekân ve Mobilya, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, İstanbul.
- Ünlü, A., 1998, Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlük Yayını, p.
- Ünlü, A., 1999, The Syntactic Analysis of Turkish Houses Between 17th and 19th Centuries, *Proceeding of the Second International Space Syntax Symposium*, 1-41.
- Ward, R. E., 1968, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton University Press, p.
- Warren, S. D. ve Brandeis, L. D., 1890, The Right to Privacy, *Uncoln*, University of Nebraska Press, p.
- Webster Yeni Dünya Sözlüğü, 1986, Webster's Seventh New Collegiate Dictionary *Springfield, Massachusetts*, C&C Merriam Company, p.
- Westin, A. F., 1970, Privacy and Freedom, *New York*, Atheneum, p.

- Yalvaç, M., 2008, İstanbul'da 2000 Yılı Sonrası Gelişen Yeni Konut Alanlarının Değerlendirilmesi, *Yıldız Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Yamen, G., 2015, Apartman Tipi Konutların Mimari Tasarımını Ve Üretim Sürecini Etkileyen Faktörler: Gebze Ve Çayırova Örneği, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Yavuz, Ş., 2013, Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Reklamcılığın Rolü, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* (36), 219-240.
- Yenel, S., 2012, Konut Yerleşmelerinde Değişimin İrdelenmesi: İstanbul, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Yenice, M. S., 2005, Kentsel Planlama Sürecinde Konya Kent Formunun Gelişimi Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Yenice, M. S., 2012, Konya Kentinin Planlama Tarihi ve Mekânsal Gelişimi, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28 (4), 343-350.
- Yeşilkaya, R., 2018, 16.-17. yüzyıl İstanbul Kadı Sicilleri'nde Ev ve Kentsel Konumu, *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*, İstanbul.
- Yıldırım, G., 2009, Mekânların Dönüşüm Potansiyeli ve Mimarlıkta "Palimpsest" Kavramı, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, İstanbul.
- Yıldız, E., 2011, Konya'da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinde Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması, *Selçuk Üniversitesi*, Konya.
- Yılmaz, O. K., 2019, Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Uygulayıcı Aktörleri ve Yaptıkları Çalışmaların Sayısal Verileri, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 300-316.
- Yırtıcı, H., 2010, Rant Ediminde Kent Toprağı, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını*, 5-9.
- Yoldaş, N. G., 2007, Anadolu Geleneksel Konut Dokusundaki Çıkmaz Sokak İşlevinin Günümüzdeki Durumunun İrdelenmesi, *Selçuk Üniversitesi* Konya.
- Yörükan, T., 2008, Türkiye'de Sosyoloji: İsimler ve Eserler İçinde, *Ankara*, p. 245-267.
- Yurttagül, G., 2019, Bir İşyerinde Açık Plan Ofiste Çalışanların Psikososyal Etkenlerle Karşılaşma ve Genel Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, İş Sağlığı Programı, Ankara.
- Yücel, T., 2012, Eleştiri Kuramları, *İstanbul*, Türkiye İş Bankası Yayınları, p.
- Zahn, G. L., 1991, Face-to-face Communication in an Office Setting: The Effects of Position, Proximity, and Exposure. *Communication Research*, 18(6), p.737-754.
- Zoltan, E.S., 2014, Office Spaces For More Innovation and Space Efficiency, *Pollack Periodica, An International Journal For Engineering And Information Sciences* Vol. 9, No. 2, Pp. 67-76.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mine SUNGUR
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Sarayönü, 21.08.1984
Telefon :
Faks :
E-Posta : minesungur84@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı İlçe İl	Bitirme Yılı
Lise	: Meram Anadolu Lisesi, Meram, Konya	2002
Üniversite	: Selçuk Üniversitesi, Selçuklu, Konya	2007
Yüksek Lisans	: Selçuk Üniversitesi, Selçuklu, Konya	2010
Doktora	: Konya Teknik Üniversitesi, Selçuklu, Konya	2020

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2008	Selçuk Üniversitesi	Arş. Gör.

UZMANLIK ALANI

YABANCI DİLLER

İngilizce